

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**İBN KESİR, EBÜ CA'FER VE ÂSİM KİRÂATLERİNİN
MUKAYESELİ İNCELENMESİ VE KİRÂAT-ANLAM
İLİŞKİSİ (TEVBE-TÂHÂ SÜRELERİ BAĞLAMINDA)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet MEMİŞ

KUR'ÂN-I KERİM OKUMA VE KIRAAT İLMİ ANABİLİM DALI

ANKARA, 2023

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**İBN KESİR, EBÜ CA'FER VE ÂSİM KİRÂATLERİNİN
MUKAYESELİ İNCELENMESİ VE KİRÂAT-ANLAM
İLİŞKİSİ (TEVBE-TÂHÂ SÛRELERİ BAĞLAMINDA)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet MEMİŞ

KUR'ÂN-I KERÎM OKUMA VE KIRAAT İLMİ ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Fatih KANCA

ANKARA, 2023

ONAY SAYFASI

Mehmet Memiş tarafından hazırlanan “İbn Kesîr, Ebû Ca’fer ve Âsım Kırâatlerinin Mukayeseli İncelenmesi ve Kırâat-Anlam İlişkisi (Tevbe-Tâhâ Sûreleri Bağlamında)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kur’ân-ı Kerîm Okuma ve Kırâat İlmi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kurumu	İmza
Danışman Doç. Dr. Fatih KANCA	Ankara Yıldırım Beyazıt / Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	
Kabul ☒ Red ☐		
Prof. Dr. Mehmet ÜNAL	Ankara Yıldırım Beyazıt / Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	
Kabul ☒ Red ☐		
Doç. Dr. Davut ŞAHİN	Ankara Hacı Bayram Veli / Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	
Kabul ☒ Red ☐		

Tez Savunma Tarihi: 14.12.2023

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kur’ân-ı Kerîm Okuma ve Kırâat İlmi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. Tarih 14.12.2023

İmza

Mehmet MEMİŞ

TEŞEKKÜR

Bu çalışmamda Allah'ın rızasını kazanmayı murad eder, eserlerinden istifade ettiğim müelliflerimize (vefat edenlere) Cenâb-ı Haktan rahmet, hayatta olanlara sağlık sıhhat afiyet dilerim. Eğitim sürecinden tez bitimine kadar bilgi tecrübe ufuk açısından öğrencilerine samimiyetle yaklaşan ve bizlere her türlü desteği samimiyetle gösteren danışman hocam Doç. Dr. Fatih KANCA'ya ve hocalarım Prof. Mehmet ÜNAL, Doç. Dr. Aydın KUDAT, Doç. Dr. Davut Şahin ve meslektaşlarım Abdullah Ergin, Nuh Küyük ve Abdülaziz Şeker'e teşekkürlerimi arz ederim. İlim yolculuğunda üzerimde emeği olan ve dualarını üzerimden eksik etmeyen bütün hocalarım, sevdiklerim ve aileme teşekkür ediyorum.

ÖZET

İbn Kesîr, Ebû Ca'fer ve Âsım Kırâatlerinin Mukayeseli İncelenmesi ve Kırâat-Anlam İlişkisi (Tevbe-Tâhâ Sûreleri Bağlamında)

Kırâat ilmi, Kur'an kelimelerinin eda ve ferş yönüyle Kırâat İmam ve ravileri silsilesiyle Hz. Peygamber'e isnad edilen bir ilim dalıdır. Kırâat ilmi usul ve ferş farklılıkları olmak üzere iki ana unsurdan oluşur. Ferşî farklılıklar anlama etki etmektedir. Manaya etki etmesi dolayısıyla Kur'an'da bulunan ferşî kelimeler, tefsir ve meallerin konusu olmuştur.

Ülkemizde yaygın olarak Âsım kırâatine göre Mushaf'lar basılmakta ve okunmaktadır. Mealler, Kur'an'ın içeriğini, vermek istediği mesajları, temel ilke ve esaslar çerçevesinde açıklamak amacıyla yapılmaktadır. Ülkemizde yapılan meallerin ekser kısmı, Âsım kırâati çerçevesinde değerlendirilmiştir. Kur'an meallerinde kırâatlerin kullanılmasının bir fayda olacağı kanaatiyle, çalışmamızda Kûfe kırâat imamı Âsım, Mekke kırâat imamı İbn Kesîr ve Medine kırâat imam Ebû Ca'fer kırâatlerini hem usul hem ferş olarak ele aldık. Bu imamların kırâatlerindeki ferşî farklılıkların anlama etkisini değerlendirdik. Bazı ayetlerde diğer kırâat imamlarının (Hamza, Kisâi ve Halefî'l-Âşir gibi) okuyuşlarına da yer verdik

Meal Kur'an temel mesajını en sade bir biçimde aktarma vazifesi görmektedir. Mealler yapılırken anlamla doğrudan ilgisi olan ferşî farklılıklar göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda bir kırâat vechi (Âsım kırâati) yerine Kırâat-i Aşere kapsamına giren diğer bütün mütevatir kırâatler değerlendirilmelidir. Çünkü mütevatir kırâat özelliği taşıyan ferşü'l-hurûf, Kur'an hükmünde olup anlam açısından tefsirler kullanıldığı gibi meallerde de yer verilmesi gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Kırâat, Ferşü'l-hurûf, Tefsir, Meal.

ABSTRACT

Comparative Examination of Ibn Kathir, Abu Ca'fer and Asim's Readings and Recitation-Meaning Relationship (In the Context of Tevbe-Tâhâ Surahs)

The science of Qira'ah is a branch of science that is attributed to the Prophet Muhammad through the Qira'ah Imam and the lineage of the Qira'ah ravs with the aspect of the performance and the ferş of the words of the Qur'an. The science of Qira'ah consists of two main elements: procedural differences and differences in the fars. The procedural differences deal with Qur'anic practices such as gesture, silence, wasıl, hazf, isbat, fasl, wadl, silence, ismam, transfer, imalah, ibdal, and tahqik. These practices do not affect the meaning. The main basis of these practices is to provide convenience in recitation.

The second part of the science of qiraat is the fars al-hurûf. Farsh al-hurûf is the source of issues such as the understanding of the Qur'an, the emergence of different richness of meaning, and reaching judgment from some ayahs. In this context, farsi differences are a set of words that do not contain opposite meanings (it does not make haram as halal and halal as haram), but contain interchangeable meanings.

In the direction of understanding the Qur'an, interpretations appear as a different study. Interpretation is the act of translating the meaning of the Qur'an from Arabic into a language other than Arabic. Today, there are about 250 Turkish Qur'anic interpretations. Our study consists of two parts. The first part will evaluate the science of Qiraat in terms of conceptual and historical phases. In the second part, a comparison of Turkish interpretations will be made in terms of ferşü'l-hurûf (words that affect the meaning).

Keywords: Qur'an, Qiraat, Farshu'hurûf, Tafsir, Meal.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ.....	1
A. Çalışmanın Konusu ve Amacı	1
B. Çalışmanın Yöntemi.....	2
C. Literatür Değerlendirmesi	3
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
KİRÂATİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	5
1.1. Kavramsal Çerçeve	5
1.1.1. Kırâatin Tanımı.....	5
1.1.2. Kırâat İlminin Konusu	7
1.1.3. Kırâat ilminin Gaye ve Faydaları	7
1.1.4. Kırâatlerin Senedlerine Göre Adlandırılması	8
1.1.4.1. Sahih Kırâatler.....	8
1.1.4.1.1. Mütevâtir Kırâat	9
1.1.4.1.2. Meşhur Kırâat	10
1.1.4.1.3. Ahad Kırâat	10
1.1.4.2. Zayıf Kırâatler	10
1.1.4.2.1. Âhâd Kırâatler.....	11
1.1.4.2.2. Şâz Kırâatler.....	11
1.1.4.2.3. Mevzu Kırâatler	11
1.1.4.2.4. Müdrec Kırâatler	12
1.1.5. Makbul Kırâati Oluşturan Temel Unsurlar.....	13
1.1.5.1. Senedin Sahihliği.....	13
1.1.5.2. Resm-i Osmani'ye Muvafakat.....	13
1.1.5.3. Arap Gramer Kurallarına Uygunluk.....	14
1.1.6. Üç Kırâat İmamı: Âsım-Ebû Ca'fer-İbn Kesîr	14

1.1.6.1. İbn-i Kesîr.....	16
1.1.6.2. Âsım	18
1.1.6.3. Ebû Ca'fer	19
1.2. Meal Kavramı ve Tarihsel Süreç	19
1.3. Tefsir ve Te'vil Kavramları	21
1.4. Ferşü'l-Hurûf Kavramı	22
İKİNCİ BÖLÜM	27
FERŞÜ'L-HURÛF'UN ANLAM / YORUMA ETKİSİ VE MEALLERE YANSIMASI. 27	
2.1. Tevbe Sûresi	28
2.1.1. Tevbe 9/12	28
2.1.2. Tevbe 9/17	31
2.1.3. Tevbe 9/37	33
2.1.4. Tevbe 9/53	37
2.1.5. Tevbe 9/ 98	39
2.1.6. Tevbe 9/111	41
2.2. Yunus Sûresi.....	44
2.2.1. Yûnus 10/2.....	44
2.2.2. Yunus 10/16.....	47
2.2.3. Yunus 10/22.....	49
2.2.4. Yunus 10/23.....	52
2.2.5. Yunus 10/30.....	54
2.2.6. Yunus 10/88.....	57
2.3. Hûd Sûresi.....	59
2.3.1. Hûd 11/7	60
2.3.2. Hud 11/46	63
2.3.3. Hud 11/69	65
2.4. Yusuf Sûresi.....	68
2.4.1. Yusuf 12/23	68
2.4.2. Yusuf 12/24	71
2.4.3. Yusuf 12/62	73
2.4.4. Yusuf 12/90	75
2.4.5. Yusuf 12/110	78
2.5. Rad Sûresi.....	81
2.5.1. Ra'd 13/33	82

2.5.2. Ra'd 13/ 39	85
2.6. İbrahim Sûresi.....	87
2.6.1. İbrahim14/19.....	88
2.6.2. İbrahim14 /30.....	90
2.6.3. İbrahim 14/46.....	92
2.7. Hicr Sûresi	95
2.7.1. Hicr 15/14-15.....	96
2.7.2. Hicr 15/41	98
2.8. Nahl Sûresi.....	100
2.8.1. Nahl 16/2	101
2.8.2. Nahl 16/7	104
2.8.3. Nahl 16/37	106
2.8.4. Nahl 16 /62	109
2.8.5. Nahl 16/110	111
2.8.6. Nahl 16/127	114
2.9. İsra Sûresi	116
2.8.1. İsra 17/7	117
2.8.2. İsra 17/16	120
2.8.3. İsra 16/38	122
2.8.4. İsra 17/41	124
2.8.5. İsra 17/82	127
2.8.6. İsra 17/90	129
2.8.7. İsra 17/92	131
2.8.8. İsra 17/102	134
2.9. Kehf Sûresi	136
2.9.1. Kehf 18/26	137
2.9.2. Kehf 18/34	140
2.9.3. Kehf 18/44	142
2.9.4. Kehf 18/ 44	145
2.9.5. Kehf 18/51	146
2.9.6. Kehf 18/55	149
2.9.7. Kehf 18/74	152
2.9.8. Kehf 18/86	155
2.9.9. Kehf 18/88	157

2.9.10. Kehf 18/93	159
2.9.11. Kehf 18/93	161
2.10. Meryem Sûresi.....	164
2.10.1. Meryem 19/19.....	164
2.10.2. Meryem 19/24.....	166
2.10.3. Meryem 19/34.....	169
2.10.4. Meryem 19/51.....	171
2.10.5. Meryem 19/67.....	173
2.10.6. Meryem 19/74.....	176
2.10.7. Meryem 19/90.....	178
2.11. Taha Sûresi	180
2.11.1. Taha 20/13	181
2.11.2. Taha 20/ 31-32.....	183
2.11.3. Taha 20/64	185
2.11.4. Taha 20/69	187
2.11.5. Taha 20/87	189
SONUÇ.....	193
KAYNAKÇA	196

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. İbni Kesir Kırâat Silsilesi	17
Şekil 2. İmam Âsım Kırâat Silsilesi	18
Şekil 3. Ebû Ca'fer 'in Kırâat Silsilesi	19

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhi's-selâm
b.	: İbn (oğlu)
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
d.	: Doğum Tarihi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
H.	: Hicrî
H.	: Hazreti
İSAM	: İslâm Araştırmaları Merkezi
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
md.	: madde
ö.	: Ölüm Tarihi
r.a.	: Radiyallahu anh
(s.a.s.)	: Sallahu aleyhi ve sellem
thk.	: Tahkik
trc.	: Tercüme
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

A. Çalışmanın Konusu ve Amacı

Bu çalışmada Mekke, Medine ve Kûfe kırâatlerinin (ûsul ve ferş olarak) mukayeseli inceleyecek ve kırâat-anlam yönüyle sekiz tane Türkçe meal değerlendireceğiz.

Çalışmamızda, Mekke kırâat imamı İbni Kesîr, Kûfe kırâat imamı Âsım ve Medine kırâat imamı Ebû Ca'fer, kırâat imamlarının ilmi şahsiyetleri, temsil ettikleri kırâat ekollerinin özelliklerine, kırâatleri nakleden raviler ve özelliklerine dair bilgiler vermeye ve İbni Kesir, Ebû Ca'fer ve Âsım kırâatlerinin Mısır Tariki Şeyh Ataullah Mesleğine göre tilavet edilen kırâatlerin mukayeselerini göstermeye çalışacağız. Kur'ân-ı Kerîm'i anlama noktasında kırâat farklılıklarını önemini aktaracağız. Kur'an'ı anlamada meallerin katkısı ve kırâatlerin Türkçe meallerde kullanımı üzerinde duracağız. Kur'an'ın anlam zenginliği noktasında kırâat farklılıklarının meallerde kullanımını önemini arz edeceğiz. Kırâat anlam açısından ilişkisini değerlendirdiğimiz Türkçe mealler şunlardır ;

Kur'ân-ı Kerîm Meali (Elmalılı Hamdi YAZIR),

Kur'an Yolu Meali (Komisyon, Hayreddin Karaman - Çağrııcı, Mustafa - Dönmez, İbrahim Kâfi - Gümüş, Sadrettin),

Kısa Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meali, Mahmut Kısa),

Feyzü'l-Furkân Kur'an Meali (Hasan Tahsin Feyizli),

Kur'ân-ı Mecîd ve Tesirli Meal-i Âlisi Ustaosmanoğlu Meâli (Mahmut Ustaosmanoğlu),

Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce Meali Ateş Meâli (Süleyman ATEŞ),

Yüce Kur'an ve Açıklamalı- Yorumlu Meali (Abdulkadir ŞENER, M. Cemal Sofuoğlu, Mustafa YILDIRIM),

Hayat Kitabı Kur'an Gerekeçeli Meal-Tefsir (Mustafa İslâmoğlu).

Çalışmamızda Tevbe ile Taha sûreleri arasında kalan tüm seçtiğimiz 66 ayet baz alarak kırâat farklılıklarını ve bu farklılıkları mezkûr Türkçe meallerde örneklendireceğiz. Ferşî farklılıkları işlerken Tevbe ve Taha sûreleri ve arasındaki diğer sûreleri değerlendirmemizin özel bir sebebi bulunmamaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılması ve tilaveti noktasında kırâat ilmi önemli bir yer tutar. Kırâat ilmi, Kur'an'ın Nüzûlünden günümüze kadar güncelliğini korumuştur. Kırâat farklılıklarının Kur'an tefsirlerine katkısı yadsınılamaz bir olgudur. Kırâatlerde görülen med mertebesi, idğam, hems, sıla, imalelerdeki okuyuş farklılıklarının anlama etkisinin yanı sıra kelimelerin sarf ve iraplarındaki değişiklikler olabilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'in eda ve ferş noktasında görülen kırâat farkları onu anlamada müfessirlerimize kolaylık sağlamıştır. Kırâat farklılıkları nasların anlaşılmasına kaynaklık etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in kırâat anlaşılması yönüyle tefsir, hükümler elde etme yönüyle de fıkıh ilmine kaynaklık etmiştir.

Ayrıca kelâm alimleri, kırâat imamlarının rivayet edilen farklı vecihlerini (okuyuş biçimlerini) kelam açısından ele alarak bunlara yeni anlamlar yüklemişlerdir. Kelâm-i İlahî'yi konu edinen kelam eserleri içerisinde çeşitli vecihlerle okunan kırâatlerin manaya tesirini görmek mümkündür. Yazılan eserlerde kelam meselelerine mesnet olarak ele aldıkları kırâatleri ; özellikle lügat, sarf ve nahiv kaideleri, Araplar arasındaki yaygınlık ve kullanım biçimleri dikkate aldıkları hususlardır.

B. Çalışmanın Yöntemi

Tezimizi ele alırken ilk aşamada “Yök Tez Tarama”, “İSAM” ve “Dergi Park” gibi akademik sitelerde araştırmalarda bulunduk. Kaynak ve literatür taramasında İbni Kesir, Ebû Ca'fer, Âsım Kırâatleri üzerine yazılmış kitap, tez, makale vs. çalışmalardan konumuza dair bilgileri sınıflandırdık. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve Kırâat İlmi Anabilim Dalı hocalarımızdan kırâat-Kur'an ve kırâat-anlam ilişkisiyle ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgiler aldık. Yine Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Uzman Kurrâ Hafız hocalarımızdan özellikle kırâatlerin okutulması ve usulüne dair bilgiler edindik.

Çalışmamız iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda kırâat ilmi tarihi, üç kırâat imamlarının hayat tarihçeleri ve kırâat ilmine dair muhtasar bilgiler vereceğiz. İkinci kısımda ise kırâat anlam ilişkisine dair bilgiler vereceğiz. Her iki başlık kapsamında alanın temel kitaplarına müracaat edip istifade etmeye çalıştık. Bu alanda ülkemizde yaygın olarak

kullanılan İbnü'l-Cezerî ve eserleri başta olmak üzere Zübde ve diğer eserleri de inceledik. Bu eserlerle yetinmeyip Arapçadan tercüme edilmiş kırâat eserlerine ve yapılan doktora ve yüksek lisans tezlerine müracaat ettik. Bunun yanı sıra sahada aktif olan ilahiyat fakültesi hocalarımızla diyanet personeli olan Kurrâ Hafız hocalarımızdan kanaatler edindik. Tezimizin muhtevasında İbnü'l-Cezerî'nin (ö. 833/ 1429) “en- Neşr fi'l- Kırâati'l-Aşr” ve “Gayetü'n-Nihaye” adlı eserlerinden yararlanmaya çalıştık.

Diyanet İşleri Başkanlığınca Aşere Takrib Kurslarında okutulan Abdülfettah Paluvî'nin (ö.1192/1778) “Zubdetü'l-irfan fi Vucûhi'l-Kur'ân” eserinden faydalandık. Yine Zübde ile beraber Mehmed Emin Molla Efendi'nin (ö. 1273/1859) “Umdetü'l-hallân fi îdahi zubdetü'l-irfân” eseri çalışmamıza ışık tuttu.

Kırâat ilminin sınıflandırma noktasında Mehmet Ünal'ın “Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü” kırâat alanıyla ilgili eserini esas aldık. Kırâatlerin anlama etkisi bağlamında İsmail Karaçam'ın, “Kırâat İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri”, Abdurrahman Çetin'in, “Kırâatlerinin Tefsire Etkisi” eserleri çalışmamıza kaynaklık etti.

C. Literatür Değerlendirmesi

Tefsir ilmi, Kur'an'ın anlaşılmasına büyük katkı sunmaktadır. Tefsir kadar kapsamlı olmasa da Türkçe mealler Kur'an'ın anlaşılmasına katkı sağlayan diğer bir çalışma türüdür. Mealler hem ilahiyat öğrencileri hem imam-hatip lisesi öğrencileri ve hem de halkın çokça müracaat ettiği okuyucu sayısı günden güne artan bir potansiyelindedir.

Kırâatlerin meale etkisi bağlamında alan taraması yaptığımızda bazı eserler karşımıza çıkmaktadır. Bu alanda yazılan tez ve makaleler değişik yönden konuyu ele almışlardır. Anlama Etki Eden Kırâat Farklılıklarının Türkçe Meallere Yansıması başlıklı Metin Yeşildağ'ın tezinde bazı mealler üzerinde kullanılan kırâatlere dair tahliller yapmıştır. Ya'kûp Yüksel'in Ekev Akademi Dergisi'nde yayınlanan Kırâat Farklılıklarının Meallere Yansıtılması Sorunu (İsra-Kehf Süresi Örneği) başlıklı makalesinde kırâat anlam bağını ele almıştır. Necati Tetik'in Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde kaleme aldığı Bazı Kırâat Kavramları Açısından Günümüz Meallerine Kısa Bir Bakış makalesinde kırâatin usul yönündeki farklılıkların manaya etkisi ele almıştır.

Bu çalışmamız Mekke, Medine ve Kûfe de öne çıkan üç kırat imamının Âsım, İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer'in kırâatlerini dikkate alarak rivayet ettikleri kırâatlerin ferşî

farklılıklarından anlama etki eden ayetleri sınırlı sayıda ele alarak (66 ayet) Türkçe meallere yansımaları ihtiva eder. Bu anlamda çalışılmış özel bir çalışma yoktur. Bu açıdan bir ilk özelliği taşımaktadır.

Çalışmamızda dikkate aldığımız mealler çerçevesinde Âsım, İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer'in kırâatlerini ve bu kırâatlerin anlamlarının Tevbe ile Taha sûreleri arasında yer alan sûreleri tamamını değerlendirerek meallere kullanılmasını ele alacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİRÂATİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde kırâatin tanımı, konusu, gaye ve faydaları ele alınacaktır. Bu bağlamda kırâatlerin kabulünde aranan şartlar hakkında bilgiler verilecektir. Yine kırâat imamlarından Âsım Ebû Ca'fer ve İbn Kesîr kırâatlerine yer verilecektir.

1.1. Kavramsal Çerçeve

Allah Teâlâ tarafından Hz. Muhammed'e Cebrâil (a.s.) vasıta kılınarak, tevatürle nakledilen, Mushaf'larda yazılı, tilavetiyle ibadet edilen, Fatiha'dan başlayıp Nas sûresi'nde biten Arapça mü'ciz bir kelimedir.¹ Kur'ân-ı Kerîm Hz. Peygamber'e inzâl edilmiş, kendi başına bir mûcize olan, Mushaf'lara yazılan, hâfızalarda korunan, okunması ile ibadet edilen tevâtüren nakledilen son ilâhi kitaptır. Kur'an nüzûlden itibaren dikkatle korunmuş, O'na dair her türlü bilgi hem zihinlerde hem de kaynaklarda muhafaza edilmiştir. Bu hassasiyet nedeniyle Kur'an ilmine dair kavramlar ayrıntılı ve nettir. Bu bölümde kırâatin tanımı, kırâat ilminin konusu, kırâat ilminin gaye ve faydaları ile ilgili bilgiler verilecektir. Kırâatlerin senedlerine göre adlandırılmasını, makbul kırâat özelliklerini açıklamaya çalışacağız. Tezimizin konusu olan üç kırâat imamı Âsım-Ebû Ca'fer-İbn Kesîr kırâatleri ve ravilerine yer vereceğiz. Meal kavramı ve tarihsel süreç, tefsir ve te'vil kavramları, ferşü'l-hurûf kavramının yanı sıra kırâat ilminin kavramlarının oluşması, olgunlaşması ve kavramsallaşma süreci kavramların kırâat ilmindeki yeri ve karşılığına dair bilgiler sunulacaktır.

1.1.1. Kırâatin Tanımı

Arapça'da 'k-r-e' "قرأ" kökünden türeyen kırâat, semâi mastar (kaidesiz) kalıbı özelliği taşır. Kırâat "tilavet etmek", "okumak", "bir şeyden başka bir şey çıkarmak" anlamında kullanılır.² Terim olarak kırâat ; kırâat ilminde mütevâtir kabul edilen kırâatlerin,

¹ Abdülkayyûm b. Abdülğafûr es-Sindî, *Safâhâtün fi ulûmi'l-kırâât* (Mekke: Mektebetü'l-İmdâdü'l-İlmiyye, 2016), 18.

² Sindî, *Safâhâtün fi Ulûmi'l-Kırâât*, 18.

kırâat imam ve tariklerine isnat ederek/dayandırarak okuyuş, biçim ve farklılıklarını inceleyen- ortaya koyan ilimdir.³

Kırâat alimleri kırâat ilmini farklı şekillerde tarif etmişlerdir. Kırâat, Kur'an lafızlarının edasındaki tahfif, teşdid ve ihtilafları konu alan nakil yoluyla aktarılan bir ilimdir.⁴ Nakilde esas olan kırâat veçhinin sahih bir rivayetle Hz. Peygamber'e (s.a.s.) dayanmasıdır.⁵

Müfessir ve Arap dil âlimi olan Râgıp el-İsfahânî'ye (ö. 502/1108) göre, "Tertil okuyuşta harfleri ve kelimeleri birbirine katmaya denir."⁶ Abdülfettah Kadı kırâat ilmine ; "Kur'an kelimelerinin telaffuzundaki farklılıkların nasıl olacağını rivayet esasına dayanarak konu alan ilimdir."⁷ şeklinde tanımlamıştır.

Dimyati'nin kırâat tarifi "Kur'an-ı Kerîm'de bulunan bütün lafızlarında meydana gelen iskat (düşürme), ispat (gösterme), tahrik (harekelendirme), teskin (sükûnlu okuma), fasl (ayrı okuma) ve vasl (bitiştirerek okuma) vs. durumlarda kırâat râvilerinin ittifak ve ihtilâflarını bildiren ilimdir."⁸ şeklindedir. İsmail Karaçam, "Kur'an kelimelerinin eda keyfiyetlerini ve ihtilaflarını, nakledenlere nispet ederek bilmektir." olarak yorumlamıştır.⁹ Meşhur kırâat âlimi İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429) kırâati, "Kur'an-ı Kerîm'in kelimelerinin farklılıklarını ve eda keyfiyetlerini kısacası bunların nasıl okunacağını bildiren ilimdir."¹⁰ şeklinde tanımlamıştır.

Ali b. Ebî Talip (r.a.), Zeyd b. Sabit (r.a.), İbni Mesud (r.a.) gibi sahabenin "Kırâat uyulan bir sünnettir." ifadeleri kırâatlerin aktarılmasında nakil ve işitmenin önemini ortaya koymaktadır. Kırâatlerin disipline oluşunda, Kur'an'ın ta'liminde kadim usul olan "nakil" ve "sima" önemli bir yere sahiptir.¹¹

³ Muhammed Abdülazîm ez-Zürkânî, *Menâhilü'l-irfân fî ulûmi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988), 420-422.

⁴ Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed Yûsuf el-Cezerî, *Tayyibetü'n-neşr fî'l-kırâati'l-aşr* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 15.

⁵ el-Bennâ, Ahmed b. Muhammed. *İthâfû fuzalâi'l-beşer fî (bi)'l-kırâati'l-erba'ate 'aşer*. thk. Şa'ban Muhammed İsmail (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 2007), 9.

⁶ Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal el-İsfahânî Râgıp, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1992), 668.

⁷ Sindî, *Safâhâtü'n fî ulûmi'l-kırâât*, 18-19.

⁸ el-Bennâ, *İthâf*, 3.

⁹ İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri* (İstanbul: MÜİFAV Yayınları, 2014), 61.

¹⁰ Zürkânî, *Menâhilü'l-irfân*, 14.

¹¹ Cezerî, *Tayyibetü'n-neşr*, 12.

Yukardaki tariflere bakıldığında kırâat ilminin mihenk taşı kabul edilen İbnü'l-Cezerî'nin kırâat tarifinin daha şamil olduğunu görürüz. Yapılan bu tarifler kırâat ilminde Kur'an lafızlarındaki usul ve ferş farklılıklarındaki rivayetlerde aranılan ehemmiyetli özellik ve en temel özellik sened-i sahihtir. Kırâatlerin korunması noktasında tarihsel sürece bakıldığında Kur'an-ı Kerim'in orijinalliğinin ve tazeliğinin arka planında 'nakil' usulüne gösterilen hassasiyet ve ciddiyet yadsınılamaz bir olgu olarak gözükür.¹²

1.1.2. Kırâat İlminin Konusu

Kırâat ilminin konusu, Kur'an lafızlarında uygulanan hazf, isbat, fasl, sakin kılma, imale vs. eda keyfiyetine dair meseleleri ihtiva eder. Usul ; kelimenin edasındaki değişiklik teshil, imale gibi uygulamalardır. Ferş, kelimenin harf, şekil, biçimindeki değişiklikleridir.¹³ Bir başka deyişle Kur'an-ı Kerim'in lafızlarındaki muhtelif okuyuşlar ve bu okuyuşların edasındaki keyfiyeti ortaya koyan ilimdir.¹⁴

Kırâat ilmi Kur'an lafızları ve onlarda meydana gelen eda keyfiyeti muhafazası yanı sıra Kur'an'ın nüzûlünden günümüze orijinal kalmasında katkı sağlamıştır. Kırâat ilmindeki gayret neticesinde hem Kur'an'ın unutulması engellenmiş hem de usul ve ferşteki kırâat farklılıklar ile tefsir ilmi derinlik kazanmıştır.¹⁵

1.1.3. Kırâat İlminin Gaye ve Faydaları

Kırâat ilminin gayesini, mütevâtir olarak nakledilen bütün kırâatlerin tüm vecihlerini okuyabilmek ve bu kırâatlerdeki ihtilafların kayıt altında tutulması oluşturur.¹⁶ Kur'an'ın talimini Hz. Muhammed (s.a.s.) ilk olarak sahabeye (r.a.) öğretmiştir. Kur'an sahabeye nasıl aktarılmışsa günümüzde de aynı usul ile günümüzde de bu kırâatler icra ve talim edilmektedir. Kırâat ilmi sayesinde Kur'an-ı Kerim'in orijinal metni korunmuştur.¹⁷ Kırâat ilminin faydalarını şu şekilde sıralayabiliriz ;

¹² Mehmet Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü* (İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2019), 30-35 ; Sindî, *Safâhâtü'n fi ulûmi'l-kırâât*, 17-18.

¹³ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 30-35.

¹⁴ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 61.

¹⁵ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 35.

¹⁶ el-Bennâ, *İthâf*, 67 ; Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 61.

¹⁷ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 30-36.

- Kırâat ilmi Kur'ân-ı Kerîm'i tahrif ve tağyirden (bozulma ve değişimden) muhafaza eder.¹⁸
- Kur'ân-ı Kerîm'in kelimelerinin telaffuzunda yanlış yapılmasını engeller ve hatasız okunmasına yardımcı olur.¹⁹
- Kırâat ilmi, Kur'an lafızlarının tağyir ve tahrifinin önler. Başka bir yönden Kur'an'ın Arapça okunması ve yazılması dolayısıyla kırâat ilmi Arap dilinin korunmasını ve Arap edebiyatının gelişmesini sağlar.
- Kırâat ilmi sayesinde tefsir ve fıkıh alimleri ayetlerin açıklarken ve hüküm çıkarırken daha net kanaatlere ulaşırlar.
- Kırâat ilmi, ayetlerde ortaya çıkabilecek ve tenakuz gibi görülebilen yanlış anlamaları ortadan kaldırır.
- Kırâat ilmi, farklı kırâatlerden elde edilen hükümlerin cem edilmesi sağlayıp daha net hükümlere ulaşılmasını sağlar.
- Kırâat ilmi, hükmü belirlenmiş olan muhkem niteliğindeki lafızların mücmel kalan yönlerini izahta yardımcı olur.²⁰

1.1.4. Kırâatlerin Senedlerine Göre Adlandırılması²¹

Kırâat ilme dair zamanla oluşan kavramlar ve bu kavramların nitelik ve niceliklerine getirilen kıstaslar günümüze kadar ulaşmıştır. Örneğin Ebu Şa'me kırâatleri sınıflandırırken sadece sahih ve şaz kırâat kavramı üzerinden değerlendirmiştir. İmam Suyûtî kırâat değerlendirmesini mütevâtir, meşhûr, âhâd, şâz, müdrec ve mevzû kavramları üzerinden ele almıştır. Bu bölümde Kırâat ilminin sınıflandırma noktasında Mehmet Ünal'ın "Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü" kırâat eserini esas aldık.

1.1.4.1. Sahih Kırâatler

Muttasıl senetle rivayet olunan, "şüzûz" ve "illet" in olmadığı Hz. Osman hattına ve Arap gramerine uygun olan kırâatler, sahih kırâat olarak adlandırılır. Kırâatlerde aranılan en temel özellik, kâriden rivayet olunan kırâatin rivayetler silsilesi ile nihaî olarak Hz.

¹⁸ el-Bennâ, *İthâf*, 67.

¹⁹ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 61.

²⁰ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 30-36.

²¹ Kırâat ilminin sınıflandırma noktasında Mehmet Ünal'ın "Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü" kırâat alanıyla ilgili eserini esas aldık.

Muhammed'e (s.a.s.) ulaşmasıdır. Cumhur'a göre kırâatlerde sahih kırâatlerde aranan vazgeçilmez nitelik budur. Bu nitelikte olmayan kırâatler farklı kategorilerde değerlendirilmiştir.²²

Kırâatin kabul şartlarından olan Arapça Gramer 'ine uygunluk, kırâat ülemâsına göre temel unsurlardan kabul edilir. Buna rağmen bir kırâatte aranan şartlar nakil, eser ve rivayetin sabit ve kesin olmasıdır. Bu vasıfları taşıyan herhangi bir kırâat Arap dil kurallarına uygun düşmese de kırâat alimleri bu kırâat veçhini reddetmezler ve ona ittiba ederler. Çünkü kırâat “uyulan bir sünnet” olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) den itibaren gelmiştir ve bu şekliyle kabul edilmesi gerekli görülmüştür.²³

1.1.4.1.1. Mütevâtir Kırâat

Bu kırâat türü senedi sahih olsa da mütevâtir kırâat ölçüsüne ulaşmamış diğer kırâat ilkelerini barındıran kırâattir. Yalanla bağdaşması mümkün olmayan bir topluluğun aynı konumdaki diğer topluluktan naklettiği kırâat rivayetlerine mütevâtir kırâat denir. Kırâat-i Seb'a olarak bilinen yedi kırâat cumhurun (tüm kurrâ) ittifakıyla mütevâtir kabul edilmiştir. İbnü'l-Cezeri Kırâat-i Aşere'yi mütevâtir kırâatlerden saymıştır. On Kırâat Kur'an'dan kabul edilir dolayısıyla on kırâat ile kılınan namazlar sahihtir.

Sahih kırâatler içerisinde en önemli yeri tutan bu kırâat türü hakkında bir kısım kırâat ülemâsı kırâatte tevatür (mütevâtir olmayı) savunmuştur. İmam Gazali, İbn Hacib, İbn Kudâme gibi zâtlar bir kırâatin subûtu noktasında tevatür derecesinin ehemmiyetine değinmişlerdir. Buna mukabil İbnü'l-Cezerî ve Mekkî b. Ebî Talip gibi kırâat ilminin mühim isimleri kırâatte “tevatür” şart koşmamışlardır. Kırâatte tevatür zorunlu görmeyen bu zâtlar bir kırâat veçhi Arap dil kurallarına uygun, Hz. Osman Mushaf'ına muvafık, sahih senetle Hz. Muhammed'e (s.a.s.) ulaşmışsa geçerli ve makbul olarak değerlendirmişlerdir.²⁴

²² Geniş bilgi için bkz. Aydın Kudat, *Kırâatların Hüccetlendirmede Dilbilim Olgusu* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016),54-84.

²³ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 83.

²⁴ Zürcânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 318-319 ; Ramazan Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kırâat* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021), 480 ; Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 85.

1.1.4.1.2. Meşhur Kırâat

Bu kırâat mütevâtir kırâat, mütevâtir kırâatlerin özelliğini taşımakla birlikte derece itibariyle tevatüre ulaşmamıştır. Meşhur kırâat Arapçaya uygunluk, Resm-i Hatta muvafık olma ve sened-i sahih niteliğine sahiptir. Örneğin ; Kırâat-i Aşereden kıratın bir tarik naklederken diğer tarik nakletmez. İbnü'l-Cezeri Ebû Ca'fer, Ya'kûp ve Halef mütevâtir kabul ettiği kırâatler literatürde meşhur kırâatler olarak bilinir.

On kırâat ve diğer kırâatlerden usul veya ferşteki farklılıklar (imale, terkik, teshil) meşhur kırâat çerçevesinde değerlendirilen bir husustur. Meşhur kırâatin inkâr edilmesi asla caiz değildir, bu kırâate inanmak ise vaciptir, zaruridir.²⁵

1.1.4.1.3. Ahad Kırâat

Ahad kırâat türü hem sahih kırâat hem de zayıf kırâatin konusudur. Sahabeden tabiîne, tabiînden sonraki nesillere muttasıl senetle sika bir ravi yoluyla şaz ve illetten âri nakledilen kırâat türüdür. Ahad kırâate çağdaş dönemde de tanım getirilmiştir. Kırâat alimi Muhaysin “Arap gramerine uygun, hatt-ı Osmaniye muvafık âhâd yolla nakledilmiş ve fakat kırâat alimlerince meşhur kırâat seviyesinde olmayan kırâattir. Ahad kırâat, makbul kırâat formundadır.”²⁶

1.1.4.2. Zayıf Kırâatler

Zayıf kırâatler, genel olarak sahih kırâat şartlarından biri veya birkaç şartı taşımayan kırâatlerdir. Daha önce belirttiğimiz sahih kırâatlere dair özellikler kırâatin kabulünde önem arz etmektedir. Bu özellikler, kırâat senedinin muttasıl olması, kırâat râvisinin sika olması, nakil olunan kırâatin illet ve şuzûzdan âri olması, Arapçaya muvafık olması, Resm-i Mushaf ‘a uygunluğudur. Herhangi bir kırâatin değerlendirilirken zikredilen şartlardan biri veya birkaçı yoksa kırâat literatüründe “zayıf” olarak adlandırılır.²⁷

²⁵ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 90-91 ; Abdurrahman Çetin, *Kur'an'ı Kerimin İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatler* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 232 ; Ramazan Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kırâat*, 481.

²⁶ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 90-91 ; Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kırâat*, 481 ; Çetin, *Yedi Harf ve Kırâatler*, 232.

²⁷ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 91.

1.1.4.2.1. Âhâd Kırâatler

Sîka raviler tarafından muttasıl senetle nakledilen kırâat olmakla beraber (senet zincirinde bir inkita olmaksızın), Resm-i hatta veya Arapça dil kurallarına uygun düşmeyen kırâat türüdür.

Ahad kırâat sahih kırâatler arasında da zikrolunmuştu. Sahih kırâat kapsamında olan makbul iken zayıf kırâat kategorisinde yer alan ahad kırâatin ise iki temel özelliğın eksiki söz konusudur. Bunlardan ilki Arapça dil bilgisi kurallarına uygunluğın olmayışıdır. Diğeri ise Hz. Osman Mushaf'ına muhalif olmasıdır.²⁸

1.1.4.2.2. Şâz Kırâatler

Sened-i sahih olmayan bu kırâat, yukarda zikrettiğimiz sahih ve mütevâtir kırâat olma vasıflarından üç şartın birisinin bulunmadığı kırâattir. Şaz kırâate kırâat alimleri farklı tanımlamalar yapmışlardır. İbn Salah “Kur'an olarak tevatür olarak nakil olmayan, ümmetçe de kabul görmemiş ve şöhet bulmamış kırâatlerdir.” Kırâat imamlarından Zerkeşî (ö. 794/1391) şaz kırâati sahih kırâat özelliklerinden herhangi birisini taşımayan/eksik olan kırâat olarak tanımlamıştır. İmam Suyûtî şaz kırâate daha sonradaki dönemlerde de kabul gören “senedin sahih olmayan kırâat” yorumunu getirmiştir.²⁹ Yunus 91. ayette geçen “فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً” “nüneccîke” kelimesinin “nünâhhîke” şeklinde okunması şâz kırâate örnektir.

1.1.4.2.3. Mevzu Kırâatler

Hiçbir kırâat şartını taşımayan, sadece okuyana dayandırılan uydurma kırâat türüdür. Başka bir ifadeyle asılsız olarak bir kimseye nisbet edilen, Hz. Muhammed (s.a.s.) ve getirdiği vahyi Kur'an'la hiçbir şekilde ilgisi olmayan uydurma kırâatlerdir. Senet ve metin yönüyle kuvvetli bir dayanağı/silsilesi olmadığından bir anlam ifade etmez. Bu tür kırâatlere kırâat denmesine dahi nâhoş bakılmıştır.³⁰

²⁸ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 91-92.

²⁹ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 90-91 ; Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kırâat*, 481 ; Çetin, *Yedi Harf ve Kırâatler*, 232.

³⁰ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 95.

İbnü'l-Cezerî, en-Neşr'inde Ebu Hanife'ye nispet edilen Fatır 28.ayetin geçen Allah lafzının fetha yerine damme ile okunma şeklinin mevzu olduğunu zikretmektedir. “إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ”³¹ ayetindeki Allah lafzının dammeli okunması ile anlamı bütün değiştirmektedir. Zira fethalı okuyuşa göre ayetin manası “Kulları içinde Allah'tan ancak âlimler korkar.” şeklindedir. Dammeli okuyuşta “Allah'ın alim kullardan korktuğu” şeklinde abes bir mana ortaya çıkmaktadır.³²

1.1.4.2.4. Müdrec Kırâatler

Kırâat metninin aslında olmayan, tefsir niteliğinde izahların yazıldığı kırâat çeşididir. Bu kırâat türü, sened yönüyle Hz. Peygambere ulaşmadığı gibi Resm-i Mushaf'a da uygunluk göstermez. Müdrec kırâat türünü sahabe ve tabiin kırâatlerinde görmek mümkündür.³³

Kırâatleri sahih ve zayıf kırâatler olarak iki ana grupta toplamak mümkündür. Bu kırâatlere inanmak ve bunlarla ibadet yapılması noktasında değerlendirmeler mevcuttur. Mütevâtir ve meşhur kırâatlerden oluşan Kırâat-ı Aşera inanması vacip olan ve namazlarda okunması sahih kabul edilen kırâatlerdir. Bu kırâatler sahih kırâatlerdendir. Sahih kırâat türünden değerlendirilen ahad kırâat ise namazda okunması ruhsat verilmemiştir. Diğer kırâat türü olan şâz kırâat muhtevasını müdrec ve mevzu kırâatler oluşturmaktadır. Kur'an niteliği taşımayan bu kırâatlerle tilavetin olmayacağı kesindir. Namazda okunmasına da cevaz verilmemiştir.³⁴

Bu bölümde kırâat kavramı üzerinde yapılan tarif/tanımları inceledik. Kırâat ve Kur'an tanımları bağlamında farklı yorumların varlığını görmüş olduk. Kırâat kavramını Ehl-i Kurrâ, Kur'an'dan önce de varlığını kabul eder. Ancak Kur'an'ın nüzûlüyle beraber özel bir hüviyete büründüğü olgusunu dile getirirler. Hz. Peygamberden (s.a.s.) itibaren günümüze yapılan kırâat çalışmalarına değinmiş olduk. Bu dönemler Hz. Peygamber (s.a.s.), Sahabe (Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman) ve Kırâat İmamları şeklinde dönemlerden oluşmaktadır. Bir başka değerlendirmeye kırâat çalışmaları rivayet, ihtiyar, iştihar ve tedvin

³¹ el-Fatır 35/28.

³² İsmail Karaçam, *Kırâat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013), 89.

³³ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 94.

³⁴ Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kırâat*, 480 ; Çetin, *Yedi Harf ve Kırâatler*, 234.

dönemleri olarak adlandırılır. Bu dönemlerde yaşanan ve yapılan kırâat çalışmalarını inceledik. Şimdi bu dönemleri kısaca vermeye çalışalım.

1.1.5. Makbul Kırâati Oluşturan Temel Unsurlar

Bir kırâatin kabul görebilmesi için kırâat ulemâsı bazı kriterleri öne sürmüşlerdir. Bu nitelikleri taşıyan ve taşımayan kırâatler ya kabul görmüş ya da ret edilmiştir. Bu kısımda söz konusu kırâatleri kabul şartlarına dair bilgiler vereceğiz.

1.1.5.1. Senedin Sahihliği

Kırâat rivayetinin kabul olabilmesi için en temel şart, sened-i sahih olmasıdır. Kırâatini hangi tarikle ve sıhhatle Hz. Peygamber’e (s.a.s.) ulaştığını ancak ve ancak senedin sahih olması gösterir. Bir kâriin okuyuşu hocasının kırâatidir. Hocasının kırâati de silsile yoluyla bir sahabeye dayanmak zorundadır. Sahabe bu kırâati Hz. Peygamber’den almıştır. İçtihadı yer verilmeyen ve tamamen nakilden oluşan kırâat, senedi sahihle aktarıldığında kırâat kabul şartının muvafık olur.³⁵

Hem İbni Mesud’dan (r.a.) “kırâatler konusunda sizden öncekilere tabi olun yeni bir kırâat icat etmeyin okunan kırâat veçhi size yeter.” hem de Hz. Ali’nin (r.a.) “Resulullah size öğrendiğiniz gibi okumamızı emretti.” rivayetleri kırâatlerde hiçbir şekilde içtihadı mahal olmadığının göstergesidir.

1.1.5.2. Resm-i Osmani’ye Muvafakat

Hz. Osman (r.a.) döneminde zikretmiş olduğumuz Kur’an’ın istinsahı meselesinde ortaya çıkan Mushaf sahabeler tarafından onaylanmıştır. Bu çalışma neticesinde o dönemde meydana gelen kırâat tartışmaları giderilmiştir. İstinsah çalışmaları neticesinde yedi harfi

³⁵ Ünal, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 77-79 ; Çetin, *Kur’an’ı Kerimin İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatler*, 226-228 ; Mustafa Atilla Akdemir, *Kırâat İlmî Eğitim ve Öğretim Metotları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021), 57-60 ; Pakdil, *Ta’lim Tecvid ve Kırâat*, 480-482.

barındıran “Mushaf” oluşturulmuştur. Yaklaşık 12000 sahabeye arz olunan ve hiçbir şekilde itirazın olmadığı bu Mushaf kırâatlerin kabulünde temel ölçülerden biridir.³⁶

1.1.5.3. Arap Gramer Kurallarına Uygunluk

Kırâat alimleri kırâatin kabulü noktasında Arapçaya uygunluğu şart kabul etmişlerdir. Mekkî b. Ebî Talib’in getirdiği yorum çarpıcı niteliktedir. Kırâatin kabul olmasına esas teşkil edecek Arapça hangi Arapça’dır? İmam burada dil özelliğini bakımından Arapçaya uygunluk aranırken Kur’an’ın nüzûlü dönemindeki Arapçanın benimsenmesi gerektiğini nazara verir. Mekkî b. Ebî Talib’in bu yorumu Kur’an’da bazı yerlerde gramere uygun düşmediği tenkitlerini akîm bırakmıştır. Her dilin kuralları itibariyle kelime yerlerine gelebilecek farklı kelime ya da gruplar olabilir. Dilin oluşumu ve kaideler sonradan sistematik hale gelmektedir. Kur’an’ın i’cazından kaynaklı kendine has üslubu bu kaidelere ters düştüğünü göstermez. Bu nedenle Kur’an hakem niteliğindedir, Arapça kurallar ezeli metin olan Kur’an’a uymalıdır.³⁷

1.1.6. Üç Kırâat İmamı: Âsım-Ebû Ca’fer-İbn Kesîr

Tarihte öne çıkan kırâat merkezlerini Mekke, Medine, Küfe, Basra ve Şam oluşturmakta idi. Hicri ikinci asırda başlayan süreçte (ihtiyar dönemi) farklı bölgelerde kırâat imamları kendi rivayetlerini talim ediyorlardı. Kırâat İmamları okuttuğu kırâatlerle şöhret bulmuşlardır. Şöhret bulan bu kırâatler imamların adları ile beraber zikredilmiştir.

Tevatür zinciriyle Resûlüllâh’a (s.a.s.) dayanan kırâatler, kırâat imamlarından başlayıp günümüze kadar talim edilegelmiştir. Belli merkez ve beldelerde okunan kırâatlerde hem kırâat imamlarının hem de ravilerinin vecihleri (isimleriyle beraber) ve kırâat farklılıkları nakledilmiştir. (Âsım Kırâati, Hafs rivayeti).³⁸

³⁶ Ünal, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 80-82 ; Hasan Tahsin Feyizli, *Kırâat-i Aşere* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018), 26 ; Çetin, *Kur’an’ı Kerim’in İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatler*, 226-228 ; Pakdil, *Ta’lim Tecvid ve Kırâat*, 80.

³⁷ Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 26 ; Ünal, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 80-82 ; Pakdil, *Ta’lim Tecvid ve Kırâat*, 480 ; Çetin, *Kur’an’ı Kerim’in İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatler*, 226-228.

³⁷ Mehmet Dağ, *İlticac Bağlamında Geleneksel Kırâat Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım* (İstanbul: TDV İslâm Araştırma Merkezi (İSAM), 2019), 25-27.

³⁸ Akdemir, *Kırâat İlmi Eğitim ve Öğretim Metotları*, 53.

Kırâat imamları, hayatları, senet zincirinde önce on kırâatı ve bu kırâatlerin tevatürü noktasında şu hususlar bilinmelidir. On kırâat imamlarının ve meşhur olan ravilerini kırâatleri mütevâtirdir. On kırâat içerisinde bulunan tarik durumundaki kırâatler meşhur kırâatler olarak değerlendirilmiştir. El-Bennâ, kırâatlerin senetlerinin Hz. Peygamber’e (s.a.s.) ulaşmasını yeterli görür. Kırâatteki senedin ahad olması o kırâatin mütevâtir olmadığını göstermez. El-Bennâ’nın kırâatlere yaklaşımında sened-i sahih esas alması önemlidir. Mütevâtir ve meşhur kırâatlerin şartından biri de sened-i sahih şartını taşımasıdır. Bu özelliği taşıyan ahad kırâatler de tevatür nevindendir.³⁹

İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Ca’fer Kırâatlerinin Usul Açısından Mukayyesine örnek ayetler:

Aşağıda verdiğimiz örnek ayette İbn Kesîr meddi munfasıl üç elif, muttasıl iki elif, cemi mimleri ve “hu” zamirlerinde sıra (bir elif miktarı uzatmaktır) yapmaktadır. Âsım kırâatinde muttasıl ve munfasıl medler dört elif miktarı uzatılmaktadır. Ebû Ca’fer munfasıl medleri bir elif, muttasıl iki elif cemi mimlerde sıra yapar, ibdal ashabındandır.

Örnek 1:

واذ اخذ الله ميثاق النبي لما اتيتكم من كتاب وحكمة ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم لتؤمنن به ولتنصرن

_____ ۱_ صلہ _____ ۲_ صلہ _____ صلہ _____ د

_____ ۴ _____ ۴ _____ ن

_____ ۱_ اتینا صلہ _____ صلہ ابدال _____ جمع

Örnek 2:

ما كان الله ليذر المؤمنين على ما انتم عليه حتى يميز الخبيث من الطيب

_____ ۱_ صلہ _____ صلہ _____ د

_____ ۴ _____ ن

_____ ۱_ صلہ _____ ابدال _____ جمع

³⁹ Akdemir, *Kırâat İlmi Eğitim ve Öğretim Metotları*, 64-65 ; Abdülhamit Birişik, *Kırâat İlmi ve Tarihi* (Bursa: Emin Yayınları, 2018), 78-79.

Yukardaki ayette İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Ca'fer 'in usul farklılıkları karşılaştırılmıştır. Meratib-i Erbaa ve Mertebeteyn olarak ele alınmıştır. Meratib-i Erbaa kırâat taliminde öğrenimi kolaylaştırmak amacıyla mısır tarikinde Fatiha'dan Meryem sûresine kadar medler bir elif'ten dört elif'e kadar uzatılabilmektedir. Mertebeteynde Meryem ile Nas sûreleri arası medler bir elif ile üç elif arası uzatılır. Mertebeteyne (Meryem-Nas sûreleri arası) örnek ayetler ;

وقال فرعون يا ايها الملؤ ما علمت لكم من اله غيري

_____ ۱ _____ صلة _____ د

_____ ۱ _____ ن

_____ ۳ _____ صلة _____ جع

وفي موسى اذ ارسلناه الى فرعون بسلطان مبين

_____ ۱ _____ صلة _____ د

_____ ۱ _____ ن

_____ ۳ _____ جع ⁴⁰

Mertebeden yani Meryem sûresinden Nas sûresine kadar olan kısımda İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Ca'fer'in usul farklılıkları şöyledir. İbn Kesîr medleri bir elif çeker “hu” zahirinde sıra yapar. Âsım medleri bir elif çeker. İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer cemi mimlerde sıra yapar. Ebû Ca'fer medleri üç elif olarak uzatır.

1.1.6.1. İbn-i Kesîr

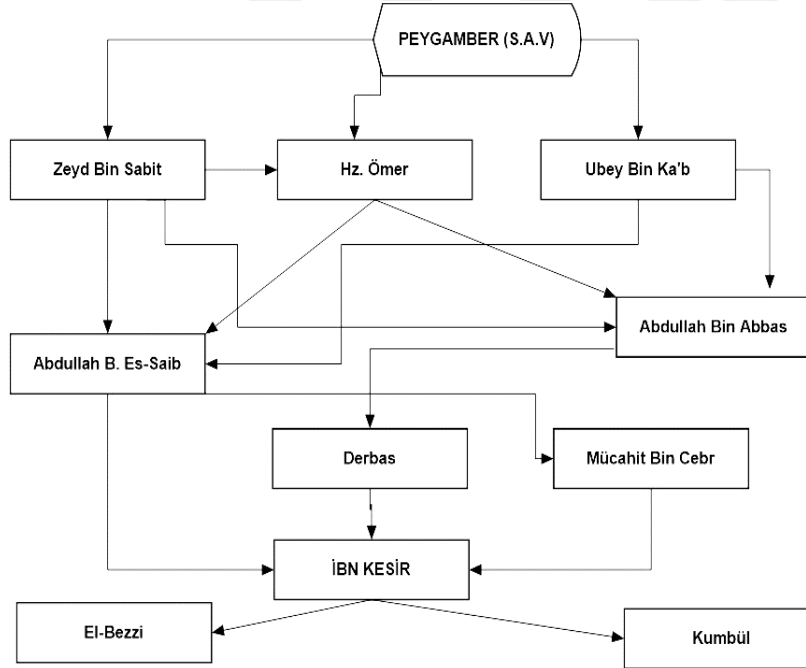
Asıl adı Abdullah b. Kesîr. b. Muttalib olan İbn Kesîr 120/ 738 de Mekke'de doğmuş ve Mekke'de vefat etmiştir. Kırâatını üç silsile yoluyla Rasûlüllah'tan gelir. Birinci silsile Abdullah kesir, Ubeyy b. Ka'b ve Abdullah b. Saib'dir. İkinci silsile Abdullah. Kesir, Mucahid b. Cebirden, o da Abdullah b. Abbas ve Abdullah b.sa-Saib'de, Abdullah b. Abbas, Ubey b. Kaab, Zeyd b. Sabit ve Ömer b. el-Hattab'dan onlar da Hz. Peygamber'den

⁴⁰ Molla Efendî, *Umdetü'l-hallân fî idâhi zubdetü'l-'irfân*, çev. Mehmet Çaba (İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2020), 216,217 ; Abdulfettâh Paluvî, *Zubdetü'l-'irfân fî vucûhi'l-Kur'ân* (İstanbul: Hilal Yayınları, 2014), 59.

(s.a.s.) kırâatı almışlardır. Üçüncü silsile Abdullah b. Kesir, Dirbas'dan, o Abdullah b. Abbas'tan ; o da Ubeyy b. Ka'b, Zeyd b. Sabit ve Ömer b. Hattab dan onlar da Hz. Peygamberden kırâatı almışlardır.⁴¹

İbni Kesir, Mekkeli kırâat imamıdır. İnfirad usulüyle talimi vermiştir. Birçok kişiye kırâat okutan imamının kırâat ehline meşhur iki ravisi vardır. Bunlar Bezzi ve Kunbul'dur.⁴²

Birinci ravi Bezzi'dir. Remzi "he, هـ" dir. İkinci ravi, Kunböldür. Remzi "Ze, ز" dir. Birinci ravi olan Bezzi'nin asıl adı Ahmed b. Muhammed Abdullah b. Kâsım b. Nâfi' b. Ebi Bezzi'dir. Mekkeli olup hicri 170 yılında doğan imam burada hicri 250'de vefat etmiştir. İbni Kesir'in kırâatını alan İmam Bezzi, Mekke'de kurrâlık yapmıştır. Aynı zamanda Mescidi Haram 'da müezzinlik vazifesini icra etmiştir. İbni Kesir'in ikinci ravisi olan Kunbul'un asıl adı Muhammed b. Abdurrahman Halid b. Said'dir. Künyesi Ömer olarak zikredilen imam, kırâat literatüründe Kunbul olarak bilinir. Mekke'de hicri 195 tarihinde dünyaya gelmiş hicri 295 yılında vefat etmiştir.

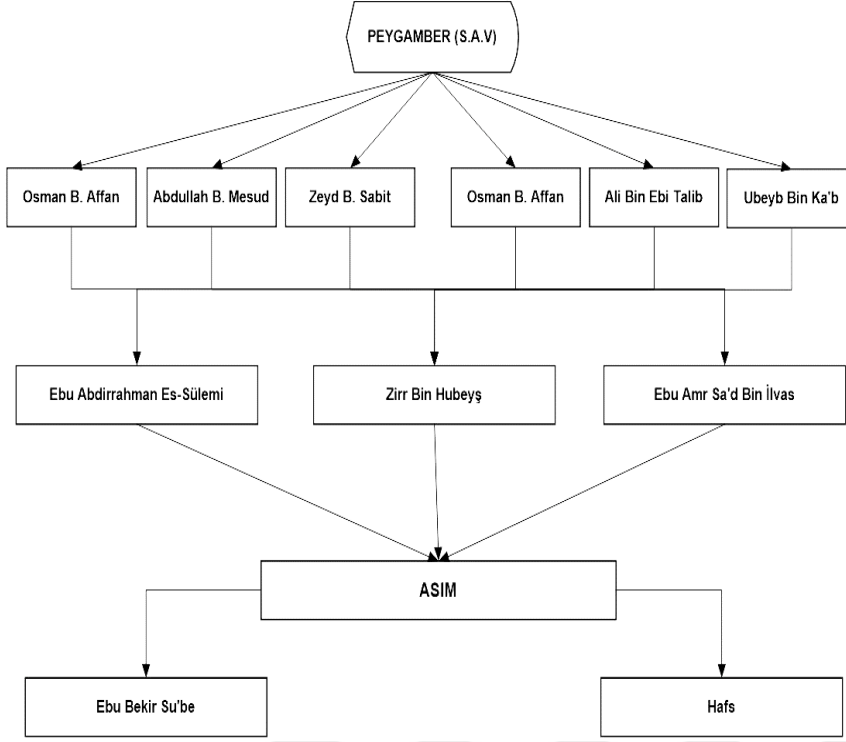

Şekil 1. İbni Kesir Kırâat Silsilesi

⁴¹ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 61.

⁴² Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 51-52.

1.1.6.2. Âsım

Şekil 2. İmam Âsım Kırâat Silsilesi

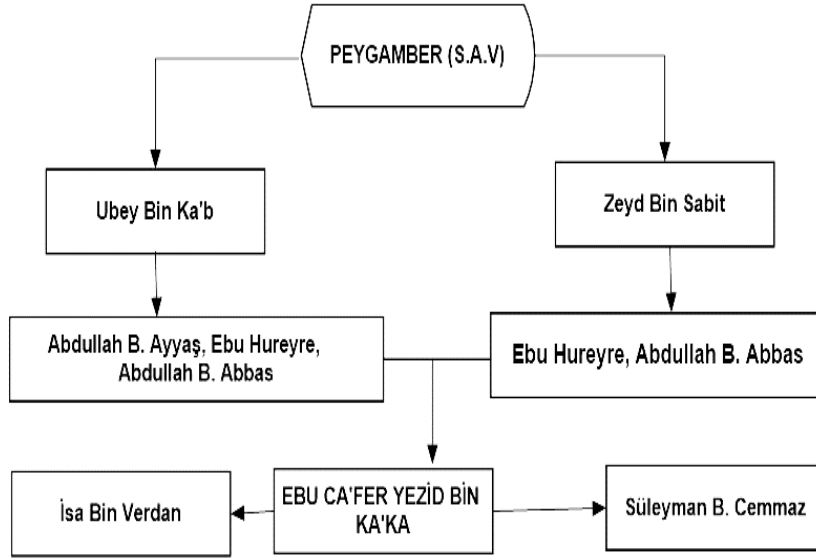
Remzi Nûn (ن) 'dur. İki ravisi vardır. Hafs ve Ebûbekir Şu'be. Hz. Ali de Kûfe kırâat tarihinde önemli yeri olan bir sahiptir. Ebû Abdurrahman es-Sülemî ve Abdullah b. Mes'ûd (ö. 32/652) Kûfe'nin en meşhur kırâat üstatlarındandır. Bu iki büyük sahâbeden Hz. Ali, Ebû Abdurrahman es-Sülemî'yi (ö. 74/692) ; Abdullah b. Mes'ûd ise Zîrr b. Hubeys'i (ö. 82/701) yetiştirmiştir.

İmam-ı Âsım talebelerini halka halka şeklinde Kûfe Mescidinde kırâat talimi yapmıştır. İmam Âsım talebelerinden ders alırken bir harfın yanlış okunmasına dahi müsaade etmediği ve talebelerini bu konu da hassas davranmalarını gerektiğini ihtar ettiği rivayet edilmiştir.⁴³

⁴³ Hasan Hüseyin Havuz, *Usûlî Ferî İhtilaflar Açısından Âsım Kırâati (Şu'be ve Hafs Rivayeti)*, (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022),Doktora Tezi 70.

1.1.6.3. Ebû Ca'fer

Remzi “Ca’, عا”dır. Asıl adı Ebû Ca'fer Yezid b. Ka'k el-Mahzumi el-Medenî'dir. Ebû Ca'fer 'in kırâatı tez konumuzda yer almaktadır.

Şekil 3. Ebû Ca'fer 'in Kırâat Silsilesi

Rivayet zinciri tablosu yukardaki gibidir.⁴⁴ Kırâatini Abdullah b. Ayyâş b. Ebi Rebia (ö. 15/ 636), Abdullah b. Abbâs ve Ebû Hureyre (ö. 58/ 678)'den, bu üç kişi de Übey b. Kâ'b'dan ayrıca Ebû Hureyre ve Abdullah b. Abbâs, Zeyd b. Sâbit'ten ; Zeyd b. Sâbit ve Übey b. Kâ'b ise Hz. Peygamber'den (s.a.s.) almışlardır.⁴⁵ Ebû Ca'fer'in iki avisi bulunmaktadır. Ebû Mûsa İsa b. Verdân (ö. 160/ 777), remzi (ع)ve Süleyman b. Cemmâz (ö. 170/ 786),(عا)'dir.

1.2. Meal Kavramı ve Tarihsel Süreç

Allah Teala, insanı kendisine muhatap yaratmış ve onunla vahiy yoluyla konuşmuştur.⁴⁶ Kur'an-ı Kerîm Cenâb-ı Hakk'ın kelimidir. Bu Kelam, Allah Teala'nın kullarına mesajı ve konuşmasıdır. “Bu kitabı sana her konuda açıklama getiren bir rehber, bir hidayet ve rahmet kaynağı, Allah'a gönülden bağlananlar için bir müjde olarak indirdik”⁴⁷ ayetinin işaret ettiği gibi Kur'an-ı Kerîm'in nihai gayesi muhatapları tarafından

⁴⁴ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 67.

⁴⁵ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 67.

⁴⁶ el-Bakara 2/30.

⁴⁷ en-Nahl 16/89.

en güzel bir şekilde anlaşılmaktadır. Kur'an'ın anlaşılması ve onun üzerinde derinlemesine düşünmenin ön şartı onu güzel bir şekilde okumak ve dinlemektir. Allah (c.c.) Kur'an'ın tertîl⁴⁸ üzere ve ağır, ağır, okunmasını istemiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'in Arapça olmasının temel nedeni Arap bir kavme indirilmesidir. “Biz resulleri, birlikte yaşadığı milletin diliyle gönderdik. Onlara Kur'an'ı Kerîm'i açık biçimde anlatsın.”⁴⁹ vb. ayetler Kur'an dilinin neden Arapça olduğuna cevaptır. Aynı zamanda Müslüman olanlar için tercüme faaliyetinin gerekliliğine kaynaklık etmiştir. Çünkü Arap olmayan bir Müslümanın Kur'an'ın manasını anlaması beklenemez.

Siyer kaynaklarında Mekke döneminde Habeşistan'a hicret eden Müslümanların Habeş Kralı Necaşi'ye Hz. Meryem'le ilgili âyetleri okumuşlardır. Habeş Kralı Necaşi ayetleri dikkatle dinlemiştir. Kral, Müslüman Heyete Habeş'te istediği gibi hareket edebileceklerini söylemiştir. Habeşliler Arap değillerdi bu nedenle iletişim tercümeyle sağlanmıştır. Dolayısıyla Meryem sûresinin ilgili ayetleri tercüme edilmiştir.⁵⁰

Kur'ân-ı Kerîm'in ilk olarak Farsça'ya tercüme edildiği bilinmektedir. Kur'an'ın başka dillere tercüme edilmesi durumuna bir başka neden de yeni yerlerin fethi gösterilebilir. Fetihlerle beraber Müslüman olanlara Kur'an'ın aktarılması zorunlu hale gelmiştir. Kur'an'ın daha iyi anlaşılması için tercüme hareketleri tabii olarak başlamıştır.⁵¹

Meal kelimesi, sözlük olarak “dönmek, ıslah etmek” anlamlarında kullanılan “evl” kökünden mimli mastar kalıbındadır. Meal, “Ulaşılan hedef, gaye” anlamlarını içerir. Meal, Tefsir, fıkıh ve kelam ilimlerinde kullanılan ve köklü bir terim olan te'vîl ile anlamdaş bir kelimedir. Te'vîl ise, naslarda geçen lafzın yüklendiği manaya karşılık muhtemel manaları kullanmak ve lafzın manasına açıklık getirmektir.⁵²

İslâm alimleri özellikle Kur'an'ın başka bir dile çevrilmesinde hassasiyet göstermişlerdir. Çünkü Kur'an dilinin birebir başka bir dille ifade edilmesi mümkün değildir. İslâm alimleri ittifakla harfî/manevî tercümenin asla mümkün olamayacağını

⁴⁸ el-Müzzemmil 73/4.

⁴⁹ İbrahim 14/4.

⁵⁰ Muhammet Abay, “Türkçedeki Kur'an Meâllerinin Tarihi ve Kronolojik Bibliyografyası”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 19 (Eylül 2012), 233-239.

⁵¹ Abay, “Türkçedeki Kur'an Meâllerinin Tarihi ve Kronolojik Bibliyografyası”, 235-240.

⁵² Fatih Kanca. “Yazılış Amaçları Bakımından Türkçe Kur'an Mealleri” *ULUM Dini Tetkikler Dergisi* 5/2 (Aralık 2022), 187-247, 8 ; Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânü'l-arab*, thk. Abdullah Ali el-Kebîr (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1119), 32.

dillendirmişlerdir. İcazıyla tüm akılları âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm'in harfî/manevî tercümesi yapılamaz. Bu nedenle yapılan meal çalışmalarında mana ve mefhum şeklinde Türkçeye aktarılmasını uygun görmüşlerdir. Mealler genel itibariyle Kur'an'ın içeriğini vermek istediği mesajları, temel ilke ve esaslar çerçevesinde açıklayan çalışmalardır.⁵³

Kur'ân-ı Kerîm'in her dönemde bir başka dile çevrilmesi söz konusu olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe'ye tercümesi Anadolu'daki Türklerin İslâmı kabul etmesiyle ortaya çıkmıştır. Kur'an'ın Türkçe'ye çevirisine Anadolu Selçuklu Beylikleri döneminde rastlanmıştır. Bu dönemde Fatiha, İhlas, Yasin ve Mülk sûrelerinin tercüme edilmiştir. Çünkü bu sûreleri halk tarafından yaygın olarak okunan ve bilinen sûrelerdir. Sûrelerin tercüme edilmesi Kur'an'ın halk tarafından anlaşılmasını kolaylaştırmak içindir.⁵⁴

Kur'an'ı anlama çabası olan mealler, Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de varlığını göstermeye başlamıştır. Bu dönemde yazılan meallerde Kur'an'ın muhtevasının aktarımına aracılık etmiştir. Bununla beraber mealleri “ibadet dilinin Türkçe olabileceği” şeklinde marjinal fikirleri yansıtmaya aracı olarak gören akımlar da olmuştur.

1924'te yayınlanan Süleyman Tevfik el-Hüseynî, Hüseyin Kâzım Kadri ve Albay Cemil Said'in Kur'an çevirisi Cumhuriyet tarihinin ilk mealleri olarak yerini almıştır. Yapılan çalışmalar da oluşan “Türkçe Kur'an” algısı ehli ilimce tenkide uğramıştır. Cumhuriyetin ilk dönemlerin yapılan meallerin ehline yapılmadığı gerçeği bu görevi işin ehli olan kimselerin yapmasını zorunlu kılmıştır. 1925 yılında TBMM'de verilen kararla Kur'an'ın Mealini hazırlama görevi Mehmet Akif Ersoy'a tefsir görevi ise Muhammed Hamdi Yazır'a verilmiştir.⁵⁵ Mehmet Akif Ersoy (1926-1932) yıllarında yapmış olduğu çalışmayı Diyanet İşleri Reisliği'ne göndermemiştir. Akif'in çalışmasını teslim etmemesinde, Türkçeyle ibadet etme niyetleri, tercümenin kâfi gelemeyeceği düşüncesi, dini millileştirme akımı vb. sebepler vardır.

1.3. Tefsir ve Te'vil Kavramları

Tefsir kelime olarak “fesr” kökünden gelen tef'îl babından mastar kalıptadır. Lügatte karşılığı bir şeyi açıklamak, ortaya çıkarmak, örtülü bir şeyi açmaktır. Tefsir müşkil bir

⁵³ Kanca, “Yazılış Amaçları Bakımından Türkçe Kur'an Mealler”, 7-8.

⁵⁴ Kanca, “Yazılış Amaçları Bakımından Türkçe Kur'an Mealler”, 9.

⁵⁵ Mustafa Öztürk, "Meal", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2019), 2/205-207.

mananın ne murat ettiğini ortaya çıkarmak anlamındadır. Tefsir, ayet ve sure ve kıssaların nüzûl sebeplerini, onlarda inen işaretlerini, Mekkî ve Medenî tertiplerini, muhkem ve müteşabihlerini, nâsih ve mensuhlarını, has ve umumîliklerini, mutlak ve mukayyetlerini, mücmel ve müfesserliklerini bilmektir. Zürkânî tefsir tarifi “insanın gayreti ölçüsünde Allah Teâlâ’nın keliması olan Kur’ân-ı Kerîm’i anlama matuf ilimdir.” şeklindedir. Bu ifadeden hareketle Hz. Peygamberin Allah Teala’dan getirdiği Kur’ân-ı Kerîm’i manaları anlamak hüküm ve hikmetlerinin inceliklerini kavramaya tefsir denir diyebiliriz.⁵⁶

Te’vil kelimesi “geri dönme” anlamındaki “evl” kökünden türemiş bir kelimedir. Arapça dil kuralınca tef ‘il babından gelirse “tefsir etmek” anlamındadır. Aynı zamanda, açık olan (zahir) manayı, karine ve delil nedeniyle diğer anlamları kullanmak olarak tanımlanır.”⁵⁷

Te’vile kavramına farklı anlamlar verilmiştir. Hadis, kelam ve fakihlerin te’vili lafza verilen manayı başka (delil sebebiyle) bir manaya çevirmektir. Zerkeşî te’vili ayetin muhtemel manalarından birine döndürmek olarak tarif etmiştir.⁵⁸

Te’vil kelimesinin Kur’an-ı Kerîm’de değişik anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Âl-İmran suresinde (3/7) Kelam-ı Ezelînin te’vilin yapıldığını görmekteyiz. Yusuf sûresinde (12/6, 21,101) rüya ve ahlâmın te’vilinin yapıldığı görülür. Kehf, (18/79,83), Nisa (4/58), İsra (17/35), Âraf (7/52), Yûnus (10/39) sûrelerinde amellere dair te’vilin yapıldığı zikredilmiştir.⁵⁹

1.4. Ferşü’l-Hurûf Kavramı

Kur’ân-ı Kerîm Hz. Osman (r.a.) döneminde Mushaf haline getirilmiş ve bu Mushaf’lar orijinalliğini kaybetmeden bize ulaşmıştır. Kur’an ayetlerinin okunuş şekli, sahabe ve tabiinin tilavetine dayanmaktadır. Kırâat imamları, sahabe ve tabiinden rivayetleri sistematik olarak okutmuşlar neticede kırâat ekolleri oluşmuştur. Her bir kırâatin (tilavetin) Hz. Peygambere (s.a.s.) dayanan rivayet zinciri olması esastır. Unutulmamalıdır ki kırâat imamlarının farklı şekilde okuyuş icraları ictihadî bir durum değildir keyfilik yoktur. Kırâat ilmi tasnifleri hadis fıkıh ilmiyle karıştırılmamalıdır. Çünkü kırâat terimlerinden olan

⁵⁶ Karaçam, *Kırâat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 29-31.

⁵⁷ Kanca, “Yazılış Amaçları Bakımından Türkçe Kur'an Mealler”, 8.

⁵⁸ Karaçam, *Kırâat İlminin Kuran Tefsirindeki Yeri*, 31.

⁵⁹ Karaçam, *Kırâat İlminin Kuran Tefsirindeki Yeri*, 32.

mütevattir, ahad vs. terimler aynı kavramları ifade etmezler. Tamamıyla Hz. Peygamberin (s.a.s.) okumalarından kaynaklı rivayetlerden oluşan kırâat farklılıklarının büyük çoğunluğu (%80'e yakın) mânaya etki etmeyen usul farklılıklarıdır. Diğer kısım ise (%20'ye yakın) mânâ ile az ya da çok doğrudan etki eden rivayetlerdir.⁶⁰

Kur'ân-ı Kerîm Hazreti Peygamber'e (s.a.s.) Kureyş Lehçesi ile inmiştir. Kur'an'a muhatap olan sahabîler farklı kabilelerdendi. Dolayısıyla ayrı ayrı lehçeleri kullanıyorlardı. Onların Kur'an'ı kolay okuyabilmeleri, öğrenebilmeleri vb. maslahatlarla Hz. Peygamber (s.a.s.) Kur'an'ın Yedi Harfle okunmasına müsaade etmiştir. Yedi harf meselesini daha önceki bölümde genişçe izah ettik. Burada kısa ve öz olarak ifade etmeye çalışacağız. Cezerî ve İbn Kuteybe yedi harfin konusunu özetle şu maddelerde tasnif etmişlerdir ;

- Hareketi değişen manası ve sureti değişmeyen vecih.
- Anlamdaş olan kelimelerin birbirini yerine kullanılması.
- Suret olarak değişmeyip harekete ve manası olarak değişen vecih.
- Manası sabit harf ve surette değişen vecih.
- Kelime yapısında fazlalık ve eksiklik olan vecih
- Mana ve suret olarak değişim gösteren vecih.
- Takdim -Tehir ile meydana gelen vecih.⁶¹

Yedi harf olgusu Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılması noktasında merkezi konumdadır. Yedi Harf meselesi iki bölümde, usûl ve ferşî farklılıklar olarak incelenir. Usul farklılıkları Kur'an'ın manasından çok icrasına (edasına) yönelik uygulamalarından ibarettir. Usul farklılıklarını izhar, idğam, ihfa, feth, imale, taklil, ibdâl, teshil, ihtilas, işmam, revm, tahrik, iskân, sıla, tefhim, terkik, nakl, medd, kasr, sekt vb. olarak sıralanır. Bu nedenle lehçe farklılıklarından kaynaklanan okuyuşların anlama etkisi olmadığı kanaati hakimdir.⁶² Usul farklılıkları bir kelimenin farklı lehçelerdeki telaffuzla ilgili fonetik farklılıkları şeklinde değerlendirilir.⁶³

⁶⁰ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 181.

⁶¹ Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 32-36.

⁶² Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 149.

⁶³ Dağ, *Geleneksel Kırâat Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım*, 58.

Yukarda saydığımız kaideler Kur’ân-ı Kerîm’in tilavetinde takip edilmesi elzem olan tecvidin konularını oluşturmaktadır. Bu anlamda her bir konu ayrı bir araştırmayı gerektiren meseleler olarak karşımıza çıkabilecek boyuttur.

Usul farklılıklarının manaya etkisi olmadığı görüşü hâkim görüş olsa da konuya ilişkin farklı yaklaşımlar söz konusudur. Medler ve idğamlar bakımından Kur’an’ın tümü gözden geçirildiğinde bu uygulamaların manaya etkilerini görmek mümkün olacaktır. Örneğin ; Fatiha suresinin sonundaki “الضَّالِّينَ” kelimesinde dört elif miktarı uzatmak buradaki “Dad” harfinde istila ve itbak sıfatı olması ve bu uzatma ameliyesinde ses tonlamasının farkı söz konusudur. Dolayısıyla zikrettiğimiz niteliklerin sapkınlarca yapılan fiilin “kaba ve çirkin olduğuna” işaret etmektedir.⁶⁴ Yine bir başka ayet olan Bakara 102’deki “بِضَارٍ” kelimesi ses açısından ağırlık içermektedir. Kelimede “Dad” harfinin istila sıfatı ve buradaki meddin muttasıl olması dolayısıyla genel olarak imamlarının dört elif olarak uzatmaktadırlar. Kelimenin medli okunuşu ve “Dad” harfinin özellikleri manaya sihir yapmanın “kabalığını, çirkinliği ve bu işi yapanların çokça çaba gösterdikleri” işaret eder.⁶⁵ Medle ilgili Nisa 143. ayeti değerlendirdiğimizde meddi muttasıl ve meddi munfasıl örneklerinin manaya tesirini görürüz. Şimdi ayeti inceleyelim. “مُذَبِّحِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ” ayetteki medlerin uzatılması Âsım’a göre yirmi dört elif, Hamza ve Verş’e göre otuz elif kadardır. Ayetin medlerle tilaveti nifak ehlinin “psikolojik durumlarını ve iç alemlerinde yaşadığı gelgitleri” vurgulamak içindir. Buradaki medler ayetin anlamına güçlendirir.⁶⁶ İdğamın manaya etkisini önek olarak Kıyamet sûresi 27. ayeti tilavet yapılırken “وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ” “nûn” harfi normal “ra” harfine idğam edilerek okunması gerekir. Ancak Âsım’ın ravisi olan Hafs bu kısmı sekteli olarak okumuştur. Şayet sekte yapılmaksızın idğamlı okunursa (merrak) anlam “tedavi edebilecek kimdir? denilir.” iken ayetin mahiyetiyle hiçbir alakası olmayan “çorbacı” şeklinde yorumlanır. Diğer usul konuları olan tahkik, taklil, beyne, imale, terkik, isbat, iskat, tefhim, terkik, vb. maya etkisi vardır.⁶⁷ Buradan hareketle kırâatlerin usul ve ferş farklılıkları manaya tesirin aynı seviyede

⁶⁴ Necati Tetik, “Bazı Kırâat Kavramları Açısından Günümüz Meallerine Kısa bir Bakış ve Bazı Örnekler”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*/39 (2013), 202.

⁶⁵ Tetik, “Bazı Kırâat Kavramları Açısından Günümüz Meallerine Kısa bir Bakış ve Bazı Örnekler”, 202.

⁶⁶ Tetik, “Bazı Kırâat Kavramları Açısından Günümüz Meallerine Kısa bir Bakış ve Bazı Örnekler”, 204.

⁶⁷ Tetik, “Bazı Kırâat Kavramları Açısından Günümüz Meallerine Kısa bir Bakış ve Bazı Örnekler”, 197-210.

değildir. Bu nedenle özellikle eda farklılıklarının anlama etkisi olmadığı değerlendirilmiş olabilir. Ancak verdiğimiz örneklerde kırâatler usul farklılıkları anlama etki etmektedir.⁶⁸

Kur'an ayetlerinin manasına etki eden kısım ferşî farklılıklardır. Bu farklılıkları dört maddede özetlemek mümkündür: Harekesi ve manası değişen, sûreti değişmeyen vecihler, harflerde ve manada değişkenlik olmakla birlikte sûretçe değişimin görülmediği vecihler, mâzî, muzârî ve emir sîgaları bakımından farklı vecihler, ispat ve hazif kaynaklı vecihler. Anlama etki eden ferşî farklılıklar kısaca açıklayalım:

- **Harekesi ve manası değişen, sûreti değişmeyen vecihler**

“فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ...” (Bunun üzerine Âdem rabbinden bazı kelimeler aldı.) “فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ” Ayet İbn Kesîr kırâatında farklı bir tilavet şeklinde nakil olunmuştur. Okuyuş “Rabbinden birtakım kelimeler Adem’i bürüdü, kuşattı” anlama yansıtmaktadır.⁶⁹ Bakara 222. Ayetinde “وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النَّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ” geçen “يَطْهَرْنَ” kelimesini Âsım’ın ravileri (Şu’be-Ebû Bekr) Hamza, Kisaî ve Halefü’l-Âşir “حَتَّى يَطْهَرْنَ” olarak okurlar. Bu tilavete göre kadınların adetinin bitmesinden sonra kocasıyla ilişkiye girmeden evvel gusletmesi hükmü çıkarılmıştır. Nâfi‘, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Hafs, Ebû Ca’fer ve Ya’kûp (r.a.) ayetteki şekliyle “حَتَّى يَطْهَرْنَ” olarak tilavet etmişlerdir. Bu kırâatten kadınların hayız kanının kesilmesi ile gusletmeden kocasıyla ilişkiye girebileceğine cevaz verilmiştir. İki mezhebin farklı uygulama kanaatine ulaşması kırâat vecihlerinden kaynaklanmaktadır.⁷⁰

- **Harflerde ve manada değişkenlik olmakla birlikte sûretçe değişimin görülmediği vecihler**

“يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا...” (Ey iman edenler! Bilmeden birilerine zarar verip de sonra yaptığınıza pişman olmamanız için, yoldan çıkmışın biri size bir haber getirdiğinde doğruluğunu araştırın.)⁷¹ ayette geçen “فَتَبَيَّنُوا” lafzını Nâfi‘, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca’fer, Ya’kûp ayette geçtiği şekliyle “فَتَبَيَّنُوا” olarak

⁶⁸ Geniş bilgi için bkz. Nuh Küçük “Kıraat Vucûhatı Bağlamında Medlerin Kıraatlara Göre Ses Fonetik ve Morfolojik Kıraat Açısından Değerlendirilmesi”, 81-102.

⁶⁹ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi* 112.

⁷⁰ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 124-125.

⁷¹ Karaman vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 3/89-90.

okumuşlardır. Bu tilavet “iyice araştırın, iyice anlayıp dinleyin”⁷² olarak manaya yansımaktadır. Hamza, Kisâî ve Halefû'l-Âşir tarafından ayetteki lafız “فَتَنَّبُوْا” olarak tilavet edilmiştir. Bu tilavet “acele etmeksizin teenni ile hareket edilmesi, işin net ve sabitliğine göre karar verilmesi” olarak manaya etki etmektedir.⁷³

- **Mâzî, muzârî ve emir sîgaları bakımından farklı vecihler**

Bakara 259. ayetini emir sigasındaki vechin manaya tesiri yönüyle bir örnek olarak sunabiliriz. “...فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ” (...“Biliyorum ki Allah kesinlikle her şeye kadirdir” dedi.). Ayette geçen “أَعْلَمُ” lafzını Nâfi‘, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca’fer, Ya’kûp ve Halefû'l-Âşir ayetteki şekliyle “أَعْلَمُ” olarak okumuşlardır. Tilavet ayete “ben biliyorum” anlamını katmıştır. İmam Hamza ve Kisâî’nin aynı kelimeyi “إِعْلَمُ” olarak tilavet ettiğini görürüz. Bu vecih ayete “bil ki...” anlamını katar. Kur’an’da ferşü’l-hurûf bağlamında örnekleri görmek mümkün (Bakara/125 gibi).

- **İspat ve hazif kaynaklı vecihler**

Bakara 116’da geçen “وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ” ayetini İbn Âmir vav’sız olarak “قَالُوا”⁷⁴ şeklinde tilavet etmiştir. Ali İmran 133’de “وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ...” ayetinde geçen “وَسَارِعُوا” lafzını Nâfi‘ ve İbn Âmir vav’sız olarak “سَارِعُوا” tilavet etmişlerdir.

Manaya etki etmeyen ferşî farklılıkları da mevcuttur. Fatiha 6. ayette geçen “الصِّرَاطُ” lafzını Künbül ve Rüveys “السِّرَاطُ” olarak okurlar. Bakara 87’deki “الْقُدْسُ” kelimesini lafzın geçtiği tüm ayetlerde İbn Kesîr “الْقُدْسُ” olarak tilavet eder. Şems 15’ de geçen “وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا” ayeti Nâfi‘, İbn Âmir “فَلَا يَخَافُ” olarak okurlar. Harflerin yerlerine başka harf yazılarak okunması, şeddeli yahut şeddesiz okuyuşlar ile edatların yazımından kaynaklı Ferşü’l-hurûf rivayetleri her ne kadar ferşle ilgili boyutu olsa da mana ile ilgisi kısımlardandır.

⁷² Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 373.

⁷³ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 372-373.

⁷⁴ Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, ed-Dânî, *et-Teysîr fi'l-kırâati's-seb'a* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2010), 65.

İKİNCİ BÖLÜM

FERŞÜ'L-HURÛF'UN ANLAM / YORUMA ETKİSİ VE MEALLERE YANSIMASI

Bu bölümde ferşü'l-hurûf konusu ele alınacaktır. Kur'an'ın anlaşılması, anlam zenginliğini aktarımı noktasında omurga görevi görmektedir. Kur'an'ın geneline yayılan ferşü'l-hurûf kavramını muhtevasını kırâat alimleri bütün sûreleri tetkik etmiş (Fatîha'dan Nas'a) ve isnatları ile beraber nakil etmişlerdir. Nakledilen tüm ferşî farklılıklar ayetlerin manaya katkısı nedeniyle tefsir ve fıkıh alimlerince dikkatle değerlendirilmiştir. Özellikle tefsir ve fıkıh alanında ferşî farklılıklardan kaynaklı hükümler güncel hayatın içindedir. Çünkü Müslümanlara rehber olabilme yetisinde ve öğretisinde olan Kur'an'ın anlaşılmasında ferşü'l-hurûfun katkısı büyüktür.

Ferşü'l-hurûf kavramı ve anlama etkisini ele Türkçe mealler çerçevesinde değerlendirdik. Tevbe ile Tâhâ sûreleri ve ikisi arasındaki diğer sûrelerde bulunan ferşü'l-hurûf kapsamındaki kelimelerin manaya etkisini Kırâat-i Aşere esas alarak değerlendireceğiz. Sûrelerdeki ferşü'l-hurûfa konu olan ayetlerin tamamı Kırâat-i Aşere kapsamında nakledilen ayetlerdir.

Bu çalışmada Cumhuriyet Dönemi'nde yazılmış sekiz Türkçe meali mukayese ederek kırâat vecihlerinin mana değişikliklerini meallere yansımalarını inceledik. Mealleri değerlendirirken birinci ve ikinci kırâat şeklinde bir sınıflama yapılmıştır. Bu durum sadece sıralama maksadıyla taşımaktadır. Ayetlerdeki ferşî kelimelerin birinci kırâatleri Ülkemizdeki Mushaf'lardaki kırâat olarak önceleyip, sonrasında diğer kırâat vecihlerini vermeye çalıştık. Ayetlere verilen meallerin kırâat farklılıkları gözetilip gözetilmediğini analiz ettik. Ayetlerin nüzûl dönemine ve metin içi bağlam açısından uygunluğuna dair tespitlerde bulunduk. Ferşü'l-hurûfa göre verilen meallerin bu bağlama uygun düşüp düşmediğine dair değerlendirmeler yaptık. Özellikle kırâat farklılıklarına göre kelimelerin anlamları göz önüne alarak meal örneklerinde bulunduk. Çalışmamızdaki bütün ayetleri Asım, İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer kırâatlerini Mısır tariki Şeyh Ataullah Mesleğince mukayeseli ederek vermeye çalıştık.

2.1.Tevbe Sûresi

Medine döneminde (Son iki ayet hariç), Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatına yakın inmiş ve 129 ayettir. Sûre, adını Allah'ın kullarının tövbesini kabul edeceğini bildirdiği 104. ayetten almıştır. İlk ayette geçen “berâet” kelimesinden dolayı sûreye “Berâe sûresi” adı da verilmiştir. Başında besmele olmayan tek sûredir. Sûrede putperestlerin Mescid-i Harâm'dan uzaklaştırılması, Allah ve Resûlüne bağlılığın ve iman kardeşliğinin her şeyden üstün görülmesi gerektiği, Allah'ın nimetlerini ve yardımlarını unutmayarak iman mücadelesindeki azim ve kararlılığın korunması, Ehl-i Kitap'la ilişkiler, cizye ve zekât hükümleri vd. konular anlatılmaktadır. Bu sûrede bulunan ferşü'l-hurûf konu olan kelimeler şunlardır:⁷⁵

عَزَّوَجَلَّ وَعَشِيرَاتُكُمْ, وَرُضْوَانٍ, وَرُضْوَانٍ, يَبْتَغِيهِمْ, يُبْتَغِيهِمْ, مَسَاجِدَ, لَا إِيمَانَ - لَا أَيْمَانَ , تَرَبَّصُونَ-هَلْ تَرَبَّصُونَ, قِيلَ (بالإشمام), قِيلَ يَضِلُّ - يَضِلُّ, يَضِلُّ, النَّبِيُّ النَّبِيُّ يَضِلُّ , يُضَاهُونَ- يُضَاهُونَ, عَزَّوَجَلَّ وَرَحْمَةً - أُنْزِلَ-أُنْزِلَ, قُلْ أُنْزِلَ , النَّبِيُّ-النَّبِيُّ, يَلْمُزُكَ - يَلْمُزُكَ , مَدَّخَلًا - مَدَّخَلًا, أَنْ تَقْبَلَ-يُقْبَلَ, كُرْهَا - كُرْهَا , إِنَّ - إِنَّ نَعْفَ عَنْ طَائِفَةٍ مِّنْكُمْ نَعْدَبُ طَائِفَةً, نَعْدَبُ طَائِفَةً, نَعْفَ عَنْ طَائِفَةٍ - يُعْفَ طَائِفَةً يُنْزَلُ تُنْزَلُ-, فَيَقْتُلُونَ , تُقَطَّعَ إِلَى أَنْ-إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ , جُزْفٍ-جُزْفٍ, وَرُضْوَانٍ-وَرُضْوَانٍ , رُسُلُهُمْ-رُسُلُهُمْ , يُعْفَ طَائِفَةٍ مِّنْكُمْ عَدَبَ طَائِفَةً , الْعُسْرَةَ-الْعُسْرَةَ , النَّبِيُّ-النَّبِيُّ, إِبْرَاهِيمَ -إِسْنَعْفَارُ إِبْرَاهِيمَ ' لِلنَّبِيِّ - لِلنَّبِيِّ, وَالْقُرْآنِ-وَالْقُرْآنِ, وَيَقْتُلُونَ فَيَقْتُلُونَ - وَيَقْتُلُونَ , إِبْرَاهِيمَ - إِبْرَاهِيمَ, وَهُوَ-وَهُوَ, رُفٍ-رُفٍ, بَرُونَ -أَوَّلًا بَرُونَ , رُفٍ- رُفٍ, تَزِيغٍ-تَزِيغٍ.⁷⁶

Yukardaki ferşî kelimelerden anlama etki eden 12, 17, 37, 53, 98 ve 111. ayetlerini meal bağlamında değerlendirdik.

2.1.1. Tevbe 9/12

Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda müşriklerle Müslümanlar arasında zaman zaman yapılan antlaşmayı konu etmektedir. Allah Teâlâ Hz. Muhammed'e (s.a.s.) ve Müslümanlara ahde vefadan cayan, Allah'ın dinini yalanlayan kafir topluluğa nasıl davranacağını bildirmektedir. Nitekim kafirler ilk önce zahiren yemin etmişler fakat yeminlerini yerine getirmemişlerdir.⁷⁷ Çünkü onlar iman ehli değillerdir. Bazı ayetlerde yemin ve ahde, müminin vasfı iman gereği olarak belirtilir. Müminûn suresi 8. ayette Allah

⁷⁵ Surelerde bulunan ferşü'l-hurûfa dair geniş bilgi için Hasan Tahsin Feyizli'nin Kırâat-i Aşere eserine¹⁴³ ile 258 sayfalar arasına müracaat ediniz.

⁷⁶ Hasan Tahsin Feyizli, *Kırâat-i Aşere* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018), 172-174.

⁷⁷ Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Harizmi ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an Haka'ıki kavâmid' i t-tenzîl ve uyûn' l-ekâvîl fî vucûhi' t-te'vîl* (İstanbul: Mega Basım Yayın, 2016), 3/30.

“O müminler emanetlerine ve ahitlerine sadakat gösterirler” buyurmaktadır. Yemini ve verdiği sözü yerine getirme müminin vasfı imanın tezahürüdür.

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

وَإِنْ نَكُنْثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعْنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَيْمَةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ⁷⁸

۱ _____ صله _____ صله _____ آهمة _____ صله ۱ _____ صله _____ د

آهمة _____ صله ۱ _____ صله _____ جمع

ن _____ ء _____ ء _____ ء _____

Bu ayetin metni ve anlamı şöyledir: “وَإِنْ نَكُنْثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعْنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا” (Eğer antlaşmalarından sonra, yeminlerini bozarlar, dininize dil uzatırlarsa, inkârda önde gidenlerle savaşın, çünkü onların yeminleri sayılmaz, belki vazgeçerler.

Ayet ferşü’l-hurûf bakımından İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Ca’fer kırâatleri aşağıda verilmiştir. Ferşü’l-hurûfa konu olan “eimmete” ve “lâ eymâne” kelimelerinden “lâ eymâne” kelimesinin anlama etkisi ele alınacaktır.

Burada yukarıda anlamı ve bağlamı verilen ayetteki لَّا أَيْمَانَ /lâ eymâne kelimesinin kırâat vecihleri üzerinde durulacaktır. Ayette geçen لَّا أَيْمَانَ /lâ eymâne lafzının iki veçhi vardır. Birinci vecih İbn Âmir dışındaki kurrâyâ ait olup Türkiye’de de yaygın olan mevcut Mushaf’taki kırâattir. Söz konusu kurrâ bu ifadeyi “لَّا أَيْمَانَ” /lâ eymane⁷⁹ şeklinde okumaktadır. Bu kırâatine göre anlam onların ise “onların yeminleri yoktur” şeklindedir.⁸⁰

İkinci vecih İbn Âmir’e aittir. O bu kelimeyi لَّا إِسْمَانَ /lâ îmâne şeklinde okumuştur. Buna göre anlam “onların imanları yoktur, onlar Müslüman değildir.” Ya da “onlara eman yoktur güvence verilmez.” anlamı verilmiştir.⁸¹ Şimdi kırâat farklılıklarından kaynaklanan anlamların meallere yansımaları görelim:

⁷⁸ Hamid İbn Abdulfettah Pâluvî, *Zübdetü’l-irfan fi vucuhi’l-Kur’an*, thk. Mustafa Atilla Akdemir (İstanbul: y.y., 1999), 224..

⁷⁹ Dâni, *et-Teyisir*, 96 ; el-Bennâ, *İthaf*, 88.

⁸⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/30.

⁸¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/30.

- **Elmalılı Meali** ; “...çünkü onların **yeminleri yoktur**, ola ki vaz geçerler.”⁸²
- **Kur’an Yolu Meâli**; “...Çünkü onların **yeminleri yok sayılır**.”⁸³
- **Ustaosmanoğlu Meali** ; “...Çünkü onlar ; şüphesiz ki onlar için **yeminlerin** (in önemi ve ahitlere vefa diye bir şey) **yoktur**.”⁸⁴
- **Feyizli Meali**: “...Çünkü onların (gerçekte) yeminleri kalmamıştır...”⁸⁵
- **Ateş Meâli**; “...Çünkü onların **antları yoktur**...”⁸⁶
- **Kısa Meali**: “...Çünkü onların yaptıkları **antlaşmaların ve ettikleri yeminlerin** artık hiçbir inandırıcılığı, hiçbir değeri kalmamıştır...”⁸⁷
- **İslâmoğlu Meali** ; “...çünkü **sözü-sebatı olmayan** bu tipler, hainliklerine belki (bu sayede) bir son verirler.”⁸⁸
- **Şener vd. Meâli**; “...çünkü onların **antlaşmaları/imanları**, sizden aldıkları eman **yok hükmündedir**.”⁸⁹

Görebildiğimiz kadarıyla mealler genelde birinci kırâat vechine göre Âsım, Ebû Ca’fer ve İbn Kesîr kırâatine anlam vermişlerdir. Ancak Şener ve arkadaşlarının mealinde her iki vecih bulunmaktadır. لَا اِيْمَانٌ/lâ eymâne: Yemininde/sözünde durmama, لَا اِيْمَانٌ/lâ imâne, “iman etmeme, güvenilir olmama” müşriklerin/kafirlerin tavrı olduğu söylenebilir. Zira tam tersi sözünde durma imanlı ve güvenilir olma mü ‘minin tavrıdır.

⁸² Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili* (İstanbul: Nebioğlu Basımevi, 1960), 187)

⁸³ Hayrettin Karaman- Çağrı, Mustafa - Dönmez, İbrahim Kâfi - Gümüş, Sadrettin, *Kur’an Yolu Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 187.

⁸⁴ Mahmut Ustaosmanoğlu, *Kur’an-ı Mecîd ve Tefsirli Meâl-i Âlisi* (İstanbul: Ahıska Yayınevi, 2017)187. (Çalışmamızda bu eser **Ustaosmanoğlu Meali** olarak adlandırılacaktır.)

⁸⁵ Hasan Tahsin Feyizli, *Feyzül-Furkan Kur’an Meâli* (İstanbul: Dergâh Ofset Tesisleri, 2001), 187. (Çalışmamızda bu eser **Feyizli Meali** olarak adlandırılacaktır.)

⁸⁶ Süleyman Ateş, *Kur’ân-ı Kerîm’in Yüce Meâli* (Ankara: Hayat Yayınları, 2021), 103. (Bu eser **Ateş Meali** olarak isimlendirilecektir.)

⁸⁷ Mahmut Kısa, *Kısa Açıklamalı Kur’ân-ı Kerîm Meali* (Konya: Sebat Ofset Matbaacılık, 2022), 177. (Çalışmamızda bu eser **Kısa Meali** olarak isimlendirilecektir.)

⁸⁸ *Hayat Kitabı Kur’an Gereğeli Meal-Tefsir*, Mustafa İslâmoğlu (İstanbul: Düşün Yayınları, 2008), 331. (Çalışmamızda bu eser **İslâmoğlu Meali** olarak adlandırılacaktır.)

⁸⁹ *Yüce Kur’an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*, Abdulkadir Şener-M. Cemal Sofuoğlu-Mustafa Yıldırım (İzmir: Tibyan Yayıncılık ve Matbaacılık, 2020). (Çalışmamızda bu eser **Şener vd. Meali** olarak zikredilecektir.)

Nitekim muhatap toplumun hem ahde vefasızlıkları hem de yeminlerine riayet etmemeleri karakteristik özellikleri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple meallerin her iki yaklaşımı da yansıtması tarihsel anlamın tespiti için önem arz etmektedir. Dolayısıyla ferşü'l-hurûfa konu olan bu kelimenin her iki vechin manasının meallere yansıtılması ayet bağlamına uygun olacaktır.

2.1.2. Tevbe 9/17

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ بِالْكَفْرِ⁹⁰

مَسْجِدَ اللَّهِ ۲ صَلَهِ د

ن ۴

۱ صَلَّ جع

أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ

۲ د جع

ن ۴

Ayetin anlamı ve metni şöyledir: “... مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ ...” , “Müşriklerin Allah'ın . Mescitlerini imar etme yetkileri yoktur.”⁹¹ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından ayeti değerlendirdiğimizde muhacirler ve ensâr, Bedir esirlerini kafir olmaları sebebiyle kınamışlardır. Çünkü onlar Hz. Peygamber (s.a.s.) ile savaşmışlar, akrabalık bağlarını hiçe saymışlar ve Hz. Peygamber'e ağır sözler söylemişlerdir. Müşrikler ise “Mescid-i Harâm'ı bakım onarımı, Kâbe'yi koruma, hacılara su verme, darda kalana el uzatma gibi” faaliyetleriyle Müslümanlardan daha faziletli olduklarını savunmuşlardır. Ayet, müşriklerin bu tavırlarına cevap niteliğindedir.⁹²

⁹⁰ Paluvî, Zübdetü'l- 'İrfân, 225.

⁹¹ Karaman vd., Kur'an Yolu Meâlî,188.

⁹² Karaman vd., Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 3/142-144.

Anlam ve bağlamını verdiğimiz ayette bulunan **مَسَاجِدَ/mescid** kelimesi vecihleri ele alınacaktır. Ayette geçen **مَسَاجِدَ/mesâcid** kelimesi iki vecihle okunur. Birinci kırâat veçhinde İbn Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer, ile Halefû'l-Âşir, cemi (çoğul) anlamında “مَسَاجِدَ”⁹³ olarak tilavet etmişlerdir. Bu tilavete göre anlam yine Mescid-i Haram'dır. Mescid-i Haram'ın her bir yeri secde alanı olarak değerlendirilmiştir. Kabe'nin bütün mescitleri kıblesi, mescitlerin en üstünü ve en faziletlisidir.⁹⁴ Türkiye'deki Mushaf'lar bu kırâat vechine göredir.

İkinci kırâat veçhine göre İbn Kesîr, Ebû Amr, Ya'kûp müfret olarak **مسجد/mescid**⁹⁵ olarak tilavet ederler. Kırâatin anlamı “Mescid”dir yani Mescit-i Haram'dır.⁹⁶ Açıkladığımız kırâat vecihlerini anlamları Türkçe meallere etkisi bakımından değerlendirelim:

- **Elmalılı Meali** ; “*Müşrikler kendi inkârlarına kendileri şahit olup dururlarken Allah'ın mescitlerini imar etmeleri mümkün değildir...*”⁹⁷
- **Kur'an Yolu Meali** ; “*...müşrikler, inkârlarına bizzat kendileri tanıklık edip dururken, Allah'ın mescitlerini onarıp şenlendiremezler.*”⁹⁸
- **Ustaosmanoğlu Meali**: “*...müşrikler için Allah'ın mescitlerini imar etmeleri (ve onarıp bakım yapmaları, inançlarıyla bağdaşan ve kendilerine yakışan bir şey) olamaz!*”⁹⁹
- **Feyizli Meâli**; “*(Allah'ı bırakıp da başka şeyleri yüceltip ona bağlanan) müşriklerin, kendilerinin küfrüne (yine kendileri) şahitlik edip dururken, Allah'ın mescitlerini imar etmeleri olacak şey değildir...*”¹⁰⁰
- **Kısa Meali** ; “*...Allah'a ortak koşan kimselerin, imansız olduklarına bizzat kendileri şahit iken, Allah'ın mescitlerini imar etmeye ve oraların bakım ve gözetim hizmetlerini yürütmeye hak ve yetkileri yoktur!*”¹⁰¹

⁹³ Dimyâtî, *İthâf*, 88.

⁹⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/36.

⁹⁵ Dimyâtî, *İthâf*, 88 ; Dâni, *et-Teyisr*, 96.

⁹⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/336

⁹⁷ Muhammed Hamdi Yazır, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, çev. Kasım Yayla (İstanbul: Merve Yayınevi, 2020), 189. (Çalışmamızda bu eser **Elmalılı Meali** olarak adlandırılacaktır.)

⁹⁸ Karaman, *Kur'an Yolu Meâli*, 188.

⁹⁹ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 701.

¹⁰⁰ Feyizli, *Feyizli Meali*, 188.

¹⁰¹ Kısa, *Kısa Meali*, 178.

• **Ateş Meâli;** “(Allah’a) Ortak koşanlar nefislerinin küfrünü göre göre **Allah’ın mescitlerini şenlendiremezler...**”¹⁰²

• **İslâmoğlu Meâli ;** “İnkârlarına yine bizzat kendileri tanıklık edip dururken, **Allah’ın mescitlerini** ziyaret edip onarmak Allah’a ortak koşanlara düşmez.”¹⁰³

• **Şener’in vd. Meâli;** “**Allah’ın mescitlerinin/Kabe’nin** bakımını üstlenmeye hakları yoktur.”¹⁰⁴

İncelediğimiz eserlerde genel olarak İbn Kesîr’e göre meal verilmiştir. Sadece Yüce Kur’an ve Açıklamalı-Yorumlu Mali’nde İbn Kesîr, Ebû Ca’fer ve Âsım kırâatlerini **مسجد/mescid** ve **مساجد/mesâcid** kırâatlerini kullanarak meal vermiştir.

Âmm olan bir lafız has olan diğer lafız anlam olarak içine alsa da has olan lafız âmm lafız kapsamaz.¹⁰⁵ Ehl-i kurrâ bu kelimeyi anlam olarak daha geneli ifade etmesi yönüyle “**mesâcid**” olarak okunmasını uygun görmüşlerdir. Fakat tarihsel bağlam açısından söz konusu olan ve kastedilen özel anlam Kabe’dır. Kabe, Hz. İbrahim’den Hz. Muhammed’e ve kıyamete kadar özel bir mescid olarak tanınması, ilk kible olması ve bütün mescitlerin de kiblesi olması yönüyle önemli bir konumu sahiptir. Bu durum Kabe’yi fazilet bakımından da önemli bir yerde olduğunu göstermektedir. Bu nedenle ayetteki ferşü’l-hurûfa konu olan kelimenin her iki anlamı verilmesi ayet bağlamına daha uygun olacağını söylemek mümkündür. Kırâat vecihleri ve bağlam dikkate alarak ve özellikle Kabe’nin fazileti de vurgulanmak suretiyle “**Allah’ın mescitlerini/en faziletli mescidi (Kabe’yi)** ziyaret ve imar etmek Allah’ı ortak koşanlara düşmez.” şeklinde meal verilebilir.

2.1.3. Tevbe 9/37

Ayetin metni ve anlamı şöyledir: “**نَمَّا النَّسِيءُ زِيَادَةً فِي الْكُفْرِ يُضِلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا**”¹⁰⁶ “İnkârcıların daha da sapmasına yol açmaktadır.”¹⁰⁷ Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

¹⁰² Ateş, *Ateş Meali*, 104.

¹⁰³ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 332.

¹⁰⁴ Şener vd., *Şener vd. Meâli*, 188.

¹⁰⁵ Ünal, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 305.

¹⁰⁶ et-Tevbe 9/37.

¹⁰⁷ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 192.

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُجْلُونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُؤْاطُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَجْلُوهَا
مَا حَرَّمَ اللَّهُ

٢ نَضِلُّ _____ د
٤ نَضِلُّ _____ ص
ع _____
النَّسِيءُ نَضِلُّ _____ لِيُؤْاطُوا _____ ج

رُئِيَ لَهُمْ سُوءُ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

صل ٢_ وَأَعْمَالِهِمْ _____ د ج
٤ _____ ن 108

Nüzûl dönemi ve metin içi bağlamına baktığımızda Hz. İbrahim (a.s.) ve İsmail (a.s.) döneminden kalan bir adet olarak Araplar yılın dört ayını haram ay olarak kabul etmişlerdir. Talan ve baskınlar ile varlığını devam ettiren Araplar bu aylarda her türlü saldırıdan kendilerini çekiyorlardır. Ancak bazı Arap kabilelileri bu aylarda menfaatlerine göre keyfi oynamalar yapmışlardır. Yıla on beş gün ekliyorlar ve sonuç olarak ayların yerleri dönüp dolanıyor, böylelikle senenin her ayına hac denk geliyordu. Ayet bunun üzerine nazil olmuş haram aylarda (Zilhicce, Zilkade, Muharrem ve Recep) savaşmayı yasaklamıştır. Yılın on iki aydan oluştuğu dördünün özel hükümlerinin olduğu hatırlatılmış aylar üzerinde oynamayı “nesi/ertelemeyi” yasaklanmıştır.¹⁰⁹

Anlam ve bağlamı üzerinde durduğumuz mezkûr ayette **يُضَلُّ**/yüdüllü kelimesini kırâat vecihlerinin anlama etkisi bakımından ele alacağız. Ayette geçen lafzın üç kırâat vecihi vardır.

Birinci kırâat vecihi **يُضَلُّ**/yüdüllü¹¹⁰dür. Hafs, Kisâî ve Halefû'l-Âşir bu şekilde okumuşlardır. Bu kırâate göre “Kafirler onunla (yaptıkları bu işlemle) önderleri tarafından

¹⁰⁸ Pâluvi, *Zübdetü 'l-irfan*, 228.

¹⁰⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi 'l-Kur'an* (İstanbul: Buruc Yayınları, 1997), 8/226 ; Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 3/762-763.

¹¹⁰ Dimyâtî, *İthâf*, 91 ; Dâni, *et-Teysîr*, 97.

saptırılır.”¹¹¹ şeklinde anlam verilmiştir. Ülkemizde basımı yaygın olan Mushaf’lar bu kırâate göredir.

İkinci kırâat veçhi İmam Ya’kûp ’a ait olup يُضِلُّ/yüdillü¹¹² olarak okur. Bu kırâatten üç türlü anlama ulaşılmıştır. “Allah onunla kafirleri **saptırır**.” veya “şeytan onları **saptırır**.” yahut “**kafirler** bununla kendilerine tâbi olanları **saptırırlar**.”¹¹³ şeklinde yorumlanır.

Üçüncü kırâat veçhi يَضِلُّ/yedillü¹¹⁴ dür. Nâfi‘, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Bekr Şu’be, Hamza, Ebû Ca’fer ve Ya’kûp’un tilavetidir. “Kafirler onunla sapıtır, dalaletе düşer.”¹¹⁵ manasına ulaşılır. Verdiğimiz bu bilgiler çerçevesinde kırâatlerin anlamlarının meallerde kullanımına bakalım:

- **Elmalılı Meali** ; “...olsa olsa küfürde fazlalıktır ki, kâfirler onunla **şaşırtılır**...”¹¹⁶
- **Kur’an Yolu Meâli**; “Aylara ek yapmak, inkârcılığı artırmaktan başka bir şey değildir, inkârcıların **daha da sapmasına yol açmaktadır**...”¹¹⁷
- **Ustaosmanoğlu Meali** ; “...o kâfir olmuş kimseler (eski sapıklıklarına ilâveten) onunla (daha iyi) **saptırılır**...”¹¹⁸
- **Kısa Meali** ; “. Doğrusu Allah, hakikati bile bile inkâr eden bir toplumu, asla **doğru yola iletmez**.”¹¹⁹
- **Ateş Meâli**; “... Allah, kafirler toplumuna **yol göstermez**.”¹²⁰
- **İslâmoğlu Meali** ; “Kötü fiilleri onlara pek cazip göründü ; kaldı ki Allah inkâra gömülmüş bir toplumu **doğru yola yöneltmez**.”¹²¹

¹¹¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/77.

¹¹² Dimyâtî, *İthâf*, 91 ; Dâni, *et-Teysîr*, 97.

¹¹³ Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî et-Taberî, *Câmi ‘u’l-beyân ‘an te’vîli ayi’l-Kur’ân* (Beyrut: Dâru’l-Âlem-i el-Kütüb, 2003), 11/450.

¹¹⁴ Dimyâtî, *İthâf*, 91.

¹¹⁵ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/78.

¹¹⁶ Yazır, *Elmalılı Meali*, 192.

¹¹⁷ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 192.

¹¹⁸ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 191.

¹¹⁹ Kısa, *Kısa Meali*, 181.

¹²⁰ Ateş, *Ateş Meali*, 105.

¹²¹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 337.

• Şener’in vd. Meâli; “...kâfirler böyle yapmakla büsbütün **yoldan çıkmış/başkalarını da yoldan çıkarmış** oldular.”¹²²

• Feyizli Meâli; “...olsa olsa küfürde bir artış (sebebi)dir ki onunla kâfirler **saptırılır (daha da sapıp giderler) ...**”¹²³

Elmalılı Meâli, Ustaosmanoğlu Meali, Kısa Meali, Ateş Meâli ve İslâmoğlu’nun Meali, ve Kur’an Yolu Meâli, Âsım (rivayeti Hafs) “يُذِلُّ/ **yüdallü**” göre meal verilmiştir. Şener’in vd. Meâli’nde İmam Âsım ve İmam Ya’kûp ’un kırâatlerine göre meal vermiştir. Feyizli Meâli üçüncü kırâate “يُذِلُّ/ **yüdüllü**”¹²⁴ İbn Kesîr ve Âsım (Hafs) “يُذِلُّ/ **yüdüllü**” kırâatlerine göre meal vermişlerdir.

İncelediğimiz eserlerde ayetin bağlamına uygun olarak anlam verildiği değerlendirilebilir. Ancak kırâatlere verilen anlamlara baktığımızda hidayetden sapmanın merhalelerinin vurgulanmaktadır. Hidayet yolunda kul iradesi ve sebepler etkili görünse de nihaî olarak “**hidayet**” Allah’ın dilemesiyledir. Nitekim Kur’an bu hakikati “Allah, kâfirler topluluğunu asla hidayete erdirmez”¹²⁵ ayeti ifade eder.

Bir ayetin meal verilirken kırâat vecihlerinin tamamı dikkate almak, ayetteki mesajın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Çünkü kırâat vecihleri kelimenin muhtemel yakın anlamlarını ihtiva etmektedir. Tefsirlere bakıldığında kafirlere “hidayet” verilmemesi kulun iradesi, sebepler silsilesi ve neticede Allah’ın dilemesi ile olduğu vurgulanmaktadır.¹²⁶ Ayetteki mezkûr kelimenin bütün kırâat farklılıkları ele alınıp “...kâfirler haram ayları geciktirmekle kâfirler (şeytana tabi olup) **yoldan çıkmış başkalarını, yoldan çıkarmış sonunda Allah c.c.. tarafından (işlediklerine mukabil) saptırılmış...**” şekilde meal verilebilir. Kırâat vecihleri meal formunda kullanılarak ayetin kapsamı daha net ifade edilebilir.

¹²² Şener vd, Şener vd. Meali, 192.

¹²³ Feyizli, Feyizli Meali, 192.

¹²⁴ Dimyâtî, İthâf, 91.

¹²⁵ el-Fatır 35/8.

¹²⁶ Kurtubî, el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an, 9/225.

2.1.4. Tevbe 9/53

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَلَ مِنْكُمْ

د ن ج

إِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ

صل_صله د ج
ن 127

Ayetin anlam ve metni şu şekildedir: “قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَلَ مِنْكُمْ إِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ”¹²⁸ “İster gönüllü harcayın ister gönülsüz, sizden asla kabul edilmeyecek...”¹²⁹. Ayetin nüzûlü ve metin bağlamına baktığımızda Resûlüllâh'ın, Tebük seferinde aldığı kararlar karşısındaki münafıkların tutumları anlatılmaktadır. Münafıklar sırf sefere katılmamak için mazeret ileri sürmüşlerdir. Ayette münafıkların dinî görünen hiçbir davranışlarında samimiyet beklenemeyeceğine, hayırseverlik (!) namına yaptıkları işlerin Allah (c.c.) katında hiçbir kıymetinin olmadığına dikkat çekilmiştir. Genel olarak müminlerin münafıkların her türlü davranışına karşı dikkatli olmaları vurgulanmıştır.¹³⁰

Anlam ve bağlamını verdiğimiz bu ayetteki “كَرْهًا” lafzınınım kırâat vecihlerini ve anlamlarını ele alacağız. Birinci kırâat veçhi كَرْهًا/kerhe'dir.¹³¹ Kırâat imamlarından Nâfi', İbn Kesîr, Ebu Âmr, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb'un okuyuş şeklidir. Bu tilavetle lafza “sıkıntı durumu, meşakkat hali” anlamı verilmiştir. Türkiye'deki Mushaf'lar bu kırâate göredir.

İkinci vecihte Hamza, Kisâî ve Halefü'l-Âşir كُرْهًا/kürhâ¹³² olarak tilavet etmişlerdir. Bu kırâate göre lafız “ikrah ve zorlama” olarak yorumlanmaktadır. İki kırâat veçhinin aynı

¹²⁷ Pâluvi, *Zübdetü'l-irfan*, 15-25.

¹²⁸ et-Tevbe 9/53.

¹²⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 194.

¹³⁰ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 8/257-260 ; Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/22-23.

¹³¹ Dimyâtî, *İthâf*, 93 ; Dâni, *et-Teysir*, 97.

¹³² Dimyâtî, *İthâf*, 93 ; Dâni, *et-Teysir*, 97.

manayı ifade etmekle beraber kısmî anlam ayrılığı söz konusudur.¹³³ Bu bilgiler çerçevesinde ayetteki kırâat vecihlerinin meallerdeki durumunu inceleyelim:

- **Elmalılı Meali** ; “*gerek isteyerek gerek istemeyerek infak edip durun. O infak ettikleriniz sizden hiçbir zaman kabul edilmeyecektir.*”¹³⁴

- **Kur’an Yolu Meâli**; “*De ki: “İster gönüllü harcayın ister gönülsüz, sizden asla kabul edilmeyecek!”*”¹³⁵

- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “*Gönüllü olarak, ya da hoşlanmayarak (mallarınızı cihat yoluna) infakta bulunun! (Her iki durumda da bu harcamalarınız) sizden asla kabul edilmeyecektir...*”¹³⁶

- **Kısa Meâli**; “*İnsanlara gösteriş amacıyla harcadığınız malları ister gönüllü olarak harcamış olun, ister gönülsüzce ; yoldan çıkan bir toplum olduğunuz için, hiçbiri sizden kabul edilmeyecektir.*”¹³⁷

- **Feyizli Meâli**; “*De ki: “İster gönüllü ister gönülsüz sadaka verin, sizin sadakanız asla kabul edilmeyecektir. Çünkü siz, fâsık (Allah yolunda itaatten çıkan) bir topluluk oldunuz.*”¹³⁸

- **Ateş Meâli**; “*De ki: “İster gönüllü, ister gönülsüz sadaka verin: sizden kabul edilmeyecektir...*”¹³⁹

- **İslâmoğlu’nun Meali** ; “*De ki: “İster gönüllü infak edin ister gönülsüz ; sizden asla kabul edilmeyecektir: çünkü siz, hepten sapık bir güruh oldunuz.*”¹⁴⁰

- **Şener’in vd. Meâli**; “*...savaş için ister gönüllü ister gönülsüz yardımda bulunun...*”¹⁴¹

¹³³ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 206.

¹³⁴ Yazır, *Elmalılı Meali*, 196.

¹³⁵ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 206.

¹³⁶ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 206.

¹³⁷ Kısa, *Kısa Açıklamalı Kur’ân-ı Kerîm Meali*, 183.

¹³⁸ Feyizli, *Feyizli Meali*, 271.

¹³⁹ Ateş, *Ateş Meali*, 107.

¹⁴⁰ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 342.

¹⁴¹ Şener vd., *Şener Meâli*, 194.

Yukardaki eserlerde Mekke, Medine ve Kûfe kırâatlerinin önde gelen İmamları olan İbn Kesîr, Ebû Ca'fer, Âsım kırâatlerine göre meal verilmiştir. Bu iki okuyuşun aynı manaya gelmektedir. Verilen mealler ayet bağlamı yönüyle isabetlidir.

2.1.5. Tevbe 9/ 98

Ayetin metni ve manası şöyledir: “وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُّ بِكُمُ الدَّوَائِرَ” 142 “...başınıza kötü hallerin gelmesini bekler durur.”. 143 Ayetin nüzûl dönemi ve metin içi bağlamında ayete bakıldığında Hz. Peygamber Tebük Seferi'ne hazırlanmış Müslüman olan bedevîlerden bazıları (inkarcı ve ikiyüzlü olanlar/Esedoğulları, Gatafan ve Temîm oğulları) çeşitli bahanelerle savaştan uzak durmuşlardır. Savaşlarda ekonomik gücün unsurlarından olan İslâm'ın emirlerinden “zekât ve infak” vecibeleri bedevîlerin menfaatlerine dokunmuştur. Bu durumdan kaynaklı Müslümanların hakimiyetini arzu etmemişler ve beddua etmişlerdir. 144

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُّ بِكُمُ الدَّوَائِرَ

۲ د ج

۴ ن

عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ

صله ۲ بضم السين د

ج

۴ ن

وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

د ن ج 145

142 et-Tevbe 9/98.

143 Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 201.

144 Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 8/365-367 ; Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri* 3/51-52.

145 Pâluvî, *Zübdetü'l'irfan*, 232.

Anlam ve bağlamını verdiğimiz ayetin iki kırâat vechi bulunan دَائِرَةُ السَّوْءِ / **dairatüssev** kelimesi üzerinde duracağız. Birinci kırâat vechi Nâfi', İbn Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer, Ya'kûp, Halefû'l-Âşir aittir ve دَائِرَةُ السَّوْءِ / **dairatüssevi**¹⁴⁶ şeklinde okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâat vechine göredir. Bu kırâate göre “hezimet ve kötülük musibeti üzerlerine olsun.” anlamına gelir.¹⁴⁷

İkinci kırâat vechi İbn Kesîr ve Ebû Amr'a ait olup دَائِرَةُ السَّوْءِ / **dâiratüssûi**¹⁴⁸ şeklinde okumuşlardır. Bu tilavete göre anlam “belâ ve hoşlanılmayan şeylerin musibeti üzerlerine olsun” anlamlarına gelmektedir.”¹⁴⁹ şeklindedir. Kırâat vecihlerinin anlamları birbirine yakındır. Yukarda açıkladığımız bilgileri çerçevesinde kırâatler açısından Türkçe mealleri inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli**; “...O çirkin **belalar** kendi başlarına olsun!”¹⁵⁰
- **Kur'an Yolu Meali** ; “...Kötü **belâlar** kendi başlarına olsun...”¹⁵¹
- **Ustaosmanoğlu'nun Meali** ; “...O (belaları getirecek) **kötü daire onlar üzerine olsun!**...”¹⁵²
- **Kısa'nın Meali** ; “...**kötü belâ**, kendi başlarına gelecektir!...”¹⁵³
- **Feyizli Meâli**; “...O kötü **belalar** kendi başlarına gelsin!...”¹⁵⁴
- **Ateş'in Meali** ; “...Kötü **bela** onların başına gelsin...”¹⁵⁵
- **İslâmoğlu'nun Meali**; “...zamanın aleyhinize dönmesini gözleyenler var ; bekledikleri **belâ** girdabını kendileri boylayacaktır.”¹⁵⁶

¹⁴⁶ Dâni, et-Teyisîr, 97.

¹⁴⁷ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 207.

¹⁴⁸ Dâni, et-Teyisîr, 97.

¹⁴⁹ Kurtubî, el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an, 8/365.

¹⁵⁰ Yazır, Elmalılı Meali, 203.

¹⁵¹ Karaman, Kur'an Yolu Meâli, 201.

¹⁵² Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Meali, 201.

¹⁵³ Kısa, Kısa Meali, 188.

¹⁵⁴ Feyizli, Feyizli Meali, 201.

¹⁵⁵ Ateş, Ateş Meali, 120.

¹⁵⁶ İslâmoğlu, İslâmoğlu'nun Meâli, 356.

• Şener’in vd. Meâli; “...karşılığı olmayan ağır bir külfet sayarlar, **başınıza belaların** (böylece o ağır külfetten kurtulmayı) beklerler. **Belaların** en kötüsü onların başına gelsin...”¹⁵⁷

Yukarda verdiğimiz kırâat vecihleri anlam olarak birbirine yakındır. İncelediğimiz eserlerde Âsım, Ebû Ca’fer, İbn Kesîr kırâatlerine göre ayetin bağlamına uygun mealler yapılmıştır.

Ayetin nüzûl döneminde zikrettiğimiz üzere münafıklar Müslümanların hakimiyetini sindirememişlerdir. Dolayısıyla onların istediği şey Müslümanların yenilgi yaşamaları ve kendi üzerlerindeki hâkimiyetlerinin son bulmasıdır. Bu bağlamda bedevilerin arzusu meallerde “bela” sözcüğüyle belirtmek yerine **hezimete/yenilgiye/mağlubiyete** kelimelerini tercih etmek daha isabetli olabilir. Bu noktada ayeti “Allah (c.c.) yolunda harcadığını zarar sayan bedeviler sizin **yenilgiye/mağlubiyete düşmenizi** isterler. Onlar **zelil olmaktan kurtulmasın...**” şeklinde yorumlamak ayetin bağlamına muvafık olacağını söyleyebiliriz.

2.1.6. Tевbe 9/111

Ayetin metin ve anlamı şöyledir. “... يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا” (Allah, kendi yolunda çarpışırken öldüren ve öldürülen).¹⁵⁸ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda söz konusu ayette Allah (c.c.) müminlere (imkanları zor haldeyken) onları kafirlere karşı savaşı teşvik etmektedir. Savaşta ölme veya öldürme ameliyesinin ancak Allah’ın rızasını kazanma gayesi olduğunda bir değer taşıyacağı, dünyevi menfaatler gözetilerek yapılan kahramanlıkların (!) hiçbir kıymeti olmayacağı ifade edilmiştir.¹⁵⁹ Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ
د _____ صله _____
ج _____ ابدال _____
ن _____

¹⁵⁷ Şener vd., Şener vd. Meâli, 201.

¹⁵⁸ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 203.

¹⁵⁹ Zemahşerî, el-Keşşâf, 3/192-194 ; Karaman vd., Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri 3/62-63.

يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ

صله _____ د
ن _____ جع

وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

صله _____ د جع
ن 160 _____

Anlam ve bağlamını aktardığımız ayetteki “يُقَاتِلُونَ وَيُقْتَلُونَ/feyaktülûlüne ve yüktelûn ibaresinin üzerinde duracağız. Birinci kırâat veçhi Nâfi‘, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca’fer, Ya’kûp, İbn Kesîr ve Ebû Amr ayette zikredildiği gibi يُقَاتِلُونَ وَيُقْتَلُونَ/ feyaktülûlüne ve yüktelûn¹⁶¹ olarak okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâate göredir. Bu tilavete göre terkibe “öldürür ve ölürler.”¹⁶² manası verilmiştir.

İkinci kırâat veçhi Hamza, Kisâi ve Halefü'l-Âşir ait olup takdim tehirle وَيُقَاتِلُونَ وَيُقْتَلُونَ/ve yüktelûne fe yaktülûn¹⁶³ şeklinde tilavet ederler. Bu kırâate göre ibare “öldürülür ve ölürler”¹⁶⁴ anlamına gelmektedir. Bu bilgiler ışığında kırâatlerin meallerde kullanımına göz atalım:

• Elmalılı Meâli; “Allah yolunda çarpışacaklar da öldürecekler ve öldürülecekler.”¹⁶⁵

• Kur’an Yolu Meâli; “Allah, kendi yolunda çarpışırken öldüren ve öldürülen ...”

166

• Şener’in vd. Meâli; “Allah yolunda savaşan, öldüren ve öldürülen...”¹⁶⁷

¹⁶⁰ Pâluvî, Zübdetü'l-İrfan, 20.

¹⁶¹ Dimyâtî, İthâf, 99.

¹⁶² Zemahşerî, el-Keşşâf, 3/195.

¹⁶³ Dimyâtî, İthâf, 99.

¹⁶⁴ Zemahşerî, el-Keşşâf, 3/195.

¹⁶⁵ Yazır, Elmalılı Meali, 203.

¹⁶⁶ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 203.

¹⁶⁷ Şener vd., Şener vd. Meali, 203.

• **Ustaosmanoğlu'nun Meali;** “...*Allâh yolunda savaşırlar, (bazen kâfirleri) öldürürler ve (bazen de kâfirler tarafından şehit edilerek) öldürülürler...*”¹⁶⁸

• **İslâmoğlu'nun Meali;** “*Kuşku yok ki Allah yolunda çarpışan, öldüren ve öldürülen mü'minlerden Allah, karşılığında Cennet vaat ederek mallarını ve canlarını satın almıştır...*”¹⁶⁹

• **Ateş Meâli;** “... *Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler...*”¹⁷⁰

• **Kısa'nın Meali;** “...*Allah yolunda kahramanca savaşırlar ; er meydanlarında zalimlerin ordularını bozguna uğratar, askerlerini öldürürler ve gerekirse, bu uğurda seve seve can verirler...*”¹⁷¹

• **Feyizli Meâli;** “...*çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürür ve ölürler...*”¹⁷²

İncelediğimiz eserler İbn Kesîr, Ebû Ca'fer, Âsım kırâatlerine ele almışlar

وَيُقْتَلُونَ/öldürür ve ölürler Nüzûl bağlamına uygun meal verilmişlerdir. Bununla birlikte aynı sürede başka bir ayette “şehitlik” ve “gazilik” mertebelerine işaret edilmiştir.¹⁷³ Gazi sözcüğü “hücum etmek, savaşmak, din uğrunda cihat etmek” anlamlarına gelmektedir. Hadis literatüründe “gazi” kullanımına rastlamak mümkündür. Hz. Peygamber'in şehitlik ve gaziliğin kıymetine yönelik beyanları gaziliğe değer katmış ve “ölürsem şehid kalırsam gazi” düsturunun ortaya çıkmasına vesile olmuştur.¹⁷⁴ Kırâat vecihlerinden bağımsız olarak söz konusu terkibe “şehitlik ve gazilik” manaları kullanmak suretiyle “*Allah yolunda şehit ve gazi olurlar...*” şeklinde meal verilmesi yerinde ve etkili olabilir.

¹⁶⁸ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 203.

¹⁶⁹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu Meâli*, 360.

¹⁷⁰ Ateş, *Ateş Meâli*, 111.

¹⁷¹ Kısa, *Kısa Meali*, 191.

¹⁷² Feyizli, *Feyizli Meali*, 203.

¹⁷³ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/22-27.

¹⁷⁴ İsmail Hakkı Özkan, “Gazi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 13/443-445.

2.2. Yunus Sûresi

İniş sırasına göre elli biri Mushaf sıralaması ondur. Hûd'dan önce İsrâ sûresinden sonra, Mekke'de, büyük bir ihtimalle hicretten iki yıl önce nâzil olmuştur.¹⁷⁵ Sürede ferşü'l-hurûfa konu olan kelimeler şunlardır:

-لَقُضِيَ, يُفْصَلُ, ضِيَاءٌ- ضِيَاءٌ, أَنَّهُ حَقٌّ إِنَّهُ, تَذَكَّرُونَ- تَذَكَّرُونَ, لَسَاحِرٌ- لَسَاحِرٌ, (بالسكت) الر- الر
, رُسُلْنَا- رُسُلْنَا, تُشْرِكُونَ- يُشْرِكُونَ, وَلَا أَدْرَاكُمْ- وَلَا أَدْرَاكُمْ, بِقُرْآنٍ- بِقُرْآنٍ, رُسُلُهُمْ- رُسُلُهُمْ, أَجْلُهُمْ- أَجْلُهُمْ, لَقُضِيَ أَجْلُهُمْ
- تَبَلَّوْا, قِطْعًا- قِطْعًا, (بالإشمام) صِرَاطٍ- صِرَاطٍ, صِرَاطٍ- صِرَاطٍ, مَتَاعٌ- مَتَاعٌ, يَنْشُرُكُمْ- يَنْشُرُكُمْ, يَمْكُرُونَ- يَمْكُرُونَ
, الْقُرْآنُ- الْقُرْآنُ, يَهْدِي يَهْدِي- يَهْدِي- يَهْدِي, أَمَّنْ لَا يَهْدِي- أَمَّنْ لَا يَهْدِي, كَلِمَاتٌ- كَلِمَاتٌ, الْمَيْتِ- الْمَيْتِ, تَتَلَّوْا
- تُرْجَعُونَ, قِيلَ (بالإشمام), نَحْشُرُهُمْ قِيلَ- وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ, وَلَكِنَّ النَّاسَ, وَلَكِنَّ النَّاسَ, (بالإشمام) تَصْدِيقٌ- تَصْدِيقٌ
لَا, أَكْبَرُ- أَكْبَرُ, أَصْغَرَ أَصْغَرَ, يَعْزُبُ- يَعْزُبُ, قُرْآنٍ- قُرْآنٍ, تَجْمَعُونَ- تَجْمَعُونَ, فَلْتَفْرَحُوا- فَلْتَفْرَحُوا, تَرْجَعُونَ
, بَيُوتًا, السِّحْرِ- بِه السِّحْرِ, سَحَارٍ- سَحَارٍ, وَشُرَكَاءَكُمْ- وَشُرَكَاءَكُمْ, فَاجْمَعُوا- فَاجْمَعُوا, يُخْزِنُكَ- يُخْزِنُكَ, خَوْفٌ
- وَيَجْعَلُ, كَلِمَاتٌ- كَلِمَاتٌ, فَسَنَلِ, نُنَجِّيكَ تَنْجِيكَ, إِنَّهُ- أَنَّهُ لَا, تَتَّبِعَانِ- تَتَّبِعَانِ, لِيُضِلُّوا, لِيُضِلُّوا, بَيُوتَكُمْ- بَيُوتَكُمْ
- وَهُوَ- وَهُوَ, نُنَجِّ الْمُؤْمِنِينَ- نُنَجِّ, رُسُلْنَا- رُسُلْنَا, ثُمَّ نُنَجِّي, قُلْ أَنْظَرُوا- قُلْ أَنْظَرُوا, وَنَجْعَلُ¹⁷⁶

Sûrenin 2, 16, 22, 23, 30 ve 88. ayetlerindeki anlama etki eden kelimelerin Türkçe meallere yansımaları değerlendirileceğiz.

2.2.1. Yûnus 10/2

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

كَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ

د ن ج

قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ

ن

177

لَسَاحِرٌ جع

¹⁷⁵ Karaman vd., Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, 3/81.

¹⁷⁶ Feyizli, Kırâat-i Aşere, 174-176.

¹⁷⁷ Pâluvî, Zübdetü'l-irfan, 20.

Ayetin metin ve anlamı şöyledir: “قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ” (*Bir de inkâr edenler, “bu, kuşkusuz apaçık bir büyücü” demektedirler.*)¹⁷⁸ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından ayete baktığımızda müşrikler, Allah’ın c.c.. bir beşere vahiy göndermeyeceğini söylemekteydiler. Şayet vahiy gelecekse bu kişinin Hz. Muhammed (haşa) olamayacağı, Mekke’nin önde gelen şahsiyetlerinden birinin peygamber olabileceği vs. gibi safsataları savunmaktalar. Akıl ve ahlak bakımından güvendikleri Hz. Peygamber’e (s.a.s.) söz konusu gerekçelerle alay ederek “büyücü” iftirasında bulunmuşlardır.¹⁷⁹

Aslında hayret verici ve şaşırtıcı olan kafirlerin tutumudur. Çünkü müşrikler, “El-emin” olarak niteledikleri, her şeyini güvenebildikleri Hz. Muhammed’i (s.a.s.) yalanlamakla kendileriyle çelişiyor, kullandıkların Arap alfabesinden oluşan Kur’ân-ı Kerîm’e karşı sihir (!) iftirasıyla da acziyetlerini ilan ediyorlardı.¹⁸⁰

Ayetteki “لَسَاحِرٌ” kelimesini değerlendireceğiz. Birinci kırâat veçhi İbn Kesîr, Âsım, Hamza, Kisâî, Halefû’l-Âşîr’e kırâati olup لَسَاحِرٌ/sâhirun¹⁸¹ olarak tilavet etmişlerdir. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâate göredir. Bu okuyuşla Hz. Peygamber (s.a.s.) “Sihirbazdır”¹⁸² olduğu anlamındadır.

İkinci kırâat veçhi ise Nâfî‘, Ebû Amr, İbn Âmir, Kisâî, Ebû Ca’fer, Ya’kûp ’un kırâatleridir. لَسِحْرٌ/ le sihrun¹⁸³ şeklinde tilavet etmişlerdir. Bu tilavete göre Kur’an kastedilip “apaçık bir sihirdir” diye mana verilmiştir.¹⁸⁴ Bu bilgiler doğrultusunda ferşü’l-hurûfa konu olan mezkûr kelimenin mealler üzerinde nasıl ele alındığını inceleyelim:

- Elmalılı Meâli; “...Kâfirler: “Hiç şüphesiz bu besbelli bir **sihirbaz**.” dediler.”¹⁸⁵
- Kur’an Yolu Meâli; “Bir de inkâr edenler, “bu, kuşkusuz apaçık bir **büyücü**” demektedirler.”¹⁸⁶

¹⁷⁸ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 207.

¹⁷⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/226-228 ; Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/81.

¹⁸⁰ Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an*, 8/470-474.

¹⁸¹ Dâni, *et-Teysîr*, 98.

¹⁸² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/228.

¹⁸³ Dâni, *et-Teysîr*, 98.

¹⁸⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/228.

¹⁸⁵ Yazır, *Elmalılı Meali*, 207.

¹⁸⁶ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 207.

• Şener’in vd. Meâli; “...ve bu kâfirler bunun için mi “bu adam düpedüz **büyücünün biri**” diyorlar?”¹⁸⁷

• Feyizli Meâli; “... (Peygamber onlara âyetleri okuyunca), kâfirler: “Bu mutlaka **apaçık bir sihirbazdır.**” dediler.”¹⁸⁸

• Ateş’in Meâli; “... “Bu, **apaçık bir büyüdür.**” dediler.”¹⁸⁹

• Kısa’nın Meali ; “... “Hiç kuşkusuz, okuduğu o büyüleyici sözlerle vicdanları sarsıp derinden etkileyen **bu adam**, besbelli ki, bir **büyüdüdür...**”¹⁹⁰

• İslâmoğlu’nun Meali ; “... “Dikkat edin! Bu var ya bu, düpedüz bir **sihirbazdır!**” dediler.”¹⁹¹

• Ustaosmanoğlu’nun Meali ; “... “Şüphesiz ki işte bu (**vahyolunan kitap**), elbette pek açık bir **büyüdür!**” de(meden edeme)di(ler).”¹⁹²

Değerlendirdiğimiz eserlerin ekserisi Âsım ve İbn Kesîr kırâatlerine göre (لَسَاحِر) meal vermiştir. Sadece Ustaosmanoğlu’nun Meali Ebû Ca’fer kırâatine göre (لَسِخْر) meal vermiştir. Ayetteki ferşü’l-hurûfa konu olan mezkûr kelimeye yapılan mealler ayetin bağlamına uygundur diyebiliriz. Ancak Ustaosmanoğlu’nun Meali’nde sihirden kasıt Kur’an olarak değerlendirmiştir. Bu yorumun ayetin bağlamına daha uygun düştüğünü söyleyebiliriz.

Bir görüşe göre müşrik Arapların vahye dair bilgileri Yahudilere göre kısıtlıydı. Ahiret alemine ait bilgileri Hz. Peygamberden duymaları onlar için şaşkınlık sebebi olmuş bu nedenle “büyücü, sihirbaz” iftirasında bulunmuşlardır.

Sûrenin başında bulunan hurûf-u mukattaa, Kur’an’ın i’câzını ortaya koymak amacıyla kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre tefsir alimleri “Kur’an sizin dil ve harflerinizi kullanmakta öyleyse Kur’an’ın benzerini yazın düzenleyin” böyle bir anlam

¹⁸⁷ Şener vd., Şener vd. Meali, 207.

¹⁸⁸ Feyizli, Feyizli Meali, 207.

¹⁸⁹ Ateş, Ateş Meâli, 113.

¹⁹⁰ Kısa, Kısa Meali, 194.

¹⁹¹ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 369.

¹⁹² Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Meâli, 207.

çıkarmaktadırlar.¹⁹³ Kur'an'a hedef alan müşriklerin bu yaklaşımını Ebû Ca'fer'in kırâatinde vardır dolayısıyla meallerde kullanılmalıdır. Ayetteki beyan ettiğimiz iki kırâat vechinin anlamı "...şüphesiz bu (Hz. Muhammed) **adam büyücü**/bu **kitap** (Kur'an) **büyüdür**..." şeklinde yorumlanıp yönü meallere yansıtılabilir.

2.2.2. Yunus 10/16

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرِيكُمْ بِهِ

٢ _____ صله _____ ا _____ صله _____ ه جمع

٤ _____ ٤ _____ ن

فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِ

_____ صله _____ د

_____ ن

ادغام _____ صله _____ جمع

أَفَلَا تَعْقِلُونَ

_____ جمهور¹⁹⁴

Ayetin metin ve anlamı şöyledir: "قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرِيكُمْ بِهِ" (Yine de ki: "Allah (öyle) dileseydi ne ben onu size okuyabilirdim ne de siz onu anlayabilirdiniz)¹⁹⁵ Nüzûl ve metin bağlamı noktasında ayete baktığımızda müşriklerin Kur'an ayetlerin içerisinde az veya çok değişiklikler istemelerini konu etmektedir. Müşriklerin Kur'an'ın metni ve muhtevasında, hiçbir varlığın hatta Hz. Muhammed'in (s.a.s.) dahi tasarruf edemeyeceği hakikatinden gafil olduklarını anlatmaktadır.

¹⁹³ M. Zeki Duman "Hurûf-ı Mukatta" Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998), 401-402.

¹⁹⁴ Pâluvi, Zübdetü'l-irfan, 237.

¹⁹⁵ Karaman vd., Kur'an Yolu Meâli, 208.

Anlam ve bağlamı kısaca verilen mezkûr ayetin **وَلَا أَدْرِيكُمْ بِهِ /velâ edraküm** kelimesindeki kırâat vecihleri üzerinde durulacaktır. Ayette geçen “وَلَا أَدْرِيكُمْ”¹⁹⁶ lafzının iki vechi vardır.

Birinci kırâat vechi (İbn Kesîr haricindeki) **وَلَا أَدْرِيكُمْ /velâedraküm**¹⁹⁷ şeklinde okunan tüm imamların kırâatidir. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâat göredir. Bu kırâat veçhine göre kelimeye “...Allah (öyle) dileyeydi ne **ben onu size okuyabilirdim** ne de **siz onu anlayabilirdiniz**.”¹⁹⁸ anlamı katmıştır.

İkinci kırâat vechi İbn Kesîr **وَلَا أَدْرِيكُمْ بِهِ /veleedrâküm bihi**¹⁹⁹ olarak tilavet etmiştir. Bu tilavetle anlam “Eğer Allah c.c.. dileyeydi, **ben size onu okumazdım**, Allah da onu yine **size bildirirdi**. (Benden başkasının diliyle)şeklindedir.”²⁰⁰ Ferşü’l-hurûfa konu olan mezkûr kelimenin meal formunda inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli**; “De ki, “Eğer Allah dileyeydi ben onu size okumazdım. O da onu hiçbir şekilde size bildirmezdi...”²⁰¹

- **Kur’an Yolu Meâli**; “Yine de ki: “Allah (öyle) dileyeydi ne ben onu size okuyabilirdim ne de siz onu anlayabilirdiniz...”²⁰²

- **Feyizli Meâli**; “(Resûlüm!) De ki: “Allah dileyeydi (Kur’an’ı bana indirme, ben de) onu size okumazdım ve (Allah) onu size bildirmezdi...”²⁰³

- **Ateş Meâli**; “De ki: “Eğer Allah dileyeydi, onu **size** okumazdım ve onu size hiç bildirmezdi...”²⁰⁴

- **Kısa’nın Meali**; “Ey Muhammed! Kur’an’ı senin uydurduğunu iddia eden bu câhillere öğüt vererek de ki: “Bu kitap doğrudan doğruya Allah’ın sözüdür ve O’nun emriyle

¹⁹⁶ Dâni, et-Teysîr, 99.

¹⁹⁷ Dâni, et-Teysîr, 99.

¹⁹⁸ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 211.

¹⁹⁹ Dâni, et-Teysîr, 99.

²⁰⁰ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 211 ; Zemahşerî, el-Keşşâf, 3/248.

²⁰¹ Yazır, Elmalılı Meali, 209.

²⁰² Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 209.

²⁰³ Feyizli, Feyizli Meali, 209.

²⁰⁴ Ateş, Ateş Meali, 114.

size bildirilmektedir. Nitekim Allah size bu hakikati ulaştırmamı dilemeseydi, ben bunu size okuyamazdım...’’²⁰⁵

- **İslâmoğlu Meali;** “De ki: “Eğer Allah öyle tercih etseydi, ben onu size okumazdım ; zaten O da onu size göndermezdi...”²⁰⁶

- **Ustaosmanoğlu Meâli;** “...Eğer Allâh (Kur’ân-ı Kerîm’i size bu haliyle okumamamı) dilemiş olsaydı (onu bana indirmeyeceği için) ben onu size okuyamazdım, O da size bunu (benim vasıtamla) bildirmezdi...”²⁰⁷

- **Şener’in vd. Meâli;** “... “Eğer Allah bu ayetleri okumamamı) dileseydi ben size onları okumazdım. O da size bunları bildirmemiş olurdu/fakat O yine de bir şekilde mutlaka bildirirdi...”²⁰⁸

Yukardaki eserlerin ekserisi Ebû Ca’fer ve Âsım kırâatlerini baz alarak meal vermiştir. Şener’in vd. Meâli ve Ustaosmanoğlu’nun Mali’ ise Ebû Ca’fer ,Âsım ve İbn Kesîr kırâatlerine göre mana vermiştir. Ayette müşrikler Hz. Muhammed’in nübüvvet konumunda olmasını kabullenmemektedirler. Bu makama en layık kişi şüphesiz Hz. Muhammed’dir. Zira Peygamber’in Allah (c.c) tarafından seçilmiş bir kul olduğu²⁰⁹ Kur’an’la sabittir. Verilen mealler nüzûl bağlamına uygun düşmekle beraber ve Kur’an’ın **kesinlikle indirileceğini hakikati** İbn Kesîr kırâatinde anlaşılmaktadır. Bu nedenle iki kırâat vechi meallerde kullanılması kanaatindeyiz.“...Allah bu ayetleri size mutlak bir surette okumam, bildirmem için (nübüvvet makamına) aranızdan (özellikle) **beni seçmiştir**...” şeklinde meal verilebilir. Yukardaki ayet ve benzer ayetlerdeki özellikle anlam birbirinden uzak ya da birbirini tamamlayıcı nitelikteki ferşî kelimeler değerlendirilmelidir.

2.2.3. Yunus 10/22

Ayetin metni ve mealı şöyledir: “... هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ” (Karada ve denizde yol alıp ilerlemenizi sağlayan O’dur)²¹⁰ Nüzûl dönemi ve metin bağlamı yönüyle ayete baktığımızda insanın faydasına sunulan gemilerin, ağır olmalarına rağmen su üzerinde

²⁰⁵ Kısa, Kısa Mealı, 195.

²⁰⁶ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 373.

²⁰⁷ Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Mealı, 209.

²⁰⁸ Şener vd., Şener vd.Meali, 209.

²⁰⁹ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 256.

²¹⁰ Karaman, Kur’an Yolu Meâli, 210.

yüzmelerini Allah Teâlâ'nın varlığının delillerindendir. Gemi Hz. Cebrail'in Nuh'a (a.s.) öğrettiği yöntemle insanlara miras kalan ve insanlığın bu zamanda dahi kullandığı büyük bir nimettir.²¹¹ Müşrikleri gemide seyahat ederken yakalandıkları şiddetli bir fırtınada Allah'a sığınıp bir daha kötülük yapmayacaklarına söz vermişlerdir. Beladan kurtulduklarında ise eski hallerine dönmüşler, ihsan ve ikramların Allah'tan geldiğini inkar etmişler ve putlarda tapınarak şirklerine devam etmişler.²¹² Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ

صله _____ د
ن _____

يُنْشِرُكُمْ _____ ج

حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِ

ا _____ صلّه _____ د ج

ع _____ ن

وَجَزَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرَحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

صله _____ ۲ _____ ۲ _____ ۲ _____ صلّه _____ د ج
ن _____ ع _____ ع _____ ع _____

لَئِنْ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنُكَوِّنَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ

د ن ج _____

Anlam ve bağlamını kısaca açıkladığımız ayetteki **يُسَيِّرُكُمْ /yüseyyiruküm** lafzının iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat Nâfî‘, İbn Kesîr, Ebû Amr, Âsım, Hamza, Kisâî, Ya’kûp ve Halefû'l-Âşir'e ait olup **يُسَيِّرُكُمْ /yüseyyiruküm**²¹³ şeklinde okumuşlardır. Ülkemizdeki

²¹¹ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 2/428.

²¹² Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/93-94.

²¹³ Dâni, *et-Teyssir*, 99.

Mushaf'lar bu tilavete göredir. Bu kırâate göre lafza “Sizi karada ve denizde **yürüten** (bu kudreti veren) O’dur.”²¹⁴ anlamı verilmiştir.

İkinci kırâat ise İbn Âmir, Ebû Ca’fer’in kırâatidir ve **يَنْشُرُكُمْ/ yenşürüküm**²¹⁵ şeklinde tilavet etmişlerdir. Bu kırâatle lafza “Sizi karada ve denizde **yayan** (ayaklar veren, binmek için hayvanlar, kara ve deniz taşıtlarını mûsahhar eden) O’dur.”²¹⁶ anlamı verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda kırâatlerin meallerde kullanımını inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli**; “Sizi karada ve denizde **gezdiren dolaştıran** O’dur.”²¹⁷
- **Kur’an Yolu Meâli**; “Karada ve denizde **yol alıp** ilerlemenizi sağlayan O’dur...”²¹⁸
- **Feyizli Meâli**; “Sizi karada ve denizde **gezdiren** ancak O’dur...”²¹⁹
- **Ateş Meâli**; “Sizi karada ve denizde **yürüten** O’dur...”²²⁰
- **Kısa’nın Meali**; “Sizi karada ve denizde **gezdiren** O’dur...”²²¹
- **İslâmoğlu’nun Meali**; “Karada ve denizde **seyrî sefer** yapmanızı sağlayan O’dur...”²²²
- **Ustaosmanoğlu’nun Meali** ; “Karada ve denizde sizi (ayaklar, binekler ve gemiler gibi gerekli imkânlarla kavuşturarak) **gezdirmekte** (ve uzak mesafeleri kolayca kat etmeye muvaffak kılmakta) olan Zât ancak O’dur...”²²³
- **Şener’in vd. Meâli**; “Oysa sizi karada yürüten, denizde **yüzdüren**/yeryüzünün her yerine **yayan** O’dur...”²²⁴

²¹⁴ Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî et-Taberî, *Câmi ‘u’l-beyân ‘an te’vîli âyi’l-Kur’ân* (Beyrut: Dâru’l-Âlem-i el-Kütüb: 2003), 7/147.

²¹⁵ Dâni, *et-Teyisîr*, 99.

²¹⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/226.

²¹⁷ Yazır, *Elmalılı Meâli*, 212.

²¹⁸ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 210.

²¹⁹ Feyizli, *Feyizli Meali*, 210.

²²⁰ Ateş, *Ateş Meâli*, 115.

²²¹ Kısa, *Kısa Meali*, 196.

²²² İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 375.

²²³ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 210.

²²⁴ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 210.

İncelediğimiz eserlerden Şener'in vd. Meâli ile Ustaosmanoğlu Meâli İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Ca'fer kırâatlerine (يُنْشِرُكُمْ, يُسَيِّرُكُمْ) göre meal vermiştir. Diğer eserler ise İbn Kesîr, Âsım kırâatlerine göre (يُسَيِّرُكُمْ) meal verilmiştir. Verilen mealler ayetin bağlamını uygun düşmekle beraber iki kırâatin değerlendirilmesi ayetin anlamını daha geniş açıyla ifade edecektir. Ustaosmanoğlu'nun Meâli'nde ferşü'l-hurûfa konu olan kelimesi anlam olarak daha kapsamlı ifade edildiğini söyleyebiliriz.

2.2.4. Yunus 10/23

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ

٢ _____ صلّه _____ د ج

٤ _____ ن 225

Ayetin metni ve mealı şöyledir; “يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغَيْتُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا...” (Ey İnsanlar! Taşkınlığınız ancak sizin zararınızdır. Dünya hayatının geçici menfaati...) ²²⁶ Nüzûl ve metin bağlamı yönüyle ayeti değerlendirdiğimizde Allah (c.c.) müşrikleri ihsanda bulunarak kendi varlığını onlara hissettirdiği, işaret etmesine karşılık, onlar Allah'tan gelen bu ihsan ve ikrama nankörlük etmişler putlardan geldiğini söyleyerek şirklerine devam etmişler kendi aralarında zulüm ve haksız kazanç elde etmeye devam etmişlerdir. Ayet müşrikler özelinde tüm müminlere herhangi bir sıkıntıya düşünce Allah'a sığınmayı ancak refah ve konfor zamanında da Allah'ın sevmediği davranış ve tutumlardan uzak durulmasını öğütlemektedir.

Anlam ve bağlamını kısaca açıkladığımız ayette geçen altılı çizili “مَتَاعَ” kelimesi iki vecihle naklolmuştur. Birinci kırâat veçhi olan مَتَاع/metaa ²²⁷ lafzını Âsım'ın ravisi Hafs, fethalı okumuştur. Ülkemizdeki Mushaf'larda bu kırâat esas alınmıştır. Bu okuyuşa göre “Sizin taşkınlığınız kendi aleyhinizedir. Bu tilavetle lafız “(taşkınlığınızla) sadece dünyalık elde edersiniz” ²²⁸ anlamını kazanır.

²²⁵ Pâluvi, Zübdetü'l-İrfan fî Vucûhi'l-Kur'an, 237.

²²⁶ Karaman vd., Kur'an Yolu Meâli, 210.

²²⁷ Dâni, et-Teyyîr, 99.

²²⁸ Kurtubî, el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an, 8/502.

İkinci kırâat olan مَتَائُ/metâu²²⁹ vechini (Âsım'ın ravisi Hafs hariç) diğer imamlar tilavet etmişlerdir. Bu tilavetle “Dünyevi çıkarlar zulmünüzün kaynağıdır.” veya “Geçici dünya menfaati için yaptığınız taşkınlıklar aleyhinizedir.”²³⁰ Bu bilgiler doğrultusunda ferşü'l-hurûf kapsamında mezkûr kelimenin Türkçe meallerde kullanımını değerlendirelim:

- **Elmalılı Meâli;** “Ey insanlar **taşkınlığınız** sırf kendi zararınızdır.”²³¹
- **Kur'an Yolu Meâli;** “...Ey İnsanlar! **Taşkınlığınız** ancak sizin zararınızdır. Dünya hayatının geçici menfaati ...”²³²
- **Ustaosmanoğlu Meâli;** “...Ey (bozgunculuğa yönelen) insanlar! Sizin **zulmünüz** (gerçekte haksızlık yaptığınız kimselere değil,) ancak kendi **nefisleriniz aleyhinedir**!...”²³³
- **Feyizli Meâli;** “...Ey insanlar! Dünya hayatının geçici/değersiz menfaati için (yaptığınız) **taşkınlığınız**, **ancak kendi aleyhinizedir**...”²³⁴
- **Ateşi'in Meâli;** “Ama (Allah) onları kurtarınca hemen yeryüzünde haksız yere taşkınlık yaparlar. Ey insanlar, **taşkınlığınız kendi aleyhinizedir**...”²³⁵
- **Kısa'nın Meali ;** “Fakat Allah onları kurtarıp sağ salim karaya çıkarınca, hemen sözlerinden cayarak tekrar eski **inkârcılıklarına** dönerler ; hak, hukuk, adâlet ve insaf ilkelerini hiçe sayarak yeryüzünde yeniden terör estirmeye, zayıf ve mazlum halklara saldırarak haksız yere azgınlık yapmaya devam ederler. Ey haddini aşan küstah insanlar! **Bu azgınlığınız**, sonuç itibariyle ancak kendi **aleyhinize** olacaktır...”²³⁶
- **Şener'in vd. Meâli;** “...Ey insanlar! Bilirsiniz ki geçici bir dünya menfaati için yaptığınız bu **azgınlık** ve **taşkınlıklar** yalnız kendi aleyhinizedir...”²³⁷

²²⁹ Dâni, et-Teysîr, 99.

²³⁰ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 213.

²³¹ Yazır, Elmalılı Meali, 212.

²³² Karaman vd., Kur'an Yolu Meâli, 210.

²³³ Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Meali, 210.

²³⁴ Feyizli, Feyizli Meali, 210.

²³⁵ Ateş, Ateş Meali, 115.

²³⁶ Kısa, Kısa Meali, 197.

²³⁷ Şener vd., Şener vd. Meali, 210.

- **İslâmoğlu Meâli;** “Sonunda (ne oluyor, biliyor musunuz): kurtarmasının hemen ardından bu kimseler, yeryüzünde hak hukuk dinlemeden azgınlık yapmaya başlıyorlar. Ey insanlık! Yaptığınız **azgınlıkların** neticesi **gelip yine sizi bulur.**”²³⁸

Yukarda zikrettiğimiz eserler Âsım (Hafs rivayetine) kırâatine (مَتَاع) göre meal vermiştir. “مَتَاع” (**meta’**) kelimesi “mansup” okuyuşla “dünya hayatının zevkleriyle azgınlaşmak” ; “merfu” formunda ise “birbirlerinin haklarını ihlal etme azgınlaşmak” anlamını kazanmaktadır. Tefsirlere bakıldığında ayetteki bu taşkınlık yapma ve azgınlık gösterme “**Allah’ı inkar etme, şirk koşma, fitne çıkarma, fesatlık etme**” olarak ifade edilmektedir.²³⁹ Ancak Kısa’nın Meali hariç diğer eserlerde özellikle “Allah’ı inkar ve şirk” kavramlarına değinilmemiştir. Halbuki nüzül bağlamında **en büyük azgınlık, ifsat ve haksızlık, Allah’ı tanımama iman etmemek** nitelenmiştir.

Ayeti İbn Kesîr, Ebû Ca'fer, (مَتَاعٌ) ve Âsım (مَتَاعٌ) kırâatlerine değerdendiğimizizde Nüzûl bağlamına daha uygun düşen anlamla (Allah'ı inkar etme, şirk koşma) ile “azgınlıkla” ifade edilen hak yemek, gasp etme durumları birlikte meal verilmelidir. Bu bağlamda “...*Hakk'a rağmen geçici dünya için yaptığımız inkâr, şirk ve birbirinize yaptığınız zulüm size dönecektir...*” şeklinde her iki kırâati meale yansıtmak ayetin bağlamına muvafık düşecektir.

2.2.5. Yunus 10/30

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

هَٰذَا لَكُمْ تَبَاؤُكُمْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلِيَهُمْ الْحَقَّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

د جع	صله	ا	ا
ن ²⁴⁰		ع	ع

Ayetin metin ve meali şöyledir: “هَٰذَاكَ تَبَلَّوْا كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْنَفَتْ وَرُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمْ الْحَقَّ” (İşte o gün her şahıs, dünyada yaptığıının karşılığını görecek, gerçek mevlâları olan Allah’ın huzuruna götürülecekler...).²⁴¹ Nüzûl ve ayetin metin bağlamına baktığımızda Allah’ın

²³⁸ İslâmoğlu, *İslâmoğlu'nun Meâli*, 375.

²³⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/93-94.

²⁴⁰ Pâluvî, *Zübdetü 'l-İrfan fî Vucûhi 'l-Kur'an*, 239

²⁴¹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 211.

kıyamet gününde şirk koşanlara karşılayacağını, nasıl bir muameleye tabi tutacağından bahsetmektedir. Müşriklerin Allah’a eş olarak koştığı her ne varsa şeytan put vs. orada yüzleştirip sonunda dünyada yaptığı fiillerin karşılığını göreceğini anlatmaktadır.

Müşrikler İslâm’ın insan için tavsiye ettiği her türlü emir ve yasaklarından uzak yaşamaktadırlar. Dünya nimetlerini nefislerinin arzu ettiği şekilde kullanmakta ve arzularını ilahlaştırıp İlahî öğütten uzak yaşamaktadırlar. Putperestlerin/müşriklerin Hz. Muhammed’i dinlememeleri ve inkârlarında ısrar etmelerinin altında yatan temel motivasyon, nefislerinin arzularından vazgeçmek istememeleridir.

Anlam ve bağlamını kısaca açıkladığımız ayetteki “تَتْلُو”²⁴² lafzının iki kırâat vechi bulunmaktadır. Birinci kırâat vechi Nâfi‘, İbn Âmir, Âsım, ,Ebû Ca’fer, Ya’kûp, İbn Kesîr ve Ebû Amr’ın kırâatidir. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâate göredir. Bu imamlar تَتْلُو/tetlû²⁴³ şeklinde okumuşlardır. Herkes geçmişinin imtihanını verir, “**Zarar- fayda**” veya “**iyilik-kötülük**” olarak görür.” manasındadır.²⁴⁴

İkinci kırâat vechi Hamza, Kisâî, Halefû’l-Âşîr’e ait olup “تَتْلُو”²⁴⁵ şeklinde okumuşlardır. Bu okuyuşla “Herkes amel defterini okur veya amellerine göre karşılık bulur, geçmişte yaptığına tabi olur. (**Cennet** ya da **cehennem** olarak)” anlamı verilmiştir. Bu bilgilerden hareketle mealleri kırâat vecihleri yönünden değerlendirelim:

- **Elmalılı Meâli**; “İşte burada herkes **geçmişte yaptığını bulacak**. Ve gerçek mevlaları olan Allah'a döndürülecekler...”²⁴⁶
- **Kur’an Yolu Meâli**; “İşte o gün her şahıs, **dünyada yaptığının karşılığını görecektir**, gerçek mevlâları olan Allah’ın huzuruna götürülecekler...”²⁴⁷
- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “...her nefis geçmişte yapmış olduğu şeyleri (n gerçek mahiyetini tamamen karşısında bularak) deneyip (onların faydalı mı zararlı mı, güzel mi çirkin mi, makbul mü merdûd mü olduğunu) bilecektir...”²⁴⁸

²⁴² Dâni, et-Teysîr, 99.

²⁴³ Dâni, et-Teysîr, 99.

²⁴⁴ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 214.

²⁴⁵ Dâni, et-Teysîr, 99.

²⁴⁶ Yazır, Elmalılı Meali, 213.

²⁴⁷ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 211.

²⁴⁸ Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Meali, 211.

• **Feyizli Meâli;** “İşte orada herkes, önceden (dünyada) yapmış olduğunun imtihanını verecektir...”²⁴⁹

• **Ateş Meâli;** “İşte orada her can, geçmişte yaptıklarını dener (yaptıklarının yararını ve zararını görür) ...”²⁵⁰

• **Kısa’nın Meali;** “İşte o zaman, herkes geçmişte yaptıklarının hesabını verecek ve bütün insanlar ve cinler, gerçek sahipleri ve efendileri olan Allah’ın huzuruna getirilecekler...”²⁵¹

• **İslâmoğlu Meâli;** “İşte o an ve orada herkes geride bıraktıklarından sınav verir, (yaptıklarının sonucunu görür) ...”²⁵²

• **Şener’in vd. Meâli;** “O gün orada, herkes **dünyada iken yaptığı şeyleri gözünün önüne getirilecek/amel defterinden okuyacak...**”²⁵³

İncelediğimiz eserlerden Şener’in vd. Meâli hariç tamamı birinci kırâat veçhine göre “تَتْلُو” (tetlû) yani İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Ca’fer kırâatlerine göre meal verilmiştir. Bu okuyuşu göre lafız “dünyada yaptıklarının karşılığını mahiyetini **iyi mi kötü mü** olduğu görmek/dünyada yaşadıklarını insana gösterilmesi” anlamlarında değerlendirilmiştir. Eserlerde verilen anlamlar ayetin bağlamına uygun olmakla birlikte tefsirlerde (Zemahşerî, Kurtubî vs.) her iki kırâate yer verilmiştir. Tefsirlerde kulun amellerinin sonucu karşılık “cennet” ya da “cehennem” olarak değerlendirilmiştir.²⁵⁴ Ayette her iki kırâat kullanarak “...o gün herkes **dünyadaki amel defterini okuyacak/ cennet veya cehennemlik olduğunu görecek...**” şeklinde meal verilebilir. Böle bir değerlendirmeye ayetin meali farklı anlamlarıyla verilmiş aynı zamanda kırâat vecihlerinin anlama etkisi meal bakımından değerlendirilmiş olacaktır.

²⁴⁹ Feyizli, *Feyizli Meali*, 211.

²⁵⁰ Ateş, *Ateş Meali*, 116.

²⁵¹ Kısa, *Kısa Meali*, 198.

²⁵² İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 377.

²⁵³ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 211.

²⁵⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/270.

2.2.6. Yunus 10/88

Ayetin metni ve mana şu şekildedir: “ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي ” (Mûsâ, “Rabbimiz!” dedi, “Sen Firavun’a ve adamlarına dünya hayatında ihtişam ve servet verdin ; insanları senin yolundan saptırsınlar diye mi yâ rab!..) ²⁵⁵ Ayet nüzûl ve metin bağlamında Hazret-i Mûsâ Mısırlıların içinde bulundukları küfür ve dalâletin neticesinde ne tür şeylere maruz kalacaklarını uzunca bir müddet mucizelerle ve nasihatlerle anlatmıştır. Ancak bütün çabalara rağmen iman etmemişlerdir. Sonuç olarak Hazret-i Mûsâ Mısırlılardan ümidini kesmiştir. Taşkınlık ve sapıklıklarına ısrar eden kavminin imandan nasibi olamayacağına kanaat getirmiş ve beddua etmiştir. “Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden dönüp dolaşan bir kimse bırakma.” (Nuh, 71/26). Nuh (a.s.) kavmi hakkında bilgilendirdiği gibi Allah c.c.. Hz. Nuh’u (a.s.) da kavmi bilgilendirmiştir. ²⁵⁶ Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ

ا بفتح اليا د جع

ن ء

رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ²⁵⁷

ا بصله بصله د

جع ابد ال

ن ء

Anlam ve bağlamını kısaca açıkladığımız ayetteki “لِيُضِلُّوا” lafzının iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi Âsım, Hamza, Kisâî, Halefû'l-Âşir'e ait olup ayetteki şekliyle ليُضِلُّوا/liyudillü ²⁵⁸ okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu okuyuşla ayet “başkalarını saptırsınlar diye mi verdin?” anlamını kazanır.

²⁵⁵ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 217.

²⁵⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/328-329 ; Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 6/577-578.

²⁵⁷ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfan*, 245.

²⁵⁸ Dâni, *et-Teyssir*, 100.

İkinci kırâat veçhi Nâfi‘, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Ca’fer, Ya’kûp’a aittir **لِيَصْلُوا/liyedillu** ²⁵⁹ şeklinde okumuşlardır. Bu kırâatle “**sapsınlar** diye mi verdin?” anlamı verilmiştir.²⁶⁰ Bu bilgiler doğrultusunda kırâatlerin meallerde kullanımını inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli**; “Mûsa dedi: “Ey Rabbimiz! Sen Firavun'a ve adamlarına şu dünya hayatında göz kamaştırıcı zenginlik ve bol bol servet verdin. Ey Rabbimiz! **Senin yolundan saptırsınlar** diye mi?”²⁶¹

- **Kur'an Yolu Meâli**; “... “Sen Firavun’a ve adamlarına dünya hayatında ihtişam ve servet verdin ; insanları **senin yolundan saptırsınlar** diye mi yâ Rab!”²⁶²

- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “Firavun’a ve ulu adamlarına o en âdî (dünya) hayat(ın)da, (nimet olarak değil de, bir imtihana mebnî olarak ve) neticede (inanmak isteyen fakir insanları) **Senin yolundan saptırsınlar** diye (süslenecikleri elbiseler ve binekler cinsinden) büyük bir ziynet ve türlü türlü mallar verdin!”²⁶³

- **Şener’in vd. Meâli**; “Rabbimiz! Onlar **senin** verdiği bu imkanları, insanları **senin yolundan saptırmak** için kullanıyorlar.”²⁶⁴

- **Feyizli Meâli**; “Mûsa (dua edip): “Ey Rabbimiz! Doğrusu sen, Firavun’a ve ileri gelen yandaşlarına dünya hayatında (nice) ziynet ve mallar verdin. Ey Rabbimiz! Bunlar, (kötü yollarda ve iradeleri zayıf kullarını) **senin yolundan saptırmaları** için (kullanılmakta)dır.”²⁶⁵

- **Ateş Meâli**; “Mûsa: “Rabbimiz dedi, sen Firavun’a ve adamlarına yakın hayatta süs ve nice mallar verdin. Rabbimiz, **senin yolundan saptırsınlar** diye mi?... ”²⁶⁶

- **Kısa Meâli**; “Mûsâ, kardeşi Hârûn ile birlikte Allah’a yalvararak dedi ki: “Ey Rabb’imiz! Gerçekten sen, Firavun ve kurmaylarına bu dünya hayatında görkemli bir

²⁵⁹ Dâni, et-Teysîr, 100.

²⁶⁰ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 215.

²⁶¹ Yazır, Elmalılı Meali, 217.

²⁶² Karaman vd., Kur'an Yolu Meâli, 217.

²⁶³ Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Meali, 217.

²⁶⁴ Şener vd., Şener vd. Meâli, 217.

²⁶⁵ Feyizli, Feyizli Meali, 217.

²⁶⁶ Ateş, Ateş Meali, 119.

*saltanat, göz kamaştırıcı güzellikler ve muazzam bir servet bağışladın. Ey Rabb'imiz, oysa sen bu nîmetleri, inananları **senin yolundan saptırsınlar** diye mi onlara vermiştin?..”²⁶⁷*

• **İslâmoğlu Meâli**; “Ve Mûsa “Rabbimiz!” dedi ; “Şu bir gerçek ki Sen, Firavun ve onun yakın çevresine bu dünya hayatında göz kamaştırıcı bir saltanat ve mal verdin! Rabbimiz (işte) bu yüzden **senin yolundan insanları saptırıyorlar**...”²⁶⁸

Yukardaki eserlerde Âsım (الْيُضْلُوا), İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer (الْيُضْلُوا) kırâatlerine göre meal verilmiştir. Diğer eserler ise Âsım kırâatini esas almışlardır. Yapılan tüm mealler ayetin nüzûl bağlamını karşılamaktadır. Ancak ayette kırâat farklılıklarının değerlendirilmesi gereklidir. Çünkü ferşü'l-hurûf bağlamında değerlendirilen kelimenin anlamları ayetin mealinde bulunan içeriğin kapsamını derinleştirmekte, ifade zenginliği katmakta ve bazı durumlarda mealdeki kapalılığı açmaktadır.

Ayetin diğer ayetlerle münasebeti dikkate alınmak suretiyle Allah'ın (c.c) verdiği nimetlerin bir “imtihan”²⁶⁹ olduğu gerçektir. İbn Kesîr, Ebû Ca'fer kırâatlerine göre “الْيُضْلُوا” lafzına “sapsınlar” manası verilmiştir. Dolayısıyla “zenginlik ver refah” imtihanına Firavun da dahildir. Âsım, (الْيُضْلُوا) İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer (الْيُضْلُوا) kırâatleri kullanılarak “...*Senin imtihan için verdiğin nimetlerle Firavun ve adamları saptığı gibi fakir insanları da senin yolundan saptırdılar...*” şeklinde yorumlanabilir. Bu üç kırâatin değerlendirilmesiyle “zenginlik ve refah” imtihanına tabi tutulan ve sonuçta imandan nasipsiz kalanların tamamı ifade edilebilir.

2.3. Hûd Sûresi

İniş sırasına göre elli ikinci Mushaf'taki sıralamada on birinci sûredir. Yûsuf sûresinden önce Yûnus sûresinden sonra, Mekke döneminin son bir yılı içinde nâzil olmuştur.²⁷⁰

تَذَكَّرُونَ- تَذَكَّرُونَ, يُضَعَّفُ- يُضَعَّفُ, سَاجِدٌ- سَاجِدٌ, وَهُوَ- وَهُوَ, تُولُوا- وَإِنْ تُولُوا, (بِالسَّكْتِ) الر-الر
مَجْرَاهَا, كُلِّ, مِنْ كُلِّ, تَرْجِعُونَ- تَرْجِعُونَ, تَذَكَّرُونَ- تَذَكَّرُونَ, فَعَمِيَتْ- فَعَمِيَتْ, بَادَى- بَادَى, أَنِّي- إِنِّي لَكُمْ,
تَسْأَلُنَ- تَسْأَلُنَ, عَمَلٌ غَيْرَ- عَمَلٌ غَيْرٌ, (بِالْإِشْمَامِ) وَغِيضٌ- وَغِيضٌ, (بِالْإِشْمَامِ) وَقِيلَ- وَقِيلَ, يَا بُنَيَّ, وَهُوَ- وَهُوَ

²⁶⁷ Kısa, Kısa Meali, 204.

²⁶⁸ İslâmoğlu, İslâmoğlu'nun Meâli, 389.

²⁶⁹ Zemahşerî, el-Keşşâf, 3/328.

²⁷⁰ Karaman, Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, 3/145-146.

günahlardan uzak durmasını emretmiş, onlardan şükür ehli olanları ödüllendireceğini müjdelemiş, inkâra saplanan mâsiyet içinde yuvarlananları ceza göreceğini bildirmiş, insanın başıboş olmadığını belli gaye ve hikmetler için yaratıldığını anlatmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm yeryüzündeki bütün nimetlerin insan için olduğunu,²⁷⁵ Allah yeryüzünde ve gökyüzünde bütün ihsanların insanın tasarrufuna sunduğunu bildirmektedir. İnsanın dünya hayatından sonra ebedi bir hayat olan ahirette dirileceğinden bahsetmektedir. Neticede kainat insan için, insan da Allah'a kulluk için yaratılmıştır. Allah'ın ayetlerine karşı müşrikler yine sırtlarını dönmüş Hz. Peygamber'e ve getirdiği Kur'an'a "sihir, büyü" şeklinde iftiralarda bulunmuşlardır.²⁷⁶

Nüzûl bağlamı ve anlam bakımından ele aldığımız ayetteki "سِحْرٌ" lafzının iki kırâat veçhi vardır. Birinci kırâat vechi Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca'fer, Ya'kûp'a ait olup سِحْرٌ/sihrun²⁷⁷ olarak okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu kırâatle kâfirlerin Kur'an ayetlerinin inkarlarının "Bu apaçık büyüden başka bir şey değildir, derler."²⁷⁸ şeklindeki telaffuzudur.

İkinci kırâat veçhi Hamza, Kisâî, Halefû'l-Âşir'e ait olup سَاحِرٌ/sâhirun²⁷⁹ şeklinde tilavet ederler. Bu tilavet kâfirlerin Hz. Peygamber'e (s.a.s.) "açıkça sihirbazdan başka bir şey değildir." şeklindeki iftirasını ifade eder. Bu bilgilerden yola çıkarak mealleri değerlendirelim:

- **Elmalılı Meâli;** "o kâfirler de kesinlikle sana: " Bu apaçık bir **sihirden** başka birşey değildir." diyecekler."²⁸⁰

- **Kur'an Yolu Meâli;** "...Eğersen, "Öldükten sonra mutlaka diriltileceksiniz" desen kâfirler derhal, "Bu **büyü** gibi bir düzmecedir" derler."²⁸¹

- **Ustaosmanoğlu Meâli;** "...İşte bu (Kur'an'ın verdiği asılsız ve aldatıcı haberler), pek açık bir **büyüden** başka bir şey değildir!" diyecektir."²⁸²

²⁷⁵ el-Bakara 2/29.

²⁷⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/366.

²⁷⁷ Dâni, *et-Teysîr*, 101.

²⁷⁸ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 218.

²⁷⁹ Dâni, *et-Teysîr*, 101.

²⁸⁰ Yazır, *Elmalılı Meali*, 223.

²⁸¹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 221.

²⁸² Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 221.

• **Feyizli Meâli;** “...Resûlüm! Böyle iken) eğer sen küfre sapanlara: “Muhakkak ki siz ölümden sonra dirileceksiniz.” demiş olsan, onlar mutlaka: “Bu, apaçık bir **sihirden** (aldatmadan) başka bir şey değildir.” derler...”²⁸³

• **Ateş Meâli;** “...Öldükten sonra diriltileceksiniz” desen, inkâr edenler, mutlaka: “Bu, apaçık bir **büyüden** başka bir şey değildir.” derler...”²⁸⁴

• **Kısa Meâli;** “...ilâhî adâleti inkâr eden kâfirler, “Bu apaçık bir **büyüdür**. Böyle bir iddia, düpedüz adam aldatmaktan, göz boyamaktan ibarettir.” diyeceklerdir.”²⁸⁵

• **İslâmoğlu Meâli;** “... küfre saplananlar hemen “Hah, al sana **bir numara daha!**” derler.”²⁸⁶

• **Şener’in vd. Meâli;** “...Bu **apaçık sihirden** başka bir şey değil/onu söyleyen besbelli bir **sihirbazdır**.”²⁸⁷

Yukardaki Şener’in vd. Meâli hariç tüm eserler İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer (سُحْرُ) kırâatlerine göre meal vermiştir. Şener’in vd. Meâli ise eser her iki kırâate göre meal vermiştir. Verilen mealler nüzûl bağlamı kapsamı dışında değildir. Ayete (kırâat farkından kaynaklı) Kur’an ya da Hz. Peygamber anlamlarını vermek mümkündür. Ayetin nüzûl bağlamına baktığımızda müşrikler Kur’an’ın haber verdiği öldükten sonra dirilmeyi kabullenemedikleri için Kur’an’ın beyanına sihir demişlerdir. Başka bir yönüyle bu beyanı savunan Hz. Peygambere sihirbaz yakıştırmasında bulunmuşlardır. Hz. Peygamberin okuduğu Kur’an kendine ait sözler değildir. Mezkûr kelime anlam olarak birbirini tamamlayan ancak birbirinin aynı olmayan iki kavramı ifade etmektedir. Dolayısıyla meallerde Hz. Kur’an’la Hz. Peygamber bir arada verilmesi ayetin bağlamına mutabık olacağını söyleyebiliriz.

²⁸³ Feyizli, *Feyizli Meali*, 221.

²⁸⁴ Ateş, *Ateşli Meali*, 121.

²⁸⁵ Kısa, *Kısa Meali*, 207.

²⁸⁶ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 398.

²⁸⁷ Şener vd., *Şener Meali*, 221.

2.3.2. Hud 11/46

Ayetin metni ve meali şöyledir: “...²⁸⁸ قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ... (Allah buyurdu ki: “Ey Nûh! O senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı iyi olmayan bir iştir.)²⁸⁹ Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ²⁹⁰

_____ د ن جع

إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ

_____ د ن

اخفا _____ جع

فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ

تَسْأَلْنَ _____ د

ن _____

تَسْأَلْنِي _____ جع

إِنِّي أَعْظُمُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ

بفتح اليا _____ د جع

_____ ن

Nüzûl bağlamı ve metin anlamına baktığımızda ayet, Nûh’un (a.s.) oğlu’nun iman etmediği gerekçesiyle ailesinden olmayacağı, iman bağının kan bağından daha kıymetli olduğu anlatılmaktadır. Tüm peygamberler gibi Hz. Nuh da insanları Allah’a imana ve O’na kulluğa davet etmek, inkârcılık ve putperestlikten ve her türlü sapkın inanışlardan kurtarmak için gönderilmiştir. Nuh’un (a.s.) kavmi O’na eziyet ve isyan etmiş daha ötesi ölümle tehdit etmiştir. Kendi elleriyle sonunu hazırlayan kimse için kurtuluş yoktur. Hz. Nuh (a.s.) baba

²⁸⁸ Hud 11/46.

²⁸⁹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 226.

²⁹⁰ Pâluvî, *Zübdetü’l-İrfan*, 251.

şefkatiyle oğlunun necatı için dua etse de Allah c.c.. isteğinde ısrarı davranmamasını ihtar etmiştir.

Nüzûl bağlamı ve metin anlamını verdiğimiz ayetteki “عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ” lafzının iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi Nâfî‘, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Hamza, Ebû Ca’fer, Halefû’l-Âşîr’e ait olup عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ/amelün gayru salih”²⁹¹ şeklinde okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâate göredir. Bu tilavete göre kelime “o salih olmayan bir iştir” anlamındadır.

İkinci kırâat vechi Kisâi ve Ya’kûp’a ait olup عَمِلَ غَيْرَ صَالِحٍ/amile gayru sâlih²⁹² olarak okurlar. Bu tilavetle “O, sâlih olmayan bir iş işledi, şirk koştu/yalanladı”²⁹³ anlamı verilmiştir. Bu bilgilerden hareketle kırâat farklarının kullanımı yönüyle mealleri değerlendirelim:

- **Elmalılı Meâli;** “Allah: “Ey Nuh! O kesinlikle senin ehlin (âilen)’den değildir. Çünkü o **salih olmayan bir amelin** sahibidir...”²⁹⁴
- **Kur’an Yolu Meâli;** “Allah buyurdu ki: “Ey Nûh! O senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı **iyi olmayan bir iş**...”²⁹⁵
- **Feyizli Meâli;** “Allah) buyurdu ki: “Ey Nuh! O (oğlun, inanmayıp âsî olduğundan) senin ailenden değildir. Doğrusu o(nun yaptığı), **iyi bir iş değildir**...”²⁹⁶
- **Ateş Meâli;** “Rabbi): “Ey Nuh, dedi, o senin ailenden değildir. O, **yaramaz iş yaptı**...”²⁹⁷
- **Kısa Meâli;** “Allah, “Ey Nûh!” dedi, “O, kan bağı yönünden senin öz oğlun olsa da inkârcılarla birlikte olmayı tercih ettiği için senin ailenden değildir. Çünkü o, Allah’a **isyan etmekle çok çirkin bir davranış** sergiledi...”²⁹⁸

²⁹¹ Dâni, et-Teysîr, 102.

²⁹² Dâni, et-Teysîr, 102.

²⁹³ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 218-219.

²⁹⁴ Yazır, Elmalılı Meali, 228.

²⁹⁵ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 226.

²⁹⁶ Feyizli, Feyizli Meali, 226.

²⁹⁷ Ateş, Ateş Meali, 124.

²⁹⁸ Kısa, Kısa Meali, 212.

• **İslâmoğlu Meâli**; “(Allah) “Ey Nûh! Kesinlikle o senin ailenden sayılamaz ; dolayısıyla bu/o **salih olmayan bir ameldir...**”²⁹⁹

• **Ustaosmanoğlu Meâli**; “(Allâh-u Teâlâ) buyurdu ki: “Ey Nûh! Şu muhakkak ki o, senin (dininin) ehlin den değildir. Şüphesiz ki o(nun tüm işleri), salih olmayan (şeyler olduğundan, artık büsbütün kendisi bozuk) bir amel (haline gelmiş)dir./Muhakkak ki o, **salih olmayan bir amel(e sahip)dir...**”³⁰⁰

• **Şener’in vd. Meâli**; “Allah şöyle buyurdu: “Ey Nuh! O senin (kurtarmayı vadettiğimiz) aile fertlerinden biri değildi. Çünkü o **kafir ve isyankâr** biri idi...”³⁰¹

Yukardaki eserlerin tamamı (Şener’in vd. Meâli hariç) İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatlerine göre meal vermiştir. Şener vd. Meali ise ikinci kırâate **عَمِلَ غَيْرَ صَالِحٍ/amile gayra sâlih** göre meal vermiştir. Ayetteki sâlih olmayan iş manasına gelen “amelün gayru salih” kelimesi tefsirlerde her iki kırâate izahlarını görmek mümkündür.³⁰² Kur’ân-ı Kerîm sâlih kavramını iki yönden ele alınmıştır. Birincisi “iyi, hayırlı iş ve davranış” ikincisi ise “dînî ve ahlâkî bakımdan iyi davranışlara sahip kişi” anlamlarıdır.³⁰³

İncelediğimiz eserlerde kullanılan “sâlih olmayan iş, sâlih olmayan amel, yaramaz iş, iyi olmayan iş” sıfatlar genel olarak kişinin iman dışındaki diğer amelleri için kullanılmaktadır. Bu ayette ise özel bir durum olan “inkar etme, isyan etme, inançsızlık” vurgulanmaktadır. Dolayısıyla zikrettiğimiz kelimeler ile ayete meal verilmesi ayetin bağlamıyla örtüşebileceğini söyleyebiliriz. Türkçe meallerden sadece Şener’in vd. Meâli’nde ikinci okuyuşa göre mana verilip (**عَمِلَ غَيْرَ صَالِحٍ**) sâlih amelden kastedilen anlamın “**iman etmek**” olduğu değerlendirilmiştir. Bu bağlamda sadece Şener’in Meali lafzı “... o **kafir ve isyankâr...**” şeklinde nüzûl bağlamına uygun olarak ifade ettiğini söyleyebiliriz.

2.3.3. Hud 11/69

Ayetin metni ve meali şöyledir: “وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا سَلَامًا قَالِ سَلَامٌ...”³⁰⁴ Nüzûl (Elçilerimiz İbrâhim’e müjdeyi getirip selâm vermişlerdi. O da “selâm” ...)

²⁹⁹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 408.

³⁰⁰ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 226.

³⁰¹ Şener vd., *Şener Meali*, 226.

³⁰² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/414.

³⁰³ Ali Şafak, “Bağy”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 4/451-452.

³⁰⁴ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 228.

bağlamı ve ayetin anlamına baktığımızda Lût (a.s.) kavmine gelecek olan helak Hz. İbrâhim'i (a.s.) ilgilendiriyordu. Bu sebeple Allah'ın elçileri (Cebrail, Mikail, İsrâfil), durumu bildirmek için İbrahim'i ziyaret ettiler. Melekler, helâktan sadece Lût kavmini etkileneceğini Hz. İbrâhim'e inanan kimselerin bundan uzak olacağını bildirdiler. Hz. İbrahim'e oğul müjdesini vererek yanından ayrılmışlardır. Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا سَلَامًا

دَج ١ ٢

ن ٤ ٤

قَالَ سَلَامٌ فَلَمَّا أَبَتْ أَنْ جَاءَ بِعَجَلٍ حَنِيزٍ

دَج ٢

ن ٣٥٥ ٤

Nüzûl bağlamı ve anlam olarak kısaca değindiğimiz ayetteki **قَالَ سَلَامٌ / kale selam** lafzı iki kırâat veçhi bulunmaktadır. Birinci kırâat veçhi Nâfî', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca'fer, Halefû'l-Âşir'e ait olup **قَالَ سَلَامٌ/kâle selâm**³⁰⁶ diye okurlar. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu kırâate göre “Hz. İbrahim'in kendine selam veren melekleri tanıdığı” anlamına ulaşılır.

İkinci kırâat veçhi Hamza ve Kisâî'nin kırâatleri olup **قَالَ سَلَمٌ / kâle silm**³⁰⁷ şeklinde tilavet eder. İkinci okuyuş “Hz. İbrahim'in selam veren melekleri tanımamıştır.” anlamını içerir.³⁰⁸ El-Ferrâ ayetteki “**silm**” ile “**selam**” kelimesini aynı şeyler olarak değerlendirmiştir.³⁰⁹ Bu bilgilerden hareketle ferşü'l-hurûf kapsamında değerlendirilen kelimenin meallerde kullanımını inceleyelim:

³⁰⁵ Pâluvî, *Zübdetü'l-irfan*, 25.

³⁰⁶ Dâni, *et-Teyssîr*, 102.

³⁰⁷ Dâni, *et-Teyssîr*, 102.

³⁰⁸ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 219.

³⁰⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 6/99-100.

• **Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli;** “Andolsun ki, İbrahim’e de elçilerimiz (melekler) müjde ile geldiler ve "selâm" dediler, o da "**selâm**" dedi...”³¹⁰

• **Kur’an Yolu Meâli;** “Elçilerimiz İbrâhim’e müjdeyi getirip selâm vermişlerdi. O da “**selâm**” dedi...”³¹¹

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “Andolsun ki ; muhakkak elçilerimiz (olan melekler) İbrâhim’e (bir çocuğu olacağı ve Lût kavminin helâk edileceği) müjde(si)yle geldiler de: “**Selâm (ve selâmet senin üzerine olsun)!**” dediler.”³¹²

• **Feyizli Meâli;** “Andolsun ki elçilerimiz (melekler), İbrahim’e (bir evlat) müjde(si) ile gelip “selâm” dediler. O da “selâm” dedi...”³¹³

• **Ateş Meâli;** “Elçilerimiz, İbrahim’e müjde getirip “selam!” demişlerdi. O da “selam!” dedi...”³¹⁴

• **Şener’in vd. Meâli;** “...İbrahim’e uğradılar ve selam verdiler. İbrahim de onların selamını aldı...”³¹⁵

• **İslâmoğlu Meâli;** “VE doğrusu elçilerimiz İbrahim’e bir muştı getirdiler ve “Selam!” dediler. O da “Size de selam!” diye mukabele etti...”³¹⁶

• **Kısa Meâli;** “... “Selâm sana, ey İbrahim!” demişlerdi. **Onların melek olduğunu henüz fark edemeyen İbrahim,** “Selâm sizlere, ey Allah’ın kulları!” diye karşılık verdi...”³¹⁷

Yukardaki eserlerin tamamı ayet bağlamına uygun mealler yapmışlardır. Değerlendirdiğimiz eserlerde birinci kırâat olan İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer (قَالَ سَلَامٌ) kırâatlerine göre meal verilmiştir. Kısa Meali ise ikinci kırâat vechine göre “قَالَ سَلَامٌ” meal vermiştir.

³¹⁰ Yazır, *Elmalılı Meali*, 230.

³¹¹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 228.

³¹² Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 228.

³¹³ Feyizli, *Feyizli Meali*, 228.

³¹⁴ Ateş, *Ateş Meali*, 125.

³¹⁵ Şener vd., *Şener vd. Meâli*, 228.

³¹⁶ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 412.

³¹⁷ Kısa, *Kısa Meali*, 222.

2.4. Yusuf Sûresi

İniş sırasına göre elli üç, Mushaf'taki sıralamada on ikinci sûredir. Hûd sûresinden sonra, Hicr sûresinden önce Mekke'de nâzil olmuştur. Yahudilerin telkini ile Mekke müşriklerinin Hz. Peygamber'e, "İsrailoğulları Mısır'a niçin gittiler?" şeklindeki sorusuna cevap olarak veya Müslümanların Resûlüllâh'tan bir kıssa anlatmasını istemeleri üzerine indiği rivayet edilmiştir.³¹⁸

يَا بَنِي- يَا بَنِي, عَشَرَ- أَحَدَ عَشَرَ, يَا أَبه- يَا أَبْتَ- يَتَأَبْتِ, الْقُرْآنَ- الْقُرْآنَ, قُرْآنًا- قُرْآنًا, (بالسكت) الر- الر ,
يَزْتَعِ وَيَلْعَبُ- يَزْتَعِ وَيَلْعَبُ, (بالإشمام) تَأْمَنًا- تَأْمَنًا, غِيَابَاتِ- مُبِينٌ أَقْتُلُوا- مُبِينٌ أَقْتُلُوا, آيَةً- آيَةً
-غَيْبَتِ, لِيُحْزِنُنِي- لِيُحْزِنُنِي, نَزْتَعِ وَيَلْعَبُ- نَزْتَعِ وَيَلْعَبُ, نَزْتَعِ وَيَلْعَبُ, نَزْتَعِ وَيَلْعَبُ- يَزْتَعِ وَيَلْعَبُ, غِيَابَاتِ
, وَهُوَ- وَهُوَ, وَهُوَ- وَهُوَ, الْمُخْلِصِينَ- الْمُخْلِصِينَ, هَيْتُ- هَيْتُ- هَيْتُ- هَيْتُ, يَا بُشْرَا- يَبْشُرِي, غِيَابَاتِ
- يَعْصِرُونَ, دَابَا- دَابَا, أَنَا أَنْبِئُكُمْ- أَنَا أَنْبِئُكُمْ, السَّجْنَ- رَبِّ السَّجْنَ, حَاشَا لِلَّهِ- حَاشَا لِلَّهِ, وَقَالَتْ أَخْرُجْ- وَقَالَتْ أَخْرُجْ
أَنَا, وَهُوَ- وَهُوَ, حَفْظًا- حَفْظًا, يَكْتَلُ- يَكْتَلُ, لِفَتْنِهِ- لِفَتْنِهِ, حَيْثُ نَشَاءُ- يَشَاءُ, حَاشَا لِلَّهِ- حَاشَا لِلَّهِ, فَسَلُّهُ- فَسَلُّهُ, تَعْصِرُونَ
- وَسَلُّ, وَهُوَ- وَهُوَ, اسْتَأْنِسُوا- اسْتَأْنِسُوا, يَزْفَعُ دَرَجَاتٍ مِّنْ يَشَاءُ- نَزْفَعُ دَرَجَاتٍ مِّنْ يَشَاءُ, فَهُوَ- فَهُوَ, أَنَا أَخُوكَ- أَخُوكَ
- نُوحِي, وَكَأَيِّنْ - وَكَأَيِّنْ, يَا أَبْتَ- يَتَأَبْتِ, وَهُوَ- وَهُوَ, إِنَّكَ- قَالُوا أَنَّكَ يَأْنِسُ- يَأْنِسُ, تَأْنِسُوا- تَأْنِسُوا, فَهُوَ- فَهُوَ, وَسَلِّ
- تَصْدِيقَ - تَصْدِيقَ, فَتَنْجِي- فَتَنْجِي, كَذَّبُوا- كَذَّبُوا, اسْتَأْنِسَ- اسْتَأْنِسَ, يُوحِي³¹⁹

Bu sûrede ferşü'l-hurûf bağlamında anlama etki eden 7, 46 ve 69. ayetlerini meallerde kullanımını değerlendirdik.

2.4.1. Yusuf 12/23

Ayetin metni ve meali şöyledir: وَرَاودَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ (Evinde bulunduğu kadın, onunla birlikte olmak istedi. Kapıları iyice kapattı ve "haydi gel!" dedi).³²⁰ Ayetin nüzûl ve metin bağlamına baktığımızda Mısır kralının karısı Zeliha Hz. Yusuf'a aşık olmuş ve onunla beraber olmak için hazırlık yapmıştır. Eşinin olmadığı bir zamanda kapıları (yedi adet) kilitlemiş Hz. Yusuf'a "haydi gel!" demiş onu birlikte olmaya davet etmiştir. Yusuf (a.s.), bu teklifi "Allah'a sığınırım" sözüyle ret etmiş büyük bir iffet örneği olmuştur. Bu ayetten hareketle Müslümanların en büyük günah olan zinadan kaçmaları istenmektedir.³²¹

³¹⁸ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/211.

³¹⁹ Feyizli, *Kirâat-i Aşere*, 179-183.

³²⁰ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/226.

³²¹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/226.

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَرَأَوْنَهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْت لَكَ

هَيْتُ _ د
ن
هَيْتُ _ جع

قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ

بِفَتْحِ الْيَا _ د جع

322 هَيْتُ _ ن

Nüzûl bağlamı anlamına verdiğimiz ayette geçen “وَقَالَتْ هَيْت لَكَ” (haydi gel!) “هَيْت” lafzını kırâat imamları dört farklı şekilde naklederler. Birinci kırâat vechi Ebû Amr, Âsım, Hamza, Kisâî, Ya'kûp ve Halefû'l-Âşir “هَيْت”³²³ olarak okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir.

İkinci kırâat vechi Nâfi', İbn Zekvân, Ebû Cafer'e ait olup “هَيْت”³²⁴ okumuşlardır. Üçüncü kırâat vechi Hişam “هَيْت”³²⁵ ve “هَيْت”³²⁶ okumuştur. “**Senin için hazırlandım, emrine hazırım**” anlamı vardır. Dördüncü kırâat vechi İbn Kesîr “هَيْت”³²⁷ okumuştur.³²⁸ Bu bilgiler ışığında kırâat farklılıklarının meallere yansımaları değerlendirilir:

• **Elmalılı Meâlî;** “Derken, evinde bulunduğu hanım, onun nefsinden murad alıp yararlanmak istedi. Kapıları kilitledi ve “**Haydi beri gel!**” dedi...”³²⁹

• **Kur'an Yolu Meâlî;** “Evinde bulunduğu kadın, onunla birlikte olmak istedi. Kapıları iyice kapattı ve “**haydi gel!**” dedi...”³³⁰

³²² Pâluvî, Zübdetü'l-irfan, 263.

³²³ Dâni, et-Teysîr, 104.

³²⁴ Dâni, et-Teysîr, 104.

³²⁵ Dâni, et-Teysîr, 104.

³²⁶ Dâni, et-Teysîr, 104.

³²⁷ Dâni, et-Teysîr, 104.

³²⁸ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 222.

³²⁹ Yazır, Elmalılı Meali, 239.

³³⁰ Karaman vd., Kur'an Yolu Meâlî, 237.

• **Feyizli Meâli;** “Yusuf’un) evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden murad almak istedi. Kapıları sımsıkı kapadı ve (Yusuf’a): “**Haydi gelsene!**” dedi...”³³¹

• **Ateş Meâli;** “Yusuf’un, evinde kaldığı kadın, onun nefsinden murad almak istedi ve kapıları kilitleyip: “**Haydi gelsene!**” dedi...”³³²

• **Kısa Meâli;** “Bu arada, içinde yaşadığı evin hanımı Züleyha nasıl olduysa Yusuf’a göz koymuş, onu elde etmek için plânlar kurmaya başlamıştı. Bunun için, kocasının evde olmadığı bir gün bütün kapıları kilitledi ve “**Haydi, yanıma gelsene!**” dedi...”³³³

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “...hileye başvurarak ondan murad almak istedi ve kapıları iyice kapattı da: “**Hey, bu hazırlık sana!**” dedi.”³³⁴

• **İslamoğlu Meali;** “Derken, evinde bulunduğu kadın arzusunu onunla tatmin etmek için onu baştan çıkarmak istedi. Ve (bir gün) kapıları sıkı sıkıya kapatıp dedi ki: “**Hadi, seninim!..**”³³⁵

• **Şener’in vd. Meâli;** “Derken barındığı evin hanımı Yusuf’a karşı şiddetli arzu duyup onu koynuna almak istedi ve kapıları sımsıkı kapatıp, “**Haydi gelsene/Bak senin için hazırlandım**” dedi...”³³⁶

Ayette geçen “**heyte**” lafzının kırâat vecihleri kısmi farklılıklar barındırmakla birlikte birbirleri yakın anlamları ifade etmektedir. İncelediğimiz eserler İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatlerine göre ve ayet bağlamına uygun mealler verilmiştir. Ancak kırâat farklılıklarına sadece Şener’in vd. Meâli yer verilmektedir. Bu ayette Hz. Yusuf (a.s.) insan nefsine çekici gelen kadınla vermiş olduğu sınavdan bahsedilmektedir. “**Kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, soylu ve özel yetiştirilmiş atlara, sağlam hayvanlara ve ekinlere aşırı sevgi besleme insanlara süslü gösterildi.**”³³⁷ İfade edildiği gibi nimetler içinde erkeğe en cazip gelen nimetin kadın olduğu işaret edilmektedir.

³³¹ Feyizli, *Feyizli Meali*, 237.

³³² Ateş, *Ateş Meali*, 130.

³³³ Kısa, *Kısa Meali*, 222.

³³⁴ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 237.

³³⁵ İslamoğlu, *İslamoğlu’nun Meâli*, 434.

³³⁶ Şener vd., *Şener vd. Meâli*, 237.

³³⁷ Al-i İmrân 3/14.

Her türlü imkan hazır olmasına rağmen Zeliha'nın zina isteğini Yusuf (a.s.) “Allah’a sığınarak” geri çevirmiştir. Ayetteki kırâat farklılıkları bütünüyle değerlendirilip “...Züleyha, kapıları kapadım seninle ilişki için hazırım, seni arzuluyorum Haydi Yusuf gel!...” şeklinde meal verilebilir. Böylece hem ayette kastedilen zina eylemine yapılan hazırlığın ve bu fiile ısrarın şiddetli olduğu vurgulanmış olacaktır. Böyle bir fitneden Hz. Yusuf’un uzaklaşmasının zorluğu da belirtilmiş olacaktır. Ferşî farklılık bulunan kelimenin tüm anlama etkisi verilerek ayet değerlendirilebilir.

2.4.2. Yusuf 12/24

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا

د ن جع _____

لَوْلَا اَنْ رَّا بُرْهَانَ رَبِّهٖ

ا د جع _____

اماله اماله ص _____

ع _____

كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوْءَ وَالْفَحْشَآءَ

د جع ٢ _____ ٢ _____

ن ع _____ ٤ _____

اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِيْنَ

د بکسر الام _____

ن جع³³⁸ _____

³³⁸ Pâluvî, Zübdetü'l-irfan, 263.

Ayetin metni ve meali şöyledir: “إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ” (Şüphesiz o samimi kullarımızdandı).³³⁹ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda Hz. Yûsuf, Züleyha tarafında kaçıışı zor nefse ağır gelen, bir tuzağın içinde bulmuştu kendini. Züleyha’nın yapmış olduğu şehvet dolu tahriklere karşı Yusuf (a.s.) meyletmemiş ve onu arzulamıştır. Allah (c.c.) bir ilham ile (ses) vesilesiyle Hz. Yusuf’u bu çirkin işten vazgeçirmiştir. Ayetten Hz. Yusuf’u zinaya düşme tehlikesinden bizzat Allah (c.c.) tarafından korunmuş olduğunu anlaşılmaktadır. Bu durum peygamberlerin ismet sıfatı gereği peygamber olmadan önce büyük günahlardan korunduğuna işaret etmektedir.³⁴⁰

Ayette geçen altı çizili kelime iki farklı şekilde kırâat imamı tarafından nakil olmuştur. Birinci kırâat vechi Nâfi‘, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca’fer, Halefû’l-Âşir’e ait olup الْمُخْلَصِينَ/muhlesîne³⁴¹ okuyuşuyla kırâat etmişlerdir. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâate göredir. Bu tilavete göre “Allah’ın Yusuf’u kötülüklerden koruduğu, **halis kıldığı, ihlâsa erdirdiği, seçilmiş**”³⁴² anlamı verilmiştir.

İkinci kırâat vechi ise İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ya’kûp’a ait olup الْمُخْلَصِينَ/muhlisine³⁴³ olarak tilavet etmişlerdir. Bu kırâate göre “Yusuf muhlis (samimi) kullarımızdandı”³⁴⁴ anlamı verilmiştir. Bu bilgilerden hareketle kelimedeki kırâat farklarının anlamlarının Türkçe meallere yansımalarını inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli**; “...Çünkü o bizim **ihlâsa erdirilmiş** kullarımızdan biriydi.”³⁴⁵
- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “Şüphesiz ki o, bizim (taatımız için seçtiğimiz ve günahsızlık vasıflarına zarar verecek şeylerden koruduğumuz) **ihlâsa erdirilen** kullarımızdandı!”³⁴⁶
- **Feyizli Meâli**; “Çünkü o, bizim **ihlâsa erdirilmiş (seçkin)** kullarımızdandı...”³⁴⁷
- **Ateş Meâli**; “...çünkü o, **ihlâsa erdirilmiş (temiz)** kullarımızdandır.”³⁴⁸

³³⁹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 237.

³⁴⁰ Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an*, 9/247-248.

³⁴¹ Dâni, *et-Teysîr*, 105.

³⁴² Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 224.

³⁴³ Dâni, *et-Teysîr*, 105.

³⁴⁴ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 223.

³⁴⁵ Yazır, *Elmalılı Meali*, 239.

³⁴⁶ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 237.

³⁴⁷ Feyizli, *Feyizli Meali*, 237.

³⁴⁸ Ateş, *Ateş Meâli*, 130.

- **Kur'an Yolu Meâli;** "...Şüphesiz o **samimi** kullarımızdandı."³⁴⁹
- **Kısa Meâli;** "...Çünkü o, dürüstlüğü, **samîmiyeti** ve tertemiz ahlâkıyla **seçkin** kullarımızdan biriydi..."³⁵⁰
- **İslâmoğlu Meâli;** "...çünkü o bizim **seçkin** kullarımızdan biriydi."³⁵¹
- **Şener'in vd. Meâli;** "...Çünkü o bizim **ihlaslı ; seçilmiş** ve samimi kullarımızdan biriydi."³⁵²

Yukardaki eserlerden Elmalılı Meâli, Ustaosmanoğlu Meâli, Ateş Meâli, Âsım ve Ebû Ca'fer (Medine) kırâatlerine (الْمُخْلِصِينَ/muhlesîne) göre meal vermiştir. Kur'an Yolu Meâli, İslâmoğlu Meâli ise İbn Kesîr kırâatine göre (الْمُخْلِصِينَ/muhlisîne) meal vermiştir. Feyizli Meâli Kısa Meâli, Şener'in vd. Meâli'nde İbn Kesîr (الْمُخْلِصِينَ), Âsım, Ebû Ca'fer (الْمُخْلِصِينَ) kırâatlerine göre yani her iki kırâat vechine göre meal vermiştir.

Ayetteki ferî farklılıkların meal de kullanılması gereklidir. Çünkü ayetteki mezkûr kelimenin anlamı ve nüzûl bağlamına bakıldığında Hz. Yusuf her iki vasıfla muttasıf olduğu anlaşılmaktadır. Yani Yusuf (a.s.) hem Allah'a itaatkâr ihlaslı bir kul, hem de Allah'ın risâleti için ihlâsa erdirdiği seçkin bir kuldur. Bu nedenle her iki kırâat vechinin anlam olarak meallere yansıtılmalıdır.

2.4.3. Yusuf 12/62

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَقَالَ لِفَتْنَانِهِ اجْعَلُوا بَضَاعَتَهُمْ فِي رَحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَغْرُقُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ									
لِفَتْنَانِهِ	صله	صله	صله	صله	صله	صله	صله	صله	دجع
	ع	ع	ع	ع	ع	ع	ع	ع	ص
	ع	ع	ع	ع	ع	ع	ع	ع	ع ³⁵³

³⁴⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 237.

³⁵⁰ Kısa, *Kısa Meali*, 222.

³⁵¹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu'nun Meâli*, 434.

³⁵² Şener vd., *Şener vd. Meâli*, 237.

³⁵³ Pâluvî, *Zübdetü'l-irfan*, 268.

Ayetin metni ve meali aşağıdaki gibidir: “**وَقَالَ لِفَتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ**” (Yusuf, emrindeki gençlere dedi ki: “Ödedikleri bedeli yüklerinin içine koyun.”)³⁵⁴ Nüzûl bağlamı ve metin içi bağlam açısından baktığımızda Yûsuf (a.s.) kardeşlerinin babasına döndüğünde yeterli mal bulamamasından endişe etmiş bu yüzden yanındaki memurlarına “ödedikleri bedeli yüklerine koymasını” söylemiştir. Hz. Yûsuf, Hz. Ya’kûp’un şeriatını bildiği için gönderdiği malların geri geleceğini dolayısıyla Bünyamin’i getirmelerini bilerek hareket etmiştir.

Anlam ve bağlamını özetle verdiğimiz mezkûr ayette **لِفَتْيَانِهِ/lifityânihi** kelimesinin iki kırâat veçhi vardır. Birinci kırâat veçhi Hafs, Kisâî, Hamza, Halefû’l-Âşîr’e ait olup **لِفَتْيَانِهِ/lifityânihi**³⁵⁵ şeklinde tilavet etmişlerdir. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâate göredir.

İkinci kırâat veçhi Nâfi‘, İbn Âmir, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Bekr Şu’be, Ebû Ca’fer, Ya’kûp’a aittir ve **لِفَتْيَتِيهِ/lifityetihi**³⁵⁶ olarak kırâat etmişlerdir. “Yusuf, **emrindeki gençlere...**” şeklinde anlam verilmiştir. Ayetteki kırâatlerden önemli ölçüde mana farkı doğmamaktadır.³⁵⁷ Bu bilgiler doğrultusunda ferşû’l-hurûf kapsamındaki mezkûr kelimenin Türkçe meallerde yansımalarına inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli**; “Yusuf bir taraftan da adamlarına tenbih etti: “Sermayelerini yüklerinin içine koyuverin...”³⁵⁸

- **Kur’an Yolu Meali**; “Yûsuf, emrindeki gençlere dedi ki: “Ödedikleri bedeli yüklerinin içine koyun...”³⁵⁹

- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “Yûsuf (Aleyhisselam) ölçü ve tartıyla görevli)uşaklarına dedi ki: “(Bunların erzak almak için verdikleri) sermayelerini (onlardan habersizce) yüklerinin içerisine koyun...”³⁶⁰

- **Feyizli Meâli**; “(Yusuf) adamlarına: “Sermayelerini (paralarını) yüklerinin içine koyun...”³⁶¹

³⁵⁴ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 241.

³⁵⁵ Dâni, *et-Teysîr*, 105.

³⁵⁶ Dâni, *et-Teysîr*, 105.

³⁵⁷ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 223-224.

³⁵⁸ Yazır, *Elmalılı Meali*, 243.

³⁵⁹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 241.

³⁶⁰ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 241.

³⁶¹ Feyizli, *Feyizli Meali*, 242.

• **Ateş Meâli;** “(Yusuf) Uşaklarına: “Onların sermayelerini yüklerinin içine koyun...”³⁶²

• **Kısa Meâli;** “Kardeşleri dönüş yolculuğu için hazırlıklara başlayınca, Yûsuf hizmetçilerine, “Bunların bize ödedikleri ticaret mallarını yüklerinin içine geri koyun!” diye tembihledi...”³⁶³

• **Şener’in vd. Meâli;** “Yusuf adamlarına şu emri verdi: “Aldıkları tahıl için ödedikleri paraları yüklerinin içine koyu...”³⁶⁴

• **İslâmoğlu Meâli;** “Bu arada (Yusuf) hizmetçilerine “Onların bedel olarak getirdiklerini yüklerinin içerisine koyun!” dedi...”³⁶⁵

Ayette geçen “**lifityânihi**” kelimesindeki farklı kırâatler benzer manaları içermektedir. İncelediğimiz mealler ayet bağlamına uygun anlam verilmiştir. Meallerde İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri kullanılmıştır.

2.4.4. Yusuf 12/90

Ayetin metni ve meali şöyledir: “**قَالُوا ءَإِنَّكَ لَآتَىٰ يُوسُفَ**...” (“Yoksa sen, gerçekten sen Yûsuf musun?” diye sordular...).³⁶⁶ Ayete nüzûl bağlamı ve metin içi anlam açısından baktığımızda Yûsuf (a.s.) kardeşleriyle konuşurken kendini tarif edecek ip uçlarını vermiş Mısırlı bir kral edasından daha çok Hanif olan bir müminin kelimeleri kullanmıştır. Kardeşleri Yusuf (a.s.) kral tacını çıkarınca (Ya’kup’ta (a.s.) bulunan (bene benzer) bir beyazlığı) görünce böylece onu tanımışlardır. “Sen kardeşimiz Yusuf’sun” demelerine mukabil Yusuf (a.s.) “Zulme uğrattığınız öldürülmek istediğiniz kardeşiniz Yûsuf’um” demiştir.³⁶⁷

³⁶² Ateş, *Ateş Meâli*, 133.

³⁶³ Kısa, *Kısa Meali*, 226.

³⁶⁴ Şener vd., *Şener vd. Meâli*, 241.

³⁶⁵ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 442.

³⁶⁶ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 256.

³⁶⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/686.

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

قَالُوا إِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ

١_ إِنَّكَ _____ دج

٤ _____ ن

قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي

١ _____ دج

٤ _____ ن

قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا

د ن جع

إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

ه ن جع

يَنْفَى _____ ز³⁶⁸

Yukarda anlamı ve bağlamı özetle verilen “عَائِكَ” lafzının iki kırâat veçhi vardır. Birinci kırâat veçhi İbn Kesîr harici tüm imamların kırâatidir ve **عَائِكَ/einneke**³⁶⁹ olarak tilavet etmişlerdir. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâat vechine göredir. Bu tilavetle “Aaa! Sen, evet sen Yusuf'sun öyle mi?” şeklinde anlam verilmiştir.

İkinci kırâat vechi “عَائِكَ/âenneke” kelimesini istifham hemzesi olmadan “عَائِكَ”³⁷⁰ okuyan İbn Kesîr'e aittir. Bu okuyuşla “Muhakkak ki sen Yusuf'sun” anlamı verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda ferşü'l-hurûfa konu olan kelimenin Türkçe meallerde nasıl değerlendirildiğine inceleyelim:

- Elmalılı Meâlî; “Onlar “Yoksa sen, sahiden Yusuf musun?” dediler...”³⁷¹

³⁶⁸ Pâluvî, *Zübdetü'l-irfan*, 271.

³⁶⁹ Dâni, *et-Teyssîr*, 106.

³⁷⁰ Dâni, *et-Teyssîr*, 106.

³⁷¹ Yazır, *Elmalılı Meali*, 247.

• Kur'an Yolu Meâli; “Yoksa sen, gerçekten sen Yûsuf musun?” diye sordular...”³⁷²

• Ustaosmanoğlu Meâli; “Onlar (hiç beklemedikleri bir kelâma muhatap olunca): “Gerçekten sen, hakikaten Yûsuf sen misin?” dediler...”³⁷³

• Feyizli Meâli; “Aaa! Yoksa sen, (hakikaten) sen Yusuf musun?” dediler...”³⁷⁴

• Ateş Meâli; “A, yoksa sen, Yusuf musun? dediler...”³⁷⁵

• Kısa Meâli; “Sonra hayret ve dehşet içerisinde, “Aman Allah'ım!” diye haykırdılar, “Sen, yoksa sen Yûsuf musun?”³⁷⁶

• Şener'in vd. Meâli; “Onlar (şaşkınlıkla) “Ne yoksa sen Yusuf musun?” dediler...”³⁷⁷

• İslâmoğlu Meâli; “Onlar atılıverdiler: “Ne? Yoksa sen... sen Yusuf musun?”³⁷⁸

Yukardaki “**einneke**” kelimesinin iki farklı kırâat vechi vardır. Ancak anlam olarak yakın telaffuzladır. İncelediğimiz eserler Âsım ve Ebû Ca'fer kırâatlerine (عَيْنَكَ/einneke) göre meal vermeyi tercih etmişlerdir. Yusuf (a.s.) kendini tanıtmaya karşın kardeşleri “yoksa sen Yusuf musun?” diye tekrar tekrar sormuşlardır. عَيْنَكَ/einneke kırâati, olayın yönüne açıklık getirir.

Olaya başka bir açıdan baktığımızda peygamber olarak Yusuf (a.s.) kendini tanıtmak için tüm pratikleri kullandığını görmekteyiz. Kendisinin “Yûsuf” olduğunu kardeşlerine tanıtmak için her yönüyle hesap etmiş bütün argümanları kullanmıştır. Sonuçta kardeşleri Mısır Kralının Yusuf olduğuna inanmıştır.³⁷⁹ Bu noktan hareketle İbn Kesîr'e ait olan “عَيْنَكَ” “Muhakkak ki sen Yusuf'sun” kullanılmalıdır. Diğer kırâate getirilen yorumlardan da “Sen Yusuf değil misin?” ifadesiyle kardeşlerinin Yusuf'u (a.s.) tanıdıklarını sadece emin olmak

³⁷² Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 245.

³⁷³ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 245.

³⁷⁴ Feyizli, *Feyizli Meali*, 245.

³⁷⁵ Ateş, *Ateş Meâli*, 135.

³⁷⁶ Kısa, *Kısa Meali*, 229.

³⁷⁷ Şener vd., *Şener Meali*, 245.

³⁷⁸ İslâmoğlu, *İslâmoğlu'nun Meâli*, 449.

³⁷⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 9/386.

için sorduklarını anlaşılmaktadır.³⁸⁰ Bu nedenle ayetteki ferşü'l-hurûf konu olan lafzın her iki manası meal formunda değerlendirilmelidir.

2.4.5. Yusuf 12/110

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَرَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ
١ استَيْسَرَ ١ صله ٢ كُذِّبُوا ٢ صله ٢ فَنُجِّيَ ٢ هـ
ز " " " " " ١
جع " " " ٢
ن ٤ ٤ ٤ ٤
وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ
د ن
٣٨١ جع ابدال

Ayetin metni ve mealı şöyledir: “ حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَرَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ ” (Nihayet peygamberler ümitlerini yitirip de kendilerinin yalancı sayıldıklarını anladıkları sırada onlara yardımımız gelir ve dilediğimiz kimse kurtuluşa erdirilir...).³⁸² Ayet nüzûl bağlamı metin içi anlamına baktığımızda insanların çoğu, göklerdeki ve yerdeki delillerden yani Allah’ın daha önceki inkârcı kavimlere gönderilen felaketlerden ibret almıyorlar, Allah’ın uluhiyetini kabul ettikleri halde rubûbiyetinde O’na ortak koşuyorlardı. Peygamberimiz (s.a.s.) döneminde halkın bir kısmı Allah’a inandığı söylerken putları Allah’a ortak ediyorlar. Bazıları melekleri Allah’ın kızları olarak kabul ediyordu. Yine dönemin Hristiyanları Hz. İsa’yı (a.s.) Allah’ın oğlu olduğuna inanmış, Yahudileri ise “Üzeyir Allah’ın oğludur” şeklinde iman etmişlerdir. Hz. Peygamber şefkat ve nübüvveti gereği insanların iman etmesini şiddetle istiyor ve insanların bu lakayt tavrına üzülmüyordu. “Sen ne kadar hırs göstersen de insanların çoğu iman etmezler.” (Tevbe,12/103)

³⁸⁰ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 225.

³⁸¹ Pâluvi, *Zübdetü'l-irfan*, 271

³⁸² Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 247.

ayeti Hz. Peygamberi teselli etmek için indiği anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber onları Allah tarafından kuşatıcı bir azapla ya da kıyametin ani bir şekilde kopması uyarmıştır. Bu azabın gelmemesi dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.s.) ümidini yitirmiş kavimlerinin O’nu yalancı görecekları anladıkları sırada Allah onlara yardımını göstermiştir.³⁸³

Anlam ve bağlamını kısaca açıkladığım ayette geçen “كُذِّبُوا” lafzının iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi Âsım, Hamza, Kisâi ve Ebû Ca’fer كُذِّبُوا/küzibû³⁸⁴ olarak tilavet etmişlerdir. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâate göredir. Bu tilavetle “kavimleri peygamberleri tarafından vaad edilen zaferin yalan olduğu zannına kapıldıklarında”³⁸⁵ şeklinde anlam verilmiştir.

İkinci kırâat vechi Nâfi‘, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir ve Ya’kûp’a ait olup كُذِّبُوا/küzzibû³⁸⁶ olarak okumuşlardır. Bu okuyuşla “Peygamberler, kavimlerinin iman etmeyeceklerini yakînen anladıklarında” anlamı vardır.³⁸⁷ Bu bilgiler ışığında ferşü’l-hurûfa konu olan mezkûr kelimenin anlamlarının Türkçe meallerde kullanımını inceleyelim:

• **Elmalılı Meâli;** “Nihayet peygamberleri (onların iman etmelerinden) ümit kesecek hale gelince ve kendilerinin yalancı durumuna düştüklerini sanınca, onlara yardımımız geldi, yetişti ; dilediklerimiz kurtarıldı. Suçlular topluluğundan bizim azabımız geri çevrilemez.”³⁸⁸

• **Feyizli Meâli;** “Nihayet, o peygamberler (kavimlerinin inanmasından) ümitlerini kesip de kendilerinin yalancı çıkarıldıklarını düşündükleri sırada, (hep) onlara yardımımız gelmiştir ; böylece (niyet ve tevbelerinden dolayı kurtulmalarını) dilediklerimiz kurtulmuş (inkârında ısrar edenler ise yok edilmişler)dir...”³⁸⁹

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “Nihâyet o (ümmetlere gönderilen) rasûller (toplumlarının iman etmesinden) iyice ümit kestiğinde ve gerçekten o (peygamberlere ümmet olan) kişiler kendilerine (peygamberleri tarafından yardım vaad edilerek)

³⁸³ Zemahşerî, el-Keşşâf, 3/710 ; el-Kurtubî, el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an, 6/414-418 ; Karaman vd., Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, 3/263-264.

³⁸⁴ Dâni, et-Teysîr, 106.

³⁸⁵ Kurtubî, el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an, 9/417.

³⁸⁶ Dâni, et-Teysîr, 106.

³⁸⁷ Zemahşerî, el-Keşşâf, 3/710.

³⁸⁸ Yazır, Elmalılı Meali, 249.

³⁸⁹ Feyizli, Feyizli Meali, 247.

*muhabbâk yalan söylendiğine yakînen inandıklarında yardımımız onlara geldi de, böylece(kurtuluşlarını) dilediğimiz (o peygamberler ve inanan) kimseler kurtarıldı...”*³⁹⁰

• İslâmoğlu Meâli; “(Önceki) rasuller (öylesine zorlandılar ki), en sonunda neredeyse (toplumlarına ilişkin)tüm umutlarını yitirdiler ; artık iyiden iyiye aldatıldıklarını/yalanla(n)dıklarını zannetmeye başlayınca, yardımımız kendilerine ulaştı ; sonuçta istediğimizi kurtuluşa ulaştırmışızdır...”³⁹¹

• Kısa Meâli; “...Nihâyet elçiler, kâfirlerin iman etmesinden iyice ümit kestikleri ve yalancı çıkacaklarını düşünmeye başladıkları bir sırada, yardımımız yetişiverdi imdatlarına ; böylece, dilediklerimiz azaptan kurtarıldı...”³⁹²

• Ateş Meâli; “...Ne zaman ki, elçiler umutlarını kestiler ve kendilerinin yalana çıkarıldıklarını (kâfirlere karşı kendilerine yapılacağı vadedilen yardımın yapılmayacağını) sandılar, işte o zaman onlara yardımımız geldi ve dilediğimiz kimseler kurtarıldı...”³⁹³

• Şener’in vd. Meâli; “...geçmişte peygamberlerin bile ümitsizliğe düştükleri ve toplumları tarafından büsbütün yalancılıkla itham edildikleri zamanlar olmuştur...”³⁹⁴

• Kur’an Yolu Meâli; “Nihayet peygamberler ümitlerini yitirip de kendilerinin yalancı sayıldıklarını anladıkları sırada onlara yardımımız gelir ve dilediğimiz kimse kurtuluşa erdirilir.”³⁹⁵

Elmalılı Meâli, Feyizli Meâli, Ustaosmanoğlu Meâli , Kısa Meâli, İslâmoğlu Meâli ikinci kırâat olan İbn Kesîr, “**كُذِّبُوا** /**küzzibû**” göre meal vermişlerdir. Ateş Meâli birinci kırâate olan Âsım, ve Ebû Ca’fer kırâatlerine göre **كُذِّبُوا** /**küzibû** meal verilmiştir. Kur’an Yolu Meâli ve Şener’in vd. Meâli’nde peygamberlerin ümitsizliğe kapılma nedeni belirgin değildir.

Ayet mealinde peygamberlerin ümitsizliğe düştüğü ve bu ümitsizlikle beraber kavimleri tarafından bir yalancılıkla itham edilmeleri söz konusudur. Bu ümitsizlik farklı

³⁹⁰ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 247.

³⁹¹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meali*, 110.

³⁹² Kısa, *Kısa Meali*, 110.

³⁹³ Ateş, *Ateş Meâli*, 137.

³⁹⁴ Şener vd., *Şener Meâli*, 247.

³⁹⁵ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 247.

sebeplerden kaynaklandığı tefsirlerde zikredilmiştir.³⁹⁶ Ayet Hz. Peygamber (s.a.s.) öncesi yaşanan “Allah’ın (c.c.) vermiş olduğu vaatler ve bu vaatlerin gerçekleşmesi ya da gecikme durumuna bağlı kavimlerin tepkileri” vs. durumlardan bahsetmektedir.³⁹⁷ Hz. Aişe kelimenin şeddeli kırâatı tercih etmiştir. Bu kırâatle ümitsizliğin kaynağı kendi kavimlerinin iman etmemiş olmasıdır. İbn Abbas (r.a.) kelimenin şeddesiz kırâatin tercih etmiştir. Bu durumda peygamberlerin ümitsizliğe düşmeleri nedeni “kendilerine gelecek yardımın gecikmesi” olarak anlaşılmaktadır. Peygamberlerin Allah’ın (c.c.) yardımı konusunda ümitsizliği tartışma konusu olup İbni Abbas bunu nübüvvete hâlel verecek bir durumdan öte “kalbe anlık gelen vesvese” olarak yorumlamıştır.³⁹⁸

Tefsire bakıldığında ayetteki ümitsizlik durumu devamlılık arz etmemekte dolayısıyla buradaki ümitsizlik, yardım ve vaatten ziyade kavimlerinin imansızlığı nedeniyledir. Bu nedenle ayette her iki kırâat kullanılmalı insani bir durum olan “ümitsizlik” durumu peygamberler devamlı rastlanan bir hal olmadığı vurgulanmalıdır. Kırâat farklılıkları kullanılarak ayet“(Peygamberler) *Ta ki kavimlerin iman etmesinden ümit kestiler (Allah’ın vadettiği yardım gecikince vesveseye düştüler) kendilerinin yalancı durumuna düştüklerinden emin olunca, onlara yardımımız yetişt; dilediklerimiz kurtarıldı. Bizim azabımız imansızlardır.*” meal formunda değerlendirilebilir.

2.5. Rad Sûresi

İniş sırasına göre doksan altı, Mushaf’taki sıralamada on üçüncü sûredir. Rahmân sûresinden önce, Muhammed sûresinden sonra nâzil olmuştur. Mekkî ya da Medenî oluşu hakkında farklı rivayet ve tespitler vardır.³⁹⁹ Sûrede bulunan ferşî farklılıklar gruplar halinde verilmiştir.

وَزَّرَعٍ وَنَخِيلٍ صِنَوَانٍ وَغَيْرِ - وَزَّرَعٍ وَنَخِيلٍ صِنَوَانٍ وَغَيْرِ, يُعْشَى - يُعْشَى, وَهُوَ - وَهُوَ, (بالسكت) المر - المر -
- الْمُتَعَالِ, قَبْلَهُمُ الْمُثَلَاثُ - قَبْلَهُمُ الْمُثَلَاثُ - قَبْلَهُمُ الْمُثَلَاثُ - قَبْلَهُمُ الْمُثَلَاثُ, الْأَكْلُ - الْأَكْلُ, وَيُفَصِّلُ - وَيُفَصِّلُ,
قَبْلَهُمُ - قَبْلَهُمُ الْمُثَلَاثُ, الْأَكْلُ - الْأَكْلُ, وَيُفَصِّلُ - وَيُفَصِّلُ - تَسْقَى - تَسْقَى, يَسْتَوِي - يَسْتَوِي, وَهُوَ - وَهُوَ, الْمُتَعَالِي
- يُوقِدُونَ, وَهُوَ - وَهُوَ, يَسْتَوِي - يَسْتَوِي, وَهُوَ - وَهُوَ, الْمُتَعَالِي - الْمُتَعَالِي, قَبْلَهُمُ الْمُثَلَاثُ - قَبْلَهُمُ الْمُثَلَاثُ, الْمُثَلَاثُ

³⁹⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/710.

³⁹⁷ Ünal, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 247-249.

³⁹⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/710.

³⁹⁹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/270-271.

, هاد- هاد- وَصَدُّوا - وَصَدُّوا, اسْتَهْزَى - وَلَقَدْ اسْتَهْزَى, وَلَقَدْ اسْتَهْزَى, يَأَيُّهَا - قُرَآءَنا - قُرَآءَنا, تُوقِدُونَ
400 وَيُنَبِّئُ - وَيُنَبِّئُ, أَكَلَهَا- أَكَلَهَا, وَاقِ-وَاقِي

Bu sürede ferşü'l-hurûf bağlamında anlama etki eden 33 ve 39. ayetlerini meallerde kullanımını değerlendirdik.

2.5.1. Ra'd 13/33

Ayetin metni ve meali şöyledir: “بَلْ زَيْنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصَدُّوا عَنِ السَّبِيلِ” (...Doğrusu inkâr edenlere tuzakları güzel göründü de doğru yoldan saptırıldılar...) ⁴⁰¹ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda her bir nefsin ne yapıp ettiğini görüp, gözeten her bir nefse kazanma gücünü veren, onu yaratan, onu rızıklandıran, onu koruyan ve yaptıkların karşılığını da ona verecek olan nihayetsiz kudret sahibi Allah Teâlâ'dır. ⁴⁰² Yerlerde ve göklerdeki her şeyden haberdar olan Allah (c.c) sahte tanrıların şefaatçi olacaklarına dair iddiaların bâtıl olduğunu da bilmektedir. Müşrikler Allah'a ortak koşmuştur. Onların bu tavrı “Siz Allah'a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi bildiriyorsunuz? Yoksa kuru laf mı söylüyorsunuz?” ayetiyle kınanmıştır. İnkarcılıkta ısrar eden müşrikler Allah kendi hallerine bırakmış, onları hidayete ulaşmada kılavuzsuz ve yapayalnızdırlar. Böylece müşrikler hem dünyada hem de ahirette Allah'ın azabını hak etmişlerdir. ⁴⁰³

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

أَقَمَنُ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ

د ج ٢ _____

ن ٤ _____

وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ

د ج ٢ _____

ن ٤ _____

⁴⁰⁰ Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 183-184.

⁴⁰¹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 252.

⁴⁰² Kurtubî, *el-Câmi' li-ehkâmi'l-Kur'an*, 9/487.

⁴⁰³ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/293-294.

قُلْ سَمُّوهُمْ

د ن ج

أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ يَبْظَاهِرُ مِنَ الْقَوْلِ

د ن

أَمْ تُنَبِّئُونَهُ ج

بَلْ رُئِيَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ

صله بفتح الصاد د ج

ن

وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

ها دى د

ن 404

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayette geçen **وَصُدُّوا/vesüddü** kelimesi iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi Âsım, Hamza, Kisâî, Ya’kub ve Halefû’l-Âşir’in kırâatlerdir. **وَصُدُّوا/vesüddü**⁴⁰⁵ şeklinde tilavet etmişlerdir. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâate göredir. Bu okuyuşla kelime doğru yoldan “**alıkonuldular**” olarak anlamlanır.

İkinci kırâat vechi Nâfi‘, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir ve Ebû Ca’fer’in tilavetleridir ve **وَصَدَّ/ve sadde**⁴⁰⁶ olarak kırâat ederler. Bu okuyuşu göre lafza “Doğru yoldan yüz çevirdiler **saptılar**/insanları doğru yoldan **saptırdılar**.” anlamı verilmiştir.⁴⁰⁷

• Elmalılı Meâlî; “...Doğrusu küfre sapanlara kendi oyunları güzel gösterildi de yoldan saptırıldılar...”⁴⁰⁸

⁴⁰⁴ Pâluvî, *Zübdetü’l-irfan*, 279

⁴⁰⁵ Dâni, *et-Teyssîr*, 108.

⁴⁰⁶ Dâni, *et-Teyssîr*, 108.

⁴⁰⁷ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 227-228.

⁴⁰⁸ Yazır, *Elmalılı Meali*, 254.

• **Kur'an Yolu Meâli;** "...Doğrusu inkâr edenlere tuzakları güzel göründü de *doğru yoldan saptırıldılar...*"⁴⁰⁹

• **Feyizli Meâli;** "...Hayır! (Hiçbiri değil) doğrusu, inkâr edenlere düzenbazlıkları süslü (ve hoş) göründü de bu yüzden *doğru yoldan alıkonuldular...*"⁴¹⁰

• **Ateş Meâli;** "... Yoksa boş söz mü söylüyorsunuz? Hayır, inkar edenlere tuzakları süslü gösterildi. (*Hak*) *yoldan çıkarıldılar...*"⁴¹¹

• **Kısa Meâli;** "... Bu kâfirlerin kurdukları sinsi plânları ve hileleri, zamanla kendilerine çekici göründü ve dünyanın cazibesine kapılarak bile bile kötülüğü tercih eden bu insanlar, ilâhî yasalar uyarınca *doğru yoldan alıkonuldular...*"⁴¹²

• **İslâmoğlu Meâli;** "... Hayır, inkârda ısrar edenlere hileli mantıkları cazip gösterildi ve *doğru yoldan engellendiler...*"⁴¹³

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** "...Doğrusu o kâfir olmuş kimselere (İslâm'a karşı kurdukları) tuzakları (ve kendi yaldızladıkları bâtılları) çokça hoş gösterilmiş(tir de zamanla onları hak sanmıştırlar) ve böylece onlar (şeytanın azdırmasına uymayı tercih ettikleri için, imtihan gereği *Allâh Teâlâ tarafından*), o(hak) yol(olan *İslâm*)dan engellenmiş(tirler...)..."⁴¹⁴

• **Şener'in vd. Meâli;** "...küfürde direnenlere, uydurdukları bu inanç düzeni gösterildi ve onlar böylece *doğru yoldan alıkonulmuş* oldular..."⁴¹⁵

İncelediğimiz eserler Âsım kırâatine (وَصُدُّوا) göre meal verilmiştir. Bu kırâatte "meçhul sigayla" okunan kelimedeki fail "şeytan/inkarcılar /Allah (c.c.)" üç farklı anlamda değerlendirilmektedir.

Ayetteki kelimenin okuyuş farklarından kaynaklanan anlamları itikad mezheplerince farklı yorumlanmıştır. Mutezile alimleri ayetteki hak yoldan alıkoyanın "şeytan" ya da "inkarcılar" olarak yorumlamışlardır. Ehl-i sünnet ise failin "Allah" olduğunu savunur. Allah'ın bir insanı doğru yoldan alıkoyması ancak kulun fiilleri doğrultusunda olabilir. Kul

⁴⁰⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 252.

⁴¹⁰ Feyizli, *Feyizli Meali*, 252.

⁴¹¹ Ateş, *Ateş Meali*, 140.

⁴¹² Kısa, *Kısa Meali*, 236.

⁴¹³ İslâmoğlu, *İslâmoğlu'nun Meâli*, 464.

⁴¹⁴ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 252.

⁴¹⁵ Şener vd., *Şener vd. Meâli*, 252.

irade eder Allah (c.c.) da onun istediğine göre o durumu yaratır.⁴¹⁶ Ayetin mealini Ehli sünnet tefsircilerine göre en açık Ustaosmanoğlu Meâli eserinde görmekteyiz.

Özellikle birbirinden farklı anlamlara gelen kırâatlerin vecihleri meallere yansıtılmalıdır. Bu ayeti İbn Kesîr (و/ ve sadde), Âsım (و/ vessüddû), Ebû Ca'fer (و/ ve sadde) kırâat vecihleri kullanılarak “... doğrusu inkarcılara yaptıkları İslâm'a karşı yaptıkları tuzaklar hoş göründü hak yoldan saptılar/inançlarındaki ısrarları sebebiyle Allah c.c.. da onları saptırdı...” şeklinde yorumlanmak daha isabetli olacağını söyleyebiliriz. Bu ayete benzer ayetlerdeki ferşü'l-hurûfun içerdiği birbirinden uzak görülen (Meryem 19/24, Hud 11/46 gibi) daha anlaşılabilir olması açısından her iki kırâatin verilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

2.5.2. Ra'd 13/ 39

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ

د ٢

وَيُثَبِّتُ ج

ن ٤

وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ

د ١ ج

ن ٤⁴¹⁷

Ayetin metni ve mealı şöyledir: “يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ” (Allah dilediğini siler, dilediğini de yerinde bırakır ; ana kitap onun katındadır.).⁴¹⁸ Nüzûl dönemi ve metin içi anlam bağlamına baktığımızda müfessirler “ana kitap ” ümmü'l kitap tamlamasına terim olarak, “levh-i mahfûz/Allah'ın ezeli ilmi” anlamını vermişlerdir. Kainatta sabit ya da

⁴¹⁶ Karaman vd., Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, 3/293-294.

⁴¹⁷ Pâluvi, Zübdetü'l-irfan, 279.

⁴¹⁸ Karaman vd., Kur'an Yolu Meâli, 253.

değişecek olan her şey Allah'ın ezeli ilminde/levhi mahfuzda mevcuttur.⁴¹⁹İbn Abbas (r.a.) ayette geçen Levhi Mahfuz'da ahlâk, ecel, rızık, bahtiyarlık ve bedbahtlık gibi durumların Allah'ın iradesine bağlı olarak değişeceğini belirtmiştir.⁴²⁰ Sonsuz ilim ve kudret sahibi olan Allah (c.c.) bu istediği şeyde istediği tasarrufu yapabilir.⁴²¹

Anlam ve bağlamını kısaca özetlediğimiz ayette geçen “وَيُسَبِّتُ” lafzının iki vechi vardır. Birinci kırâat İbn Kesîr, Ebû Amr, Âsım ve Ya'kûb ; وَيُسَبِّتُ/ve yüsbitü⁴²² olarak okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir.

İkinci kırâat Nâfi', İbn Âmir, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halefû'l-Âşir'e ait olup وَيُسَبِّتُ/ve yüsebbitü⁴²³ şeklinde tilavet etmişlerdir. Her iki okuyuşun anlama etkisi benzer olmakla beraber şeddeli okuyuşun çokluk ifade ettiği belirtilmektedir. Anlam olarak “Allah'ın (c.c.) **sabit bırakması**” anlamı verilmiştir.⁴²⁴ Bu bilgiler doğrultusunda kırâat farklılıklarının Türkçe meallere yansımalarını inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli;** “Allah dilediğini imha eder, dilediğini de **yerinde bırakır**. Ana kitap O'nun katındadır.”⁴²⁵

- **Kur'an Yolu Meali;** “Allah dilediğini siler, dilediğini de **yerinde bırakır** ; ana kitap onun katındadır.”⁴²⁶

- **Ustaosmanoğlu Meâli;** “Allâh (kulları hakkında yazmış olduğu hükümlerden, rızıklardan, ecellerden ve günahlardan) dilediğini siler ve (istediğini) **sabit kılar!** (Tüm yazıların aslını teşkil eden ve hiç değişmeyen ezeli ilmi temsil eden) Ümmü'l-Kitab ise sadece O'nun katındadır...”⁴²⁷

- **Feyizli Meâli;** “Allah, dilediğini yok eder ve (**dilediğini**) **bırakır**. Çünkü Ana Kitab (vahyin kaynağı) O'nun katındadır.”⁴²⁸

⁴¹⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/297.

⁴²⁰ Kurtubî, *el-Câmi' li-ehkâmi'l-Kur'an*, 8/499.

⁴²¹ el-Enbiyâ 21/23.

⁴²² Dâni, *et-Teysîr*, 109.

⁴²³ Dâni, *et-Teysîr*, 109.

⁴²⁴ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 228-229.

⁴²⁵ Yazır, *Elmalılı Meali*, 255.

⁴²⁶ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 253.

⁴²⁷ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 253.

⁴²⁸ Feyizli, *Feyizli Meali*, 253.

• **Ateş Meâli;** “Allah, dilediğini siler, **(dilediğini) bırakır**. Ana Kitap O’nun yanındadır.”⁴²⁹

• **Kısa Meâli;** “Allah, insanların iyilik ve kötülük yönündeki tercihlerine göre, başlarına gelecek iyi ve kötü olaylardan dilediğini iptal eder, dilediğini **sabit bırakır**. Çünkü varlık âleminin kaderinin kaydedildiği Ana Kitap, O’nun katındadır...”⁴³⁰

• **İslâmoğlu Meâli;** “Allah tercih ettiğini yok eder, tercih ettiğini **bırakıp sağlamlaştırır**: zaten mesajın kaynağı (da) O’nun katındadır.”⁴³¹

• **Şener’in vd. Meâli;** “Allah(mucizelerden) dilediğini kaldırır, **dilediğini bırakır**. Çünkü ana kitap O’nun katındadır (ezelden ebede kadar gelecek her şeyin bilgisi, yasası O’nun ezeli ilminde mevcuttur.”⁴³²

Ayetteki ferşü’l-hurûfa konu olan kelimenin anlamları birbirine yakındır. İncelediğimiz tüm eserler nüzûl bağlamına uygun meal vermiştir. Yukarıdaki bütün meallerde Ebû Ca’fer (وَيْثِبْتُ), İbn Kesîr ve Âsım (وَيْثِبْتُ) kırâatlerine göre değerlendirilmiştir.

2.6. İbrahim Sûresi

Mekke döneminde inmiş, 52 ayettir. Hz. İbrahim ve ailesini konu aldığı için bu ismi almıştır. Allah’a iman, peygamberlere iman, öldükten sonra dirilme, hesap günü gibi temel imanî meseleler muhtevasını oluşturur.⁴³³ Sûrede bulunan ferşî kelimeler kelime grupları halinde verilmiştir.

اللَّهُ – الْحَمِيدُ اللَّهُ – الْحَمِيدُ اللَّهُ، الْحَمِيدُ اللَّهُ، سِرَاطًا-صِرَاطٍ، (بِالْإِشْمَامِ) صِرَاطًا، (بِالسَّكْتِ) الرَّ-الرَّ،
الرِّيحُ – الرِّيحُ، سُبُلَنَا – سُبُلَنَا، لِرُسُلِهِمْ – لِرُسُلِهِمْ، رُسُلُهُمْ- رُسُلُهُمْ، رُسُلُهُمْ، رُسُلُهُمْ، رُسُلُهُمْ، وَهُوَ- وَهُوَ،
لَا – بَيِّعَ فِيهِ وَلَا خَلَالَ، حَبِيبَتَيْنِ أَجْنَثَتِ- حَبِيبَةً أَجْنَثَتْ، أَكَلَهَا – أَكَلَهَا، خَالِقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ – خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
تَحْسِبَنَّ – تَحْسِبَنَّ، لَنْزُولٍ – لَنْزُولٍ، تَحْسِبَنَّ – لَا تَحْسِبَنَّ، أَفْنَدَةً إِبْرَاهِيمَ- إِبْرَاهِيمَ، إِبْرَاهِيمَ- إِبْرَاهِيمَ، بَيِّعَ فِيهِ وَلَا خَلَالَ⁴³⁴

⁴²⁹ Ateş, *Ateş Meali*, 141.

⁴³⁰ Kısa, *Kısa Meali*, 237.

⁴³¹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meali*, 466.

⁴³² Şener vd., *Şener vd. Meali*, 253.

⁴³³ Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/302.

⁴³⁴ Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 184-185.

Bu sürede ferşü'l-hurûf bağlamında anlama etki eden 19,30 ve 46. Ayetleri meallerde kullanımını inceleyeceğiz.

2.6.1. İbrahim14/19

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ

د ن جع _____

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ

د _____ صلة _____

ن _____

ابدال _____ صلة _____ ابدال _____ جع⁴³⁵

Ayetin metni ve meali şöyledir: “أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ” (Allah’ın gökleri ve yeri hikmetli olarak yarattığını görmüyor musun? O, dilerse sizi yok edip yerinize yeni varlıklar getirir.”⁴³⁶ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam olarak baktığımızda Mekkeliler Allah’ı inkâr noktasında zirvede olduklarının göstermektedir.⁴³⁷ Allah (c.c.) Hz. Peygamber’in şahsında bütün insanlara orta ve istikametli yol olan İslâm’dan saptıkları takdirde onların yerine başka insanları getirme kuvvetine sahip olduğunu hatırlatmaktadır.⁴³⁸ Çünkü yer ve gökleri hikmetle yaratması Allah’ın (c.c) hiçbir şeye muhtaç olmadığına ve kudretinin sınırsız olduğuna delildir. Allah (c.c.) elbette dilediğini imha dilediğini ihya etme kudretine sahiptir.⁴³⁹

Anlam ve bağlamına kısaca değindiğimiz ayette geçen “خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ” lafzı iki vecihle okunur. Birinci kırâat Nâfi‘, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca’fer ve Ya’kûp’a ait olup “خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ”⁴⁴⁰ şeklinde okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf’lar

⁴³⁵ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfan*, 282.

⁴³⁶ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 257.

⁴³⁷ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/313.

⁴³⁸ Zemahşeri, *el-Keşşâf*, 3/812.

⁴³⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li-ehkâmi'l-Kur'an*, 9/536-537.

⁴⁴⁰ Dâni, *et-Tefsîr*, 109.

bu kırâate göredir. Bu kırâatle “Allah’ın gökleri ve yerleri hak (hikmetli) ile yarattığı”⁴⁴¹ vurgulanır.

İkinci kırâat Hamza, Kisâî ve Halefü’l-Âşir’e aittir ve ayetteki mezkûr kelimeyi “خَالِقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ”⁴⁴² şeklinde kırâat eder. Bu kırâatle “gökleri ve yeri hak ile yaratan Allah (c.c) olduğu”⁴⁴³ vurgulanır. Bu bilgiler çerçevesinde kırâat farklılıklarının Türkçe meallere işlevini inceleyelim:

- **Elmalılı Meali;** “Gökleri ve yeri gerçekten *Allah’ın yarattığını* görmedin mi? O dilerse sizi yok edip yepyeni bir halk getirir.”⁴⁴⁴

- **Kur’an Yolu Meali;** “Allah’ın gökleri ve yeri *hikmetli olarak yarattığını* görmüyor musun? O, dilerse sizi yok edip yerinize yeni varlıklar getirir.”⁴⁴⁵

- **Ustaosmanoğlu Meali;** “Ey kâfir insan!) Görmedin mi ki gerçekten Allâh gökleri ve yeri (yaratılmalarını gerektiren) *hak(lı bir neden ve yüce bir hikmet)* ile iç içe olarak yaratmıştır?”⁴⁴⁶

- **Feyizli Meali;** “Allah’ın gökleri ve yeri *hakıyla (yerli yerince) yarattığını* (düşünüp gerçeği) görmedin mi?...”⁴⁴⁷

- **Ateş Meâli;** “Ateş Meâli, “Allah’ın, gökleri ve yeri *hak(ve hikmet)* ile yarattığını görmedin mi?”⁴⁴⁸

- **Kısa Meâli;** “Allah’ın, gökleri ve yeri anlamsız ve boş yere değil, *belli bir hikmete uygun* olarak ve mükemmel bir sistem hâlinde, yani hak ile yarattığını görmüyor musunuz?”⁴⁴⁹

⁴⁴¹ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 230-231.

⁴⁴² Dâni, *et-Teyisr*, 109.

⁴⁴³ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 230-231.

⁴⁴⁴ Yazır, *Elmalılı Meali*, 259.

⁴⁴⁵ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 257.

⁴⁴⁶ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 257.

⁴⁴⁷ Feyizli, *Feyizli Meali*, 257.

⁴⁴⁸ Ateş, *Ateş Meali*, 143.

⁴⁴⁹ Kısa, *Kısa Meali*, 240.

• İslâmoğlu Meâli; “GÖRMEZ misin ki Allah, gökleri ve yeri **mutlak hakikate (bir atıf olsun diye) amaçlı** ve anlamlı olarak yarattı...”⁴⁵⁰

• Şener’in vd. Meâli; “Allah ’ın gökleri ve yeri **yüce bir amacı gerçekleştirmek için yarattığını** görüp anlamıyor musunuz?..”⁴⁵¹

Elmalılı Meali ikinci kırâate göre meal vermiştir. Diğer eserlerin birinci kırâati tercih etmişlerdir. Dolayısıyla İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatlerine göre خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ/halekassemavati velardı kırâatleri değerlendirilmiştir. Bütün eserlerde verilen mealler ayet bağlamına uygun olduğunu söylemek mümkündür.

2.6.2. İbrahim14 /30

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

وَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ

بفتح اليا _____
د _____
ن جمع _____

قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ

صله _____ د جمع _____

ن⁴⁵² _____

Ayetin metni ve meali şöyledir: “وَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ” (Allah’a ortaklar koştular ki halkı O’nun yolundan saptırsınlar.)⁴⁵³ Nüzûl dönem ve metin içi bağlamına baktığımızda ayet Bedir Savaşı’na katılan müşriklerin durumlarından bahsetmektedir. Allah Teâlâ insanların hidayeti ve iki cihan saadeti için Hz. Muhammed ve Kur’an’ı gibi kıymet biçilemeyecek nimetler lütfetmiştir. İnsanların çoğu Allah’a ortak koşmuş, Hz. Muhammed’e iftira etmiş ve Kur’ân-ı Kerîm’i kabul ret etmişlerdir. Müşriklerin iradeleriyle

⁴⁵⁰ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 475.

⁴⁵¹ Şener vd., *Şener vd. Meâli*, 257.

⁴⁵² Pâluvi, *Zübdetü’l-irfan*, 283.

⁴⁵³ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 258.

hidayetden sapmayı seçmişler etrafındakileri de saptırmışlardır. Allah’a ortak koşan bütün müşriklerin sonu ateş olacaktır.⁴⁵⁴

Anlam ve bağlam olarak özetlediğimiz ayette geçen “لِيُضِلُّوا” lafzı iki farklı vecihle okunmaktadır. Birinci kırâat veçhi Nâfi‘, İbn Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca’fer, Ravh ve Halefû’l-Âşir’e ait olup لِيُضِلُّوا/liyüdüllû ⁴⁵⁵ şeklinde okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâate göredir. Bu kırâatle kelimeye “Allah’ın yolundan saptırmak”⁴⁵⁶ manası verilmiştir.

İkinci Kırâat veçhi İbn Kesîr, Ebû Amr ve Ruveys’e ait olup لِيُضِلُّوا/liyedillû⁴⁵⁷ olarak tilavet ederler. Bu kırâate göre “Allah’ın yolundan saptırmaları için O’na eşler koştular”⁴⁵⁸ anlamı verilmiştir. Bu bilgiler kapsamında kırâat farklılıklarının meallerde kullanımını inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli;** “Allah’ın yolundan saptırmak için Allah’a eşler koştular. De ki: “Şimdilik eğleniniz! Çünkü varacağınız yer ateştir.”⁴⁵⁹
- **Kur’an Yolu Meâli;** “Allah’a ortaklar koştular ki halkı O’nun yolundan saptırsınlar...”⁴⁶⁰
- **Ustaosmanoğlu Meâli;** “O (müşrik ola)nlar O’nun yolundan(insanları) saptırsınlar diye (bir olan, eşten ve ortaktan münezzeh olan) Allah’a birtakım (putları) ortaklar tanımışlardır...”⁴⁶¹
- **Feyizli Meâli;** “Onlar, (insanları) Allah yolundan saptırmak için O’nun yerine birtakım denk (varlık ve şahıs)lar koy(up Allah yerine onlara bağlanmayı sağla)dılar.”⁴⁶²
- **Ateş Meâli;** “Allah’ın yolundan saptırmak için O’na eşler koştular...”⁴⁶³

⁴⁵⁴ Kurtubî, el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an, 9/553.

⁴⁵⁵ Dâni, et-Teyisr, 109.

⁴⁵⁶ Zemahşeri, el-Keşşâf, 3/830.

⁴⁵⁷ Dâni, et-Teyisr, 109.

⁴⁵⁸ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 230.

⁴⁵⁹ Yazır, Elmalılı Meali, 260.

⁴⁶⁰ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 258.

⁴⁶¹ Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Mealii, 258.

⁴⁶² Feyizli, Feyizli Meali, 258.

⁴⁶³ Ateş, Ateş Meali, 143.

• **Kısa Meâli;** “...Çünkü onlar, insanları Allah’ın yolundan **saptırmak** için birtakım varlıkları mutlak itaat makamına yücelterek ve Allah’tan başka otoritelerin egemenliğini kabul ederek O’na ortaklar koştular...”⁴⁶⁴

• **İslâmoğlu Meâli;** “Allah’a, O’nun yolundan **saptırmak** için eşdeğer rakip güçler tasavvur ettiler...”⁴⁶⁵

• **Şener’in vd. Meâli;** “Bu kimseler Allah’a birtakım şeyleri ortak koştular. Bunun sonucunda da Allah’ın yolundan **sapmış/insanları saptırmış** oldular...”⁴⁶⁶

Elmalılı Meâli, Kur’an Yolu Meâli, Ustaosmanoğlu Meâli, Feyizli Meâli, Ateş Meâli, Kısa Meâli ve İslâmoğlu Meâli Âsım ve Ebû Cafer kırâatlerine göre لِيُضِلُّوا/liyüdüllû ayetin bağlamına uygun meal vermişlerdir. Şener’in vd. Meâli ise İbn Kesîr, Âsım, Ebû Cafer kırâatleri (لِيُضِلُّوا, لِيُضِلُّوا) değerlendirilmiş bu kırâatlere meal yapılmıştır.

Kırâatlerden Hak yoldan sapan müşrikler ve bu müşriklerin kavimleri olarak iki grup insan anlaşılmaktadır. Müşrikler, Hz. Peygamber’i inkar ederek hak yoldan sapmışlar ve kavimlerini İslâm’dan uzaklaştırma gayretine girmişlerdir. Bütün imkanlarını inkarda ve batıl yolda kullanmışlardır. Bu tavırlarıyla müşrikler ve inkarcı kavimleri, helak yurdu olan cehennemi hak etmişlerdir.

2.6.3. İbrahim 14/46

Ayetin metni ve meali şöyledir: “وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ” (Tuzaklarını Allah bilip dururken onlar tuzaklarını kurmaya devam ettiler. Oysa onların tuzaklarıyla **dağlar yıkılıp yok olacak** değildi!).⁴⁶⁷ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerîm’i koruyacağını,⁴⁶⁸ peygamberlerine sınırsız yardım yapmada edeceğini taahhüt etmiştir. Ayet Allah’ın (c.c.) peygamberlerine vaatlerinden dönmesinin söz konusu olamayacağını

⁴⁶⁴ Kısa, Kısa Meali, 241.

⁴⁶⁵ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 477.

⁴⁶⁶ Şener vd., Şener vd. Meâli, 258.

⁴⁶⁷ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 260.

⁴⁶⁸ el-Hicr 15/9.

açıklamaktadır. İnkâr edenlerin maddi ve manevi tuzakları ne kadar şiddetli olursa olsun Allah'ın yardımını peygamberleriyle. ⁴⁶⁹

Ayetin Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَقَدْ مَكْرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ

صله _____
د ج _____
ن _____

وَأِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِنَزُولٍ مِنْهُ الْجِبَالُ

صله _____
د ج _____
ن ⁴⁷⁰ _____

Anlam ve bağlamını kısaca açıkladığımız ayette geçen لِنَزُولٍ/letezûle lafzının iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat Kisâi hariç diğer imamlara ait olup لِنَزُولٍ/letezûle ⁴⁷¹ şeklinde okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu okuyuşla lafza “Onların tuzaklarıyla **dağlar yerinden gidecek** değildir. Hakk'ın karşısında tüm planların akim kalacaktır.”⁴⁷² anlamları verilmektedir.

İkinci kırâat Kisâi'ye ait olup لِنَزُولٍ/letezûlî ⁴⁷³ şeklinde okumuştur. Bu okuyuşa göre “onların tuzakları dağları oynatacak gibi, korkunç, büyük planların yapıldığı, giriştikleri **tuzak dağları yerinden oynatacak kadar büyüktür.**”⁴⁷⁴ anlamı verilmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda Türkçe meallerde kırâat farklılıklarının işlevselliğini inceleyelim:

• **Elmalılı Meâli;** “Gerçekten onlar çeşitli hileler ve tuzaklar kurdular. Allah katında da onlara hilelerine karşı azab var ; isterse onların hileleri **dağları yerinden oynatacak** olsun”⁴⁷⁵

⁴⁶⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/854.

⁴⁷⁰ Pâluvî, *Zübdetü'l-irfan*, 285.

⁴⁷¹ Dâni, *et-Teyisîr*, 110.

⁴⁷² Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 232-233.

⁴⁷³ Dâni, *et-Teyisîr*, 110.

⁴⁷⁴ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 9/580.

⁴⁷⁵ Yazır, *Elmalılı Meali*, 262.

• **Feyizli Meâli;** “Hal böyleyken yine de onlar, (peygamberlere karşı) tuzaklar kurdular. Halbuki onların tuzaklarıyla, **dağlar bile kaybolacak olsa**, yine de hilelerinin (karşılığı) Allah katındadır (hilelerini kendi aleyhlerine çevirir).”⁴⁷⁶

• **Ateş Meâli;** “Onlar tuzaklarını kurdular. Oysa tuzakları **dağları yerinden kaldıracak (cinsten)** olsa bile onların tuzakları, Allah'ın yanındaydı (Allah onların tuzaklarını bozar, cezalarını verirdi).”⁴⁷⁷ 4

• **Kısa Meâli;** “Gerçekten onlar, Allah'ın nurunu söndürmek için bütün mahâretlerini ortaya koymuş, en sinsi tuzaklarını kurmaktalar ; ama Allah katında da onlara tuzak var ; isterse onların tuzakları, **dağları yerinden oynatacak derecede güçlü ve etkili olsun!**”⁴⁷⁸

• **İslâmoğlu Meâli;** “Ama onlar hilelerini sürdürdüler ; isterse onların hileleri **dağları yerinden oynat (mayı vaad et)sin**, yine de hileleri bütünüyle Allah’a ayandır.”⁴⁷⁹

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “Gerçekten de onlar (hakkı iptal ve bâtili ispat uğrunda son derece gayret göstererek) kendilerine ait tuzaklarıyla hile yapmışlardı. Oysa onların tuzağı(nın karşılığı) Allah katında (hazır bulunmak ta)ydı, her ne kadar da onların tuzağı, kendisinden sebep **dağlar (yerinden oynayıp) ayrılacak (derecede güçlü) olsaydı!**/Gerçi onların hilesi, kendi sinden dolayı **dağlar yok olacak kadar (güçlü bir tuzak) değildi!**”⁴⁸⁰

• **Kur'an Yolu Meâli;** “Tuzaklarını Allah bilip dururken onlar tuzaklarını kurmaya devam ettiler. Oysa onların tuzaklarıyla **dağlar yıkılıp yok olacak değildi!**”⁴⁸¹

• **Şener'in vd. Meâli;** “Yurtlarına yerleştiğiniz o zalimler, (peygamberlerine) bildikleri her tuzağı kurmuşlar ; Allah da onların, **dağları yerinden oynatacak kadar güçlü sandıkları** tuzaklarını boşa çıkarmıştı.”⁴⁸²

Elmalılı'nın Meâli, Feyizli'nin Meâli, Ateş'in Meâli, Kısa'nın Meâli ve İslâmoğlu'nun Meâli birinci kırâate göre (لتَزُولُ/letezûle) meal vermiştir. Kur'an Yolu,

⁴⁷⁶ Feyizli, Feyizli Meali, 260.

⁴⁷⁷ Ateş, Ateş Meâli, 145.

⁴⁷⁸ Kısa, Kısa Meali, 243.

⁴⁷⁹ İslâmoğlu, İslâmoğlu'nun Meâli, 479.

⁴⁸⁰ Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Meali, 260.

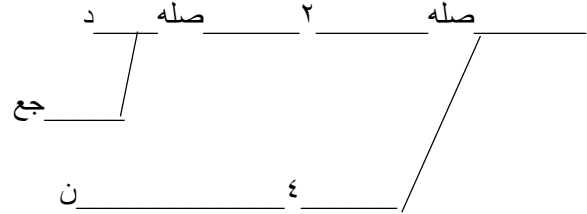
⁴⁸¹ Karaman vd., Kur'an Yolu Meâli, 260.

⁴⁸² Şener vd., Şener vd. Meali, 260.

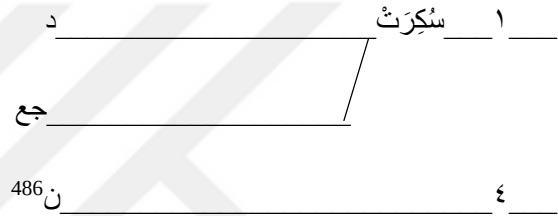
2.7.1. Hicr 15/14-15

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ

لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ

Ayetin metni ve meali şöyledir: “لَقَالُوا إِنَّمَا أَبْصَارُنَا سُكِّرَتْ بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ” (Herhalde gözlerimiz perdelendi, hatta bize büyü yapılmış olmalı!” derler.)⁴⁸⁷ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından ayet, müşriklerin bilerek ve isteyerek inkarı tercih ettiklerini, küfürde temerrüt ettiklerini, İslâm’a gözlerini, kulaklarını ve gönüllerini kapadıklarını anlatmaktadır. Müşrikler, nasihat ve uyarıyı asla dikkate almayan kalpleri katı kimselerdir.

Hiz. Peygamber’in Kur’an’la davetini yetersiz gören müşrikler, göklerin açılıp bizzat kendilerinin okuyacakları bir kitap ya da sayfalar inmesini istemişlerdir. Allah (c.c.) müşriklerin inkarlarından asla vazgeçmeyeceklerini “Eğer sana kâğıt üzerine yazılmış bir kitap indirseydik de onlar elleriyle onu tutmuş olsalardı, yine de o inkârcılar, ‘Bu apaçık bir büyüden başka bir şey değil’ derlerdi. “Ona bir melek indirilseydi ya!” dediler. “Eğer biz bir melek indirseydik elbette iş bitirilmiş olur, artık kendilerine mühlet verilmezdi” ayetiyle beyan etmiştir.⁴⁸⁸ Kur’an’ın insan oğlunun sunduğu akıl, kalp ve vicdani ihtiyaçlarına cevap veren ve fitratıyla uyuşan ahkâmına karşı doğrudan ret etmeleri onların muhakeme yeteneğini noksanlığını göstermektedir. Bu nedenle Kur’an’a “büyü” Hiz. Peygamber’e

⁴⁸⁶ Pâluvî, *Zübdetü’l-İrfan*, 286.

⁴⁸⁷ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 261.

⁴⁸⁸ el-En’am 6/7-8.

“büyücü” iftirasında bulunmuşlardır. Bu bağlamda ayetten inkarcıların ne yapılırsa yapılsın asla inkarlarından vazgeçmeyeceklerini, küfr-i inadi içinde yaşadıkları kanaatine varılabilir.

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayette geçen سُكِّرَتْ/sükkirat kelimesinin iki kırâat vechi mevcuttur. Birinci kırâat vechi, İbn Kesîr hariç diğer İmamlara ait olup سُكِّرَتْ/sükkirat⁴⁸⁹ şeklinde okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâat veçhine göredir. Bu kırâate göre kelimeye “sekr” halinin çokluk ve sıklık durumu⁴⁹⁰ gözlerimiz döndürüldü, büyülenmiş⁴⁹¹ anlamları verilmiştir.

İkinci kırâat vechi İbn Kesîr’e ait olup سُكِّرَتْ/sükkirat⁴⁹² şeklinde okumuştur. Bu okuyuşla kelimeye “aklın karışması, göze perde inmesi, sarhoşluk sebebiyle akli selim olmama, gaflet hali” anlamları verilmiştir.” Bu bilgilerden hareketle kırâat farklılıklarına konu olan mezkur kelimenin meallerde kullanımını inceleyelim:

- **Elmalılı Meâlî;** “*Gözlerimiz perdelendi, daha doğrusu bize büyü yapılmıştır*” derler.”⁴⁹³

- **Kur’an Yolu Meâlî;** “...Herhalde *gözlerimiz perdelendi, hatta bize büyü yapılmış olmalı!*” derler.”⁴⁹⁴

- **Ustaosmanoğlu Meâlî;** “*Elbette (aşırı inatlarından dolayı) derlerdi ki: “Ancak bizim gözlerimiz (gerçeği görmekten) tamamen engellendi/iyice bulandı/(Dolayısıyla bir şeyler görmekteyssek de, bunlar gerçeği olmayan bazı hayallerden ibarettir.) Doğrusu biz (Muhammed tarafından büyülenip) sihre maruz kalmış bir toplumuz!*”⁴⁹⁵

- **Feyizli Meâlî;** “...Herhalde gözlerimiz döndü (iyi görmüyor), belki de biz büyülenmiş bir topluluğuz.” derlerdi...”⁴⁹⁶

⁴⁸⁹ Dâni, et-Teysîr, 110.

⁴⁹⁰ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 235.

⁴⁹¹ Zemahşeri, el-Keşşâf, 3/878.

⁴⁹² Dâni, et-Teysîr, 110.

⁴⁹³ Yazır, Elmalılı Meali, 263.

⁴⁹⁴ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâlî, 261.

⁴⁹⁵ Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Meali, 261.

⁴⁹⁶ Feyizli, Feyizli Meali, 261.

• **Ateş Meâli;** “Herhalde **gözlerimiz döndürüldü**, biz büyülenmiş bir topluluğuz, derlerdi.”⁴⁹⁷

• **Kısa Meâli;** “Yine de “Herhâlde büyülenerek **gözlerimiz perdelendi** ; evet, bize mutlaka büyü yapılmış olmalı!” diyecek ve kesinlikle iman etmeyeceklerdi...”⁴⁹⁸

• **İslâmoğlu Meâli;** “kesinlikle derlerdi ki: “Al işte, bizim **basiretimiz de bağlandı** ; daha da beteri, (galiba) biz topyekûn büyülendik...”⁴⁹⁹

• **Şener’in vd. Meâli;** “Yine de “**Gözlerimiz bağlandı** kaldı, hiçbir şey göreme olduk. Doğrusu biz büyülenmiş olmalıyız” diyeceklerdir.”⁵⁰⁰

Ayette geçen “sekr” kelimesinin farklı okuyuşları birbirine yakın anlamları içermektedir. Dolayısıyla bütün eserlerde İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Cafer kırâatlerinin anlamları meallerde değerlendirilmiştir. İncelediğimiz eserlerin tamamında bağlama uygun meal verildiğini söyleyebiliriz.

İslâmoğlu Meali’nde “**sekr**” kelimesine “basiret bağlanması” deyiminin kullanılmıştır. Bu deyim ayet bağlamını ifade açısından daha uygun olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü basiret, kalbin görmesi hakikati idrak etmesi,⁵⁰¹ doğru yolu bilme, gerçeği yanlıştan ayırma yeteneği kabiliyeti⁵⁰² ve aklın anlamasıdır.⁵⁰³

2.7.2. Hicr 15/41

Ayetin metni ve meali şöyledir: “قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ” (Allah da buyurdu ki: “İşte bana varan doğru yol budur (hâlis kulların yolu).”)⁵⁰⁴ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından ayeti değerlendirdiğimizde İlâhi emre karşı çıkan İblîs, öldükten sonra diriliş gününe (ba’s) kadar Allah’tan yaşaması için mühlet istemiş O da kabul etmiştir. Bütün canlılar ölene dek insanoğluna dünyayı süslü göstermekle⁵⁰⁵ yoldan çıkaracağına yemin etmiştir. İblis

⁴⁹⁷ Ateş, *Ateş Meali*, 146.

⁴⁹⁸ Kısa, *Kısa Meali*, 244.

⁴⁹⁹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 482.

⁵⁰⁰ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 261.

⁵⁰¹ el-Bakara 2/7.

⁵⁰² el-İsra 17/72.

⁵⁰³ el-En’am 6/50.

⁵⁰⁴ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 263.

⁵⁰⁵ el-A‘râf 7/16-17.

kulluğundaki samimiyetsizlik neticesinde Allah'ın huzurundan kovulmuştur.⁵⁰⁶ Allah Teâlâ, mâsiyetten uzak taatte istikametli ihlaslı kulların, şeytanın hile ve tuzaklarına aldanmayacağını bildirmektedir. Diğer yönden Allah (c.c.) şeytana tabi olmak suretiyle Hak yoldan sapan kimselerin varacağı yerin cehennem olduğunu bildirmekte ve insanları uyarmaktadır.

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ

ن جع _____

ب السن _____⁵⁰⁷ز

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayetteki “عَلَيَّ” kelimesin iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi İmam Ya'kûp hariç diğer İmamların kırâati olup **عَلَيَّ/aleyye**⁵⁰⁸ olarak okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu tilavetle lafız bana götüren,⁵⁰⁹ bana varan⁵¹⁰ anlamlarına gelmektedir.

İkinci kırâat vechi Ya'kûp 'a ait olup **عَلَيَّ/aliyyün**⁵¹¹ olarak tilavet eder. Bu kırâatle lafza “yüce, şerefli, dosdoğru”⁵¹² anlamı verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda ferşül-hurûf bağlamında ele aldığımız mezkur kelimenin meallerde yansımaları inceleyelim:

- **Elmalılı Meâlî;** “Allah şöyle buyurdu: “İşte **bana ulaşan dosdoğru yol** budur.”⁵¹³
- **Kur'an yolu Meâlî;** “Allah da buyurdu ki: “İşte **bana varan doğru yol** budur (hâlis kulların yolu).”⁵¹⁴
- **Feyizli Meâlî;** “(Allah) buyurdu ki: “İşte bu (ihlas), **bana ulaşan dosdoğru bir yoldur.**”⁵¹⁵

⁵⁰⁶ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/352-353.

⁵⁰⁷ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, 287.

⁵⁰⁸ Dâni, *et-Teysîr*, 110.

⁵⁰⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 10/48.

⁵¹⁰ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 235-236.

⁵¹¹ Dâni, *et-Teysîr*, 110.

⁵¹² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/894.

⁵¹³ Yazır, *Elmalılı Meali*, 265.

⁵¹⁴ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâlî*, 262.

⁵¹⁵ Feyizli, *Feyizli Meali*, 263.

- **Ateş Meâli;** “(Allah) buyurdu ki: “İşte **bana varan doğru yol** budur.”⁵¹⁶
- **Kısa Meâli;** “Bunun üzerine Allah, şöyle buyurdu: “Bu bahsettiğin samîmî kullarımın izlediği yol var ya, işte her türlü şeytânî ayartmalara karşılık bizzat Benim koruma ve güvencem altında bulunan **dosdoğru yol**, budur.”⁵¹⁷
- **İslâmoğlu Meâli;** “(Allah) buyurdu ki: “(Zaten) bu, **kendim için benimsediğim en doğru yol ve yöntemdir**.”⁵¹⁸
- **Ustaosmanoğlu Meâli;** “Buyurdu ki: “(Hiçbir şey bana vâcip değilse de, Ben fazlu keremimle şu hükme riâyeti kesinlikle taahhüt ediyorum ;) işte bu (seçkin kullarımı senin şerrinden kurtarmam), (gözetimini)üstlenmiş bulunduğum **dosdoğru bir yoldur**. / İşte bu (ibadeti bana hâlis kılmak) **bana varan dosdoğru bir yoldur**.”⁵¹⁹
- **Şener’in vd. Meâli;** “Allah şöyle buyurmuştu: ” **Bana ulaştıran doğru yol da işte bu samimi kullarımın tuttuğu yoldur**.”⁵²⁰

İncelediğimiz meallerde **عَلَيَّ/aleyye** kelimesinin her iki vechine göre meal verilmiştir. Dolayısıyla İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri meallere yansımıştır.

2.8. Nahl Sûresi

Mekke döneminde inmiş 128 ayettir. Sûre, adını 68. ayette geçen “en-Nahl” kelimesinden almıştır. Uluhiyet, vahiy, ba’s ve Allah’ın (c.c.) huzurunda hesap verme, göklerde ve yerde Allah’ın sonsuz kudret delilleri verilmekte adalet, ihsan, sözünde durma, yemin, haram ve helâller, tövbe gibi dinî-ahlâkî meseleler üzerinde durulmaktadır.⁵²¹ Aşağıda surede bulunan ferî farklılıklar gruplar halinde verilmiştir.

- بِشَقٍّ, تُشْرِكُونَ- يُشْرِكُونَ, تَنْزِلُ الْمَلَائِكَةُ- يُنْزِلُ الْمَلَائِكَةُ - يُنْزِلُ الْمَلَائِكَةُ, شُرْكُكُمْ- تُشْرِكُونَ
- وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ, وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ- وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ, نُنبِئُ- نُنبِئُ, قَصْدُ (بالإشمام)- قَصْدُ, لَرُؤْفَ- لَرُؤْفَ, يُشَقِّقُ
- تَتَوَفَّتْهُمْ, تُشَاقُّونَ- تُشَفُّونَ, (بالإشمام) قِيلَ- قِيلَ, تَدْعُونَ- يَدْعُونَ, تَذَكَّرُونَ- تَذَكَّرُونَ, وَهُوَ- وَهُوَ, وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٍ
نُوحِي, فَيَكُونُ- لَا يُهْدَى- لَا يُهْدَى, أَنْ أَعْبُدُوا- أَنْ أَعْبُدُوا, يَأْتِيهِمْ- تَأْتِيهِمْ, يَتَوَفَّاهُمْ- لَتَتَوَفَّاهُمْ, وَقِيلَ- وَقِيلَ, يَتَوَفَّاهُمْ

⁵¹⁶ Ateş, *Ateşli Meali*, 147.

⁵¹⁷ Kısa, *Kısa Meali*, 246.

⁵¹⁸ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meali*, 488.

⁵¹⁹ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 263.

⁵²⁰ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 263.

⁵²¹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/376-377.

- مُفَرِّطُونَ- مُفَرِّطُونَ, وَهُوَ-وَهُوَ , تَنَقَّبُوا-تَنَقَّبُوا, تَرَوْا- تَرَوْا , لَرَّؤُفٌ- لَرَّؤُفٌ , فَسَلُّوا- فَسَلُّوا , يُوحَى- فَهُوَ, تَجَحَّدُونَ- يَجْعَدُونَ, يَعْرِشُونَ- يَعْرِشُونَ , بِيوتًا- بِيوتًا , تَسْقِيكُمْ- تَسْقِيكُمْ , تَسْقِيكُمْ- فَهُوَ, فَهُوَ مُفَرِّطُونَ بُطُونَ أُمَّهَاتِكُمْ- بُطُونَ إِمَّهَاتِكُمْ , وَهُوَ- وَهُوَ, وَهُوَ- وَهُوَ, سِرَاطٌ- سِرَاطٌ (بِالْإِشْمَام) سِرَاطٌ- سِرَاطٌ, فَهُوَ , وَلَيَجْزِينَ- وَلَيَجْزِينَ, بَاقٍ- بَاقٍ , تَذَكَّرُونَ- تَذَكَّرُونَ , طَعَنَكُمْ- طَعَنَكُمْ , بِيُوتِكُمْ- تَرَوْا, بُطُونَ إِمَّهَاتِكُمْ- فَمَنْ اضْطُرَّ, الْمَيْتَةَ- الْمَيْتَةَ , فَتَنُوا- فَيُنَازِلُونَ , الْقُدُسَ- يُنْزِلُ- يُنْزِلُ, الْقُرْآنَ- الْقُرْآنَ, وَهُوَ- وَهُوَ إِبْرَاهِيمَ , سِرَاطٌ- سِرَاطٌ (بِالْإِشْمَام) سِرَاطٌ- سِرَاطٌ , إِبْرَاهِيمَ- إِبْرَاهِيمَ , فَمَنْ اضْطُرَّ- فَمَنْ اضْطُرَّ - فَمَنْ اضْطُرَّ - إِبْرَاهِيمَ .⁵²² ضَيْقٍ- ضَيْقٍ, لَهُوَ- لَهُوَ , وَهُوَ- وَهُوَ , وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ , إِبْرَاهِيمَ

Bu sürede ferşü'l-hurûf bağlamında anlama etki eden 2, 17, 37, 62, 110 ve 127. ayetleri meallerde kullanımını inceledik.

2.8.1. Nahl 16/2

Ayetin metni ve meali şöyledir: “يُنْزِلُ الْمَلَكَةُ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ” (...emri uyarınca vahyi taşıyan melekler indirir.)⁵²³ Nüzûl dönemi ve metin içi anlam açısından ayete baktığımızda İnsanların gafletten hakikate ulaşabilmeleri ancak vahiy nuruyla gerçekleşeceği ifade edilmiştir. Müfessirler tarafından “ruh” kelimesi “vahiy” şeklinde açıklanmıştır. Allah (c.c.) ruhun yani vahyin kaynağıdır. Allah (c.c.) peygamberlerine melekleri (Cebrail) vasıtasıyla vahyini indirir. İnsanların doğru yolu bulması ve istikametli bir hayat yaşayabilmeleri Allah’a iman etmeleri ve Allah’ın vahyine (Kur’an’a) tabi olmaları ile mümkündür.⁵²⁴

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

يُنْزِلُ الْمَلَكَةُ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مَنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذَرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ

يُنْزِلُ ۲ ۱ ۱ ۱ ۱ ۲ ۲

ن ۴ ۴ ۴ ۴ ۴ ۴

۵۲۵ جع ۱ ۱ ۱ ۱ ۲ ۲

⁵²² Feyizli, *Kırâat-i Aşere* , 186-189.

⁵²³ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 266.

⁵²⁴ Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an* 10/107-109 ; Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri* , 3/378.

⁵²⁵ Pâluvi, *Zübdetü’l-ifan*, 290.

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayetteki **يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ/yünezzilü'l-melaikete** lafzının üç kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi İbn Kesîr, Ebû Amr, Ya'kûp 'un ravisi Rüveys hariç diğer kurrâ lafzı ayetteki **يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ/yünezzilü'l-melâikete**⁵²⁶ vechiyle okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâat vechine göredir. Bu kırâatle meleklerin inme/indirilme hadisesinin “peyderpey, tekrarlanarak” şeklinde olduğu yorumlanmıştır.⁵²⁷

İkinci kırâat vechi İbn Kesîr, Ebû Amr, Ya'kûp'un ravisi Rüveys'e ait olup “**يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ/yünzilü'l-melâikete**”⁵²⁸ şeklinde okumuşlardır. Bu tilavetle “Allah, melekleri indirir.” manası verilmiştir.

Üçüncü kırâat vechine göre Ravh'a ait olup **تَنْزِلُ الْمَلَائِكَةَ/tenezzelül melâiketü**⁵²⁹ şeklinde tilavet etmiştir. Bu okuyuşla lafız “melek Allah'ın emriyle iner” anlamını kazanır. Bu bilgiler çerçevesinde kırâatlerin meallere yansımalarını inceleyelim:

- **Kur'an Yolu Meâli;** “...hükümünü bildirmeleri için kullarından dilediğine, emri uyarınca vahyi taşıyan **melekler indirir.**”⁵³⁰

- **Ustaosmanoğlu Meâli;** “...kullarından (peygamber seçmeyi) dilediği kimselere **melekleri** (ölmüş kalpleri diriltten) ruh (mesabesindeki bir vahiy) ile birlikte **indirmektedir...**”⁵³¹

- **Feyizli Meâli;** “(Allah,) kullarından dilediğine **melekleri**, emri (demek olan) vahiyyle **indirir...**”⁵³²

- **Ateş Meâli;** “**Melekleri**, kullarından dilediğine, emrinden olan ruh (vahy) ile **indirir...**”⁵³³

⁵²⁶ Dimyâtî, *İthâf*, 180-181.

⁵²⁷ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 238.

⁵²⁸ Dimyâtî, *İthâf*, 180.

⁵²⁹ Dimyâtî, *İthâf*, 180-181.

⁵³⁰ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 266.

⁵³¹ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 266.

⁵³² Feyizli, *Feyizli Meali*, 266.

⁵³³ Ateş, *Ateş Meâli*, 155.

• **Kısa Meâli;** “Allah, “Benden başka ilâh yok ; o hâlde, Bana karşı gelmekten titizlikle sakının!” diyerek insanlığı uyarmaları için, kullarından dilediğine, kendi katından bir ruh —yani gönüllere hayat veren vahiy ile **melekleri gönderir**...”⁵³⁴

• **İslâmoğlu Meâli;** “O hâlde artık, Benden (başkalarına ilâhlık yakıştırmaktan) sakının!” buyruğunu iletmeleri için, **melekleri** (ölü canlara) hayat veren vahiyle **indirir**.”⁵³⁵

• **Şener’in vd. Meâli;** “O kullarından dilediğine, buyruğuyla vahiy getiren **melekleri indirerek** peygamberlik verir...”⁵³⁶

• **Elmalılı Meâli;** “Kendi emrinden **ruh (vahiy) ile melekleri**, kullarından dilediği peygamberlere **indirip şu gerçeği insanlara bildirin**...”⁵³⁷

İncelediğimiz eserlerde Âsım ve Ebû Ca’fer kırâatlerine göre ayet bağlamına uygun mealler verilmiştir. Bununla beraber kırâat farklılıklarını verilmesini anlam derinliği açısından önemlidir. Yukarda “melaîke” lafzı her ne kadar çoğul kalıp olsa da vahiy taşıyan melek Cebrail olduğu ayetlerde işaret edilmiştir.⁵³⁸ Kırâatlere verilen anlamda (üçüncü kırâatten) Kur’an’ın peyderpey indirildiği ve Kadr sûresi ve Duhan sûresi⁵³⁹ bu durumu açıklamaktadır. Kur’an’ın yirmi üç yılda tamamlanması bu anlamı doğrulamaktadır. Bu manayı vermek maksadıyla “Allah (c.c) **Cebrail’le** (a.s.) Kur’an’ı (ruhu) dilediği kuluna “Allah’tan başka ilâh olmadığını, Allah’tan hakkıyla sakınmalarını” bildirmek için **peyderpey indirir**...” şeklinde meal verilebilir. Bu suretle İbn Kesîr (يُنْزِلُ الْمَلَكَةَ/yünzilül-melâiketü), Âsım ve Ebû Ca’fer (يُنْزِلُ الْمَلَكَةَ/yünezzilül-melâiketü) kırâatleri kullanılarak Kur’an’ın tedricen indirildiği ve Kur’an-ı Kerim’i (ruh) indiren meleğin vahiy meleği Cebrail (a.s.) olduğu anlamları meal formunda verilebilir.

⁵³⁴ Kısa, Kısa Meali, 249.

⁵³⁵ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 496.

⁵³⁶ Şener vd., Şener vd.Meali, 266.

⁵³⁷ Yazır, Elmalılı Meali, 268.

⁵³⁸ Meryem 19/17-19 ; en-Necm 53/5-6 ; et-Tekvîr 81/19-21.

⁵³⁹ Karaman vd., Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, 4/791 ; Karaman vd., Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, 5/658-659.

2.8.2. Nahl 16/7

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَتَحْمِلْ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بِالْغَيْهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ

د _____ صلّه _____ صلّه _____
جع _____ بفتح الشين _____
ن _____

إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَوْفٌ رَّحِيمٌ

دجع _____ صلّه _____

ص _____ عدم صلّه _____

ع⁵⁴⁰ _____

Ayetin metni ve meali şöyledir: “وَتَحْمِلْ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بِالْغَيْهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ” (Bu hayvanlar ancak kendinizi fazlasıyla yorarak ulaşabileceğiniz bir beldeye yüklerinizi taşıyır...).⁵⁴¹ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından surede ikinci ayetten on sekizinci ayete kadar Allah’ın varlığını birliğini göstermek için insanın tasarrufuna sunulan ilâhî nimetler hatırlatılmakta, bu nimetlere mukabil Allah’a şükretmek gerektiği uyarısında bulunmaktadır. Allah, gökleri ve yeri hikmetle yarattı. O, putperestlerin ortak koştukları her şeyden münezzektir. İnsanı bir damla sudan yarattı ; fakat görürsün ki o, yaratıcısına apaçık bir muhalif olup çıkmıştır! Eti yenen büyük ve küçük baş hayvanları da O yarattı. Onlarda sizin için soğuktan koruyucu şeyler ve başka yararlar vardır, ayrıca onlardan beslenirsiniz. Onlarda akşamları otlaktan getirirken, sabahları otlatmaya salıverirken size sergiledikleri bir güzellik de vardır. Bu hayvanlar ancak kendinizi fazlasıyla yorarak ulaşabileceğiniz bir beldeye yüklerinizi taşıyır.⁵⁴² Yeryüzü ve gökyüzünde yaratılan sayısız nimetler insanoğlunun tasarrufuna sunulmuştur. Sayılan tüm nimetler gibi ve ayetteki taşıyıcıları/binek hayvanlarını yaratıp insan yararına vermek de Allah’ın (c.c.) merhametinin

⁵⁴⁰ Pâluvî, Zübdetü'l-İrfan, 291.

⁵⁴¹ Karaman vd., Kur'an Yolu Meâli, 267.

⁵⁴² en- Nahl 16/3-7

delillerinden olduğu gösterilmektedir. Yüce Allah (c.c.) insana ağır gelen yükler için hayvanları musahhar etmekle hem varlığını hem de merhametini göstermektedir .⁵⁴³

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayetteki **بِشِقِّ/bişikkı** lafzının iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi Ebû Ca'fer haricindeki imamlar **بِشِقِّ/bişikkı**⁵⁴⁴ olarak tilavet etmişlerdir. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâat vechine göredir. Bu okuyuşa göre “gücünün yarısı gitme” anlamı verilmiştir.⁵⁴⁵

İkinci kırâat vechi Ebû Ca'fer **بِشَقِّ/beşekki**⁵⁴⁶ şeklinde tilavet etmişlerdir. Bu kırâatle lafız “iş zor oldu/ağır geldi” anlamına gelir.⁵⁴⁷ Her iki anlamın birbirine yakınlığı söz konusudur.⁵⁴⁸

- **Elmalılı Meâli**; “Bu hayvanlar, ancak **güçlülükle** varabileceğiniz bir memlekete yüklerinizi taşır...”⁵⁴⁹

- **Kur'an Yolu Meâli**; “Bu hayvanlar ancak kendinizi **fazlasıyla yorarak** ulaşabileceğiniz bir beldeye yüklerinizi taşır...”⁵⁵⁰

- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “(O hayvanlar) sizin ağır yüklerinizi öyle (uzak) bir beldeye taşırlar ki, **canlar zorlanmadıkça** siz (bile yüksüz halinizle) oraya ulaşıcı kimseler olamazdınız!..”⁵⁵¹

- **Feyizli Meâli**; “O hayvanlardan bazıları ağırlıklarınızı yüklenip sizin ancak (binbir türlü) **zahmetle** (veya **yarı canınızı tüketerek**) varacağınız bir memlekete taşırlar...”⁵⁵²

- **Ateş Meâli**; “Ağırlıklarınızı öyle (uzak) şehirlere taşırlar ki, (onlar olmasa) **canlar(ınız), büyük zahmetler çekmeden** oraya varamazdınız...”⁵⁵³

⁵⁴³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/936.

⁵⁴⁴ Dimyâtî, *İthâf*, 181.

⁵⁴⁵ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/936.

⁵⁴⁶ Dimyâtî, *İthâf*, 181 ; Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 238.

⁵⁴⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/936.

⁵⁴⁸ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 239.

⁵⁴⁹ Yazır, *Elmalılı Meali*, 269.

⁵⁵⁰ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 267.

⁵⁵¹ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 267.

⁵⁵² Feyizli, *Feyizli Meali*, 267.

⁵⁵³ Ateş, *Ateş Meali*, 150.

• **Kısa Meâli;** “Ve ancak **güçlkle** varabileceğiniz uzak diyarlara, yüklerinizi onlar taşırlar...”⁵⁵⁴

• **İslâmoğlu Meâli;** “Kendinizi **sıkıntıya** sokmadan ulaşamayacağınız nice mekânlara yüklerinizi onlar taşır...”⁵⁵⁵

• **Şener’in vd. Meâli;** “Yüklerinizi, ulaştırmada **zorluk çektiğiniz** yerlere bu hayranlar taşır...”⁵⁵⁶

Yukardaki zikrettiğimiz kırâatlerin anlamlarının birbirine yakındır.⁵⁵⁷ Verilen mealler ayet bağlamına uygun ifade edilmiştir. İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Ca’fer kırâatleri kullanılmıştır.

2.8.3. Nahl 16/37

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

إِنْ تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ

صله لا يهدي تله دجع

ن⁵⁵⁸

Ayetin metni ve meali şöyledir: “**إِنْ تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ**” (Sen onların doğru yola yönelmelerini tutku derecesinde istesen de Allah, yoldan çıkardığı kimseyi hidayete erdirmez. Onların asla yardımcıları da olmaz).⁵⁵⁹ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlamda ayete baktığımızda imtihan için bu dünyaya gönderilen insanın kendi çaba ve gayretiyle hidayeti hak edip etmemesi söz konusudur. İnsan, iradesini doğru yolda kullanarak ve Kur’an’ın buyruklarına uymakla hidayet üzerinde sabit kalabilir. Bir kulun hidayete bulması, doğrudan doğruya Allah’a ait olup, hiçbir kul hatta Hz. Peygamber dahi

⁵⁵⁴ Kısa, Kısa Meali, 250.

⁵⁵⁵ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 497.

⁵⁵⁶ Şener vd., Şener vd. Meali, 267.

⁵⁵⁷ Kurtubî, el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an, 10/116.

⁵⁵⁸ Pâluvi, Zübdetü’l-irfan, 293.

⁵⁵⁹ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 270.

bu alanda tasarruf verilmemiştir. Allah'ın Teâlâ Hz. Peygamber'e putperestlerin hidayeti noktasında kendini tüketmemesini istemiştir.⁵⁶⁰

Anlam ve bağlam yönüyle izah ettiğimiz ayette geçen **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَهْدِي اللَّهُ الْكَافِرِينَ** /la yehdi lafi iki vecihle nakil olmuştur. Birinci kırâat vechi Âsım, Hamza, Kisâ ve Halefû'l-Âşir'e ait olup **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَهْدِي اللَّهُ الْكَافِرِينَ** /la yehdi⁵⁶¹ olarak tilavet etmişlerdir. Türkiye'deki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu kırâatle lafız "Allah saptırdığını (kişinin kötü niyet ve ameli dolayısıyla) hidayete erdirmez"⁵⁶² anlamını kazanır.

İkinci kırâat vechi **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَهْدِي اللَّهُ الْكَافِرِينَ** /la yühda' dır.⁵⁶³ Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Ca'fer Ya'kûp'un okuyuşlarıdır. Bu tilavetle lafız ayete "Allah'ın saptırdığını/terk ettiğini hiçbir kimse doğru yola çeviremez."⁵⁶⁴ Bu bilgilerden hareketle kırâat farklılıklarının meallere yansımalarını inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli;** "(Ey Muhammed!) Sen o kâfirlerin hidayete ermelerini ne kadar istesen de **Allah, saptırdığı kimseyi hidayete erdirmez. Onların hiçbir yardımcısı da yoktur.**"⁵⁶⁵

- **Kur'an Yolu Meali;** "Sen onların doğru yola yönelmelerini tutku derecesinde istesen de **Allah, yoldan çıkardığı kimseyi hidayete erdirmez. Onların asla yardımcıları da olmaz.**"⁵⁶⁶

- **Ustaosmanoğlu Meâli;** "(Habîbim!) Sen onların hidâyet (e erişmeler)ine ne kadar düşkün olsan da, (şunu iyi bilesin ki) şüphesiz Allah (sapıklığı seçtiğini ve hidâyet bulma yönünde hiçbir gayret göstermediğini bildiği için) **saptırmakta olduğu bir kimseyi(zorla) hidâyete erdirmez.** Zaten o kişiler (i doğru yola ulaştırmak ve hak ettikleri azaptan kurtarmak) için (kendilerine) yardımcı (olacak şefaathçi)lerden hiçbiri de yoktur!"⁵⁶⁷

⁵⁶⁰ Kurtubî, *el-Câmi'il ahkâmî'l-Kur'an*, 10/164-165 ; Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/396-397.

⁵⁶¹ Dimyâtî, *İthâf*, 184.

⁵⁶² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/964.

⁵⁶³ Dimyâtî, *İthâf*, 184.

⁵⁶⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/964.

⁵⁶⁵ Yazır, *Elmalılı Meali*, 272.

⁵⁶⁶ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 270.

⁵⁶⁷ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 270.

• **Feyizli Meâli;** “*Ey Muhammed! Sen onların doğru yolda olmaları için ne kadar çırpınsan da şüphe yok ki Allah, (kötü niyet ve amellerinden dolayı) sapıklıkta bırakacağı kimseleri doğru yola iletmez. Onların bir yardımcıları da yoktur.*”⁵⁶⁸

• **Ateş Meâli;** “*(Ey Muhammed) Sen onların yola gelmelerini ne kadar istesen de Allah şaşırttığını yola getirmez ve onların yardımcıları da olmaz!*”⁵⁶⁹

• **Kısa Meâli;** “*Ey Müslüman! Sen onların doğru yola gelmelerini ne kadar arzu etsen de, Allah koyduğu yasalar çerçevesinde saptırdığı hiç kimseyi —kendisi doğru yola yönelmediği sürece— hidâyete erdirecek değildir...*”⁵⁷⁰

• **İslâmoğlu Meâli;** “*Sen onların doğru yolu bulmasını ne kadar istersen iste, ama unutma ki Allah’ın sapıklığa mahkûm ettiğini kimse doğru yola yöneltemez ; onlara yardım eden de bulunmaz!*”⁵⁷¹

• **Şener’in vd. Meâli;** “*Ey peygamber! Sen şirkte ve küfürde direnenlerin hidayete ermeleri için ne kadar hırslı, olursan ol, Allah, (hidayet yolunu tercih etmedikleri için) dalâlette bıraktığı kimselere iman nasip etmez. Onlara (hidayete erme konusunda) yardım edecek hiç kimse de yoktur.*”⁵⁷²

Elmalılı Meâli, Ateş Meâli, Kur’an Yolu Meali, Ustaosmanoğlu Meâli, Feyizli Meâli Kısa Meâli, Şener’in vd. Meâli birinci kırâat olan Âsım kırâatine göre لَا يَهْدِي / la yehdi meal vermiştir. İslâmoğlu Meâli ise İbn Kesîr, Ebû Ca’fer kırâatlerine göre لَا يَهْدِي / lâ yühdâ meal vermiştir. Her iki kullanım da ayetin bağlamına uygundur. Ancak bu ayette hidayet konusunda tasarrufun tamamen Allah Teâlâ’ya ait olduğunu belirtmek açısından kırâat farklılıklarını kullanmak gereklidir. Zira Kur’an’da biz seni ancak, âlemler için rahmet olarak yolladık,⁵⁷³ senin zikrini yücelttik,⁵⁷⁴ biz seni, ancak insanların tamamı için peygamber olarak gönderdik,⁵⁷⁵ eğer Allah’ı seviyorsanız, bana uyun ki Allah (c.c.) da sizi sevsin⁵⁷⁶ vb. ayetlerle Hz. Muhammed’in (s.a.s.) bütün peygamberlerden üstün olduğu vurgulanmakla

⁵⁶⁸ Feyizli, Feyizli Meali, 270.

⁵⁶⁹ Ateş, Ateş Meali, 152.

⁵⁷⁰ Kısa, Kısa Meali, 253.

⁵⁷¹ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 503.

⁵⁷² Şener vd, Şener vd. Meali, 270.

⁵⁷³ el-Enbiya 21/107.

⁵⁷⁴ el-İnşirah 94/4

⁵⁷⁵ Sebe’ 34/28.

⁵⁷⁶ Âl-i İmrân3/31

birlikte hidayet konusunda O'na bile tasarruf hakkı verilmemiştir. Hidayet Allah'ın (c.c.) dilemesiyledir. Bu noktada ayetteki kırâat farkı meale yansıtılmalıdır.

2.8.4. Nahl 16 /62

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكُذْبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَ

دجع ن

لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ

د صله

مُفْرَطُونَ جع

ن⁵⁷⁷

Ayetin metni ve meali şöyledir: “...*Kaçınılmaz olarak onlara ancak ateş vardır ve onlar oraya sürüleceklerdir!*”⁵⁷⁸ Nüzûl dönemi metin içi bağlam açısından ayete baktığımızda müşriklerin çocuklar arasında cinsiyetlere göre ayırım yaptığını, kız çocuklarını erkek çocuklardan aşağı gördükleri anlatılmaktadır.⁵⁷⁹ Müşrikler bununla yetinmeyip Allah'a (c.c.) çocuk isnat ederek (haşa) günah ve mâsiyette hudut tanımamışlar ve aşağı bir derekeye düşmüşlerdir.⁵⁸⁰ Allah'a, iftira edenlerin sonu şüphesiz cehennem olacak ve oraya atılanlar sanki unutulmuş gibi orda ebedi kalacaklardır.

Anlam ve bağlamını verdiğimiz ayette geçen مُفْرَطُونَ/müfradûn lafzının üç kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi İbn Kesîr, İbn Âmir, Âsım Hamza, Kisâî, Ya'kûp ve Halefû'l-Âşir'e ait olup مُفْرَطُونَ/müfradûn⁵⁸¹ şeklinde okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâat vechine göredir. Bu okuyuşa göre “ateşte bırakılıp **nisyana terk edilme/unutulmaya yüz tutulma**, apar topar ateşe atılırlar.” anlamı verilmiştir.⁵⁸²

⁵⁷⁷ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfan*, 295.

⁵⁷⁸ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 272.

⁵⁷⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/412.

⁵⁸⁰ Kurtubî, *El-câmi 'li ahkâmi'l-Kur'ân*, 10/189.

⁵⁸¹ Dimyâtî, *İthâf*, 185.

⁵⁸² Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 241 ; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/986.

İkinci kırâat vechi Ebû Ca'fer aynı kelimeyi مُفْرَطُونَ/müferridûn⁵⁸³ olarak tilavet etmiştir. Bu okuyuş “Allah’ın emrine **uymayan/riây etmeyen** kimseler”⁵⁸⁴ manası verilmiştir.

Üçüncü kırâat vechi İmam Nâfi‘ ayetteki مُفْرَطُونَ/müfradûn kelimesini مُفْرَطُونَ/müfridûn⁵⁸⁵ olarak okumuştur.⁵⁸⁶ Bu kelime ayete “günah işlemekte **haddini aşanlar, günah ve mâsiyette ifrata kaçmış kimseler**”⁵⁸⁷ anlamı verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda kırâat farklılıklarının meallerde kullanımını inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli;** “Müşrikler, kendilerinin hoşlanmadıkları şeyleri, Allah’a isnad ediyorlar. Dilleri, en güzel şeylerin kendilerine ait olduğunu yalan yere durmadan söyler. Hiç şüphesiz onlar için, sadece ateş vardır. Oraya en önde gidip kalacaklardır...”⁵⁸⁸

- **Kur’an Yolu Meâli;** “Hoşlanmadıkları şeyleri Allah’a nisbet ediyorlar. Öte yandan en güzel sonucun kendileri için olacağı yolunda dillerinden asılsız iddialar dökülüyor. Kaçınılmaz olarak onlara ancak ateş vardır ve onlar oraya sürüleceklerdir!”⁵⁸⁹

- **Şener’in vd. Meâli;** “...Hayır onları bekleyen cehennemdir. Oraya önce onlar atılacaklardır.”⁵⁹⁰

- **Feyizli Meâli;** “...Hakikatte ise onlar için ateş vardır ve onlar (cehenneme) önde gitmiş (gidecek) olanlardır.”⁵⁹¹

- **Ateş Meâli;** “Kendilerinin hoşlanmadıkları şeyi Allah’a veriyorlar, üstelik de dilleri, “En güzel sonuç, kendilerinin olacak” diye yalan söylüyor. Onlara mutlaka ateş vardır ve onlar ona sürüleceklerdir!”⁵⁹²

- **Kısa Meâli;** “Hoşlanmadıkları şeyleri Allah’a yakıştırmaktan çekinmezler. Bir de hiç çekinmeden, kendilerinin en güzel şeylere lâayık olduğunu iddia ederek göz göre göre

⁵⁸³ Dimyâtî, *İthâf*, 185.

⁵⁸⁴ Kurtubî, *El-câmi ‘li ahkâmi ‘l-Kur’ân*, 10/189.

⁵⁸⁵ Dimyâtî, *İthâf*, 185.

⁵⁸⁶ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 240-241.

⁵⁸⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/986.

⁵⁸⁸ Yazır, *Elmalılı Meali*, 275.

⁵⁸⁹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 272.

⁵⁹⁰ Şener vd., *Şener vd. Meâli*, 272.

⁵⁹¹ Feyizli, *Feyizli Meali*, 272.

⁵⁹² Ateş, *Ateş Meali*, 154.

yalan söylerler. Oysa hiç kuşku yok ki, onların hakkı ateştir ; hem de cehennemin öncüleri olarak! İşte, ilâhî prensipleri hayatın dışına iten, fakat haktan ve hukuktan söz eden inkârcıların gerçek yüzü ve âkıbeti budur.”⁵⁹³

- **İslâmoğlu Meâli**; “Hem kendilerinin hoşlanmadığı şeyi Allah’a lâıyk görürler, hem de en güzel akıbeta kendileri lâıykıymış gibi yalan beyanda bulunan dilleriyle kendilerini aldatırlar. Hiç kimsenin kuşkusu olmasın ki, ellerine geçen sadece ateş olacaktır ; üstelik de onlar önden buyur edilecekler.”⁵⁹⁴

- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “Ve muhakkak ki onlar (cehenneme gönderilenler arasında) öne geçirilecek/(cehennemde **unutulmuş gibi**) terk edilecek/kimselerdir.”⁵⁹⁵

Ustaosmanoğlu Meâli, İbn Kesîr ve Âsım kırâatine (مُفْرَدُونَ/müfradûn) göre meal vermiştir. Diğer eserler kırâat farklarını dikkate alınmadığı söyleyebiliriz. Ayette müşriklerin iki temel hususta haddini aştıkları anlaşılmaktadır. Birincisi Allah’a (c.c.) çocuk isnad etmeleri, ikinci olarak müşrikler “aşağı” gördükleri” gördükleri kız çocuklarını yine bir aşağılama malzemesi görüp Allah’a nispet etmeleridir.⁵⁹⁶

Ayetteki مُفْرَدُونَ/müfradûn kelimesinin kırâat farkından ortaya çıkan bütün anlamlar değerlendirilmelidir. İbn Kesîr, Âsım kırâatleri مُفْرَدُونَ /müfradûn, Ebû Ca’fer مُفْرَرِدُونَ/müferridûn kırâatleri ve Nâfi’ مُفْرِيدُونَ/müfridûn kırâati de kullanılarak kelimenin bütün anlamları “...muhakkak ki Allah’a itaat etmeyen ve evlat isnat etmekle günah ve masiyette haddi aşanlar adı anılmamak üzere cehenneme sürüleceklerdir.” şeklinde meale yansıtılabilir.

2.8.5. Nahl 16/110

Ayetin metni ve meali şöyledir: “ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ” (Öte yandan, bilesin ki rabbin, eziyetlerle **sınandıktan** sonra yurtlarından göçenlerin...) ⁵⁹⁷ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda ayet, müşriklerin Müslümanları dinden döndürebilmek için yaptıkları baskı ve işkencelerden

⁵⁹³ Kısa, Kısa Meali, 255.

⁵⁹⁴ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 507.

⁵⁹⁵ Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Meâli, 272.

⁵⁹⁶ Karaman vd., Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, 3/412.

⁵⁹⁷ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 278.

bahsetmektedir. Müşriklerin baskılarına müminlerin, imanlarında göstermiş olduğu sebat ve sadakatleri övülmüştür. Allah Teâlâ, inancı için hicret edenleri, kıyamet günü rahmet ve mağfiretiyle müjdelenmektedir.⁵⁹⁸ Bu ayetin İbn Ebî Serh hakkında indiği söylenmiştir. İrtidad ederek müşrikler safına geçen Sehr hakkında Peygamber (s.a.s.) Mekke'nin fethedildiği günü öldürülmesini emretmişti. Ancak İbn Ebî Serh Hz. Peygamberden af dilemiş o (s.a.s.) da affetmiş ve biatını kabul etmiştir. Bu durum dinden çıkan birinin yeniden İslâm'a girmesinde bir engelin olmadığını gösterir. Dolayısıyla bu konumdaki insanların hicret edenlere) Allah (c.c.) merhametine dahil olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁹⁹

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ⁶⁰⁰

د ج ا
ن ء

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayetteki فُتِنُوا/fütinû lafzının iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi İbn Âmir hariç diğer İmamlara ait olup فُتِنُوا/ fütinû⁶⁰¹ şeklinde tilavet ederler. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu okuyuşa göre “müşriklerin işkence, baskı yaparak imandan dönmeleri/küfre girmelerini istediği müminler”⁶⁰²“inkâr etmeleri için azap/eziyete uğratılan müminler”⁶⁰³ anlamlarında kullanılmıştır.

İkinci kırâat vechi İbn Âmir'e ait olup فُتِنُوا/fetenû⁶⁰⁴ şeklinde okur. Bu kırâat “müminlere eziyet ettikten sonra tevbe edip iman edip hicret edenler/müşriklerin baskısıyla dinden dönmüş gözüküp hicret edenler” anlamına işaret etmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda kırâat farklılıklarının meallere yansımalarını inceleyelim:

• **Elmalılı Meâli;** “Sonra şüphesiz Rabbin, **eziyet edildikten** sonra hicret eden, sonra cihad eden ve sabreden kimselerin yardımcısıdır...”⁶⁰⁵

⁵⁹⁸ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/446-447.

⁵⁹⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 10/294.

⁶⁰⁰ Pâluvi, *Zübdetü'l-irfan*, 32.

⁶⁰¹ Dimyâtî, *İthâf*, 190.

⁶⁰² Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 241-242.

⁶⁰³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/1041-1041.

⁶⁰⁴ Dimyâtî, *İthâf*, 190.

⁶⁰⁵ Yazır, *Elmalılı Meali*, 280.

• **Kur'an Yolu Meâli;** “Öte yandan, bilesin ki rabbın, eziyetlerle **sınandıktan** sonra yurtlarından göçenlerin, ...”⁶⁰⁶

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “Sonra şüphesiz ki senin Rabbın, (dinden dönmeleri için) **işkenceye maruz bırakılmalarının** ardından o (İslâm diyarına) hicret etmiş olanlara...”⁶⁰⁷

• **Feyizli Meâli;** “Sonra (bil ki) Rabbın, (dinlerinden dönmeleri için) **fitneye/eziyete** uğratıldıktan sonra (yurtlarından) göç eden, sonra (da Allah yolunda) savaşı ve dayanıp/direnip sabredenlerden yanadır...”⁶⁰⁸

• **Ateş Meâli;** “Senin Rabbın var ya işte senin Rabbın, **çektirilen sıkıntılardan** sonra hicret eden sonra da mücadele (cihad)eden ve sabırlı olanları çok bağışlar ve onlara ikram eder.”⁶⁰⁹

• **Kısa Meâli;** “Ve ayrıca şunu da bil ki, senin Rabb'in, gerek uğradıkları **baskı ve işkenceler**, gerekse dünya malına **aşırı tutkuları yüzünden dinlerini terk ederek fitneye** kapıldıktan sonra **yeniden kendisini toparlayan**, bu hâle düşmelerine sebep olan ülkeyi, ortamı veya arkadaş çevresini terk edip, Müslümanca yaşayabilecekleri bir yere hicret eden...”⁶¹⁰

• **İslâmoğlu Meâli;** “Sonra yine unutma ki Rabbın, **ağır işkence altında** (kendilerine dayatılanı kabul ederek) fitneye düşürülmelerinin ardından hicret edenleri, (Allah yolunda) tüm çabasını harcayan ve direnenleri gözetecektir...”⁶¹¹

• **Şener'in vd. Meâli;** “Öte yandan Rabbın, **baskı ve zulme uğradıktan** sonra yurtlarından hicret eden...”⁶¹²

Yukardaki eserlerden Kısa Meâli hariç tamamı birinci kırâat olan **فُتِنُوا/fütinû** okuyuşuna göre meal vermiştir. Kısa Meâli ise birinci ve ikinci kırâatlere göre (**فُتِنُوا/fütinû** , **فَتَنُوا/ fetenû**) meal vermiştir. Verilen meallerin ayetin bağlamını karşıladığını söyleyemeyiz.

⁶⁰⁶ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 278.

⁶⁰⁷ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali* , 278.

⁶⁰⁸ Feyizli, *Feyizli Meali*, 278.

⁶⁰⁹ Ateş, *Ateş Meali*, 158.

⁶¹⁰ Kısa, *Kısa Meali*, 261.

⁶¹¹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu'nun Meâli*, 520.

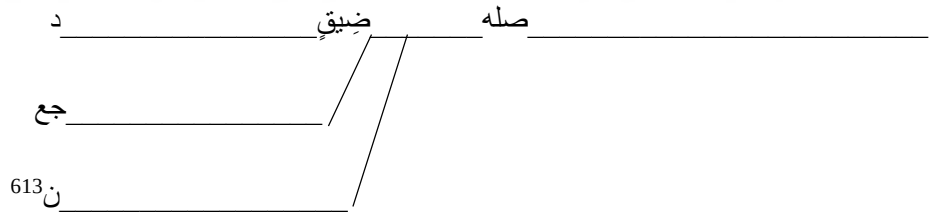
⁶¹² Şener vd., *Şener vd.Meâli*, 278.

Ayete meal verirken kırâat farklılıklarının değerlendirilmesi gerektiği söyleyebiliriz. Çünkü Allah'ın rahmet ve mağfiretiyle müjdelenenler hicret edenleri işkenceye maruz kalanlar, işkence yaptıkları halde sonradan Müslüman olup onlara dahil olan ve mümin iken dinden çıkan tekrar iman eden üç grup insanın durumu söz konusudur. Tefsirler baktığımızda ayette üç farklı grup insanın durumunu aktarılmaktadır. Bunlar mümin olup işkenceye uğrayıp hicret edenler, işkence yapan müşriklerden tevbe edip hicret edenler ve dinden çıkıp tekrar İslâm'a giren kimselerdir. Bu üç farklı durum söz konusu kelimenin anlamlarından anlaşılmaktadır. Dolayısıyla İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer Kırâate (فُتِنُوا /fütinû) ve İbn Âmir kırâatleri (فَتَنُوا/fetenû) kullanılarak "...Şüphesiz ki Rabbin, dinden dönmeleri için zulme uğrayıp hicret edenlerle müminlere zulmedip iman (tevbe) edenler ve İslâm'dan çıkıp nedamet dileyenlere Allah yolunda savaşan ve sabredenlerin yanındadır..." şeklinde meal ayetin bağlamına uygun meal verilebilir.

2.8.6. Nahl 16/127

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ

Ayetin metni ve mealı şöyledir: “وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ” (Sen sabret ; sabır göstermen de Allah'ın ihsanı sayesinde olacaktır. Onlardan dolayı üzülmeye, kurdukları tuzaklardan kaygı duyma.). Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından ayete baktığımızda Uhud'da şehit düşenlerin yanına giden Rasûlullah (s.a.s.) çirkin bir manzarayla karşılaşmıştı. Hz. Hamza'yı (r.a.) karnı yarılmış, burnu ve kulakları kesilmiş halde buldu. Buna mukabil “yetmiş kişiye müsle yapacam” diye yemin etti. Ayet bunun üzerine inmiştir.⁶¹⁴

⁶¹³ Pâluvî, Zübdetü'l-irfan, 299.

⁶¹⁴ Kurtubî, el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an, 10/307.

Allah (c.c) Hz. Peygamber'e, inançsızları İslâm'a davet ederken hikmetle ve güzel öğütle (Kur'an)⁶¹⁵ yaklaşmasını, bir tartışmayla karşılaştığında güzel bir üslupla karşılık vermesi , maddi ve manevi sıkıntılara karşı sabırlı ve hoşgörülü davranması tavsiye edilmektedir. Söz konusu ayet Hz. Peygamber'in (s.a.s.) özelinde bütün Müslümanlara uyması gereken davranışları açıklamaktadır.⁶¹⁶

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayetteki **فِي ضَيْقٍ /fi daykin** lafzının iki vechi vardır. Birinci kırâat vechi Nâfi', Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer, Ya'kûb ve Halefû'l-Âşir **فِي ضَيْقٍ /fi daykin**⁶¹⁷ olarak okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu kırâatle lafız “**gam, keder, üzüntü**”⁶¹⁸ anlamdadır.

İkinci kırâat vechi İbn Kesîr farklı olarak **فِي ضَيْقٍ /fi dîkin**⁶¹⁹ şeklinde okumuştur. Bu kırâatle lafız şiddet, sıkıntı, geçim darlığı⁶²⁰ için daralması⁶²¹ vs. anlamlara gelmektedir. Kelimenin kırâat farkından kaynaklanan farkını izah ettik. Ancak anlam olarak fark olmadığını söyleyenler de bulunmaktadır.⁶²² Bu bilgilerden hareketle mealleri inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli**; “(Ey Peygamber!) Sabret! Sabrın da ancak Allah'ın yardımı ile dir. Onlardan dolayı üzülme! Kurdukları tuzaklardan telaş edip **sıkıntıya düşme.**”⁶²³
- **Kur'an Yolu Meâli**; “Sen sabret ; sabır göstermen de Allah'ın ihsanı sayesinde olacaktır. Onlardan dolayı üzülme, kurdukları tuzaklardan **kaygı duyma.**”⁶²⁴
- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “(Habibi'm! Müşriklerin eziyetlerine karşı) sabırlı ol! Zaten senin sabrın ancak Allah'ın (muvaffak kılması, yardım etmesi ve kolaylaştırması) ile (gerçekleşmekte)dir. Onlar (ın inkârların)a karşı tasalanma, kuracakları hilelerden dolayı da **hiçbir darlık (ve sıkıntı) içerisinde bulunma!**”⁶²⁵

⁶¹⁵ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/1058.

⁶¹⁶ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/455.

⁶¹⁷ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 242.

⁶¹⁸ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 243.

⁶¹⁹ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 242.

⁶²⁰ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 242-243.

⁶²¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/1057-1058.

⁶²² Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 243.

⁶²³ Yazır, *Elmalılı Meali*, 282.

⁶²⁴ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 280.

⁶²⁵ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 280.

• **Feyizli Meâli;** “*Resûlüm!) Sabret ; senin sabrın da ancak Allah(’ın yardımı) iledir. (Yüz çevirmelerinden dolayı) onlara üzülmeye, kurdukları tuzak dolayısıyla da (endişelenip) sıkıntıya düşme!*”⁶²⁶

• **Ateş Meâli;** “*Sabret, sabrın ancak Allah(ın yardımı) iledir. Onlara üzülmeye, kurdukları tuzaklardan da sıkıntıya düşme.*”⁶²⁷

• **Kısa Meâli;** “*O hâlde, ey Müslüman! İnkârcıların çirkin sözlerine karşı sabırla göğüs ger ; bunun için, Rabb’inle birlikteliğini bir an olsun kesintiye uğratma! Unutma ki, senin bu güçlülere göğüs germen, ancak Allah ’ın lütuf ve yardımı sayesinde ve onlardan ötürü üzme kendini, Allah ’ın dinine karşı uydurdukları asılsız iddialar, kurdukları hile ve tuzaklardan dolayı da yüreğin daralmasın ...*”⁶²⁸

• **İslâmoğlu Meâli;** “*Ve sen de sabret ve (unutma ki) senin sabretmen yalnızca Allah sayesinde mümkündür! Ve onlardan yana üzülmeye! Hele onların çevirdikleri entrikalardan dolayı için hiç daralmasın!*”⁶²⁹

• **Şener’in vd. Meâli;** “*Dolayısıyla ey Peygamber! Sen de sabret. Bil ki sana sabretme gücünü veren Allah ’tır. İnkarcıların sana yaptıklarına üzülmeye ve kurdukları tuzakları da dert edinme.*”⁶³⁰

Ayetteki “daykın” kelimesindeki kırâat farklılıkları yakın anlamda kullanılmakla birlikte birinci kırâat “**manevi zararlar**” şeklinde değerlendirilirken, ikinci kırâat “**maddi zararları**” olarak yorumlanmıştır. İncelediğimiz eserlerin tamamı İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatlerine (في ضيق , في ضيق) göre meal verilmiştir.

2.9. İsra Sûresi

Medine döneminde, diğerleri Mekke döneminde inmiştir. 111 ayettir. Sûre, adını ilk âyetin konusu olan “İsrâ” olayından almıştır. Sürede Allah’ın nihayetsiz ilmi, ahiretin varlığı Adem’in yaratılışı, İblîs’in isyanı, insanın eşrefi mahluk oluşu, ibadet ve namaz, Kur’an’ın önemi, müşriklerin inatçılığı, müminlerin itaatkârlığı ile İsrailoğulları’nın

⁶²⁶ Feyizli, Feyizli Meali, 280.

⁶²⁷ Ateş, Ateş Meali, 127.

⁶²⁸ Kısa, Kısa Meali, 263.

⁶²⁹ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 524.

⁶³⁰ Şener vd., Şener vd. Meali, 280.

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا⁶³⁴

د _____ صله _____ صله _____ د _____
ابدال _____ صله _____ د _____
ن _____

فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءَ وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا

د _____ صله _____ صله _____ ۲ _____ ۲ _____
جع _____
ص _____ لِيَسُوءَ _____ ۴ _____
ن _____ ۴ _____ ۴ _____

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayette geçen “لِيَسُوءَ” kelimesinin üç kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi yukardaki kırâat İmamları dışında kalan imamların okuyuşu olup ayette yazıldığı “لِيَسُوءَ/liyesûu” olarak okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâate göredir. Bu okuyuşta lafız “yüzünüz kara etsinler, onurunuzu ayaklar atına alsınlar, yüzlerinizi kötölesinler” şeklinde anlamlandırılmıştır. Bu kırâatte fail kullar olarak değerlendirilir.

İkinci kırâat vechi İbn Âmir, Ebû Bekr Şu’be, Hamza ve Halefû'l-Âşir’e ait olup لِيَسُوءَ/liyesûe şeklinde tilavet eder. Bu kırâate göre “yüzünü kara etsin diye” anlamı vardır.

Üçüncü kırâat vechi imam Kisâi’ye ait olup aynı kelimeyi لِيَسُوءَ/linesûe şeklinde okur. Bu okuyuşla lafız “yüzünüzü kara edelim” anlamı verilmiştir. Bu kırâate göre fail Allah ya da kafirlere gönderilecek azap olarak anlaşılmaktadır.⁶³⁵ Bu bilgiler doğrultusunda mealleri kırâat farklılıkları açısından inceleyelim:

• **Elmalılı Meâlî;** “Eğer iyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz ve eğer kötülük ederseniz yine kendinizdir. Artık diğer fesadınızın zamanı gelince, **yüzlerinizi**

⁶³⁴ Pâluvi, Zübdetü'l-irfan, 300.

⁶³⁵ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 244-245.

üzüntüye sokmaları, kötülük yapmaları ve ilk kez girdikleri gibi yine Beyt-i Makdis'e girmeleri, ele geçirdikleri yerleri mahvetmeleri için onları tekrar göndereceğiz."⁶³⁶

- **Kur'an Yolu Meâli;** "...Nihayet ikinci cezalandırma vakti gelince, düşmanlarınız *onurunuzu çiğnesinler, daha önce girdikleri gibi yine mescide girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi yakıp yıksınlar istedik.*"⁶³⁷

- **Ustaosmanoğlu Meâli;** "...Sonraki söz (ün gerçekleşme zamanı) geldiğinde ise, *suratlarınızı mahzun bıraksınlar/ sizi kötü duruma soksunlar/* diye ve ilk defa (tahribat yapmak üzere) oraya girdikleri gibi tekrar o Mescid'e (Beyt-i Makdis'e) girsinler diye üstün geldikler..."⁶³⁸

- **Feyizli Meâli;** "İyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz. Şâyet kötülük ederseniz o da kendinizdir. Diğerinin (ceza) vakti gelince, *yüzlerinizi (üzüntüden) kötü duruma sokmaları,* birinci defa girdikleri gibi Mescid'e (Beyt-i Makdis'e) yine girmeleri ve bütün ele geçirdiklerini, yerle bir etmeleri için (size tekrar düşmanlar gönderdik)".⁶³⁹

- **Ateş Meâli;** "İyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz, o da kendi aleyhinizedir. Son taşkınlığınızın zamanı gelince (yine öyle kullar göndeririz) ki, *yüzlerinizi kötü duruma soksunlar* (üzüntüden suratlarınızın asılmasına sebep olsunlar) ve ilk kez girdikleri gibi yine Mescid'e (Kudüs'e) girsinler ve ele geçirdiklerini mahvetsinler."⁶⁴⁰

- **Kısa Meâli;** "...Böylece, ikinci vaadin gerçekleşme zamanı gelince, yine sizi cezalandırmak için, onurunuzu ayaklar altına alarak *yüzünüzü karartacak,* daha önceki işgal kuvvetlerinin girdikleri gibi yine Kudüs'e, Mescid-i Aksa'ya girip tüm kutsal değerlerinizi çiğneyecek ve ele geçirdikleri her şeyi tamamen kırıp geçirecek güçlü ve acımasız düşmanlar salacağız üzerinize..."⁶⁴¹

⁶³⁶ Yazır, *Elmalılı Meali*, 283.

⁶³⁷ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 281.

⁶³⁸ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 281.

⁶³⁹ Feyizli, *Feyizli Meali*, 281.

⁶⁴⁰ Ateş, *Ateş Meâli*, 159.

⁶⁴¹ Kısa, *Kısa Meali*, 281.

• **İslâmoğlu Meâli**; “...Derken, sonuncu uyarının da vakti gelip çatığında (yeni düşmanlar gönderdik/göndereceğiz) ; ki sizler için **yüzkarası** olan öncekilerin girişi gibi, Mabed’e (destursuz) girip ele geçirecekleri her şeyi paramparça edip mahvetsinler...”⁶⁴²

• **Şener’in vd. Meâli**; “...Nihayet, diğer bozgunculuğunuzun cezalandırma vakti geldiğinde **yüzleriniz karardı** ; şeref ve itibarınız ayaklar altına alındı, birincisinde olduğu gibi düşmanlarınız yine kutsal mabedinize girdiler...”⁶⁴³

İncelediğimiz eserlerde İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Ca’fer kırâatlerine göre ve bağlama uygun mealler verilmiştir. Verilen mealler ayetin bağlamına uygun düşmektedir.

2.8.2. İsra 17/16

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاَهَا تَدْمِيرًا

د ج ١ ١

٦٤٤ ن ٤ ٤

Ayetin metin ve meali şöyledir: “وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاَهَا تَدْمِيرًا” (Her ülkeyi helâk etmek istediğimizde oranın şımarmış yöneticilerine (iyiye yönlendirici) emirler veririz ; onlar ise orada günah işlemeye devam ederler, sonuçta o ülke helâke müstahak olur, biz de oranın altını üstüne getiririz.)⁶⁴⁵ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda Allah (c.c.), peygamberler göndermeden herhangi bir kavim ya da topluluğu helâk etmeyeceğini bildirmektedir. Malları ve nesilleri çoğaldığı, nimetlerin çokça verildiği halde, iman ve itaatle emrolunan bir kavim, mukabilinde azgınlık ve günahı ısrar ederse ilahi kanun gereği helâkı hak eder. Helâk olma hâdisesi iki şekilde gerçekleşebilir. Kavmin yöneticilerinin hak yoldan sapmasıyla ya da sapkın asi ve fâcir kimselerin kavme yönetici tayin edilmesiyle olabilir. Ayette, Allah’ın (c.c.) bir topluluğun

⁶⁴² İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 527.

⁶⁴³ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 281.

⁶⁴⁴ Pâluvi, *Zübdetü’l-irfan*, 18.

⁶⁴⁵ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 282.

helak edilmesi nimet ve refahtan kaynaklanan şımarıklıkla, fasıklık ve zulüm yapması neticesinde o topluluğa helak ile karşılık vereceğini bildirmektedir.

Anlam ve bağlamını izah ettiğimiz ayette geçen **أَمْرُنَا/emernâ** lafzının iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi (İmam Ya’kûp hariç) bütün imamların kırâatidir. **أَمْرُنَا/emernâ** şeklinde tilavet ederler. Bu tilavete göre “(iyiye yönlenmeyi) emrederiz.”⁶⁴⁶ manası verilmiştir. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâate göredir.

İkinci kırâat vechi Ya’kûp’a ait olup kelimedeki hemzeye medli olarak “**أَمْرُنَا/âmernâ**” şeklinde okumuştur.⁶⁴⁷Bu vecihle lafız “amirlerinizi çoğalttık”⁶⁴⁸ anlamını kazanır. Bu bilgiler doğrultusunda kırâatler açısından mealleri inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli**; “Biz bir ülkeyi yok etmek istediğimiz zaman, şımarık varlıklarına **emrederiz**, onlar itaat etmeyip orada kötülük işlerler...”⁶⁴⁹
- **İslâmoğlu Meâli**; “Biz bir toplumun helâkini dilediğimiz zaman (bilin ki süreç şöyle gelişmiştir: önce) o toplumun refah içinde **şıarmış seçkinlerini yönetici yaparız**...”⁶⁵⁰
- **Kur’ân Yolu Meâli**; “Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde oranın **şıarmış yöneticilerine (iyiye yönlendirici) emirler veririz**...”⁶⁵¹
- **Feyizli Meâli**; “Biz, bir memleketi (zulüm, isyan ve taşkınlıklarından dolayı) helak etmek istediğimiz zaman, onun refahtan şıarmış (kendini yeterli görüp Allah’a ihtiyaç duymayan) **elebaşlarına (tebliğcilerle ibadet ve itaati) emrederiz** ...”⁶⁵²
- **Ateş Meâli**; “Biz bir kenti helak etmek istediğimiz zaman onun varlıklarına **emrederiz**,”⁶⁵³

⁶⁴⁶ Ayetteki emir mecaz olarak değerlendirilmektedir. Allah’ın c.c., fasıklığı emretmesi düşünülemez. bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/1084.

⁶⁴⁷ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 246.

⁶⁴⁸ Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an*, 10/355.

⁶⁴⁹ Yazır, *Elmalılı Meali*, 283.

⁶⁵⁰ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 530.

⁶⁵¹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 282.

⁶⁵² Feyizli, *Feyizli Meali*, 282.

⁶⁵³ Ateş, *Ateş Meali*, 160.

• **Kısa Meâli;** “Biz bir ülkeyi helâk etmek istediğimiz zaman, oranın ileri gelen **lider ve yöneticilerine** gönderdiğimiz Elçi ve Kitap aracılığıyla, zulüm ve haksızlıktan vazgeçip ilâhî yasalara **itaat etmelerini emrederiz...**”⁶⁵⁴

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “Biz (ezelî takdirimizi infaz etmek üzere) bir memleketi helâk etmek istediğimizde, oranın bollukla şımartılan kişilerine (göndermiş olduğumuz peygamber vasıtasıyla, Kendimize **itaati**) **emrederiz.**”⁶⁵⁵

• **Şener’in vd. Meâli;** “Biz (gönderdiğimiz peygamberi yalanlayıp azgınlık ederek cezayı hak eden) bir belde halkı yok etmek istediğimizde, (elçimiz vasıtasıyla önce) o şehrin şımarık zenginlerini **uyarırız...**”⁶⁵⁶

İncelediğimiz eserlerden Elmalılı Meâli, Ustaosmanoğlu Meâli, Feyizli Meâli, Ateş Meâli İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Ca’fer kırâatlerine (أَمَرْنَا) göre meal vermişlerdir. İslâmoğlu Meâli, Kur’an Yolu Meâli ve Kısa Meâli ise İmam Ya’kûp’un kırâatine göre (أَمَرْنَا/ **yönetici yaparız**) meal vermiştir. Şener’in Meali’nde “uyarırız” ifadesiyle kırâatler dikkate alınmadan serbest bir anlam verilmiştir.

Bütün eserlerde verilen mealler ayet bağlamına uygun olmakla beraber iki kırâatin anlamlarının verilmesi ayetin anlamını daha net ifade edeceğini söyleyebiliriz. Çünkü burada helâka sebep olan iki farklı durumdan bahsedilmektedir. Bu ayete kırâat vecihlerinin her iki anlamı verilerek “Bir ülkeyi /beldeyi helâk etmek istediğimizde oranın **zengin şımarıklarına/yöneticilerine iman ve itaati emrederiz...**” şeklinde meal verilerek kırâat farklılıkları meal formunda değerlendirilmiş olur.

2.8.3. İsra 16/38

Ayetin metni ve meali şöyledir: “كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا” (Bütün bunların kötülüğü, rabbinin katında istenmeyen şeyler olmasıdır.)⁶⁵⁷ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısında ayet baktığımızda Allah (c.c.) İsra süresinde (23. ayetten 38. ayete kadar) bu ayetle bir takım emir ve yasaklardan bahsetmektedir. Bu davranışlar ana babaya iyi davranma, ruhen sâlih temiz olmak yani ruhunda güzel niyetler besleme, akrabaya ve

⁶⁵⁴ Kısa, Kısa Meali, 265.

⁶⁵⁵ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 282.

⁶⁵⁶ Şener vd., Şener vd. Meali, 282.

⁶⁵⁷ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 298.

muhtaçlara iyilik etmek, savurganlıktan kaçınma, tatlı dilli güzel sözler söyleme, cömertlik olma, her türlü rızkı Allah’tan isteme, çocuklarınızın canına kıymama (fakirlikten), zinaya yaklaşmama, haksız yere cana kıymama, yetimin malı yememe, ölçüyü ve tartıyı tam yapma, bilgin olmayan şeyin ardına düşme, böbürlenerek dolaşmama vs. şeklinde sıralanabilir. Söz konusu ayette bunlardan bazılarının Allah’ın sevmediği, razı olmadığı davranışlar olarak nitelenmiştir.⁶⁵⁸

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا

سَيِّئَةٌ د ج ع
ن 659

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayette geçen سَيِّئُهُ/seyyiühü lafzının iki şekilde tilaveti vardır. Birinci kırâat vechi İbn Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Halefû'l-Aşir'e ait olup سَيِّئُهُ/seyyiühü şeklinde okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu kırâate göre kelime “hoş görülme-yen/Allah’ın rızasına uygun olmayan” anlamındadır.

İkinci kırâat vechi Nâfi‘, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca’fer, Ya’kûb’a ait olup ise سَيِّئَةٌ/seyyieten şeklinde okumuşlardır. Bu vecihle lafza “mekruh/sevimsiz Allah katında kötü görülen”⁶⁶⁰ anlamı verilmiştir. Bu bilgilerden hareketle kırâatlerin meallere yansımaları değerlendirilim:

• Elmalılı Meâlî; “*Kötü olan bütün bu yasaklar, Rabbinizin sevmediği şeylerdir.*”⁶⁶¹

• Kur’an Yolu Meâlî; “*Bütün bunların kötülüğü, rabbinin katında istenmeyen şeyler olmasıdır.*”⁶⁶²

⁶⁵⁸ el-İsra 16/23-38.

⁶⁵⁹ Pâluvi, *Zübdetü'l-irfan*, 303.

⁶⁶⁰ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 247.

⁶⁶¹ Yazır, *Elmalılı Meali*, 286.

⁶⁶² Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâlî*, 284.

• **Ustaosmanoğlu Meâli**; “İşte (şirki yasaklayan hükümden itibaren) tüm bu (anlatıla)n (emir ve yasak)lar; **onların kötü olanları** Rabbin katında sevimsiz bir şey olmuştur.”⁶⁶³

• **Feyizli Meâli**; “Böylesi **kötü şeylerin hepsi** Rabbinin katında hoş görülmeven (davranışlar)dır.”⁶⁶⁴

• **Ateş Meâli**; “Bunlar (“Allah ile beraber başka tanrı edinme!” **ayetinden itibaren sayılan fiiller**)in **hepsi, kötü olan**, Rabbinin katında hoş görülmeven şeylerdir.”⁶⁶⁵

• **Kısa Meâli**; “İşte ey insanoğlu ; yirmi ikinci ayetten bu yana, birçok emirler, yasaklar ve hikmetli öğütler dinledin. Bütün **bu sayılanların kötü ve yasaklanmış olanları**, Rabb’inin katında asla hoş görülmeven çirkin davranışlardır.”⁶⁶⁶

• **İslâmoğlu Meâli**; “Bütün bunların **kötü ve yasaklanmış olanı**, asıl Rabbinin katında çirkin ve uygunsuz olandır.”⁶⁶⁷

• **Şener’in vd. Meâli**; “İşte bütün bunlar Rabbinin nazarında hoş olmayan çirkin şeylerdir.”⁶⁶⁸

Bu ayette سَيِّئُهُ/seyyiühü (kötü, hoş görülmeven) kelimesindeki kırâat vecihlerinin manaları birbirine çok yakındır. İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatlerine göre ayetin bağlamına uygun meal verilmiştir.

2.8.4. İsra 17/41

Ayetin metni ve mealı şöyledir: “وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا” (İyice düşünmeleri için bu Kur’an’da ayrıntılı açıklamalar yaptık. Ama bu, sadece onların haktan uzaklaşmalarını arttırıyor.).⁶⁶⁹ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam yönüyle ayete baktığımızda müşriklerin Allah’a ve İslâm’ın inanç esaslarına inanmaya, insanları ancak Allah’a kullukla onurlarını koruyabileceğine davet edilmiştir. Kur’an üslup olarak herkesin

⁶⁶³ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Mealii*, 284.

⁶⁶⁴ Feyizli, *Feyizli Mealii*, 284.

⁶⁶⁵ Ateş, *Ateş Mealii*, 162.

⁶⁶⁶ Kısa, *Kısa Mealii*, 267.

⁶⁶⁷ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Mealii*, 534.

⁶⁶⁸ Şener vd., *Şener vd. Mealii*, 284.

⁶⁶⁹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Mealii*, 298.

kabul edebileceği akla ve mantığa uygun misaller vermiştir. Ancak bu misaller kafirleri hidayet getirmesi şöyle dursun, onların inkarlarının artmasına sebep olmuştur. Çünkü müşrikler heveslerine ve atalarının dinine körü körüne bağlıydılar.⁶⁷⁰

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا

الْقُرْآنِ د
ن ج

وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا

صله د ج

ن⁶⁷¹

Anlam ve bağlamını verdiğimiz ayette geçen **لِيَذَّكَّرُوا** / **liyezzekkerû** iki vechi vardır. Birinci kırâat vechi Hamza, Halef ve Kisâî dışındaki İmamlara ait olup lafzı ayetteki gibi **لِيَذَّكَّرُوا** / **liyezzekkerû** tilavet etmişlerdir. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu kırâate göre kelimeye “düşünüp ibret alma/öğüt”⁶⁷² anlamı verilmiştir.

İkinci kırâat vechi Hamza, Kisâî ve Halef bu lafzı **لِيَذْكُرُوا** / **liyezkürû** olarak tilavet ederler. Bu kırâate göre “hatırlamak, unutmamak” anlamı verilmiştir. Bu bilgiler çerçevesinde meallerde kırâatlerin kullanımını inceleyelim:

- **Kur'an Yolu Meâli**; “*İyice düşünmeleri için bu Kur'an'da ayrıntılı açıklamalar yaptık...*”⁶⁷³

- **Feyizli Meâli**; “*Hiç kuşkusuz düşünüp öğüt almaları için biz, (bu ihtarları) şu Kur'an'da türlü şekillerde tekrar tekrar anlattık...*”⁶⁷⁴

⁶⁷⁰ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 3/484-485.

⁶⁷¹ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, 304.

⁶⁷² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/1119-1120.

⁶⁷³ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 285.

⁶⁷⁴ Feyizli, *Feyizli Meali*, 285.

• **Ateş Meâli;** “Biz Kur’an’da sözü türlü biçimlerde anlattık ki, **düşünüp anlasınlar...**”⁶⁷⁵

• **Kısa Meâli;** “Oysa Biz bu Kur’an’da, Allah’ın varlığını...tüm boyutlarıyla açıkça ortaya koyduk ki, bu ayetleri **düşünüp aydınlansınlar...**”⁶⁷⁶

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “**Andolsun ki ; iyice öğütlensinler ..** tekrar tekrar iyice açıklamada bulunduk...”⁶⁷⁷

• **Şener’in vd. Meâli;** “Aslında biz bütün bunları **düşünüp öğüt almaları için** bu Kur’an’da tekrar tekrar ve farklı şekillerde açıkladık ...”⁶⁷⁸

• **İslâmoğlu Meâli;** “Doğrusu Biz bu Kur’an’da, (hakikati) tüm boyutlarıyla ortaya koyduk ki **düşünüp ders alabilsinler ...**”⁶⁷⁹

• **Elmalılı Meâli;** “Biz, bu Kur’an’da **akıllarını başlarına almaları için** türlü şekillerde (ikaz ve ihtarı) açıkladık...”⁶⁸⁰

İncelediğimiz eserlerin tamamı İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatlerine (لِيَذْكُرُوا) göre ayet bağlamına uygun meal vermiştir. Ayetteki birinci kırâat olan لِيَذْكُرُوا kelimesi اَلْيَذْكُرُ/ezzikru masdarından türemiştir. Anlam olarak “dil ile hatırlanmayı” ifade eder. İkinci kırâatteki لِيَذْكُرُوا /liyezkürû okuyuşunun masdarı اَلذِّكْرُ’dur anlam olarak ise “kalben hatırlamayı” ifade eder.⁶⁸¹ Tefsirlere bakıldığında ayette Allah’a imanla beraber diğer iman esaslarının detaylı bir şekilde izah edilmiştir. Allah (c.c.) vahye muhatap olan putperestlerin ve diğer tüm insanların bu hakikatleri hatırlamasını ve iman etmelerini istenmektedir.⁶⁸² Bu bağlamda kırâat vecihleri her iki anlamı göz önünde bulundurarak “**Muhakkak biz bu Kur’an’da bahsedilen bütün hakikatleri hatırlayın (düşünün) / öğüt alıp gereğini yapın, diye açıkladık ; ancak bu onların sadece nefretini artırdı.**” şeklinde meal verilebilir. İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatlerinin (لِيَذْكُرُوا) /liyezzekkerû) yanı sıra Hamza, Kisâî ve Halef (لِيَذْكُرُوا) /liyezkürû) kırâatleri de meallere yansıtılabilir.

⁶⁷⁵ Ateş, *Ateş Meali*, 162.

⁶⁷⁶ Kısa, *Kısa Meali*, 267.

⁶⁷⁷ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 285.

⁶⁷⁸ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 285.

⁶⁷⁹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 536.

⁶⁸⁰ Yazır, *Elmalılı Meali*, 287.

⁶⁸¹ İbn Manzûr, *Lisânü’l-arab*, 308.

⁶⁸² Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/484-485.

2.8.5. İsra 17/82

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا

د _____ ٢ _____ الْقُرْآنِ
ن _____ ٤ _____
٢ _____ ابدال _____ ٦٨٣ جمع

Ayetin metni ve meali şöyledir: “وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا” (Biz Kur'an'dan öyle bir şey **indiriyoruz** ki, o müminler için bir şifa, bir rahmettir ; zalimlerin ise sadece ziyanını arttırır.).⁶⁸⁴ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından ayete baktığımızda Kur'an'daki “şifa ve rahmet” kavramını tefsir alimleri, iman, amel ve ahlaka ilişkin manevi hastalıkları iyileştiren yönü olarak açıklamışlardır. İnsan, Kur'an'daki şifa ile iç dünyasını saran ona ıstırap veren cehaletten, kuşkulardan ve vesveselerden arınır. Kur'an lafzındaki şifa, müminin biyolojik ve psikolojik hastalıklarına tesir eder. Kur'an'daki her bir şey müminler için şifadır; onunla imanları artar, dinleri ıslah olur. Hasta için şifanın ne kadar önemliyse mümin için Kur'an'ın da öyledir.⁶⁸⁵ Kur'an'ın rahmet yönünü şöyle ifade edebiliriz. Kur'an, maddi ve manevi doğru bilgiler sunarak insanın amellerinin Allah'ın rızasına uygun bir şekilde olmasını istemektedir. Mümin, Kur'an'a göre yaşadığında ahirette büyük ecirler kazanacaktır.⁶⁸⁶

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayette geçen وَنُنَزِّلُ/venünezzilü kelimesinin iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi Ebû Amr ile Ya'kûp hariç diğer kırâat imamları lafzı ayette geçtiği gibi şeddeli وَنُنَزِّلُ/venünezzilü okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu okuyuştan Kur'an'ın “**peyderpey, bölüm bölüm, çok kez**”⁶⁸⁷ anlamında nüzûlünün gerçekleştiği anlaşılır. Bazı tefsirlerde bu okuyuşa göre anlam verilmiştir.⁶⁸⁸

⁶⁸³ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfan fî Vucuhi'l-Kur'an*, 307.

⁶⁸⁴ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 289.

⁶⁸⁵ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 10/476.

⁶⁸⁶ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/515.

⁶⁸⁷ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 249.

⁶⁸⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/1174-1175.

İkinci kırâat vechi Ebû Amr ile Ya'kûp وَنُزِّلُ/ve **nünzilü** olarak okumuşlardır. Bu kırâatle Kur'an'ın indirilmesi “**mutlak olarak**”⁶⁸⁹ gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu bilgiler çerçevesinde kırâat farklılıklarının meallerde kullanımını inceleyelim:

- **İslâmoğlu Meâli**; “İşte Biz Kur'an'ı, ona inananlar için (iç dünyalarını onaran) bir şifa ve rahmet (eczanesi) olarak **indirdik**...”⁶⁹⁰

- **Ateş Meâli**; “Biz Kur'an'dan mü'minlere şifa ve rahmet olan şeyler **indiriyoruz**...”⁶⁹¹

- **Feyizli Meâli**; “Biz Kur'an'dan, inananlar için, şifa ve rahmet olacak şeyler **indiriyoruz**...”⁶⁹²

- **Elmalılı Meâli**; “Biz Kur'an'dan, iman edenler için bir şifa ve rahmet kaynağı olan âyetler **indiriyoruz**...”⁶⁹³

- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “Biz, inananlar için öyle bir Kur'ân **indirmekteyiz** ki...”⁶⁹⁴

- **Kur'an Yolu Meâli**; “Biz Kur'an'dan öyle bir şey **indiriyoruz**...”⁶⁹⁵

- **Kısa Meâli**; “İşte bu amaçla Biz, inananlar için gönüllere şifâ ve rahmet olacak ; zâlimlerinse yalnızca yıkılıp yok olmalarını hızlandıracak Kur'an ayetlerini **peyderpey göndermekteyiz**...”⁶⁹⁶

- **Şener'in vd. Meâli**; “Biz (batılı yok eden) Kur'an'ı müminlere şifa ve rahmet kaynağı olarak **indiriyoruz**. Fakat o zalimlerin sadece hüsrânını artırıyor.”⁶⁹⁷

Kısa Meali, İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Ca'fer وَنُزِّلُ/ve **nünezzilü** kırâatlerine göre meal vermiştir. Yukarda وَنُزِّلُ/ve **nünezzilü** kırâatinde iki vechi ile okunduğunu ifade ettik. Bu vecihlerden kaynaklı iki anlam söz konusudur. Birinci kırâatten وَنُزِّلُ/ve **nünzilü** Kur'an'ın

⁶⁸⁹ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 249.

⁶⁹⁰ İslâmoğlu, *İslâmoğlu'nun Meâli*, 545.

⁶⁹¹ Ateş, *Kur'an-ı Kerîm'in Yüce Meâli*, 165.

⁶⁹² Feyizli, *Feyizli Meali*, 289.

⁶⁹³ Yazır, *Elmalılı Meali*, 291.

⁶⁹⁴ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 289.

⁶⁹⁵ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 289.

⁶⁹⁶ Kısa, *Kısa Meali*, 271.

⁶⁹⁷ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 289.

bir bütün halde indirilmesi; ikinci kırâatten **وَنَزَّلُ** ve **nünezzilü** ise Kur'an'ın nüzûlünün “peyderpey, aralıklarla” olduğunu anlıyoruz. Kur'an'ın indirilmesi konusunda tefsirlerde iki farklı yaklaşım söz konusudur. Kur'an-ı Kerim ilk olarak Levh-i Mahfuz'a akabinde Kadr Gecesi yakın semaya bir bütün halinde indirilmiştir. Allah Resulü'ne (s.a.s.) indirilişi birtakım olaylar ve bu olay ve ihtiyaçlara cevap niteliğinde yirmi yılı aşkın bir sürede peyderpey nazil olmuştur.⁶⁹⁸ Bu yorumu sadece Kısa Mali'nde görmekteyiz. Her iki kırâat vechin anlamını ihtiva eden “Biz Kur'an-ı mutlak olarak (kayıtsız ve kesin) veya peyderpey (parça parça) mü'minlere şifa ve rahmet (iman, amel, ahlak olarak) kaynağı olarak indiriyoruz. Ancak zalimler ısrarıyla ancak kendine zarar verir.” şeklinde meal verilebilir.

2.8.6. İsra 17/90

وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا (Dediler ki: “Sen bizim için yerden bir kaynak fişkırtmadıkça sana asla inanmayacağız.”).

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا

د تُفَجِّرُ

ن

ابدال تُفَجِّرُ جمع⁶⁹⁹

Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından ayete baktığımızda Kureyş'in ileri gelen müşrikleri, Hz. Peygamberle görüşmek istediler. Onlar Hz. Peygamberin (s.a.s.) ihtilâf çıkardığını, inandıkları putlara hakaret ettiğini, toplumu ifsat edip böldüğünü ve bu şekilde kötülükler yaptığını düşünüyorlardı. Hz. Peygambere mal şan, şeref ve liderlik gibi tekliflerde bulundular. Hz. Peygamberin ruh sağlığının yerinde olmadığını da ileri sürerek tedavi ettirmeyi önerdiler.⁷⁰⁰ Hz. Muhammed (s.a.s.) bunları tamamıyla ret etmiştir. Bunun üzerine müşrikler “dağları kaldırarak verimli topraklarını genişlet, seni doğrulamak için söylediklerini atalarından birini tekrar dirilt” vb. birtakım isteklerde bulundurlar. Bu takdir

⁶⁹⁸ Ağbal, “Kur'an'ın Üç Aşamalı İndirilişi” 6/10 (10 Haziran 2018), 5-8.

⁶⁹⁹ Pâluvi, Zübdetü'l-irfan, 309.

⁷⁰⁰ Karaman vd., Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, 3/521-522.

de Hz. Peygamber'e tabi olacaklarını söylediler. Ancak Hz. Muhammed (s.a.s.) "Ben, size bunlarla gönderilmedim. Ben size, Allah'tan benimle gönderilen şeyleri getirdim. Benimle size tebliğ edilmek üzere gönderilen şeyler için bulunuyorum. Şayet kabul ederseniz, dünya ve ahiretiniz içindir." cevabını vermiştir.⁷⁰¹

Anlam ve bağlamını izah ettiğimiz ayette geçen "تَفْجُرُ/ tefcūra" lafzı iki kırâat vechiyle rivayet edilmiştir. Birinci kırâat Mushaf'taki okuyuş olup Âsım, Hamza, Kisâî, Ya'kûp ve Halefû'l-Âşîr تَفْجُرُ/tefcūra⁷⁰² şeklinde tilavet ederler.⁷⁰³ Bu kırâate göre kelime fişkırان göze,⁷⁰⁴ anlamındadır.

İkinci kırâat vechi Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Ca'fer'e ait olup تَفْجُرُ/tüfeccira⁷⁰⁵ şeklinde okumuşlardır. Lafız fişkırان su, bolca akan su, kaynak, pınar, ırmak⁷⁰⁶ anlamına gelip şeddeli okuyuş "yapılan işin tekrarlı veya mübalağalı ile yapılması"⁷⁰⁷ anlamlarını katar.

- **Elmalılı Meâli;** "Kâfirler şöyle dediler: "Sen, bizim için yerden suyu kesilmeyen bir **kaynak** fişkirtmadıkça sana asla inanmayacağız."⁷⁰⁸
- **Kur'an Yolu Meâli;** "(müşrikler) Dediler ki: "Sen bizim için yerden bir **kaynak** fişkirtmadıkça sana asla inanmayacağız."⁷⁰⁹
- **Ustaosmanoğlu Meâli;** " "Biz sana asla inanmayacağız, tâ ki sen bizim için bu yerden bir **göze** fişkirtasın..."⁷¹⁰
- **Feyizli Meâli;** "Dediler ki: "Yerden bize bir **pınar** fişkirtmadıkça biz sana asla inanmayız!"⁷¹¹

⁷⁰¹ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 10/494.

⁷⁰² Dimyâtî, *İthâf*, 204-205.

⁷⁰³ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 249.

⁷⁰⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/1181-1182.

⁷⁰⁵ Dimyâtî, *İthâf*, 204-205.

⁷⁰⁶ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, 10/496.

⁷⁰⁷ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 249.

⁷⁰⁸ Yazır, *Elmalılı Meali*, 292.

⁷⁰⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 290.

⁷¹⁰ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 290.

⁷¹¹ Feyizli, *Feyizli Meali*, 290.

• **Ateş Meâli;** “Dediler ki: “Yerden bize bir **göze fişkirtmadıkça** sana inanmayız!”⁷¹²

• **Kısa Meâli;** “İnkârcılar, “Ey Muhammed!” diyorlar, “Sen bize Hz. Mûsâ gibi yerden **pınarlar fişkirtmadıkça**, sana asla inanmayacağız!”⁷¹³

• **İslâmoğlu Meâli;** “Nitekim demişlerdi ki: “(Ey Muhammed!) Bize yerden **kaynak fişkirtmadıkça** sana asla inanmayacağız.”⁷¹⁴

• **Şener’in vd. Meâli;** “Üstelik bir de şöyle dediler “Sen bize yerden bir **pınar fişkirtmadıkça** biz sana inanmayacağız.”⁷¹⁵

Ayetteki ferşü’l-hurûf bağlamında ele aldığımız “**tefcûra**” kelimesinin anlamı bir yerden suyun yeryüzüne “birdenbire, ani yükselmesi” olarak yorumlanmıştır. Şeddeli olan “**tüfeccira**” okuyuşa göre “suyun fişkırmasının mübalağa ile gerçekleşmesi” söz konusudur. İncelediğimiz meallerde fişkırm fiili “kaynak, pınar ve göze” kelimeleriyle beraber kullanılmıştır. Dolayısıyla kullanılan bu kavramlar su akışının devamlı bir şekilde gerçekleştiği manasını içermekte ve “**tüfeccira**” kırâatini anlamını karşılamaktadır. Bu bağlamda verilen meallerde ayetteki “**tefcûrâ**” kelimesindeki kırâat farklılıkları değerlendirilmiştir. Ebû Ca’fer, İbn Kesîr kırâati (تَفَجَّرَ) ve Âsım kırâatlerinin (تَفْجَرُ) anlamları meallere yansıtılmıştır.

2.8.7. İsra 17/92

Ayetin metni ve meali şöyledir: “أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمَتْ عَلَيْنَا مِصْفَاً أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا” (Yahut -iddia ettiğin gibi-göğü üzerimize parça parça düşürmelisin veya Allah’ı ve melekleri karşımıza getirmelisin.).⁷¹⁶ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından ayete baktığımızda (İsra 90 detaylı bilgi verilmiştir.) müşrikler Hz. Muhammed ile görüşmek istemişlerdi. Hz. Peygamber bazı şeyleri yapmakla suçlamışlardı. Bu suçlamalar ihtilâf çıkarma, putlara hakaret et, toplumu ifsat etme vb. şeylerdi. Müşrikler, Hz. Peygambere mal şan, şeref ve liderlik gibi tekliflerde bulunmak suretiyle O’nu İslâm davasından caydırmak

⁷¹² Ateş, *Ateş Meâli*, 166.

⁷¹³ Kısa, *Kısa Meali*, 272.

⁷¹⁴ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 548.

⁷¹⁵ Şener vd., *Şener vd. Meâli*, 290.

⁷¹⁶ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 304.

istediler. Hz. Muhammed (s.a.s.) müşriklerin tekliflerini tamamıyla ret etmiştir. Müşrikler “dağları kaldırarak verimli topraklarını genişlet, seni doğrulamak için söylediklerini atalarından birini tekrar dirilt ve göğü üzerimize parça parça et” ki sana tabi olalım yoksa inanmayacaklarını söylediler.⁷¹⁷

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمَتْ عَلَيْنَا كِسْفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا

د ٢ كِسْفًا ٢

جمع ابدال ٢

٤ ٤ ن⁷¹⁸

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayette geçen **كِسْفًا/kisefen** lafzı iki kırâat vechiyle nakil olmuştur. Birinci kırâat vechi **كِسْفًا/kisefen**’dir ⁷¹⁹ve Nâfi‘, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca’fer’in tilavetleridir. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâate göredir. Bu tilavete göre “**parça parça, parçalar**”⁷²⁰ anlamı verilmiştir.

İkinci kırâat vechi İbn Kesîr, Ebû Amr, Hamza, Kisâî, Ya’kûp ve Halefû’l-Âşir’e ait olup **كِسْفًا /kisfen** ⁷²¹ şeklinde okumuşlardır. Bu kırâatle lafız “bütün halde, tabaka şeklinde”⁷²² anlam verilmiştir.

• **Elmalılı Meâli**; “Yahut söyleyip zannettiğin gibi, göğü başımıza **parça parça düşüresin** veya Allah’ı ve melekleri söylediğine şahit getiresin.”⁷²³

• **Kur’an Yolu Meâli**; “Yahut -iddia ettiğin gibi- göğü üzerimize **parça parça düşürmelisin** veya Allah’ı ve melekleri karşımıza getirmelisin.”⁷²⁴

• **Ustaosmanoğlu Meâli**; “Ya da (inanmamamız hâlinde başımıza belâlar geleceğini) iddia ettiğin gibi, göğü üzerimize **parçalar hâlinde düşüresin** veya (iddianın

⁷¹⁷ Karaman, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/521-522.

⁷¹⁸ Pâluvi, *Zübdetü’l-İrfan*, 309.

⁷¹⁹ Dimyâtî, *İthâf*, 205 ; Dâni, *et-Teysîr*, 110.

⁷²⁰ Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’an*, 10/497.

⁷²¹ Dimyâtî, *İthâf*, 205.

⁷²² Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 250.

⁷²³ Yazır, *Elmalılı Meali*, 292.

⁷²⁴ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 290.

doğruluğuna) bir kefil olarak Allah'ı ve melekleri getiresin/veya Allah'ı ve melekleri (göreceğimiz şekilde) tam karşı(mız)da olarak getiresin..."⁷²⁵

- **Feyizli Meâli;** “Veya, senin iddia ettiğin gibi, göğü üzerimize **parça parça** düşürmelisin...”⁷²⁶

- **Ateş Meâli;** “Yahut zannettiğin gibi üzerimize gökten **parçalar** düşürmelisin...”⁷²⁷

- **Kısa Meâli;** “Ya da iddia ettiğin gibi, bizi helâk etmek üzere göğü **parça parça** üzerimize düşürmedikçe,...”⁷²⁸

- **İslâmoğlu Meâli;** “Ya da sürekli iddia ettiğin gibi **göğü başımızda paralamalı** ...”⁷²⁹

- **Şener'in vd. Meâli;** “Ya da bizi korkutmak için ileri sürdüğün gibi görüp **parça parça** üzerimize ...”⁷³⁰

Yukardaki eserlerden sadece İslâmoğlu Meali mezkûr kelimenin ikinci kırâatine göre (كِسْفًا/kisfen) meal vermiştir. Diğer eserler birinci kırâate yani Ebû Ca'fer, Âsım kırâatlerine (كِسْفًا) göre meal vermiştir. Yukarda verilen mealler ayetin bağlamına uygun olmak birlikte anlamı kuvvetlendirmek açısından her iki kırâat değerlendirmenin daha uygun olacağını söyleyebiliriz. Ayetteki kelime Ebû Ca'fer, Âsım kırâatleri (كِسْفًا) ve İbn Kesîr kırâati (كِسْفًا) kullanılarak “(iddia ettiğin gibi) göğü parça parça/bir bütün olarak üzerimize indirmelisin Allah (c.c.) ve meleklerini karşımıza getirmelisin” şeklinde ifade edilerek meale yansıtılabilir.

⁷²⁵ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 290.

⁷²⁶ Feyizli, *Feyizli Meali*, 290.

⁷²⁷ Ateş, *Ateş Meali*, 166.

⁷²⁸ Kısa, *Kısa Meali*, 272.

⁷²⁹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu'nun Meâli*, 548.

⁷³⁰ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 290.

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

134

kırâat imamlarının tilavetleridir. Bu kırâatle, lafza “Mûcizelerin Allah katından olduğunu **Firavun biliyordu**”⁷³⁵ anlamı verilmiştir.

İkinci kırâat ve Kisâî’ye ait olup عَلِمْتُ/**alimtü**⁷³⁶ şeklinde tilavet etmişlerdir. Bu okuyuşla lafza “(Hz. Mûsa) **ben biliyorum**”⁷³⁷ anlamı verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda ferşü’l-hurûfun meallere yansımaları değerlendirilmiştir:

- **Elmalılı Meâli**; “Mûsa dedi ki: “Ey Firavun! **Pekâlâ bilirsin** ki, bu mûcizeleri, birer ibret olmak üzere, ancak göklerin ve yerin Rabbi indirdi...”⁷³⁸

- **Kur’an Yolu Meâli**; “Mûsâ şöyle dedi: “**Çok iyi biliyorsun** ki, bunları birer ibret olmak üzere ancak göklerin ve yerin rabbi indirdi...”⁷³⁹

- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “O da: “Andolsun ki ; muhakkak **sen** işte bun(ca harikulade olay)ları ancak göklerin ve yerin Rab binin açık deliller hâlinde indirmiş olduğunu **elbette bilmektesin!**”⁷⁴⁰

- **Feyizli Meâli**; “(Mûsa) dedi ki: “(Ey Firavun!) **Pek iyi bilirsin** ki bunları, birer ibret (belge) olmak üzere göklerin ve yerin Rabbinden başkası indirmemiştir...”⁷⁴¹

- **Ateş Meâli**; “Mûsa dedi ki: “Bunları, ancak göklerin ve yerin Rabbinin, (benim doğruluğumu belgeleyen) kanıtlar olarak indirdiğini **pekala bildin**. Ey Firavun, ben de seni mahvolmuş görüyorum.”⁷⁴²

- **Kısa Meâli**; “Bunun üzerine Mûsâ, Ey Firavun!” dedi, “Bu mûcizeleri açık birer delil olarak sizlere gönderenin, göklerin ve yerin Rabb’inden başkası olmadığını **sen de pekâlâ biliyorsun!**”⁷⁴³

⁷³⁵ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 250.

⁷³⁶ Dimyâtî, *İthâf*, 206.

⁷³⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/1194.

⁷³⁸ Yazır, *Elmalılı Meali*, 293.

⁷³⁹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 291.

⁷⁴⁰ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 291.

⁷⁴¹ Feyizli, *Feyizli Meali*, 291.

⁷⁴² Ateş, *Ateş Meali*, 167.

⁷⁴³ Kısa, *Kısa Meali*, 273.

• **İslâmoğlu Meâli**; “(Mûsa) dedi ki: “Doğrusu (muhatabına) basiret kazandıran bu (vahyi), göklerin ve yerin Rabbi dışında kimsenin indiremeyeceğini **sen de çok iyi biliyorsun...**”⁷⁴⁴

• **Şener’in vd. Meâli**; “Mûsa da ona, “**Sen de pekâlâ biliyorsun** ki, göklerin ve yerin rabbi olan Allah bunları apaçık mucizeler olarak indirmiştir...”⁷⁴⁵

İncelediğimiz meallerde Ebû Ca’fer, Âsım, İbn Kesîr kırâatlerine göre عَلِمْتُ/alimte meal verilmiştir. Değerlendirilen bütün eserler ayetin bağlama uygun olduğunu söyleyebiliriz. İkinci kırâat olan İmam Kisâî’nin عَلِمْتُ/alimtü kırâati hiçbir eserde değerlendirilmemiştir.

Hiz. Mûsa’nın göstermiş olduğu harikulade halleri Firavun’un Allah (c.c.) katından gönderilen mûcizeler olduğunu bilebile inkarı söz konusudur (küfr-i inâdî).⁷⁴⁶ عَلِمْتُ/alimtü kırâatine göre Hiz. Mûsa bunların mûcize olduğunu bilmesi anlamı vardır. Zaten Hiz. Mûsa’nın mûcize olduğunu bilmemesi söz konusu olamaz. Çünkü, Mûsa (a.s.) davet eden elçi kendisi olmakla birlikte “ben bilmişimdir” diyerek delil getirmez. Belki Hiz. Mûsa gerçekleşen hadiselerin “Allah’ın kudretiyle olduğunu”⁷⁴⁷ ifade etmek içindir diyebiliriz. Ayetteki “عَلِمْتُ/alimtü” kelimesinin iki kırâat vechinin anlamını ihtiva eden “Mûsa dedi ki “Ey Firavun **sen de benim kadar iyi biliyorsun ki Allemlerin Rabbi bunlar ibret almanız için indiriyor...**” şeklinde meal verilerek söz konusu detayda göz ardı edilmemiş olacaktır.

2.9. Kehf Sûresi

Sûre 110 âyettir ve Mekkîdir. 28. âyetin Medenî olduğu rivayet edilmiştir. Sûre adını ; birkaç yerde geçen “kehf” kelimesinden almıştır. Sürede Allah’ın mukaddesliği ve kemal sıfatlarıyla Kur’an’ın fazileti, müminlere verilecek mükâfatlar ve Allah’a çocuk yakıştıranların uyarılması, Ashâb-ı Kehf kıssası, Hiz. Zülkarneyn kıssasından bahsedilmektedir. Surede geçen ferşî farklılıklar aşağıda kelime grupları şeklinde verilmiştir.

⁷⁴⁴ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 549.

⁷⁴⁵ Şener vd., *Şener Meali*, 291.

⁷⁴⁶ Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/526.

⁷⁴⁷ Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an*, 10/506.

وَتَحْسِبُهُمْ- وَتَرَوُا تَرَوْرُ- تَرَاوُرُ، مَرْفَقًا- مَرْفَقًا، وَيَبْشَر- بَيِّشَر، لَدْنِهِ- لَدْنُهُ، (بِالسَّكْتِ) عَوَجًا- عَوَجًا بِالْعُدْوَةِ- بِالْعُدَاةِ، يُشْرِكُ، مَائَةٍ- ثَلَاثَ مَائَةٍ، بَوْرَقِكُمْ- بَوْرَقِكُمْ، رُعْبًا- رُعْبًا، وَلَمْلَيْتَ- وَلَمْلَيْتَ - وَلَمْلَيْتَ- وَلَمْلَيْتَ، لَكِنَّا- لَكِنَّا، وَهُوَ- مِنْهُمَا- مِنْهَا، وَهُوَ- وَهُوَ، أَنَا أَكْثَرُ- أَنَا أَكْثَرُ، وَهُوَ- وَهُوَ، لَهُ ثَمَرٌ- ثَمَرٌ، لَهُ ثَمَرٌ، أَكْلَهَا- أَكْلَهَا، الرِّبَاحِ، عَقِبَا- عَقِبَا، الْحَقُّ- الْحَقُّ، الْوَلَايَةُ- الْوَلَايَةُ، يَكُنْ- تَكُنْ، وَهِيَ- وَهِيَ، يَثْمَرُهُ- يَثْمَرُهُ، يَثْمَرُهُ- يَثْمَرُهُ، أَنَا أَقَلُّ- أَنَا أَقَلُّ، نَقُولُ- يَقُولُ، وَمَا كُنْتُ- وَمَا كُنْتُ، مَا أَشْهَدُنَاهُمْ- مَا أَشْهَدُنَاهُمْ، لِلْمَلَائِكَةِ- لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا، تُسَبِّحُ الْجِبَالَ- تُسَبِّحُ الْجِبَالَ، الرِّيحُ- رَشْدًا- رَشْدًا، أَرَيْتَ- أَرَيْتَ، لِمَهْلِكِهِمْ- لِمَهْلِكِهِمْ، لِمَهْلِكِهِمْ- لِمَهْلِكِهِمْ، هُزَأَ، هُزَأَ، هُزَأَ، قُبُلًا- قُبُلًا، الْقُرْآنَ- الْقُرْآنَ، مَنْ لَدْنِي- لَدْنِي، مَنْ لَدْنِي- لَدْنِي، نَكْرًا- نَكْرًا، زَاكِيَةً- زَاكِيَةً، عُسْرًا- عُسْرًا، لِيَغْرَقَ أَهْلَهَا، لِيَغْرَقَ أَهْلَهَا، تَسْأَلْنِي- تَسْأَلْنِي، جَزَاءَ- جَزَاءَ الْحُسْنَى، نَكْرًا- نَكْرًا، حَامِيَةً- حَامِيَةً، فَاتَّبَعَ- فَاتَّبَعَ سَبَبًا، رُحْمًا- رُحْمًا، يُبْدِلُهَا- يُبْدِلُهَا، لَتَخَذَتْ- لَتَخَذَتْ، يَأْجُوجَ- يَأْجُوجَ وَمَاجُوجَ- يَأْجُوجَ وَمَاجُوجَ، يَفْقَهُونَ- يَفْقَهُونَ، السُّدَيْنِ- السُّدَيْنِ، فَاتَّبَعَ- ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا، ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا، يُسْرًا- يُسْرًا، الصُّدْفَيْنِ- الصُّدْفَيْنِ، الصُّدْفَيْنِ- الصُّدْفَيْنِ، رَدْمًا- رَدْمًا، مَكْتَنِي- مَكْتَنِي، سُدًّا- سُدًّا، خَرَجًا- خَرَجًا، وَمَجُوجَ- تَنَفَّدَ، هُزَأَ- هُزَأَ، هُزَأَ- هُزَأَ، يَحْسِبُونَ- يَحْسِبُونَ، دَكَّاءَ- دَكَّاءَ، اسْطَاعُوا- فَمَا اسْطَاعُوا، قَلَّ- قَلَّ، قَالَ- قَالَ، يَنْفَدَ⁷⁴⁸.

Bu sürede ferşü'l-hurûf bağlamında anlama etki eden 26, 34, 44, 51, 55, 74, 86,88, 93. ayetlerin meallere yansımaları ele alacağız.

2.9.1. Kehf 18/26

Ayetin metin ve mealı şöyledir: “...وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا” (...O, kendi hükümlerine kimseyi ortak etmez.).⁷⁴⁹Nüzûl dönemi ve metin içi anlam açısından baktığımızda Ashâb-ı Kehf kıssası Hz. Peygambere sorulmuş, o da Allah’ın vahyi ile onları cevaplamıştır. Onların mağarada kalma süreleri, gökler ve yerin bilgisi ancak Allah’ın katında olduğu vurgulanmıştır. Ayette Ashâb-ı Kehf’in hayatta iken Allah’ın (c.c.) hükmüyle hareket etmeleri anlaşılabildiği gibi yer ve göklerin ilmini elinde tutan Allah’ın (c.c.) icraatında ortak kabul etmemesi de anlaşılabilir. Birinci durumda “Allah’ın hükmüne ortak kabul etme” buyruğuna Hz. Peygamber ve dolayısıyla bütün ümmet ayetin muhatabı olur.

⁷⁴⁸ Feyizli, *Kirâat-i Aşere*, 191-195.

⁷⁴⁹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Mealı*, 297.

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَيْتُوا

د ن جع

لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

د ن جع

أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ

د ن جع

مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ

صله د جع

ن

وَلَا يُشْرِكْ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا

د جع

٤ ن⁷⁵⁰

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayette geçen وَلَا يُشْرِكْ/ve lâ yüşrikü kelimesi iki şekilde nakledilmiştir. Birinci kırâat vechi olan وَلَا يُشْرِكْ/ve lâ yüşrikü⁷⁵¹ ülkemizdeki Mushaf'lardaki kırâattir. İbn Âmir hariç diğer imamların rivayetleridir. Bu kırâatle lafız “Allah’ın hükmüne ortak olarak kimseye ihtiyacı olmayan/ ortaklığa müsaade etmeyen”⁷⁵² manası verilmiştir.

İkinci kırâat vechi İbn Âmir وَلَا تُشْرِكْ/ve lâ tüşrik⁷⁵³ olarak okumuştur. Bu vecihle naklolan lafza “(Ey peygamber) Allah’ın hükmüne hiç kimseyi ortak etme”⁷⁵⁴ anlamı

⁷⁵⁰ Ayette ferî farklılık bulunmamaktadır.

⁷⁵¹ Dimyâtî, *İthâf*, 213.

⁷⁵² Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 10/584.

⁷⁵³ Dimyâtî, *İthâf*, 213.

⁷⁵⁴ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 252.

verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda kırâat farklılıklarının meallere yansımaları değerlendirilmiştir:

- Elmalılı Meâli; “...O, kendi hükümlerine **kimseyi ortak etmez.**”⁷⁵⁵
- Kur’an Yolu Meâli; “...O, kendi hükümlerine **kimseyi ortak etmez.**”⁷⁵⁶
- Ustaosmanoğlu Meâli; “...O ise (kararlarında ve) hükmünde hiçbir kimseyi **ortak yapmaz!**”⁷⁵⁷
- Feyizli Meâli; “...O, hükmüne/hâkimiyetine hiç **kimseyi ortak etmez.**”⁷⁵⁸
- Ateş Meâli; “...Onların, O’ndan başka bir yardımcısı yoktur. Ve O, kendi hükmüne kimseyi **ortak etmez.**”⁷⁵⁹
- Kısa Meâli; “...O, hiç kimseyi hükmüne ve egemenliğine **ortak etmez.**”⁷⁶⁰
- İslâmoğlu Meâli; “...zira o egemenlik ve otoritesine kimseyi **ortak etmez.**”⁷⁶¹
- Şener’in vd. Meâli; “...O evreni yönetmede kimseyi kendisine **ortak etmez.**”⁷⁶²

İncelediğimiz Türkçe meallerde Ebû Ca’fer, Âsım, İbn Kesîr kırâatlerine وَلَا يُشْرِكْ/ve lâ yüşrikü göre ayet bağlamına uygun meal verilmiştir. İncelediğimiz meallerde وَلَا تُشْرِكْ/ve lâ tüşrik kırâatine göre değerlendirme yapılmamıştır. İkinci kırâatten (وَلَا تُشْرِكْ/ve lâ tüşrik) Allah (c.c.) Hz. Peygamberle (s.a.s.) ve müminlerin “Allah (c.c) hükmünü uygulamada” kimseyi ortak etmemesini istemektedir.⁷⁶³ Her iki kırâatin anlamını ifade etmek suretiyle “Allah hükümlerine kimseyi ortak etmez/ (Resulüm)Allah’ın hükmünde hiç kimseyi ortak tanıma...” şeklinde meal yapılabilir. Kırâat farkından kaynaklanan anlam meale yansıtılabilir.

⁷⁵⁵ Yazır, Elmalılı Meali, 297.

⁷⁵⁶ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 295.

⁷⁵⁷ Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Meali, 295.

⁷⁵⁸ Feyizli, Feyizli Meali, 295.

⁷⁵⁹ Ateş, Ateş Meali, 170.

⁷⁶⁰ Kısa, Kısa Meali, 277.

⁷⁶¹ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 560.

⁷⁶² Yazır, Elmalılı Meali, 295.

⁷⁶³ Muhammed Tâhir b. Muhammed b. Muhammed İbn Aşur, et-Tahrir ve’t-Tenvîr (Beyrut: ed-Dârü’t-Tûnisîyye, 2000), 15/53-54.

2.9.2. Kehf 18/34

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ

ثَمَرٌ د

ن جع

فَقَالَ لَصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا

د ١

منهما جع

٤ ن⁷⁶⁴

Ayetin metni ve meali şöyledir: “وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ...” (Böylece adamın bol ürünü oluyordu...).⁷⁶⁵ Ayette, Allah Teâlâ cennet ve cehennemliklerin hallerini iki kardeş üzerinden misal vermek suretiyle anlatmıştır. Bu iki kardeş, babalarından kalan mirası eşit şekilde (üç biner dinar) paylaşmışlardır. İman sahibi (Cennet ehli) olan kardeş servetiyle mü'min köleleri azad etmiş, elbiseler alarak yoksulları giydirmiş, ihtiyaç sahiplerine gıda temin etmiştir. Muttaki kardeş, ebedi hayatına yatırım yapmış ve cenneti hak etmiştir.⁷⁶⁶ İnkarcı (Cehennem ehli) kardeş ise varlığıyla kadınlarla evlenmiş, atlar, inekler satın almış, ticaretiyle büyük kârlar elde etmiş, zenginliğine zengin katmıştır. Mümin olan kardeş, inkarcı kardeşine sâlih ameller yapmasını, insanın yaratılışı anlatarak Allah'a ortak koşmamasını, o'na nankörlük etmemesini öğütlemiştir. Ahirete iman etmesini, şayet inkar ederse bunun Allah'ı varlığını kabul etmemek olduğunu anlatmıştır. Dünya üzerindeki her şeyin imtihan için verilmiş olduğunu anlamışını istemiştir. İnkarcı kardeş servetin sarhoşluğu ile nankörlükten sınır tanımamış, Allah'a iman etmemiş Ahiret hayatını inkar etmiş cehennemi hak etmiştir. Sonunda serveti helak olmuş hem dünyası hem ahireti mahvolmuştur.⁷⁶⁷

⁷⁶⁴ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfan*, 314.

⁷⁶⁵ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 311.

⁷⁶⁶ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 11/8-9.

⁷⁶⁷ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/552.

Anlam ve bağlamını verdiğimiz ayette geçen ثَمَرٌ/semerün lafzının iki kırâat veçhi vardır. Birinci kırâat vechini Âsım, Ebû Cafer, Ya'kûp ثَمَرٌ/semerün⁷⁶⁸ şeklinde tilavet ederler. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu tilavete göre lafza “mal, altın, gümüş vb. meta”⁷⁶⁹ anlamı verilmektedir.

İkinci kırâat vechi Nâfi', İbn Kesîr, İbn Âmir, Hamza, Kisâi ve Halefû'l-Âşir'e ait olup ثَمَرٌ/sümürun⁷⁷⁰ olarak okurlar. Bu kırâatle lafza “mal ve çocuk”⁷⁷¹ manası verilmiştir. Verilen bilgiler çerçevesinde kırâatlerin meallere yansımalarının değerlendirelim:

- **Kur'an Yolu Meâli**; “Böylece adamın **bol ürünü** oluyordu...”⁷⁷²
- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “Ayrıca (sayılanlar dışında) ona âit pek **çok mal** vardı...”⁷⁷³
- **Şener'in vd. Meâli**; “Bu adamın başka **gelir kaynakları** da vardı...”⁷⁷⁴
- **Elmalılı Meâli**; “...Ben **malca** senden daha zengin ve **insan sayısı** bakımından da senden daha güçlü ve üstünüm” dedi.”⁷⁷⁵
- **Feyizli Meâli**; “...“Benim **malım** ve servetim seninkinden daha çoktur ve (ayrıca) **maiyyetim** bakımından da senden daha itibarlıyım.” dedi.”⁷⁷⁶
- **Ateş Meâli**; “... “Ben **malca** senden zenginim, **adamca** da senden güçlüyüm.” dedi.”⁷⁷⁷
- **Kısa Meâli**; “...Karşılıklı konuşarak kendi arkadaşına: “Ben senden **mal** bakımından daha çok, **nüfus bakımından** daha üstünüm” dedi.”⁷⁷⁸

⁷⁶⁸ Dimyâtî, *İthâf*, 214.

⁷⁶⁹ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 253.

⁷⁷⁰ Dimyâtî, *İthâf*, 214.

⁷⁷¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/54-55.

⁷⁷² Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 296.

⁷⁷³ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 296.

⁷⁷⁴ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 296.

⁷⁷⁵ Yazır, *Elmalılı Meali*, 298.

⁷⁷⁶ Feyizli, *Feyizli Meali*, 296.

⁷⁷⁷ Ateş, *Ateş Meali*, 170.

⁷⁷⁸ Kısa, *Kısa Meali*, 278.

- **İslâmoğlu Meâli;** “...Derken, (bir gün) arkadaşıyla söyleşirken şöyle bir laf etti: “Benim **malım** seninkinden çok, dahası **nüfusça** da senden üstünüm.”⁷⁷⁹

Kur'an Yolu Meâli, Ustaosmanoğlu Meâli, Şener'in vd. Meâli Ebû Ca'fer, Âsım kırâatlerine göre (تَمْر/semërün) meal vermiştir. Elmalılı Meâli, Feyizli Meâli, Ateş Meâli, Kısa Meâli, İslâmoğlu Meâli Ebû Ca'fer, Âsım kırâatleri (تَمْر/semërün) İbn Kesîr (تَمْر/semërün) kırâatine göre meal vermişlerdir Ayette geçen “semërün” kelimesindeki kırâat farklılığının ortaya çıkan anlamlar birbirine yakın olmakla birlikte verilen mealler bağlamı ancak kelimenin her iki veçhinin kullanılmasıyla karşılanabilir. Burada kibir ve böbürlenmeye sebep olan sadece mal varlığı (تَمْر/semërün) değildir. Bu nedenle mezkur kelimenin “evlatlar, neferler” anlamındaki diğer kırâati (تَمْر/sümürün) meallerde verilmelidir. Bu eserler her iki kırâate göre meal verilmesi ayetin bağlamına daha uygundur diyebiliriz.

2.9.3. Kehf 18/44

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

هٰذَاكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ

د ن جع

هُوَ خَيْرٌ نَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا

د جع عُقْبًا

ن 780

Ayetin metni ve mealı şöyledir: “هٰذَاكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ نَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا” (İşte burada yardım ve dostluk, Hak olan Allah'a mahsustur. Mükâfatı en iyi olan O, en güzel âkıbeti veren yine O'dur.)⁷⁸¹ Nüzûl dönemi ve bağlam açısından ayete baktığımızda Allah Teala, cennet ve cehennemliklerin hallerini iki kardeş üzerinden misal verdiğini Kehf 34'de açıklamıştık. İki kardeş babalarından kalan mirası eşit şekilde (üç biner dinar) paylaşmışlardır. İman sahibi (Cennet ehli) olan kardeş servetiyle mü'min köleleri azad etmiş,

⁷⁷⁹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu'nun Meâli*, 562.

⁷⁸⁰ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, 316.

⁷⁸¹ Karaman, *Kur'an Yolu Meâli*, 297.

elbiseler olarak yoksulları giydirmiş, ihtiyaç sahiplerine gıda temin etmiştir. Muttaki kardeş ebedi hayatına yatırım yapmış ve cennete layık bir hale gelmiştir.⁷⁸²

Allah’a inanmayan kardeş ise varlığıyla kadınlarla evlenmiş, atlar, inekler satın almış, ticaretiyle büyük kârlar elde etmiş, zenginliğine zengin katmıştır. Mümin kardeşinin, inkarcı kardeşine sâlih ameller yapmasını, insanın yaratılışı anlatarak Allah’a ortak koşmamasını, o’na nankörlük etmemesini öğütlemiştir. Ahirete iman etmesini, şayet inkar ederse bunun Allah’ı varlığını kabul etmemek olduğunu anlatmıştır. Dünya üzerindeki her şeyin imtihan için verilmiş olduğunu anlamışın istemiştir. Ancak o bunlara kulak tıkayıp nefsinin arzusu doğrultusunda hareket etmiştir. İman yerine inkarı şükür yerine nankörlüğü tercih eden Allah’a inanmayan kişi sonunda bütün varlığını bir felaketle kaybedivermiştir. Bu durumda ona ne kendinin ne de başka birinin faydası dokunmadı.⁷⁸³

Anlam ve bağlamını izah ettiğimiz ayetteki **الْوَلَايَةُ/velâyetü** lafzını ele alacağız. Birinci Kırâat vechi Mushaf’taki vecih olup **الْوَلَايَةُ/velâyetü**⁷⁸⁴ Nâfi’, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca’fer, Ya’kûb’un hazerâtının okuyuşudur. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâate göredir. Bu vecihle lafza “yardım etme ve velîsi olma, sahip çıkma Allah’a aittir”⁷⁸⁵ manası verilmiştir.

İkinci kırâat vechi Hamza, Kisâî, Halefû’l-Âşîr’e ait olup **الْوَلَايَةُ/vilâyetü**⁷⁸⁶ şeklinde tilavet etmişlerdir. Bu kırâate göre “hükümlanlık, emirlik, kudret, otorite ancak ve ancak Allah’a aittir”⁷⁸⁷ anlamı verilmiştir. Bu bilgiler kapsamında kırâatler açısından aşağıdaki Türkçe mealleri değerlendirelim:

- **Şener’in vd. Meâli;** “İşte böyle durumlarda yardım etmek **koruyup kollamak/hükümlanlık**, yalnız gerçek tanrı olan Allah’a mahsustur...”⁷⁸⁸

- **Kısa Meâli;** “İşte burada **Gerçek Velayet/Yönetim, Hakk olan Allah’ındır...**”⁷⁸⁹

⁷⁸² Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an*, 11/8-9.

⁷⁸³ Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/552.

⁷⁸⁴ Dimyâtî, *İthâf*, 216.

⁷⁸⁵ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/68.

⁷⁸⁶ Dimyâtî, *İthâf*, 216.

⁷⁸⁷ Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an*, 11/28.

⁷⁸⁸ Şener vd., *Şener vd. Meâli*, 297.

⁷⁸⁹ Kısa, *Kısa Meali*, 279.

- Elmalılı Meâli; “İşte burada **yardım**, yalnız hak olan Allah’a aittir...”⁷⁹⁰
- Kur’an Yolu Meâli; “İşte burada **yardım ve dostluk**, Hak olan Allah’a mahsustur...”⁷⁹¹
- Ustaosmanoğlu Meâli; “İşte Burada (herkesin âciz kaldığı bu gibi durumlarda, hele de kıyâmet gününde) **yardım (ve güç)**, (Kendisi) Hak (ve gerçeğin ta kendisi olduğu gibi, **tüm kararları da hâlis bir adâlet**) olan Allah’a âittir...”⁷⁹²
- Feyizli Meâli; “...biz onu yeryüzünde (büyük) **bir iktidar sahibi** yaptık ve ihtiyaç duyduğu her şey için bir sebep (bir yol ve imkân) bahsettik.”⁷⁹³
- Ateş Meâli; “İşte o durumda **velilik (koruyuculuk)** yalnız hak olan Allah’a mahsustur...”⁷⁹⁴
- İslâmoğlu Meâli; “İşte orada -o anda dahi, gerçek anlamda **yâr ve yardımcı olma gücü**, sadece mutlak gerçeğin ta kendisi olan Allah’a aittir: O, hem **hak edilen karşılığı vermede** hem de nihaî akıbeti belirlemede rakipsizdir.”⁷⁹⁵

Elmalılı Meâli, Kur’an Yolu Meâli ve Ateş Meâli Ebû Ca’fer, Âsım, İbn Kesîr kırâatlerine göre (الْوَلَايَةُ) meal vermişlerdir. Feyizli Meâli ikinci kırâate (الْوَلَايَةُ) göre meal vermiştir. Şener’in vd. Meâli, Kısa Meâli, Ustaosmanoğlu Meâli, İslâmoğlu Meâli ise her iki kırâate göre meal vermiştir.

Ayete meal verirken her iki kırâatin kullanılmasını gerektiğini söyleyebiliriz. Çünkü kelimenin الْوَلَايَةُ/velayetü okuyuşunda Allah (c.c.) müminleri dost⁷⁹⁶ olarak kabul etmiş, onların hamisi ve koruyucusu olduğunu beyan etmiştir. Kelimenin الْوِلَايَةُ/vilayetü okuyuşunda nihayetsiz kudret sahibi Allah’ın ve bu kudreti **ahirette adaletle** kullanması söz konusudur. Allah (c.c.) hesap gününde adaletiyle müminlerin haklarını koruyacaktır. Şener’in vd. Meâli, Kısa Meâli, Ustaosmanoğlu Meâli, İslâmoğlu Meâli meal verirken **her iki**

⁷⁹⁰ Yazır, Elmalılı Meali, 299.

⁷⁹¹ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 297.

⁷⁹² Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Meali, 297.

⁷⁹³ Feyizli, Feyizli Meali, 297.

⁷⁹⁴ Ateş, Ateş Meali, 171.

⁷⁹⁵ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 564.

⁷⁹⁶ el-Bakara 2/257 ; Muhammed 47/11

kırâatin anlamını kullanmışlardır. Kırâatlerin meal formunda kullanımı açısından önemli değerlendirilmeler olarak görülebilir.

2.9.4. Kehf 18/ 44

Kırâati Aşere açısından Âsım, Ebû Ca'fer, İbn Kesîr kırâatlerini yukarda zikrettiğimiz için burada yer vermeyeceğiz. Ayetin metni ve meali şöyledir: ⁷⁹⁷هٰذَاكَ الْوَلَايَةُ 798 (İşte burada yardım ve dostluk, Hak olan Allah'a mahsustur. ⁷⁹⁹ Mükâfatı en iyi olan O, en güzel âkıbeti veren yine O'dur.). ⁷⁹⁹ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlamını yukarda zikrettiğimiz ayetteki "الْحَقُّ/elhakki" kelimesini ele alacağız. Bu kelime iki vecihle rivayet edilmiştir. Birinci kırâat vechi ülkemizdeki Mushaf'taki kırâat olup (Ebû Amr ve Kisâî hariç) tüm kurrâ esreli olarak الْحَقُّ/elhakki⁸⁰⁰ şeklinde okumuşlardır. "Yardım ve dostluk **yalnız Allah'a aittir**"⁸⁰¹ manası verilmiştir.

İkinci kırâat vechi Ebû Amr ve Kisâî dammeli الْحَقُّ/elhakku⁸⁰² şeklinde tilavet etmişlerdir. Bu kırâat "gerçek velayet/hükümlerlik Allah'a aittir." anlamını katar. Bu bilgiler çerçevesinde kırâatlerin mealler yansımalarını inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli**; "İşte burada yardım, **yalnız hak olan Allah'a** aittir. O'nun verdiği mükâfat da daha hayırlıdır, netice de daha hayırlıdır."⁸⁰³
- **Feyizli Meâli**; "**Gerçekten biz onu yeryüzünde (büyük) bir iktidar sahibi yaptık ve ihtiyaç duyduğu her şey için bir sebep (bir yol ve imkân) bahsettik.**"⁸⁰⁴
- **Kur'an Yolu Meâli**; "İşte burada yardım ve dostluk, **Hak olan Allah'a mahsustur...**"⁸⁰⁵

⁷⁹⁷ Kırâati Aşera açısından Âsım, Ebu Ca'fer, İbn Kesîr kırâati bir önceki ayette verilmiştir.

⁷⁹⁸ el-Kehf 18/44

⁷⁹⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 297.

⁸⁰⁰ Dimyâtî, *İthâf*, 216.

⁸⁰¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/68-69.

⁸⁰² Dimyâtî, *İthâf*, 216.

⁸⁰³ Yazır, *Elmalılı Meali*, 299.

⁸⁰⁴ Feyizli, *Feyizli Meâli*, 297.

⁸⁰⁵ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 297.

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “İşte Burada (herkesin âciz kaldığı bu gibi durumlarda, hele de kıyâmet gününde) yardım (ve güç), (Kendisi) **Hak** (ve gerçeğin ta kendisi olduğu gibi, tüm kararları da hâlis bir adâlet) **olan Allah’a âittir...**”⁸⁰⁶

• **Ateş Meâli;** “İşte o durumda velilik (koruyuculuk) yalnız **hak olan Allah’a mahsustur**. O’nun vereceği sevap da daha hayırlıdır, sonuç da daha hayırlıdır.”⁸⁰⁷

• **Şener’in vd. Meâli;** “İşte böyle durumlarda yardım etmek koruyup kollamak/hükümlanlık, yalnız **gerçek tanrı olan Allah’a mahsustur...**”⁸⁰⁸

• **Kısa Meâli;** “İşte burada Gerçek Velayet / Yönetim, **Hakk olan Allah’ındır**. O, sevap / yatırım bakımından en hayırlı, akıbet / sonuç bakımından da en hayırlıdır.”⁸⁰⁹

• **İslâmoğlu Meâli;** “İşte orada -o anda dahi, gerçek anlamda yâr ve yardımcı olma gücü, sadece **mutlak gerçeğin ta kendisi olan Allah’a aittir**: O hem hak edilen karşılığı vermede hem de nihâî akıbeti belirlemede rakipsizdir.”⁸¹⁰

İncelmediğimiz eserlerin tamamı bağlama uygun olup Ebû Ca’fer, Âsım, İbn Kesîr kırâatleri (**الْحَقَّ/elhakki**) değerlendirilmiştir.

2.9.5. Kehf 18/51

Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından ayete baktığımızda zamirlerden İblîs’i ve nevleri kastedildiğinde “Ben onlara ne göklerin ve yerin yaratılışını ne de bizzat kendilerinin yaratılışını gösterdim. Ben yoldan çıkaranları yardımcı edinecek değilim” yorumuna ulaşılır. Bu yorumdan hareketle ibadet taat layık ancak ve ancak yeri göğü ve insan ve insana dair herşeyi yaratan Allah Teâlâ’dır. Allah Teâlâ ne şeytanları ne de yanlış yola sapan insanları kendine yardımcı kabul etmeyeceğini bildirmektedir.

⁸⁰⁶ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 297.

⁸⁰⁷ Ateş, *Ateş Meali*, 171.

⁸⁰⁸ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 297.

⁸⁰⁹ Kısa, *Kısa Meali*, 279.

⁸¹⁰ İslâmoğlu, *İslâmoğlu Meâli*, 564.

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

مَا أَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ

١ _ صلّه _____ د ج

٤ _____ ن

وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا

د ن _____

كُنْتُ _____ ج 811

Şayet ayetteki zamirler İblîs'in yolundan gidenlere olarak takdir edilebilir. Bu durumda ayet “(Allah) Müşriklere yer ve göğün yaratılışını göstermediler, doğru yoldan çıkaranlar da yardımcım değildir. Müşrikler kainat yaratılırken sanki yardımcılarım varmış da görmüşler gibi bana ortak koştular.” şeklinde yorumlanabilir. Ayet her iki durumda da şirkin ne denli tutarsız bir zeminde dayanak bulmaya çalıştığını, müşriklerin ise sadece kendini kandırmaktan başka bir iş yapmadığını göstermektedir.

Anlam ve bağlamını izah ettiğimiz ayette geçen مَا أَشْهَدْتُهُمْ /mâ eşhettühüm lafzı ve مَا أَشْهَدْتُهُمْ /ve mâ küntü lafzının iki kırâat vechi vardır. مَا أَشْهَدْتُهُمْ /mâ eşhettühüm lafzını Ebû Ca'fer مَا أَشْهَدْنَاهُمْ /mâ eşhednahüm⁸¹² olarak tilavet etmiştir. Bu tilavet lafza “azamet/yücelik”⁸¹³ manasını katmaktadır. Diğer tüm kurrâ ayetteki zikrettiğimiz şekliyle مَا أَشْهَدْنَاهُمْ /mâ eşhednahüm⁸¹⁴ olarak kırâat etmişlerdir. Bu kelimenin kayda değer anlama etki etmemektedir.

Ancak diğer kırâat olan ve anlama etki eden وَمَا كُنْتُ /ve mâ künte kelimesi iki farklı okuyuşu vardır. Birinci kırâat vechi Mushaf'taki kırâat olup Ebû Ca'fer hariç diğer kırâat imamaları وَمَا كُنْتُ /ve mâ küntü⁸¹⁵ okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu okuyuşa göre Allah (c.c.) kendisi için “**Ben** yoldan çıkaranları yardımcı edinecek değilim.” manasını ifade ederek kendisinin yardımcıları olmadığı anlaşılır.

⁸¹¹ Pâluvî, Zübdetü'l-irfan, 317.

⁸¹² Dimyâtî, İthâf, 218.

⁸¹³ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 255.

⁸¹⁴ Dimyâtî, İthâf, 218.

⁸¹⁵ Dimyâtî, İthâf, 217.

İkinci kırâat vechi Ebû Ca'fer'in kırâati olan وَمَا كُنْتُ/ve mâ kunte⁸¹⁶'dur. Bu kırâatle lafza "Hz. Peygamberin (s.a.s.) saptıranların yardımcısı değilsin"⁸¹⁷ manası verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda mealleri inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli;** "**Ben**, onları (İblis ve soyunu) ne göklerin ve yerin yaratılışında ne de kendilerinin yaratılışında şahit tutmadım ve hiçbir zaman doğru yoldan çıkanları yardımcı edinmiş değilim."⁸¹⁸

- **Kur'an Yolu Meâli;** "...**Ben** yoldan çıkaranları yardımcı edinecek değilim."⁸¹⁹

- **Ustaosmanoğlu Meâli;** "**Ben** (hiçbir zaman) o saptırıcıları bir yardımcı edinmiş de değilim! (Ya siz nasıl ibadet hususunda onları bana ortak koşabiliyorsunuz?)."⁸²⁰

- **Feyizli Meâli;** "**Ben** ne göklerin ve yerin yaratılmasında ne de kendilerinin yaratılmasında, onları hazır bulundurmadım. (İnsanları) saptıranları da (kendime) yardımcı edinmiş değilim."⁸²¹

- **Ateş Meâli;** "**Ben** onları ne göklerin, yerin, yaratılmasında ve ne de kendilerinin yaratılmasında hazır bulundurdum ; yoldan şaşırtanları (kendime) yardımcı tutmuş da değilim."⁸²²

- **Kısa Meâli;** "**Ben** bu taptığınız şeytanları ne göklerin ve yerin yaratılışına tanık kıldım ne de kendilerinin yaratılışına ; ayrıca, insanları doğru yoldan saptıranları kendime hiçbir şekilde yardımcı edinmiş de değilim! Öyleyse, nasıl olur da sizin gibi yaratılmış varlıkların hükmüne boyun eğer, onları ilâh ediniyorsunuz? Böyle yaptığınız takdirde, Hesap Günü sizi Allah'ın azabından kim kurtarabilir?"⁸²³

- **İslâmoğlu Meâli;** "**Ben** onları ne göklerin ve yerin yaratılışına şahit kıldım, ne de kendi varoluşlarına ; üstelik Ben, (bu) saptırıcı güruhu yardımcı edinmiş de değilim."⁸²⁴

⁸¹⁶ Dimyâtî, *İthâf*, 217.

⁸¹⁷ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 256.

⁸¹⁸ Yazır, *Elmalılı, Meali*, 300.

⁸¹⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 288.

⁸²⁰ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 288.

⁸²¹ Feyizli, *Feyizli Meali*, 300.

⁸²² Ateş, *Ateş Meali*, 171.

⁸²³ Kısa, *Kısa Meali*, 280.

⁸²⁴ İslâmoğlu, *İslâmoğlu'nun Meâli*, 566.

varlıktan ta ki kainatın muazzam ve hikmetli yaratılışına dikkat çekmiş yaratılan her şeyin bir gayesinin olduğunu dolayısıyla insan da gayesiz başıboş bırakılmayacağı beyan etmiştir. Allah'ın (c.c.) verdiği bütün misaller insanların öğüt alması ve gerçeğe inanmalarını sağlamaktır. Allah Teâlâ Kur'an'da misal vermekteki muradı insanların öğüt alması ve iman etmeleri içindir. Buna mukabil bir kısım insanlar heva ve heveslerine tabi olmuş, kişisel çıkarları uğruna Hz. Peygamber'e karşı bağnazca bir mücadeleye girmişler, kalpleri hakikate kapatıp inkârlarında ısrar etmişlerdir. Kur'an'ın getirmiş olduğu delillere kulak verip iman etmek, tevbe etmeyi bırakıp önceki milletler gibi Hz. Peygamberden helak olmayı istemişlerdir.⁸²⁸

Allah Teâlâ peygamberleri, insanları helâk etmek için değil onlara müjde vermek ve isyan edenleri uyarmak için göndermiştir. Fakat inkarcılar, hakikat ulaşma yerine Allah'ın âyetlerini ve bu âyetlerde bildirilen azap ile alay etmişlerdir. Peşin hükümlü ve sabit fikirli kimselere ne kadar misal getirilirse getirilsin fayda vermez. Bunlar azabı apaçık görmedikçe iman etmezler. Ancak Allah'ın vaat ettiği azabı gördükten sonra inanmaları kendilerine bir fayda vermeyecektir.

Anlam ve bağlamını verdiğimiz ayette geçen **قُبُلًا/kubülen** lafzının iki kırâat veçhi vardır. Birinci kırâat vechi ülkemizdeki Mushaf'taki kırâattir. Âsım Hamza Kisâî, Ebû Ca'fer, Halefû'l-Âşir **قُبُلًا/kubülen**⁸²⁹ şeklinde kırâat ederler. Bu tilavetle lafza “gözleri önünde”⁸³⁰ anlamı verilmiştir.

İkinci kırâat veçhi Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir ve Ya'kûp **قُبُلًا/kubelen**⁸³¹ vechiyle tilavet etmişlerdir. Bu kırâate göre lafza “görülen, gelen, azaplar”⁸³² mana verilmiştir. Aktardığımız bilgiler çerçevesinde kırâatlerin Türkçe meallerdeki kullanımını inceleyelim:

• **Elmalılı Meâli**; “...geçmiş milletlerin başlarına gelen felaketlerin kendilerine de gelmesini veya ahiret azabının ansızın **göz göre göre gelip** çatmasını beklemek olmuştur.”⁸³³

⁸²⁸ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/563-564.

⁸²⁹ Dimyâtî, *İthâf*, 218.

⁸³⁰ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 11/52.

⁸³¹ Dimyâtî, *İthâf*, 218.

⁸³² Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 256.

⁸³³ Yazır, *Elmalılı Meali*, 301.

• **Kur'an Yolu Meâli;** “...öncekilerin başına gelenlerin kendi başlarına da gelmesini yahut âhiret azabının **göz göre göre** kendilerine gelmesini beklemeleridir.”⁸³⁴

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “...önceki (kâfir)lerin (helâk edilmesi hakkında Allâh-Teâlâ'nın, sürekli uygulamış olduğu ibret verici ilâhî kanun ve)sünnetinin kendilerine gelmesi (beklentisi), ya da azabın onlara **göz göre göre/ansızın/ gelişi** (ni istemeleri) engel olmuştur.”⁸³⁵

• **Feyizli Meâli;** “...ancak ve ancak evvelkilerin başlarına gelen, âdeti ilâhî (olan felaket)in kendilerine de gelmesini veya onlara **gözleri önünde** (ahiretteki) azabın gelivermesi (ni beklemeleri)dir.”⁸³⁶

• **Ateş Meâli;** “...ancak evvelkilerin yasasının kendilerine de gelmesi(ni) yahut azabın **açıkça karşılarına gelmesi** (ni beklemeleri)dir.”⁸³⁷

• **Kısa Meâli;** “...önceki milletlere uygulanan yasaların kendi üzerlerinde uygulanmasını veya kendilerine vadedilen cehennem azabının bir an önce **gelip karşılarına dikilmesini** beklemeleri, bu istekleri hemen gerçekleşmeyince de elçileri yalancılıkla itham etmeleridir.”⁸³⁸

• **İslâmoğlu Meâli;** “...ya öncekilerin başına gelenlerin kendi başlarına da gelmesini ya da âhiret azabının **gözlerinin önüne konulmasını** istemekten başkası değildi.”⁸³⁹

• **Şener'in vd. Meâli;** “...önceki kavimlerin kökünü kazıyan felaketlerin ya da ahiret azabının kendilerine de **apaçık bir şekilde** gelivermesini beklemeleridir.”⁸⁴⁰

Yukardaki eserlerin tamamı her iki kırâate göre meal verildiğini söyleyebiliriz. Çünkü ayette geçen “**kübülen**” kelimesinin kırâat farkları birbirine yakın anlamları içermektedir. Asım, İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer kırâatleri anlam olarak değerlendirilmiştir.

⁸³⁴ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 299.

⁸³⁵ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 299.

⁸³⁶ Feyizli, *Feyizli Meali*, 299.

⁸³⁷ Ateş, *Ateş Meali*, 172.

⁸³⁸ Kısa, *Kısa Meali*, 280.

⁸³⁹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu'nun Meâli*, 568.

⁸⁴⁰ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 299.

2.9.7. Kehf 18/74

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

فَانْطَلَقَا

____ د ن جع

حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ أَقْتَلْتَنِي نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ

____ ١ _____ زَاكِيَّةً _____ د جع

____ ٤ _____ ن

لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا

____ د ع

نُكْرًا _____ ص

ابْدَال " _____ جع⁸⁴¹

Ayetin metni ve mealı şöyledir: “فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ أَقْتَلْتَنِي نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ”

(...Mûsâ dedi ki: “Mâsum bir insanı, bir cana karşılık olmaksızın katlettin ha!..”).⁸⁴² Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından ayete baktığımızda Hz. Mûsa Allah (c.c.) katında üstün bir ilim seçkin bir kul olarak tanıdığı Hz. Hızır’a “Doğru yol (rüşd) olarak sana öğretilenden bana öğretmen için sana tabi olabilir miyim?”⁸⁴³ diye onun rehberliğini istemiştir. Hz. Mûsa (a.s.) Hz. Hızır (a.s.) ile yolcuğa çıkmış ve bu yolculuklarında kendisi için garip gelen üç hal yaşamıştır. Bunlardan birisi “masum bir gencin” Hızır (a.s.) tarafından öldürülmesidir. Mûsâ (a.s.) genci günahsız biri olduğunu söylemektedir. Bu ifadeyle Mûsa’nın (a.s.) gencin hiçbir günahını görmediği için söylediği veya öldürülen gencin buluşa ermeyen bir çocuk olmasından kaynaklanabilir.⁸⁴⁴ Gencin/çocuğun öldürülmesi Allah’ın sünneti, şeriatına göre uygun görülebilmesi için şu şartlarda mümkün olabilir. Öldürülen kişi idamı hak edecek bir suç işlemiş olmalı ya da gencin ömrü nihayet bulmuştur. Hz. Hızır’a genci öldürmesi Allah

⁸⁴¹ Pâluvî, *Zübdetü’l-irfan*, 319-320.

⁸⁴² Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 299.

⁸⁴³ el-Kehf 18/66.

⁸⁴⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/100.

c.c.. tarafından emredilmiştir. Gencin ölmesiyle ana ve babası evlatlarının zulmünden kurtulmuşlardır.⁸⁴⁵

Anlam ve bağlamını izah ettiğimiz ayette geçen **زَكِيَّة/zekiyyeten** kelimesinin iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi İbn Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ravh ve Halefî'l-Âşir'in **زَكِيَّة/zekiyyeten**⁸⁴⁶ okuyuşlarıdır. Ülkemizdeki Mushaf'ların bu kırâat vechine göredir. Bu kırâatle lafız “**günah işleyip tevbe eden**”⁸⁴⁷ anlamında kullanılmıştır.

İkinci kırâat vechi Nâfî‘, İbn Kesîr, Ebû Amr , Ebû Ca’fer, Ruveys’e ait olup **زَاكِيَّة/zâkiyyeten**⁸⁴⁸ şeklinde tilavet etmişlerdir. Bu tilavete göre lafız “**hiç günah işlemeyen**”⁸⁴⁹ anlamında kullanılmıştır. Bu bilgilerden hareketle aşağıdaki Türkçe mealleri inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli**; “Yine gittiler. Nihayet bir erkek çocuğa rastladıklarında Hızır hemen onu öldürdü. Mûsa: “Kıyas olmadan **masum** bir cana nasıl kıyarsın? Doğrusu sen çok fena bir şey yaptın” dedi.”⁸⁵⁰

- **Kurân Yolu Meâli**; “...Mûsâ dedi ki: “**Mâsum** bir insanı, bir cana karşılık olmaksızın katlettin ha!...”⁸⁵¹

- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “...O (geminin tahtasının koparılmasına dayanamazken, çocuğun kafasının koparılması gibi tahammül sınırlarını zorlayan bu hâdise ile karşılaşınca): “Yoksa sen (öldürdüğü) bir can karşılığı olmaksızın (**henüz bülûğa ermediği için günahlardan) tertemiz bir canı mı öldürdün?**”⁸⁵²

- **Feyizli Meâli**; “... (Mûsa:) “Bir can karşılığı olmaksızın, **tertemiz (günahsız) bir canı öldürdün ha!**”⁸⁵³

⁸⁴⁵ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/573-574.

⁸⁴⁶ Dimyâtî, *İthâf*, 218-219.

⁸⁴⁷ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 257.

⁸⁴⁸ Dimyâtî, *İthâf*, 218-219.

⁸⁴⁹ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 257.

⁸⁵⁰ Yazır, *Elmalılı Meali*, 302.

⁸⁵¹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 300.

⁸⁵² Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 300.

⁸⁵³ Feyizli, *Feyizli Meali*, 300.

• **Ateş Meâli;** “...(Mûsa): “Bir can karşılığı olmadan **temiz** bir cana kıydın ha?...”⁸⁵⁴

• **Kısa Meâli;** “...(Mûsa): “Bir cana karşılık olmaksızın **masum** bir cana kıydın ha?..”⁸⁵⁵

• **İslâmoğlu Meâli;** “...(Mûsa) “Ne, sen bir cana karşılık olmaksızın **masum** bir cana kıydın, öyle mi?” dedi...”⁸⁵⁶

• **Şener’in vd. Meâli;** “...Mûsa (öfkeyle) “Sebepsiz yere **masum bir çocuğu** nasıl öldürürsün...”⁸⁵⁷

Ele aldığımız eserlerden sadece Ustaosmanoğlu Meâli İbn Kesîr, Ebû Ca’fer kırâatlerine (زَكِيَّةً, **zâkiyeten/günahsız masum**) göre meal verilmiştir. Diğer eserler ise Âsım kırâatine göre meal verilmiştir. Verilen mealde Hz. Hızır’ın buluğa ermemiş günahsız bir çocuğu öldürdüğü yorumu vardır. Hz. Hızır’ın eceli gelen birini öldürmesi anlamında bakıldığında ölen kişinin buluğa ermemiş bir kimse olması bağlam açısından uygun düşebilir. Bu kanaat Hz. Hızır’ın Allah’ın emriyle masum bir insanı katlettiği sonucundan hareketledir. Ancak Hızır’ın (a.s.) öldürdüğü gencin çocuğun buluğa erdiği ve iki kasaba arasında yol kesicilik yaptığı tefsirlerde rivayet edilmektedir.⁸⁵⁸ Bu açıdan bakıldığında Allah’ın sünneti, şeriatına göre Hz. Hızır suçlu bir genci öldürmüştür. Hz. Mûsa’nın olaya hayretle bakması, öldürülen kişiyi masum zannetmesi ise olayın arka plana vakıf olmamasından kaynaklanmaktadır.⁸⁵⁹ Bu bağlamda Ustaosmanoğlu Meâli hariç diğer eserlerde Âsım kırâatine göre meal verilmesi bağlam açısından yerinde görebiliriz.

⁸⁵⁴ Ateş, *Ateş Meali*, 173.

⁸⁵⁵ Kısa, *Kısa Meali*, 282.

⁸⁵⁶ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 578.

⁸⁵⁷ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 300.

⁸⁵⁸ Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an*, 11/73.

⁸⁵⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/100.

2.9.8. Kehf 18/86

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا⁸⁶⁰

ا _____ د
خَامِئَةٍ _____ جع
ص _____ ء
ع _____

قُلْنَا يَا ذَا الْقُرْنَيْنِ إِنَّمَا أَنْتَ تُعَذِّبُ وَإِنَّمَا أَنْتَ تُنَجِّدُ فِيهِمْ حُسْنًا

ا _____ ا _____ صله د جع
ن _____ ء _____ ء

Ayetin metni ve meali şöyledir: “ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ ”⁸⁶¹ (Nihayet güneşin battığı yere varınca, onu **kara bir balçıkta** batar (gibi) buldu. Orada bir kavme rastladı...).⁸⁶¹ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda Kureyşli müşriklerin Hz. Peygamber’i imtihan etmek maksadıyla sordukları üç sorudan birine cevap mahiyetinde nâzil olan (Kehf/83-98) ayetler Zülkarneynden bahsetmektedir. Dünyaya hükmetmiş dört kral yaşamıştır. Bunlardan Davud oğlu Süleyman (ikisine de selam olsun) İskender mümin, Nemrut ve Buht Nassar ise kafirdir.⁸⁶² Allah (c.c.) Zülkarneyn’i güç, kuvvet, ilim, irfan ve her türlü maddî ve mânevî imkân vermiştir. Sahip olduğu imkanlarla Allah yolunda cihat etmiştir.

Anlam ve bağlamın açıkladığımız ayette geçen **حَمِئَةٍ/hamietin** kelimesi iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi Nâfi‘, İbn Kesîr, Ebû Amir, Hafs ve Ya’kûp’un vechidir ve **حَمِئَةٍ/hamietin**⁸⁶³ okurlar. Ülkemizdeki Mushaf bu kırâat vechine göredir. Bu tilavetle lafız “**kara çamuru bol balçık**” anlamında kullanılmıştır.⁸⁶⁴

⁸⁶⁰ Pâluvî, *Zübdetü’l-irfan*, 321.

⁸⁶¹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meali*, 302.

⁸⁶² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/111.

⁸⁶³ Dimyâtî, *İthâf*, 223.

⁸⁶⁴ İbn Aşur, *et-Tahrir ve’t-Tenvîr*, 15/128.

İkinci kırâat vechi İbn Âmir, Ebû Bekr Şu'be, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halefû'l-Âşîr'e ait olup حَامِيَّة/hâmieten⁸⁶⁵ olarak okurlar. Bu okuyuşa göre “sıcak” anlamı verilmiştir.⁸⁶⁶ Bu bilgilerden hareketle kırâat kullanımı açısından Türkçe mealleri inceleyelim:

- **Kur'an Yolu Meâli;** “Nihayet güneşin battığı yere varınca, onu **kara bir balçıkta** batar (gibi) buldu. Orada bir kavme rastladı...”⁸⁶⁷

- **Elmalılı Meâli;** “Nihayet güneşin battığı yere vardığı zaman, güneşi, (sanki) **kara bir balçıkta** batıyor buldu. Bir de bunun yanında bir kavim buldu. Biz ona dedik ki: “Ey Zülkarneyn! Onları ya cezalandırırsın veya onların hakkında iyi davranırsın.”⁸⁶⁸

- **Feyizli Meâli;** “Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca onu, **kara balçıklı** bir su gözesinde (Atlas Okyanusu'nda) batıyor buldu...”⁸⁶⁹

- **Ateş Meâli;** “Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca onu, **kara balçıklı** bir gözede batar buldu...”⁸⁷⁰

- **Kısa Meâli;** “Ve arka arkaya ülkeler fethederek, nihâyet güneşin battığı yerlere, yani batı sahillerine ulaşınca, **derin ve bulanık bir suda**, okyanusun koyu mavi sularında muhteşem bir manzara hâlinde güneşin batışını hayranlıkla izledi...”⁸⁷¹

- **İslâmoğlu Meâli;** “Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca, orada **kara balçığa** (benzer) bir su gözesinde (güneşi) batar buldu ve orada yerleşik bir topluluğa rastladı...”⁸⁷²

- **Şener'in vd. Meâli;** “Nihayet güneşin gurub ettiği yere yaklaşıncı gördü ki, sanki güneş **siyah balçıklı** bir suya batıyor. Orada inkârcı bir halk ile karşılaştı...”⁸⁷³

- **Ustaosmanoğlu Meâli;** “Nihâyet o, güneşin battığı (yön den) yer(yüzünün bittiği sahil)e ulaştığında, onu **kara balçıklı (kızgın) bir göze** (gibi görünen ufuk cihetin) de batar

⁸⁶⁵ Dimyâtî, *İthâf*, 223.

⁸⁶⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrir ve't-Tenvîr*, 15/128.

⁸⁶⁷ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 302.

⁸⁶⁸ Yazır, *Elmalılı Meali*, 304.

⁸⁶⁹ Feyizli, *Feyizli Meali*, 302.

⁸⁷⁰ Ateş, *Ateş Meali*, 174.

⁸⁷¹ Kısa, *Kısa Meali*, 283.

⁸⁷² İslâmoğlu, *İslâmoğlu'nun Meâli*, 574.

⁸⁷³ Şener vd., *Şener Meali*, 302.

halde buldu ve onun yanında (hayvan derilerini kendilerine elbise yapmış) bir topluma rastladı...”⁸⁷⁴

Ayette geçen “**hamietin**” kelimesi kırâat farklılıkları sebebiyle “balçık” ve “kızgın/sıcak”⁸⁷⁵ anlamlarına gelmektedir. Sadece Ustaosmanoğlu Meâli’nde İbn Kesîr (حَمِيَّة), Ebû Ca’fer, Âsım (حَامِيَّة) kırâatlerine göre meal verilmiştir. Kur’an Yolu Meâli, Elmalılı Meâli, Feyizli Meâli, Ateş Meâli, İslâmoğlu Meâli, Şener’in vd. Meâli, İbn Kesîr ve Asım (Hafs) kırâatlerine (حَمِيَّة) göre meal vermiştir. Kısa Meâli ise “**derin ve bulanık bir su**” ifadesiyle serbest bir mana verilmiştir. Verilen mealler ayet bağlamına uygundur.

2.9.9. Kehf 18/88

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

وَأَمَّا مَنْ أَمَنَّ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءُ الْحُسْنَىٰ

جَزَاءُ ٢ _____ د ج

ص _____ ٤

ع _____ ٤

وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا

د ن _____

يُسْرًا جع⁸⁷⁶

Ayetin metni ve meali şöyledir: “وَأَمَّا مَنْ أَمَنَّ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءُ الْحُسْنَىٰ” (*İman edip iyi şeyler yapan kimseye gelince, onun için de en güzel karşılık vardır.*)⁸⁷⁷ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda müşriklerin sadece Hz. Peygamber’i (s.a.s.) sınamak maksadıyla Zülkarneyn’in durumunu sormaları üzerine ayet inmiştir. Allah (c.c.) Zülkarneyn’e güç, kuvvet, ilim, irfan ve her türlü maddî ve manevî imkân vermiştir.⁸⁷⁸ O, sahip olduğu imkanlarla Allah yolunda cihat etmiştir. Zülkarneyn kâfir bir kavimle karşılaştı.

⁸⁷⁴ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 302.

⁸⁷⁵ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 258.

⁸⁷⁶ Pâluvi, *Zübdetü’l-irfan*, 321.

⁸⁷⁷ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 302.

⁸⁷⁸ Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/573-574.

Allah (c.c.) Zülkarneyn’ den onları öldürmesini ya da İslâm’a davet etmesini istedi. Zülkarneyn de o kavmi Hak dine davet etmiş, müşrik ve isyankarlara dünyada kendisinin azap edeceği, ahirette ise Allah’ın azabına maruz kalacaklarını bildirmiştir. Zülkarneyn inkârcı nankörleri kazanlarda pişirir, iman edenlere ise güzel hediyeler ve giysiler vermekle mükâfatlandırır.⁸⁷⁹

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayette geçen **جَزَاءُ الْحُسْنَى/cezaülhüsna** terkinin iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi Hafs, Hamza, Kisâî, Ya’kûp ve Halefû’l-Âşir’in kırâati olup **جَزَاءُ الْحُسْنَى/cezaenilhüsna**⁸⁸⁰ okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâat vechine göredir. Bu okuyuşa göre terkip “en güzel mükâfat, cennet”⁸⁸¹ anlamında kullanılmıştır.

İkinci kırâat vechi Nâfi‘, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Bekr Şu’be, Ebû Ca’fer’e ait olup **جَزَاءُ الْحُسْنَى/cezaülhüsna**⁸⁸² şeklinde tilavet etmişlerdir. Bu tilavetle lafza “o kimseye güzel fiilin mükâfatı vardır/en güzel mükâfat o kimsenindir”⁸⁸³ anlamları verilmiştir. Bu bilgilerden yola çıkarak kırâatlerin meallerde kullanımını inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli;** “*Amma her kim de iman edip iyi bir iş yaparsa, buna da **en güzel mükâfat** vardır. Biz ona dünyada kolaylık gösterir zor işlere koşmayız.*”⁸⁸⁴
- **Kur ’an Yolu Meâli;** “*İman edip iyi şeyler yapan kimseye gelince, onun için de **en güzel karşılık** vardır...*”⁸⁸⁵
- **Feyizli Meâli;** “*Ama kim de inanıp güzel amel (ve hareket)te bulunursa, **mükâfatların en güzeli** onundur...*”⁸⁸⁶
- **Ateş Meâli;** “*Fakat inanıp iyi iş yapan kimseye de **en güzel mükâfat** vardır...*”⁸⁸⁷

⁸⁷⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/120.

⁸⁸⁰ Dimyâtî, *İthâf*, 224.

⁸⁸¹ Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an*, 11/118.

⁸⁸² Dimyâtî, *İthâf*, 224.

⁸⁸³ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 259.

⁸⁸⁴ Yazır, *Elmalılı Meali*, 304.

⁸⁸⁵ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 302.

⁸⁸⁶ Feyizli, *Feyizli Meali*, 302.

⁸⁸⁷ Ateş, *Ateş Meâli*, 174.

• **Kısa Meâli;** “Allah’a ve gönderdiği mesaja iman edip güzel ve yararlı davranışlar ortaya koyanlara gelince, onlara da, yaptığı iyiliklerin karşılığı olarak, **âhirette en güzel ödül** verilecektir...”⁸⁸⁸

• **İslâmoğlu Meâli;** “Ama kim de iman eder ve erdemli davranırsa, işte onu da karşılık olarak **güzel bir akıbet** beklemektedir...”⁸⁸⁹

• **Şener’in vd. Meâli;** “İman edip iyi ve yararlı işler yapanlara ise, **dünyada da ahirette de bir mükâfat vardır...**”⁸⁹⁰

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “Ama kim iman etmiş ve (onun gerektirdiği şekilde) sâlih bir amel işlemişse, ona da bir **mükâfat** olarak o (cennet gibi) **en güzel olan şey vardır!..**”⁸⁹¹

Yukarıdaki eserlerde Ustaosmanoğlu Meâli hariç tüm eserler İbn Kesîr, Ebû Ca’fer, Âsım (Şube rivayeti) kırâatlerine **جَزَاءُ الْحُسْنَى/cezaülhüsna** göre meal verilmiştir. Ustaosmanoğlu Meâli ise her iki kırâate göre meal vermiştir. Ayette geçen “**جَزَاءُ الْحُسْنَى/cezaül-hüsna**” ile **جَزَاءُ الْحُسْنَى/cezaenil-hüsna** kırâatleri birbirine yakın anlamları içerir. Ancak bağlama açısından değerlendirdiğimizde kırâatlerin her iki anlamının mealde verilmesi gerekli görebiliriz. Çünkü tefsirlerde “**cezaenil-hüsna**” terkihi “**cennet**”⁸⁹² anlamında kullanılmıştır.⁸⁹³ Mümin ve sâlih kulların ahirette karışılacağı en güzel mükâfat/akıbet/ödül kelimeleri yerine “**cennet**” kullanılması en güzel ifade şeklidir diyebiliriz. Bu bağlam da meallerden Ustaosmanoğlu Meâli eserinin bu ayrıntıyı değerlendirmesi isabetlidir.

2.9.10. Kehf 18/93

Ayetin metni ve meali şöyledir: “**حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّيِّئَيْنِ**” (Nihayet iki dağ arasına ulaştığında bunların ötesinde nerede ise hiçbir sözü anlamayan bir kavim buldu.).⁸⁹⁴Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda Hz. Zülkarneyn ordusuyla kuzeye sefer düzenlemiştir. Hazar denizinden Karadeniz’e doğru sıralanan dağlara kadar ilerlemiştir. Hz.

⁸⁸⁸ Kısa, Kısa Meali, 283.

⁸⁸⁹ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 574.

⁸⁹⁰ Şener vd., Şener vd. Meali, 302.

⁸⁹¹ Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Meali, 302.

⁸⁹² Yûnus 10/26.

⁸⁹³ Karaman vd., Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, 3/98-99.

⁸⁹⁴ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 302.

Zülkarneyn bu dağlarda Ye’cûc ve Me’cûc ile karşılaşmıştır. Ye’cûc ve Me’cûc’ün hakkında kesin bir bilgi olamamakla birlikte Hz. Nûh’un oğlu Yâfes’in neslinden iki kabile olduğu ya da birçok kabileden oluşturduğu ordu niteliğinde savaşçı tahripkar insanlar olarak tanımlanmıştır.

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا

١ _____ د

السَّدَّيْنِ _____ ج

ص _____ ء

ع⁸⁹⁵

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayetteki السَّدَّيْنِ/seddeyni lafzının iki kırâat veçhiyle tilavet edilmiştir. Birinci kırâat vechi İbn Kesîr, Ebû Amr, Hafs, Hamza, Kisâî, Halefû'l-Âşir'in kırâatleridir. السَّدَّيْنِ/seddeyn⁸⁹⁶ olarak kırâat etmişlerdir. Ülkemizdeki Mushaf bu kırâat vechine göredir. Her iki kırâatte kelime aynı manaya “dağ/engel” gelmektedir.⁸⁹⁷ İnsanların yaptıkları engel ifade için fetha ile “sedden/iki dağ” okunur.⁸⁹⁸

İkinci kırâat veçhi Nâfi‘, İbn Âmir, Ebû Bekr Şu’be, Ebû Ca’fer ve Ya’kûp السَّدَّيْنِ/süddeyn⁸⁹⁹ olarak tilavet ederler. Mezkur kelime südden okuyuşuyla “iki set” Allah’ın tarafından yapıldığı anlamı vardır. Bu bilgiler doğrultusunda aşağıdaki mealleri kırâatler yönünden inceleyelim:

- **Elmalılı Meâli;** “Nihayet *iki dağ* arasına ulaştığında onların önünde, hemen hiç söz anlamayan bir kavim bulmuştu.”⁹⁰⁰

- **Kur’an Yolu Meâli;** “Nihayet *iki dağ* arasına ulaştığında bunların...”⁹⁰¹

⁸⁹⁵ Pâluvî, *Zübdetü'l-irfan*, 321.

⁸⁹⁶ Dimyâtî, *İthâf*, 225.

⁸⁹⁷ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 260.

⁸⁹⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-arab*, 207.

⁸⁹⁹ Dimyâtî, *İthâf*, 225.

⁹⁰⁰ Yazır, *Elmalılı Meali*, 304.

⁹⁰¹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 302.

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “Nihâyet (aralarına sed yapacağı) o *iki dağın* arasına ulaştığı zaman...”⁹⁰²

• **Feyizli Meâli;** “Nihayet *iki dağ* arasına ulaştığı zaman, onların önünde (eteğinde), hemen hemen hiç söz (dil) anlamayan bir topluluk buldu.”⁹⁰³

• **Kısa Meâli;** “Nihâyet, *iki doğal set* olarak, oradaki insanları düşman saldırısından koruyan sarp kayalıkların arasındaki dar geçide varınca...”⁹⁰⁴

• **İslâmoğlu Meâli;** “Nihayet *iki (doğal) set* arasına ulaştığı zaman, onların arasında yaşayan bir topluluğa rastladı...”⁹⁰⁵

• **Ateş Meâli;** “Nihayet *iki sed* arasına ulaşınca onların önünde hemen hiç söz anlamayan bir kavim buldu.”⁹⁰⁶

• **Şener’in vd. Meâli;** “Nihayet *iki sed (iki dağ)* arasında bir yere varıldığında...”⁹⁰⁷

Elmalılı Meâli, Kur’an Yolu Meâli, Ustaosmanoğlu Meâli, Feyizli Meâli, Şener’in vd. Meâli eserleri birinci kırâate göre meal vermiştir. İbn Kesîr, Âsım (Hafs) kırâatlerine göre vermişlerdir. Kısa Meâli ve İslâmoğlu Meâli ise Ebû Ca’fer, Âsım (rivayeti Şu’be) kırâatlerini esas almışlardır. Ateş Meâli kırâatlerden bağımsız serbest mana vermiştir. Verilen bütün mealler ayetin bağlamına uygundur.

2.9.11. Kehf 18/93

Kırâati Aşere açısından Âsım, Ebû Ca’fer, İbn Kesîr kırâati yukarda verilmiştir.⁹⁰⁸ Ayetin metni ve meali şöyledir: “لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا” (...nerede ise hiçbir sözü anlamayan bir kavim buldu.)⁹⁰⁹ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından değerlendirdiğimizde Zülkarneyn ordusuyla sefere çıktığı zaman Orta Asya (ya da

⁹⁰² Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 302.

⁹⁰³ Feyizli, *Feyizli Meali*, 302.

⁹⁰⁴ Kısa, *Kısa Meali*, 283.

⁹⁰⁵ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 574.

⁹⁰⁶ Ateş, *Ateş Meali*, 175.

⁹⁰⁷ Şener vd., *Şener vd. Meâli*, 302.

⁹⁰⁸ Pâluvî, *Zübdetü’l-İrfan*, 321.

⁹⁰⁹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 302.

Kafkasya’da) Türklerle karşılaşmıştır. Zülkarneyn ile aynı dili konuşmayan Türkler birbirleriyle bir süre anlaşılamamışlardır. Allah’ın verdiği ilim ve hikmet sayesinde Zülkarneyn Türklerle bir şekilde anlaşmış onların yardım istemeyle bozguncu ve yıkıcı bir kavim olan Ye’cûc ve Me’cûc’e karşı sağlam bir set yapmıştır. Zülkarneyn sapa sağlam yaptığı seddi, bozguncu kavim ne aşabilmiş, ne de delebilmışlardır.⁹¹⁰

Anlam ve bağlamını verdiğimiz ayette geçen “يَفْقَهُونَ” lafzının iki farklı okuyuşu vardır. Birinci kırâat vechi Nâfi’, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca’fer, Ya’kûp’un kırâatidir ve يَفْقَهُونَ/yefkahûne⁹¹¹ şeklinde okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâat vechine göredir. Bu okuyuşla göre lafza “**anlamayan**”⁹¹² manası verilmiştir.

İkinci kırâat vechi Hamza, Kisâi ve Halefû’l-Âşir يَفْقَهُونَ/yüfkahûne⁹¹³ olarak kırâat etmişlerdir. Bu tilavete göre lafız “**anlatamayan**”⁹¹⁴ anlamında kullanılmıştır. Bu bilgilerden hareketle kırâatlerin meallerde kullanımını değerlendirelim:

- **Elmalılı Meâli**; “Nihayet iki dağ arasına ulaştığında onların önünde, hemen **hiç söz anlamayan** bir kavim bulmuştu.”⁹¹⁵
- **Kur’an Yolu Meali**; “...nerede ise **hiçbir sözü anlamayan** bir kavim buldu.”⁹¹⁶
- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “...onların önünde öyle bir toplum buldu ki, onlar (dillerinin garipliği ve akıllarının kıtlığı yüzünden) **hiçbir söz anlamaya yanaşmıyorlardı**.”⁹¹⁷
- **Feyizli Meâli**; “Nihayet iki dağ arasına ulaştığı zaman, onların önünde (eteğinde), hemen hemen **hiç söz (dil) anlamayan** bir topluluk buldu.”⁹¹⁸

⁹¹⁰ Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/580-581.

⁹¹¹ Dimyâtî, *İthâf*, 225.

⁹¹² Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an*, 11/122.

⁹¹³ Dimyâtî, *İthâf*, 225.

⁹¹⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/124.

⁹¹⁵ Yazır, *Elmalılı Meali*, 304.

⁹¹⁶ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 302.

⁹¹⁷ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 302.

⁹¹⁸ Feyizli, *Feyizli Meali*, 302.

• **Ateş Meâli;** “Nihayet iki sed arasına ulaşınca onların önünde hemen **hiç söz anlamayan** bir kavim buldu.”⁹¹⁹

• **İslâmoğlu Meâli;** “Nihayet iki (doğal) set arasına ulaştığı zaman, onların arasında yaşayan bir topluluğa rastladı ; konuştuğu **dilden pek anlamıyorlardı.**”⁹²⁰

• **Şener’in vd. Meâli;** “...neredeyse hiç söz dinlemeyen, **anlamayan** (din iman, hayır şer bilmeyen) bir halkla karşılaştı.”⁹²¹

• **Kısa Meâli;** “...Zülkarneyn’in konuştuğu dili bilmedikleri için, **söylenenleri neredeyse hiç anlamayan** dilleri farklı, ifâdeleri yetersiz bir toplumla karşılaştı.”⁹²²

Elmalılı Meâli, Kur’an Yolu Meali, Ustaosmanoğlu Meâli, Feyizli Meâli, Ateş Meâli, Şener’in vd. Meâli, İslâmoğlu Meâli eserleri birinci kırâate göre meal vermişlerdir. Ebû Ca’fer, Âsım ve İbn Kesîr kırâatlerine (يَفْقَهُونَ/yefkahûne) esas almış ve bağlama uygun meal vermişlerdir. Kısa Meâli ise her iki kırâati değerlendirmiş ve Ebû Ca’fer, Âsım ve İbn Kesîr kırâatleri (يَفْقَهُونَ /yefkahûne) ile Hamza, Kisâî ve Halefü’l-Âşir kırâatlerinin (يُفْكِهِونَ/yüfkîhûne) anlamlarını meale yansıtmıştır.

Zülkarneyn ile aynı dili konuşmayan kavim (Türkler) Zülkarneyn’in sözlerini anlamıyorlar, kendilerini de ifade edemiyorlardı. Dolayısıyla meallerde يَفْقَهُونَ/yefkahune kelimesine “hiç sözden anlamayan” şeklinde yorumlanması sorunlu görülebilir. Çünkü tefsirlere bakıldığında Zülkarneyn’in söz konusu kavimle anlaşarak iş birliği yaptıkları rivayet edilmektedir.⁹²³

Ayet bağlamı ve kırâat farklılıkları göz önünde bulundurularak “... Zülkarneyn dilinden anlamayan/meramını anlatamayan bir kavim(farklı dil konuştukları için) buldu.” şeklinde meal yapılabilir ve her iki kırâat meal formunda gösterilebilir.

⁹¹⁹ Ateş, *Ateş Meali*, 175.

⁹²⁰ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 574.

⁹²¹ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 302.

⁹²² Kısa, *Kısa Meali*, 283.

⁹²³ Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/581-582.

Ayetin metni ve mealı şöyledir: “قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا” (Melek, “Ben ancak sana tertemiz bir erkek çocuk **bağışlamak** için rabbin tarafından gönderilmiş bir elçiyim” dedi.”).⁹²⁷ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda Allah (c.c.) Cebrail’i Hz. Meryem’e çocuğu olacağı haberini bildirmek için üzere görevlendirmiştir. İnsan suretinde görünen Cebrail’den (a.s.) Hz. Meryem kötülük edeceğinden korkmuş ve Allah’a sığınmıştır. Gelen kişinin Cebrail (a.s.) olduğunu anlayınca bunun nasıl gerçekleşeceğine dair sorular sormuştur. Allah’ın babasız bir çocuk dünyaya getirmesi zor olmayacağı ancak kudretinin bir nişanesi, ayeti olacağı cevabını almıştır. Çünkü Allah, bir şeyin murad ettiğinde zaman ona “ol” demesi kafidir.⁹²⁸

Anlam ve bağlamını verdiğimiz ayetteki **لِيَهَبَ لَكِ/liehebe leki** lafzının iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi Kalûn, İbn Kesîr, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca’fer ve Halefû’l-Âşir ayetteki şekliyle **لِيَهَبَ لَكِ/liehebe leki**⁹²⁹ okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf bu kırâat vechine göredir. Bu tilavetle lafız “sana vereyim”⁹³⁰ manasında kullanılmıştır.

İkinci kırâat vechi Verş, Ebû Amr ve Ya’kûp **لِيَهَبَ لَكِ/liyehebe leki**⁹³¹ olarak okumuşlardır. Bu kırâate göre “Allah’ın sana armağan etmesi için”⁹³² anlamı verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda kırâatlerin Türkçe meallere etkisini değerlendirelim:

- **Elmalılı Meâli**; “Melek: “Ben, sana temiz bir oğlan **bağışlamak** için, Rabbinin gönderdiği bir elçiyim” dedi.”⁹³³
- **Kur’an Yolu**; “Melek, “Ben ancak sana tertemiz bir erkek çocuk **bağışlamak** için rabbin tarafından gönderilmiş bir elçiyim” dedi.”⁹³⁴
- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “O da: “Ben ancak sana(günahlardan uzak) tertemiz/peygamber/hayırla büyüyecek/bir oğlan çocuk **bağışlamam** için, (O kendisine sığındığın) Rabbinin (göndermiş olduğu) elçisiyim!” dedi.”⁹³⁵

⁹²⁷Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 305.

⁹²⁸Karaman, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/596.

⁹²⁹Dânî, *et-Teysîr*, 141.

⁹³⁰Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an*, 11/180.

⁹³¹Dânî, *et-Teysîr*, 140.

⁹³²Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 262-263.

⁹³³Yazır, *Elmalılı Mealı*, 305.

⁹³⁴Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 305.

⁹³⁵Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Mealı*, 305.

• **Şener'in vd. Meâli;** “Cebrail O’na “(Korkmana gerek yok) ben sana tertemiz bir çocuk **bağışlamak** üzere Rabbin tarafından gönderilmiş bir elçiyim” dedi.”⁹³⁶

• **Feyizli Meâli;** “(Cebrail de:) “Ben ancak Rabbinin sana tertemiz bir oğlan **bağışlamak** için gönderdiği elçisiyim.” dedi.”⁹³⁷

• **Ateş Meâli;** “(Ruh): “Ben, dedi, sadece Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir erkek çocuğu **hediye edeyim** diye (geldim).”⁹³⁸

• **Kısa Meâli;** “Cebrail, “Korkma!” dedi... tertemiz bir erkek çocuk **armağan etmeye** geldim.”⁹³⁹

• **İslâmoğlu Meâli;** “(Melek): “Ben sadece Rabbinin elçisiyim ; sana pırıl bir oğlan çocuğu **armağan etmek** için buradayım!” dedi.”⁹⁴⁰

İnceldiğimiz eserlerde her iki kırâat kullanılmış ve bağlama uygun meal verilmiştir. Söz konusu kelimenin her iki kırâat vechi anlam olarak birbirine yakındır. Allah’ın armağan etmesi ile Hz. Cebrail’in (a.s.) hediye (haber) İsa (a.s.) müjdelemesi aynı manaya matuftur.⁹⁴¹ Bu bağlamda Ebû Ca’fer, Âsım ve İbn Kesîr kırâatlerinin (لَا هَبَ لَكَ) anlamlarının kullanıldığını söyleyebiliriz.

2.10.2. Meryem 19/24

Ayetin metni ve meali şöyledir: “فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا” (Aşağısından biri ona şöyle seslendi: “Tasalanma! Rabbin senin altında bir su kaynağı yaratmıştır”).⁹⁴² Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından değerlendirdiğimizde Allah (c.c.), Hz. Meryem’e ikram ettiği nimetlerini hatırlatarak onu teselli etmek ve üzüntüsünü gidermek istemiştir. Kaynak suyu, meyveler ve hurmaları onun istifadesine sunmuştur. Hz. Meryem’in üzüntüsü yiyecek ve içecek yokluğundan değildi. Ancak Hz. Meryem’in her türlü iftiradan uzak, iffetli bir kişi olduğunu, ona Allah (c.c.) katından olağanüstü haller

⁹³⁶ Şener vd., Şener vd. Meâli, 305.

⁹³⁷ Feyizli, Feyizli Meali, 305.

⁹³⁸ Ateş, Ateş Meali, 177.

⁹³⁹ Kısa, Kısa Meali, 286.

⁹⁴⁰ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 581.

⁹⁴¹ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 263.

⁹⁴² Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 305.

verildiğini İsa'nın (a.s.) doğumu da İlahi ikramlar nevinden olduğunu hatırlatmak maksadıyladır.⁹⁴³

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

فَنَادِيهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا

د	۱	مَنْ تَحْتَهَا
ص	۳	
ع	۳	
جع	۱	

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayetteki مَنْ تَحْتَهَا/min tahtihâ kelimesinde iki farklı okuyuş söz konusudur. Birinci kırâat vechi Mushaf'taki vecihtir. Nâfi', Âsım (Hafs), Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer, Ravh ve Halefû'l-Âşir okuduğumuz Mushaf'lardaki gibi مَنْ تَحْتَهَا/min tahtihâ⁹⁴⁵ şeklinde kırâat etmişlerdir. Bu kırâatle Hz. Meryem'e hitap edenin "Cebrail (a.s.)"⁹⁴⁶ olduğu manası verilmiştir.

İkinci Kırâat vechi İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Bekr Şu'be ve Ruveys konusu kelimeyi مَنْ تَحْتَهَا/men tahtehâ⁹⁴⁷ olarak tilavet ederler. Bu tilavetle Hz. Meryem'e hitap edenin "İsa (a.s.)"⁹⁴⁸ olduğu anlaşılır. Bu bilgiler ışığında Türkçe meallerde kırâatlerin kullanımını inceleyelim:

• **Kısa Meâli;** "...İşte o anda, altındaki yeni doğmuş yavrusu ona, "Üzülme anneciğim!" diye seslendi..."⁹⁴⁹

• **Elmalılı Meâli;** "**Melek**, Meryem'e, aşağı tarafından şöyle seslendi. "Sakin üzülme, Rabbin alt tarafında bir ırmak akıttı."⁹⁵⁰

⁹⁴³ Zemahşerî, el-Keşşâf, 4/166.

⁹⁴⁴ Pâluvî, Zübdetü'l-irfan, 327.

⁹⁴⁵ Dâni, et-Teysîr, 121.

⁹⁴⁶ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 263.

⁹⁴⁷ Dâni, et-Teysîr, 121.

⁹⁴⁸ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 263.

⁹⁴⁹ Kısa, Kısa Meali, 286.

⁹⁵⁰ Yazır, Elmalılı Meali, 307.

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “...(Cebrail) “Rabbin, senin aşağı tarafında küçük bir nehir yaratmıştır.”⁹⁵¹

• **Ateş Meâli;** “Altından (**Ruh**) ona şöyle seslendi: “Üzülme Rabbin alt tarafında bir su arki var etti.”⁹⁵²

• **Şener’in vd. Meâli;** “... (**Cebrail**) “Sen üzülme! Rabbin, alt tarafında bir su arki meydana getirmiştir.”⁹⁵³

• **Kur’an Yolu Meâli;** “Aşağısından biri ona şöyle seslendi: “Tasalanma! Rabbin senin altında bir su kaynağı yaratmıştır”⁹⁵⁴

• **Feyizli Meâli;** “Derken, alt tarafından (bir ses) ona şöyle seslendi: “Üzülme, Rabbin alt (yan)ında küçük bir nehir meydana getirdi”⁹⁵⁵

• **İslâmoğlu Meâli;** “Bunun ardından o (hurma ağacının) alt tarafından ona hitaben **bir ses geldi**...”⁹⁵⁶

Yukardaki meallerden Şener’in vd. Meâli, Ateş Meâli, Ustaosmanoğlu Meâli, Elmalılı Meâli Ebû Ca’fer, Âsım (rivayeti Hafs) kırâatlerine (مِنْ تَحْتِهَا) göre meal vermişlerdir. İslâmoğlu Meâli’de dipnot vererek seslenen varlığın “Cebrail” olduğuna işaret etmiştir. Kısa Meâli Âsım (rivayeti Şu’be) ve İbn Kesîr kırâatlerine (مِنْ تَحْتِهَا) göre meal vermiştir. Kur’an Yolu Meâli ve Feyizli Meâli ise kırâatlerden bağımsız anlam verdiği söylenebilir.

Ayette geçen مِنْ تَحْتِهَا/mintahtiha kelimesinin farklı okuyuşlarından (Cebrail) Melek veya İsa (a.s.) anlamlarına ulaşmak mümkündür. Ancak tefsirlerde seslenen varlığın “Melek (Cebrail)” olduğu kanaati ağır basmaktadır.⁹⁵⁷ Mealde Hz. Meryem’e seslenen varlığın Melek (Cebrail) olarak değerlendirmek bağlam açısından en uygun tercihtir diyebiliriz. Bununla birlikte ferşü’hurûf konu olan kelime her iki kırâatin değerlendirmek suretiyle

⁹⁵¹ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 305.

⁹⁵² Ateş, *Ateş Meali*, 177.

⁹⁵³ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 305.

⁹⁵⁴ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 305.

⁹⁵⁵ Feyizli, *Feyizli Meali*, 305.

⁹⁵⁶ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 581.

⁹⁵⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/185.

“Aşağıdan Cebrail/ Hz. İsa ona şöyle seslendi...” şeklinde meal verilebilir kırâat farklılıkların meal boyutundan değerlendirilebilir.

2.10.3. Meryem 19/34

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ

د ن ج

قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ

قَوْلَ الْحَقِّ صلّه د

ج

ن⁹⁵⁸

Ayetin metni ve mealı şöyledir: “ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ” (*İşte Meryem oğlu İsa bu ; şüpheye düşüp tartışıkları konuda gerçek söz de bu.*)⁹⁵⁹ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda ayet Yahudi ve Hristiyanların Hz. İsa hakkında yanlış düşünce ve iftiralarına karşı bir cevap niteliği taşımaktadır. Zira Yahudiler, İsa’yı gayri meşru bir çocuk olduğunu (haşa) iddia ederken; Hristiyanlar ise Allah’ın oğlu (haşa) diye farklı bir boyutta değerlendirmişlerdir. Allah’ın mucizesi ve kulu olan Hz. İsa’nın bu iki iftiradan uzak olduğunu anlatmaktadır.

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ferşü’l-hurûfa konu olan ayette geçen قَوْلُ kavlelhakki kelimesi iki tarikle rivayet olmuştur. Birinci kırâat vechi İbn Âmir, Âsım ve Ya’kûp ’un tilavetidir ve قَوْلُ kavlelhakki⁹⁶⁰ lafzını ayetteki şekliyle kırâat etmişlerdir. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâat veçhine göredir. “(onların) şüpheye düştükleri Allah kelamı, Hz. İsa’dır.”⁹⁶¹

⁹⁵⁸ Pâluvî, *Zübdetü’l-İrfan*, 328.

⁹⁵⁹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 306.

⁹⁶⁰ Dâni, *et-Teyssîr*, 121.

⁹⁶¹ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 264.

İkinci kırâat vechi İbn Âmir, Âsım ve Ya’kûp hariç diğer kırâat imamları “قَوْلُ الْحَقِّ” lafzını قَوْلُ الْحَقِّ/kavlülhakkı⁹⁶² olarak tilavet ederler. Allah’ın kelamı, Meryem oğlu İsa’nın (a.s.) hakkında doğru açıklamalar bunlardır.”⁹⁶³ anlamı verilmiştir. Arz ettiğimiz bilgiler doğrultusunda kırâatlerin ve Türkçe meallerde kullanımını inceleyelim.

• **Elmalılı Meâli;** “İşte hakkında (Yahudilerle Hristiyanların) ihtilaf edip durdukları **Meryemoğlu İsa’ya dair Allah’ın sözü budur.**”⁹⁶⁴

• **Kur’an Yolu Meâli;** “İşte Meryem oğlu İsa bu ; şüpheyeye düşüp tartıştıkları konuda **gerçek söz de bu.**”⁹⁶⁵

• **Feyizli Meâli;** “İşte çekiş (ip ayrılığa düş)tükleri **Meryemoğlu İsa hakkında (Allah’ın) gerçek olan söz(ü) budur.**”⁹⁶⁶

• **Ateş Meâli;** “İşte **Meryem oğlu İsa** Şüphe edip ayrılığa düştükleri şey, “**gerçek söz**”e göre budur.”⁹⁶⁷

• **Kısa Meâli;** “İşte, Yahudilerin inkâr ederek, Hristiyanların ise ilâhlaştırarak hakkında anlaşmazlığa düştükleri **Meryem oğlu İsa** hakkındaki **gerçek açıklama...**”⁹⁶⁸

• **İslâmoğlu Meâli;** “İSTE budur **Meryem oğlu İsa** ve hakkında tartışa geldikleri konuda **hakikatin ifadesi!..**”⁹⁶⁹

• **Şener’in vd. Meâli;** “...**Meryemoğlu İsa** konusunda **gerçek söz budur.**”⁹⁷⁰

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “...**Meryemoğlu İsa’dır! O Hakk (olan Allâh-u Teâlâ’nın (“Ol!” emriyle babasız yaratılmış olduğu kutsal) buyruğu olarak ki...**”⁹⁷¹

Yukardaki Ustaosmanoğlu Meâli hariç tüm eserler Asım kırâatine göre “قَوْلُ الْحَقِّ/kavl-elhakk” meal vermişlerdir. Verilen mealler ayetin bağlamına uygun düşmediğini

⁹⁶² Dâni, et-Teyisr, 121.

⁹⁶³ Çetin, Kırâatlerin Tefsire Etkisi, 264.

⁹⁶⁴ Yazır, Elmalılı Meali, 308.

⁹⁶⁵ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 306.

⁹⁶⁶ Feyizli, Feyizli Meali, 306.

⁹⁶⁷ Ateş, Ateş Meâli, 178.

⁹⁶⁸ Kısa, Kısa Meali, 287.

⁹⁶⁹ İslâmoğlu, İslâmoğlu’nun Meâli, 583.

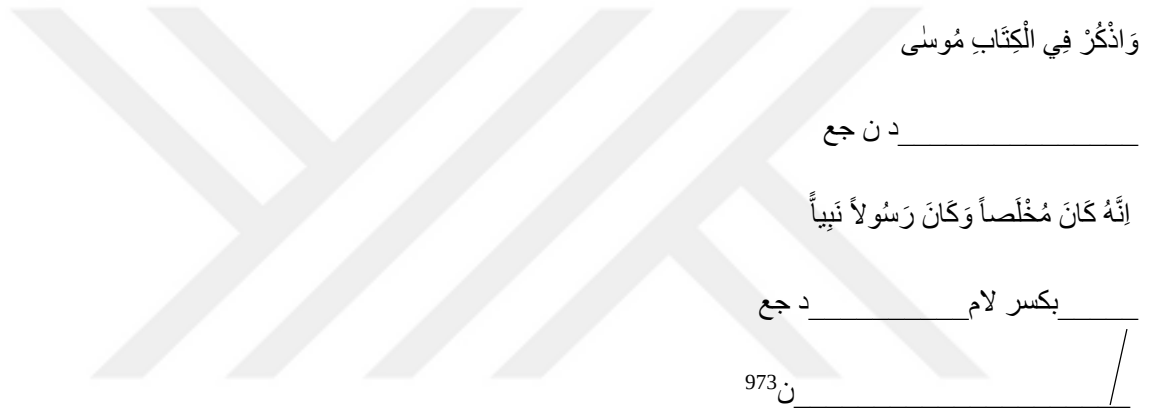
⁹⁷⁰ Şener vd., Şener vd. Meali, 306.

⁹⁷¹ Ustaosmanoğlu, Ustaosmanoğlu Meali, 306.

söyleyebiliriz. Ayetteki kelimenin kırâat vecihleri benzer anlamları taşımakla birlikte burada esas konu İsa (a.s.) kelimetüllâh oluşu yani babasız olarak Allah'ın “ol” emriyle mûcize olarak doğmasıdır.⁹⁷² Ayet قَوْلُ الْحَقِّ/kavlü'l-hakk okuyuşuna göre anlam verilmesi nüzûl bağlamı açısından daha isabetli olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Hristiyan ve Yahudilerin Hz. İsa hakkında ihtilaflarının ortak noktası onun babasız doğmuş olmasıdır. Bu noktada Ustaosmanoğlu Meâli eseri bu ayrıntıyı dikkate alarak Ebû Ca'fer, İbn Kesîr kırâatlerini kullanmış ve ayet bağlamına muvafık meal vermiştir.

2.10.4. Meryem 19/51

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

Ayetin metni ve mealı şöyledir: “...إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا” (...Gerçekten o ihlaslı biriydi, elçi-peygamberdi.).⁹⁷⁴ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından değerlendirdiğimizde Allah (c.c.) Kur'an'da peygamberlerin hikâyelerini anlatmak suretiyle insanlara ibretler, öğütler verir. Meryem sûresinde Hz. Mûsâ' kıssasının bir kısmından bahsedilmektedir. Hz. Mûsâ İsrailoğulları'na gönderilen büyük peygamberlerden biridir.⁹⁷⁵ Allah (c.c.) insanlar arasından muhatap olarak Hz. Mûsâ'yı seçmiş, onu nübüvvet makamına uygun görmüştür. Ayet Hz. Mûsâ'nın ihlaslı bir kul olduğuna dikkat çekmiştir. Hz. Mûsâ kulluğunda samimiyetin zirvesinde olduğu gibi tebliğ ve davetinde dahi Allah'ın özel kulları arasındadır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Mûsa (a.s.) ve kıssasını

⁹⁷² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/176.

⁹⁷³ Pâluvî, *Zübdetü'l-irfan*, 329.

⁹⁷⁴ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 307.

⁹⁷⁵ Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/606.

kitapta zikredilmek istemesinden gaye kul ve rasûl olarak Mûsa'yı (a.s.) anlamak ve onun hayatından örnek almaktır.⁹⁷⁶

Anlam ve bağlamını vermiş olduğumuz ayette geçen مُخْلِصاً/**muhlesan** kelimesinin iki farklı tarikle nakil olmuştur. Birinci kırâat vechi Mushaf'taki okuyuştur. Âsım, Hamza, Kisâî, Halefû'l-Âşir مُخْلِصاً/**muhlesan** kelimesini ayetteki gibi مُخْلِصاً/**muhlesan**⁹⁷⁷ kırâat ederler. Bu kırâate göre lafza “Allah'ın **seçkin kulu**, halis kulu” anlamı verilmiştir.

İkinci kırâat vechi Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Ca'fer, Ya'kûp kesreli مُخْلِصٌ/**muhlisan**⁹⁷⁸ olarak okurlar. Bu okuyuşa göre kelimeye “İbadeti Allah'a has kılan, O'nun rızasını gözeten, kendini Allah'a, tâata adayan kişi” manası verilmiştir. Verilen bilgiler doğrultusunda kırâatlerin Türkçe meallerde kullanımını inceleyelim:

- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “...Gerçekten de o, (Allah tarafından) **seçkin** kılınmış biriydi.”⁹⁷⁹
- **Ateş Meâli**; “Kitapta Mûsa'yı da an, çünkü o, **içi temiz** (bir insan)dı ve elçi bir peygamberdi.”⁹⁸⁰
- **Kısa Meali**; “...Bu Kitapta, Mûsâ'yı da müminlere yol gösterecek bir örnek olarak gündeme getir ; çünkü o, gerçekten de **seçkin bir kul** ve tarafımızdan seçilerek gönderilmiş bir Peygamberdi.”⁹⁸¹
- **İslâmoğlu Meâli**; “...Gerçekten o da müstesna ve **seçkin biriydi** ; o da hayat kurtarıcı haber taşıyan elçilerdendi.”⁹⁸²
- **Şener'in vd. Meâli**; “...Gerçekten o **seçilmiş**(özel) bir kimseydi...”⁹⁸³
- **Elmalılı Meâli**; “Kur'an'da Mûsa'yı da an ; Şüphesiz ki o, **ihlaslı** bir kuldu ve gönderilmiş bir peygamberdi.”⁹⁸⁴

⁹⁷⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf* 1/194.

⁹⁷⁷ Dâni, *et-Teyisr*, 121.

⁹⁷⁸ Dâni, *et-Teyisr*, 121.

⁹⁷⁹ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 309.

⁹⁸⁰ Ateş, *Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meâli*, 179.

⁹⁸¹ Kısa, *Kısa Meali*, 288.

⁹⁸² İslâmoğlu, *İslâmoğlu'nun Meâli*, 585.

⁹⁸³ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 307.

⁹⁸⁴ Yazır, *Elmalılı Meali*, 309.

• **Feyizli Meâli;** “...Mûsa’yı da hatırla! Çünkü o, **ihlasa erdirilmiş** idi ; hem de (İsrâiloğulları’na gönderilmiş) bir Resûl ve bir peygamberdi.”⁹⁸⁵

• **Kur’an Yolu Meâli;** “...Gerçekten o **ihlâslı** biriydi, elçi peygamberdi.”⁹⁸⁶

Ustaosmanoğlu Meâli, Kısa Meali, İslâmoğlu Meâli, Şener’in vd. Meâli Âsım kırâatine (مُخْلِصًا/**muhlesan**) göre meal vermişlerdir. Elmalılı Meâli, Feyizli Meâli, Kur’an Yolu Meâli ve Ateş Meâli ise İbn Kesîr, Ebû Ca’fer kırâatlerine (مُحْلِصًا/**mühhlisan**) göre meal vermişlerdir. Verilen mealler ayetin bağlamına uygun düşmekle beraber kırâat farklılıklarının kullanılması her iki vasfa sahip olan Hz. Mûsa’nın durumunu açıklamak açısından faydalı olabilir. Her iki kırâatin anlamını yansıtmak suretiyle ayete “...Gerçekten (Mûsa) riya ve şirkten uzak **ihlasa erdirilmiş/ seçilmiş** biriydi...” şeklinde mana verilebilir. İbn Kesîr, Ebû Ca’fer kırâatleri (مُحْلِصًا/**mühhlisan**) ve Âsım kırâatleri (مُخْلِصًا/**muhlesan**) meallerde değerlendirilebilir.

2.10.5. Meryem 19/67

Ayetin metni ve mealı şöyledir: “أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكْ شَيْئًا” (İnsan düşünmez mi ki, daha önce hiçbir şey değilken biz onu yaratmışızdır.)⁹⁸⁷Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam yönünden değerlendirdiğimizde öldükten sonra dirilmeyi kabul etmeyen Ubeyy b. Halef eline çürümüş kemikleri alıp ufalayarak, ölümden sonra dirilmenin güya mümkün olmayacağını iddia etmiştir. Ayet İbn Halef nezdinde bu düşüncüyü taşıyan tüm inkarcılara cevap niteliğindedir. İnsan hiçbir şey iken onu yoktan var eden, yaratanın Allah (c.c.) olduğunu ihtar ederek insanın yeniden dirilişinin imkan dahilinde ve Allah (c.c.) kolay olduğunu vurgulamaktadır.⁹⁸⁸

⁹⁸⁵ Feyizli, Feyizli Meali, 307.

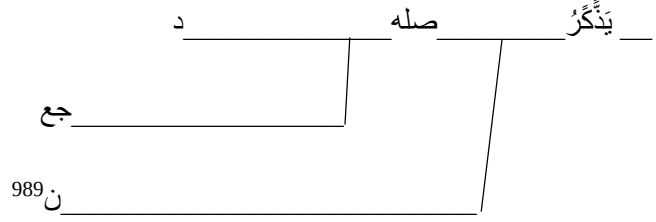
⁹⁸⁶ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 307.

⁹⁸⁷ Karaman vd., Kur’an Yolu Meâli, 309.

⁹⁸⁸ Kurtubî, el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’an, 11/241.

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayetteki **يَذْكُرُ/yezküru** lafzının iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi Mushaf'taki vecihtir. Nâfi', İbn Âmir, Âsım “**يَذْكُرُ/yezküru**”⁹⁹⁰ şeklinde tilavet etmişlerdir. Bu kırâate göre “İnsan bilmez mi, anlamaz mı, hatırlamaz mı?” anlamları verilmiştir.

İkinci kırâat vechi İbn Kesîr Ebû Amr, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer, Ya'kûp, Halefû'l-Âşîr'e aittir ve “**يَذْكُرُ/yezzekkerü**”⁹⁹¹ olarak okumuşlardır. Bu okuyuşa göre lafza “İnsan düşünüp öğüt almaz mı, insan tezekkür etmez mi”⁹⁹² anlamları verilmiştir.

- **Elmalılı Meâli**; “*O insan, daha önce hiçbir şey değilken kendisini yoktan var ettiğimizi **hatırlamaz mı?***”⁹⁹³

- **Kur'an Yolu Meâli**; “*İnsan **düşünmez** mi ki, daha önce hiçbir şey değilken biz onu yaratmışızdır?*”⁹⁹⁴

- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “*(Bu lafı söyleyen) o insan **düşünmez mi ki**, daha önce kendisi hiçbir şey değilken...*”⁹⁹⁵

- **Feyizli Meâli**; “*İnsan, önceden hiçbir şey değilken kendisini hakikaten bizim yarattığımızı **düşünmez mi?***”⁹⁹⁶

⁹⁸⁹ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfan*, 330.

⁹⁹⁰ Dâni, *et-Teysîr*, 121.

⁹⁹¹ Dâni, *et-Teysîr*, 121.

⁹⁹² Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 266.

⁹⁹³ Yazır, *Elmalılı Meali*, 309.

⁹⁹⁴ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 309.

⁹⁹⁵ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 309.

⁹⁹⁶ Feyizli, *Feyizli Meali*, 309.

• **Ateş Meâli;** “İnsan önceden hiçbir şey değilken kendisini nasıl yarattığımızı *düşünmüyor* mu?”⁹⁹⁷

• **Kısa Meâli;** “Peki bu nankör insan, daha önce hiçbir şey değilken, kendisini *yoktan var ettiğimizi hiç düşünmez* mi?”⁹⁹⁸

• **İslâmoğlu Meâli;** “Peki ama, insan *hatırlamaz* mı ki hiçbir şey değilken kendisini *de Biz yaratmıştık*?”⁹⁹⁹

• **Şener’in vd. Meâli;** “Peki, insanoğlu daha önce hiçbir şey değilken kendisini *bizim yarattığımızı hiç düşünmez* mi?”¹⁰⁰⁰

Yezkürü kelimesindeki kırâatlerin anlamları birbirine yakın anlam olması nedeniyle İbn Kesîr, Ebû Ca’fer kırâatleri (يَذْكُرُ) ve Âsım kırâati (يَذْكُرُ) meallere yansıtılmıştır. İncelediğimiz meallerde verilen manaların yeterli olduğu söyleyebiliriz. Ancak Ayette geçen يَذْكُرُ/yezkürü kelimesinin kırâat olarak şeddeli okuyuş tercih edilmiştir. Bu tercih “إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ” deki kırâate isnad edilir. Kur’an insanı aklını kullanmaya ciddi bir teşvik eder. Kur’an, hissî mucizelerin ulaşılan imandan daha ziyade ilmî ve fikrî araştırmalarla çözümlenen Kur’an ve kâinat ayetleriyle tefekkür, tezekkür ve teemmül ile ulaşılacak imanı muteber görür. Ma’rifetullah’a ulaşma ilimle olacağı, hakikate ulaştırıcı bilgi Allah katında mutlak bir değerdir. Ayetin nüzûlüne baktığımızda Allah’a her insanın idrakinin kabul görebileceği deliller öne sürmüş ancak verilen bu benzeri deliller kafirlerin sadece küfrünü artırmıştır. Ayette belirtildiği gibi “özlü yani müminlerden akıl sahibi olanlar” öğüt almıştır.¹⁰⁰¹ “Müminlerden başka yoktan var ettiğimizi düşünen kimse yok mudur?” şeklinde meal vermek ayetin bağlamına ve tercih edilen kırâate daha uygun olacağını söyleyebiliriz.

⁹⁹⁷ Ateş, *Ateş Meali*, 179.

⁹⁹⁸ Kısa, *Kısa Meali*, 288.

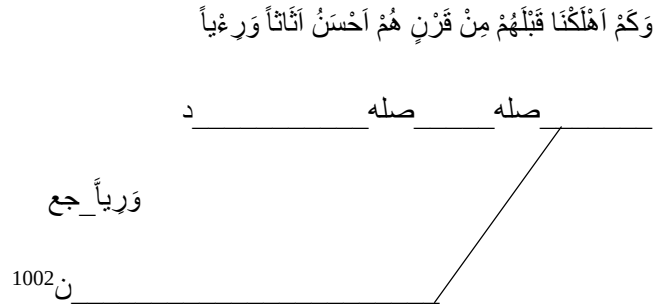
⁹⁹⁹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu Meali*, 590.

¹⁰⁰⁰ Şener vd., *Şener vd Meali*, 309.

¹⁰⁰¹ Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an*, 6/240 ; Karaman, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 3/601-603.

2.10.6. Meryem 19/74

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

Ayetin metni ve meali şöyledir: “وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاً وَرَعِيَاً” (Oysa onlardan önce de daha varlıklı ve daha gösterili olan nice nesiller helâk ettik.)¹⁰⁰³ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından değerlendirdiğimizde Hz. Peygamber Allah'ın (c.c.) ayetlerini açıkça okuduğunda zengin ve şımarık müşrikler kibirle hareket etmişlerdir. Çünkü müşrikler, servet ve iktidarına güvenerek özel bir konumda olduğunu zannıyla yaşıyorlardı. Hz. Peygamber'e iman edenlerin zayıf ve fakir kimseler olması kendini üstün gören müşrikler, onlarla eş değer olmayı asla kabul etmemişlerdir. Bu kibirleri onlara helâket ve felaket getirebilecek safhadaydı. Âd ve Semûd gibi eski kavimlerin başlarına gelenlerden ibret almaları ve ona göre davranmaları istenmiştir.

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayette geçen رِيَاً/ri'yâ kelimesi iki tarikle rivayet olmuştur. Birinci kırâat vechi ülkemizdeki Mushaf'larda okunan kıraattir. Kalûn, İbn Zekvân ve Ebû Ca'fer dışındaki imamlar رِيَاً/ri'yâ¹⁰⁰⁴ şeklinde kırâat etmişlerdir. Bu okuyuşla “görüntü ve şekilce güzel sayısız nesilleri yok ettik” manasına ulaşılır.

İkinci kırâat vechi Kalûn, İbn Zekvân ve Ebû Ca'fer رِيَاً/riyyâ¹⁰⁰⁵ olarak tilavet ederler. Bu kırâate göre anlam “mal, mülk, bol nimet ve refah içindeki nesilleri yok ettik”¹⁰⁰⁶ anlamı verilmiştir. bu bilgiler doğrultusundan Türkçe meallerde kırâatlerin yansımaları inceleyelim:

¹⁰⁰² Pâluvi, *Zübdetü'l-irfan*, 331.

¹⁰⁰³ Karaman vd. *Kur'an Yolu Meâli*, 320.

¹⁰⁰⁴ Dâni, *et-Teyisîr*, 121.

¹⁰⁰⁵ Dâni, *et-Teyisîr*, 121.

¹⁰⁰⁶ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 266-270.

• **Elmalılı Meâli**; “Halbuki biz, kendilerinden evvel, **mal ve gösterişçe** daha güzel nice asırlar halkını helak etmişizdir.”¹⁰⁰⁷

• **Kur’an Yolu Meâli**; “...Oysa onlardan önce de **daha varlıklı ve daha gösterişli olan nice nesiller helâk ettik.**”¹⁰⁰⁸

• **Ustaosmanoğlu Meâli**; “Hâlbuki Biz onlardan önce nice asırlar (halkın)ı helâk etmişizdir ki onlar **eşya ve görüntü bakımından** (bunlardan) daha güzeldi! (Zenginlik ve kuvvetlerinin onları kurtaramadığını gördükleri halde hiç mi ibret almayacaklar?”¹⁰⁰⁹

• **Şener’in vd. Meâli**; “... Biz onlardan önce, **mal mülk ve refah düzeyi** bakımından daha nice nesiller helak etmişizdir.”¹⁰¹⁰

• **Feyizli Meâli**; “Onlardan önce nice asır(larda nice nesilleri) yok ettik. Halbuki onlar, **varlıkça ve gösterişçe** daha (muteber ve) güzeldi.”¹⁰¹¹

• **Ateş Meâli**; “Onlardan önce nice nesiller helak ettik ki onlar **eşyaca ve gösterişçe** daha güzeldi.”¹⁰¹²

• **Kısa Meâli**; “Oysa Biz onlardan önce, kendilerinden daha **varlıklı ve daha gösterişlinice** medeniyetleri yeryüzünden silmiş, nice toplumları helâk etmiştik!”¹⁰¹³

• **İslâmoğlu Meâli**; “Halbuki Biz onlardan önce de nice nesilleri helâke uğrattık ; onlar **varlık ve görkem** açısından daha öndeydiler.”¹⁰¹⁴

Ayette geçen رِي/ri’ye kelimesinin iki anlamda (görünüm-şekil/mülk-refah) kullanılmıştır. Bu kelime yakın anlamlar taşıdıkları İbn Kesîr, Ebû Ca’fer kırâatleri ve Âsım kırâatini incelediğimiz bütün eserlerde bağlama uygun değerlendirilmiştir.

¹⁰⁰⁷ Yazır, *Elmalılı Meali*, 311.

¹⁰⁰⁸ Komisyon, *Kur’an Yolu Meali*, 311.

¹⁰⁰⁹ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 311.

¹⁰¹⁰ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 311.

¹⁰¹¹ Feyizli, *Feyizli Meali*, 310.

¹⁰¹² Ateş, *Ateş Meali*, 180.

¹⁰¹³ Kısa, *Kısa Meali*, 290.

¹⁰¹⁴ İslâmoğlu, *İslâmoğlu Meali*, 593.

2.10.7. Meryem 19/90

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَأَن تَنفَطِرَنَّ مِنْهُ وَتَنشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخْرُ الْجِبَالُ هَدًى

د _____ صلّه _____
ع جع _____
ص¹⁰¹⁵ _____ يَنْفَطِرَنَّ

Ayetin metni ve meali şöyledir: “تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَنْفَطِرَنَّ مِنْهُ وَتَنشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخْرُ الْجِبَالُ هَدًى” (Öyle ki bundan dolayı neredeyse gökler çatlayacak, yer ortasından yarılacak, dağlar yıkılıp çökecek!).¹⁰¹⁶ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda tevhid inancının kalbiyle sindiremeyen önceki insan toplulukları çeşitli vasıflarla Allah’a iftirada bulunmuşlardır. Yahudiler “Üzeyir Allah’ın oğludur” Hristiyanlar “Mesîh (Îsâ) Allah’ın oğludur”¹⁰¹⁷ söylemi ile Allah’a iftira etmişlerdir. Hz. Peygamber döneminde müşrikler ise “Melekler Allah’ın kızlarıdır” diyerek Allah’a çocuk isnadında bulunarak iftiraların en kötüsünü yapmışlardır. Allah (c.c.) ise ihtiyaçtan da bir benzerinin bulunmasından da münezzehdir. Ayette bir, Samed, doğurmamış ve doğmamış olan ve hiçbir dengi olmayan¹⁰¹⁸ kudreti sonsuz Allah’a (c.c.), müşriklerin bu şekildeki iftira etmeleri çirkinliği kainatı sarsacak şiddette olduğu ifade edilmiştir.

Ayetteki “تَكَادُ” kelimesin iki rivayet şekli vardır. “يَكَادُ” ve “تَكَادُ”¹⁰¹⁹ okunan bu kelimenin anlama etkisi söz konusu değildir. Anlama etki eden kelime olan يَنْفَطِرَنَّ /yetefedarne lafzının iki vechi vardır.

Birinci kırâat vechi Mushaf’taki kırâattir. Nâfi‘, İbn Kesîr, Hafs, Kisâî ve Ebû Ca’fer يَنْفَطِرَنَّ /yetefedarne¹⁰²⁰ okuyuşuyla tilavet ederler. Her iki kırâat içerik olarak aynı manaları işaret etmekle beraber şeddeli okuyuş mübalağa ve kesreti ifade etmektedir. Şeddeli okuyuşa

¹⁰¹⁵ Pâluvî, *Zübdetü’l-irfan*, 33.

¹⁰¹⁶ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meali*, 311.

¹⁰¹⁷ et-Tevbe 12/30.

¹⁰¹⁸ el-İhlâs 112/1-4.

¹⁰¹⁹ Dâni, *et-Teyisîr*, 122.

¹⁰²⁰ Dâni, *et-Teyisîr*, 122.

göre “gökler **nerdeyse paramparça** olacak” şeklinde mana verilmiş “çokluk ve mübalağa”¹⁰²¹ anlamlarında kullanılmıştır.

İkinci kırâat vechi Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Bekr Şu’be, Hamza, Ya’kûp ve Halefû’l-Âşîr يَنْفَطِرْنَ/ **yenfedirne**¹⁰²² okuyuşuyla tilavet ederler.

- **Elmalılı Meâli**; “Az kalsın, söyledikleri sözden **gökler çatlayacak**, yer yarılacak ve dağlar parçalanıp dağılacaktı.”¹⁰²³

- **Kur’an Yolu Meâli**; “Öyle ki bundan dolayı neredeyse **gökler çatlayacak**, yer ortasından yarılacak, dağlar yıkılıp çökecek!”¹⁰²⁴

- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “Bu (sözün ağırlığı)ndan dolayı yakın olmaktadır ki (ilâhî bir gazap neticesi) **gökler art arda çatlayacak**, yer (dibe doğrum batarak) yarılacak (da parçaları birbirinden ayrılacak) ve dağlar kırılarak/parçalanarak/düşecektir.”¹⁰²⁵

- **Feyizli Meâli**; “On(ların sözün)den neredeyse **gökler çatlayacak**, yer yarılacak, dağlar da yıkılıp çökecekti.”¹⁰²⁶

- **Ateş Meâli**; “Neredeyse o(sözün dehşeti)nden **gökler çatlayacak**, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp dağılacaktır!”¹⁰²⁷

- **Kısa Meâli**; “Bu çirkin iddianın dehşetinden, neredeyse **gökler paramparça olacak**, yeryüzü çatlayacak ve dağlar korkunç bir gürültüyle yıkılıp gidecekti!”¹⁰²⁸

- **İslâmoğlu Meâli**; “...bundan dolayı neredeyse **gökler paramparça olacak**, yer yarılacak ve dağlar toz duman olacak”¹⁰²⁹

- **Şener’in vd. Meâli**; “Onlar öyle ağır bir söz söylediler ki, o yüzden neredeyse **gökler çatlayacak**, yer yarılıp paramparça olacak, dağlar yerinden oynayacaktı.”¹⁰³⁰

¹⁰²¹ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 266-270.

¹⁰²² Dâni, *et-Teyisîr*, 122.

¹⁰²³ Yazır, *Elmalılı Meali*, 310.

¹⁰²⁴ Karaman, *Kur’an Yolu Meâli*, 310.

¹⁰²⁵ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 310.

¹⁰²⁶ Feyizli, *Feyizli Meali*, 310.

¹⁰²⁷ Ateş, *Ateş Meali*, 179.

¹⁰²⁸ Kısa, *Kısa Meali*, 308.

¹⁰²⁹ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 624.

¹⁰³⁰ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 310.

Ayetteki “**yetefeddarne**” kelimesinin kırâat farklılıklarından oluşan anlamlar birbirine yakındır. İncelediğimiz Türkçe meallerde İbn Kesîr, Ebû Ca’fer kırâatleri ve Âsım kırâatine göre bağlama uygun meal vermişlerdir.

Kâfirlerin Allah’a “çocuk edindiği” şeklindeki isnatlarının ne kadar ağır ve çirkin olduğunu, “tevhid inancını” sarstığı, İslâm akaidini yerle bir edeceğini tasvir etmek için söz konusu isnadın tesirini tıpkı âlemi ayakta tutan dağlar vb. varlıklara isabet edecek olsa onları parçalayacak, yaracak ve yerle bir edecek derecede olduğu vurgulanmaktadır. İncelediğimiz meallerde her iki vecih (**yetefeddarne/mübalağalı ve kesret**) değerlendirilmiştir.

2.11. Taha Sûresi

Mekkî olan sûre 135 ayettir. Adını birinci ayette yer alan harflerden almıştır. Allah’ın kudretiyle Hz. Peygamber’in maneviyatını yükseltmesinden, Hz. Mûsâ’nın Firavun’la yaşadıklarından, İsrailoğulları’na sunulan nimetlerden ve hatalarından, Hz. Âdem’in yaratılışına, şeytanın onu ve eşini kandırıp cennetten çıkmalarına sebep oluşuna değinilmiş, inkârcıların sonu hatırlatılmış ve ebedî mutluluğun Allah’a karşı takvada olacağından bahsetmiştir.¹⁰³¹

وَأَنَا اخْتَرْتُكَ، طُوى- طُوى، أَنِّي- إِنِّي أَنَا، لَا أَهْلُهُ- لَا أَهْلِهِ أَمَكُونَا، الْقُرْآن- الْقُرْآنَ ، (بالسكت) طه- طه
فَيَسْجُتْكُمْ بِهِ، سُوى-سُوى ، تَخْلِفُهُ- لَا تُخْلِفُهُ ، مَهَادًا-مَهْدًا ، وَلْتَصْنَعْ-وَلْتَصْنَعْ ، وَأَشْرِكُهُ-وَأَشْرِكُهُ ، أَشَدُّ- أَشَدُّ ، اخْتَرْنَاكَ
- يُخَيِّلُ، فَاجْمَعُوا- فَاجْمَعُوا، إِنَّ هَآذِينَ- إِنَّ هَآذِينَ، إِنَّ هَآذَانَ- إِنَّ هَآذَانَ، هَآذَانَ- هَآذَانَ، دُيْنٍ - إِنَّ- إِنَّ هَآذَانَ، فَيَسْجُتْكُمْ-
- أَنْجِيْتُمْ، تَخَفُ- لَا تَخَافُ، أَنْ أَسْرِ-سِحْرِ، أَسْرَ -، كَيْدُ سَاحِرٍ، تَلَقَّفُ- تَلَقَّفُ، يَمِينِكَ تَلَقَّفُ-تَلَقَّفُ ، تَلَقَّفُ - تَلَقَّفُ ، تُخَيِّلُ
أَنْتَرِي- أَنْتَرِي، يَحْلُلُ ، وَمَنْ يَحْلُلُ، فَيَحْلُلُ- فَيَصِلُ، مَا رَزَقْتُمْ- رَزَقْتُمْ، وَوَعَدْتُمْ- وَوَعَدْتُمْ، وَوَعَدْتُمْ، أَنْجِيْتُمْ
نَنْفُخُ-لِنُخْرِقَنَّهُ لِنُخْرِقَنَّهُ-لِنُخْرِقَنَّهُ، تَخْلِفُهُ-تَبْصُرُوا-يَبْصُرُوا، يَا بَنُو-مَ، حَمَلْنَا- حَمَلْنَا، بِمَلَكِنَا، بِمَلَكِنَا ،
لِلْمَلَائِكَةِ- لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا، وَحْيَهُ- وَحْيِهِ، نَقْضِي- يُقْضَى، بِالْقُرْآن- بِالْقُرْآنِ، قُرْآنًا، قُرْآنًا، يَخَافُ- وَهُوَ- وَهُوَ يُنْفَخُ
السِّرَاطِ¹⁰³²- الصِّرَاطِ، إِشْمَامِ الصَادِ(-) الصِّرَاطُ ، يَأْتِيهِمْ- تَأْتِيهِمْ، زَهْرَةً- زَهْرَةً، تُرْضَى- تُرْضَى ، وَإِنَّكَ- أَنْتَ،

Bu sûrede ferşü’l-hurûf bağlamında anlama etki eden 13, 31-32, 64, 69 ve 87. ayetleri meallerde kullanımını ele alacağız.

¹⁰³¹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Tefsiri*, 3/ 624

¹⁰³² Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 198-201.

2.11.1. Taha 20/13

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ

د ن جع¹⁰³³

Ayetin metni ve meali şöyledir: “وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ” (*Ben seni seçtim, şimdi vahyedilecek olana kulak ver.*)¹⁰³⁴ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda Kur'an-ı Kerîm'de en çok bahsi geçen peygamber Hz. Mûsâ'dır. Kur'an Hz. Mûsâ'nın Peygamberlikle vazifelendirmesinden, Firavun'u dinine davetiyle beraber yaşadığı sıkıntılı süreçten, göstermiş olduğu mucizelerinden, İsrailoğulları'nı kurtarmasından Firavun ve ordusunun Kızıldeniz'de boğulmasından, İsrailoğulları'nın buzağı heykeline tapması gibi yaşadığı durumlardan bahseder.

Hz. Mûsa (a.s.) kıssası ile Hz. Peygamber (s.a.s.) tevhid mücadelesinde karşılaşacağı her türlü sıkıntıya dirençli olması istenmektedir. Allah (c.c.) bu kıssa ile peygamberlerin mücadelelerinde sorunlarla karşılaştığını beyan ederek Hz. Peygamberin (s.a.s.) motivasyonunu artırmak istemiştir.

Anlam ve bağlamını vermiş olduğumuz وَأَنَا اخْتَرْتُكَ / ve **enehtertüke** lafzının kırâat imamları iki vecihle rivayet etmişlerdir. Birinci kırâat vechi İmam Hamza dışındaki kurrâlar وَأَنَا اخْتَرْتُكَ / ve **enehtertüke**¹⁰³⁵ olarak tilavet etmişlerdir. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. Bu vecihle lafız “ben, seni seçtim”¹⁰³⁶ anlamındadır.

İkinci kırâat vechi İmam Hamza'nın kırâatidir ve وَأَنَا اخْتَرْتُكَ / ve **enâ ehtertüke**¹⁰³⁷ şeklinde tilavet eder. Bu kırâate göre “Biz, seni seçtik.”¹⁰³⁸ manasına ulaşılır. Bu kırâatte Allah'ın “azametine”¹⁰³⁹ vurgu vardır. Her iki kırâat aynı manaya gelmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda kırâatlerin meallerde yansımalarını inceleyelim:

¹⁰³³ Pâluvi, *Zübdetü'l-irfan*, 18.

¹⁰³⁴ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 310.

¹⁰³⁵ Dâni, *et-Teyisr*, 122.

¹⁰³⁶ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 270.

¹⁰³⁷ Dâni, *et-Teyisr*, 122.

¹⁰³⁸ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 270.

¹⁰³⁹ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 270.

- Elmalılı Meâli; “**Ben** seni **seçtim**, şimdi (sana) vahyolunacak şeyleri dinle.”¹⁰⁴⁰
- Kur’an Yolu Meâli; “**Ben** seni **seçtim**, şimdi vahyedilecek olana kulak ver.”¹⁰⁴¹
- Ustaosmanoğlu Meâli; “Bir de ; **Ben** seni (peygamberlik görevi için) **seçtim**, şimdi vahyolunacak şeyleri iyi dinle/vahye kulakver!”¹⁰⁴²
- Feyizli Meâli; “...Ve **ben** (peygamberliğe) seni **seçtim**, şimdi vahyedilenleri dinle.”¹⁰⁴³
- Ateş Meâli; “**Ben** seni **seçtim**, şimdi vahyolunanı dinle.”¹⁰⁴⁴
- Kısa Meâli; “Ey Mûsâ, seni kendime **elçi** olarak **seçtim** ; şimdi sana vahyedilenleri dinle.”¹⁰⁴⁵
- İslâmoğlu Meâli; “Ve **Ben** seni (elçi olarak) **seçtim** ; bundan böyle artık sana vahyedileni dinle!”¹⁰⁴⁶
- Şener’in vd. Meâli; “**Ben** seni **peygamber** olarak **seçtim**, artık sana vahyolunanı dinle.”¹⁰⁴⁷

Yukardaki eserlerde İbn Kesîr, Ebû Ca’fer ve Âsım kırâatlerine (وَإِنَّا اخْتَرْنَا) göre bağlama uygun meal verilmiştir. Verilen mealler yeterli olmakla birlikte ikinci kırâatte Allah’ın “azametini” vurgu vardır. Hz. Mûsa’nın nübüvveti Allah (c.c.) tarafındandır. Bu seçim doğrudan Allah’ın iradesindedir. Bu iradeye hiçbir mahlukun müdahalesi söz konusu olamaz. Çünkü peygamberlere (a.s.) nübüvvet vazifesi verilmesi ona “vahiy” gönderilmesi Cenâb-ı Hakk’ın azamet ve kibriyasının tecellisidir. Bu bağlamda İmam Hamza’nın kırâatini ile İbn Kesîr, Ebû Ca’fer, Âsım kırâatleri ele alınıp ayet “**Ben/biz** seni **peygamber seçtim/seçtik**...” şeklinde ifade edilmesi daha isabetli olacağını söyleyebiliriz.

¹⁰⁴⁰ Yazır, *Elmalılı Meali*, 314.

¹⁰⁴¹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 312.

¹⁰⁴² Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 312.

¹⁰⁴³ Feyizli, *Feyizli Meali*, 312.

¹⁰⁴⁴ Ateş, *Ateş Meali*, 182.

¹⁰⁴⁵ Kısa, *Kısa Meali*, 292.

¹⁰⁴⁶ İslâmoğlu, *İslâmoğlu Meâli*, 597.

¹⁰⁴⁷ Şener vd., *Şener vd. Meali*, 312.

Elmalılı Meâlî, Kur'an Yolu Meâlî, Ateş Meâlî eserlerinde söz konusu kelime (وَأَنَا) (veenehtertüke) “Ben seni seçtim ...” olarak çevrilmiştir. . Allah'ın (c.c.) “peygamberlik” makamına, özel ve üstün vasıfta birini seçmesi söz konusudur. Hz. Mûsa'nın Allah tarafından seçilmesi sadece “peygamberlik” içindir. Dolayısıyla “peygamber/elçi/nebî/resûl/mürsel” gibi eş anlamlı ifadelerle desteklenmesi Allah Teala'nın yapmış olduğu bu tercihin amacını daha anlaşılır kılabılır.

2.11.2. Taha 20/ 31-32

Ayetin metni ve meali şöyledir: “أَشْدُّدُ بِهِ أَزْرِي وَأَشْرِكُهُ فِي أَمْرِي” (Onunla gücümü pekiştir. Onu da görevime ortak et.).¹⁰⁴⁸ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda Mûsâ'nın (a.s.) dilinde kekemelik vardı. Allah Teâlâ'dan söylediklerinin doğru düzgün anlaşılabilmesi için dilindeki kekemeliğin kısmen çözülmesini istemiştir. Hz. Mûsa kendisine verilen peygamberlik makamının zorluluklarını bildiği için daha fasih bir anlatıma¹⁰⁴⁹ sahip olan kardeşi Hârûn'u kendisine yardımcı nübüvvet davasına ortak olmasını istemiştir. “Beni onunla destekle, Ortak kıl onu işime” şeklinde dua ve yakarıшта bulunmuştur.

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

أَشْدُّدُ بِهِ أَزْرِي

_____ ١ د ج

_____ ٣ ن

وَأَشْرِكُهُ فِي أَمْرِي

_____ صلّه ١ _____
_____ د
_____ ٣ ن _____¹⁰⁵⁰

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayetin iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat İbn Âmir dışındaki imamlar okuyuşudur ve أَشْدُّدُ بِهِ أَزْرِي وَأَشْرِكُهُ فِي أَمْرٍ üşdüd bihi ezri ve eşrikhü

¹⁰⁴⁸ Taha 20/31-32.

¹⁰⁴⁹ el-Kasas 28/34.

¹⁰⁵⁰ Pâluvî, Zübdetü'l-irfan, 17-18.

fî emrî şeklindedir. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâate göredir. “Kardeşim Hârûn’u, **gücümü artırması**, peygamberlik görevimde yardımcı yap” anlamı verilmiştir.

İkinci kırâat vechi olan **أَشْدُدْ بِهِ أَزْرِي وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي**/eşdüd bihi ezrî ve eşrikhu fî emrî kırâati İbn Âmir’e aittir. Bu kırâate göre “onunla **gücümü artırayım** ve **onu kendime ortak edeyim**” demektir. Bu bilgilerden hareketle kırâatlerin meallerde kullanımını değerlendirelim:

- **Elmalılı Meâli**; “Onunla *arkamı kuvvetlendir. (Elçilik) işimde onu bana ortak et.*”¹⁰⁵¹
- **Kur’an Yolu Meali**; “Onunla *gücümü pekiştir. Onu da görevime ortak et.*”¹⁰⁵²
- **Ustaosmanoğlu Meâli**; “Onunla *gücümü pekiştir! (Sırtımı sağlamlaştıır!). (Nübüvvet ve risâlet) işimde de onu ortak et!*”¹⁰⁵³
- **Feyizli Meâli**; “Onunla *arkamı kuvvetlendir (Onu bana destek eyle). Onu işimde ortak yap...*”¹⁰⁵⁴
- **Ateş Meâli**; “Onunla *arkamı kuvvetlendir. Onu da işime ortak yap.*”¹⁰⁵⁵
- **Kısa Meâli**; “Böylece, onunla *gücümü pekiştir, Ve onu, görevimde bana ortak kıl.*”¹⁰⁵⁶
- **İslâmoğlu Meâli**; “Onun sayesinde *gücüme güç kat! Görevimden bir pay da ona ver.*”¹⁰⁵⁷
- **Şener’in vd. Meâli**; “Destekle/güçlendir beni onunla! *Peygamberlik görevimde onu ortak et bana!*”¹⁰⁵⁸

Yukardaki ayette kırâat farkından kaynaklanan anlamlar birbirine yakındır. Kırâat veçhinden kaynaklı anlamlar farklılık tercümei çok etkilemediğinden detaya inilmeden

¹⁰⁵¹ Yazır, *Elmalılı Meali*, 314.

¹⁰⁵² Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 312.

¹⁰⁵³ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 312.

¹⁰⁵⁴ Feyizli, *Feyizli Meali*, 312.

¹⁰⁵⁵ Ateş, *Ateş Meâli*, 182.

¹⁰⁵⁶ Kısa, *Kısa Meali*, 292.

¹⁰⁵⁷ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 597.

¹⁰⁵⁸ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 312.

anlam verilmiştir. İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Cafer kırâatlerinin anlamları meallerde değerlendirilmiştir.

Ayete anlam olarak baktığımızda Hz. Mûsa (a.s.) **nübüvvet ve risâlet** vazifesinde “güç ve ortak” istemektedir. Yukardaki eserlerden Elmalılı Meâli, Ustaosmanoğlu Meâli ve Şener’in vd. Meâli’nin ayetteki manayı daha net ifade ettiğini söyleyebiliriz. Diğer eserlerde Kur’an Yolu Meali, Kısa Meâli, İslâmoğlu Meâli ayetteki Hz. Mûsa’nın duasını “**görevime** ortak olsun” Feyizli Meâli, Ateş Meâli ise “**işimde** ortak olsun” şeklinde çevirmişlerdir. Ancak ortaklıktan kasıt “peygamberlik” vazifesidir. Peygamber kelimesinin eş anlamlılarından (kavramsal olarak dilimizde de yaygın kullanılan) herhangi biri kullanılarak ayetteki mana daha net ifade edilebileceğini söyleyebiliriz. Örneğin “bana **peygamberlikte** onu ortak et”, “bana **elçilikte** onu ortak et”, “bana **nübüvvette** onu ortak et”, “bana **risalette** onu ortak et” şeklinde meal verilebilir.

2.11.3. Taha 20/64

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

فَاجْمَعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ انْتُوا صَفًا

د _____ صلہ _____
ابدال _____ جمع _____
ن¹⁰⁵⁹ _____

وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنْ اسْتَعْلَى

د ن جمع¹⁰⁶⁰ _____

Ayetin metni ve meali şöyledir: “**فَاجْمَعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ انْتُوا صَفًا** وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنْ اسْتَعْلَى” (O halde siz de bütün hilelerinizi birleştirin ve saf düzeninde gelin. Bugün üstün gelen kendini kurtarmıştır).¹⁰⁶¹ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda Hz. Mûsa Firavun’u Allah’ın dinine davet emiş bütün kanıtlarımızı göstermiş olmasına rağmen o

¹⁰⁵⁹ Pâluvî, Zübdetü’l-İrfan, 27.

¹⁰⁶⁰ Pâluvî, Zübdetü’l-İrfan, 27.

¹⁰⁶¹ Karaman, Kur’an Yolu Meâli, 314.

Mûsa'yı ve davetini yalanlamış kabul etmemiştir. Firavun Allah'ın ayetlerini büyü ve sihir (haşa) Mûsa ve Hârûn'u da sihirbaz (haşa) olarak görmüştür. Bütün sihirbazlarını toplayan Firavun, Hz. Mûsa'ya cevap vereceğini zannıyla (!) bir tapınak sihirbazlarıyla karşılaştırmıştır. Sonunda bütün sihirbazlar Mûsa ve Hârûn'un Rabbine iman etmiş ancak Firavun yine inkarında karar kılmıştır.¹⁰⁶²

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayette geçen فَاجْمَعُوا /feecmeû lafzının iki kırâat vechi vardır. Birinci kırâat vechi Ebû Amr dışında diğer tüm kurrâ فَاجْمَعُوا /feecmeû¹⁰⁶³ şeklinde okumuşlardır. Ülkemizdeki Mushaf'lar bu kırâat vechine göredir. Bu tilavete göre “toplamak, azmetmek, muhkem yapmak”¹⁰⁶⁴ manaları verilmiştir.

İkinci kırâat vechi فَاجْمَعُوا /fecmeaû¹⁰⁶⁵ şeklinde okuyan İmam Ebû Amr'dır. Bu kırâate göre “hilenizi toplayın”¹⁰⁶⁶ anlamı verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda kırâatlerin meallerde yansımalarını inceleyelim:

- Elmalılı Meâli; “Onun için bütün tuzaklarınızı bir araya getirin, sonra hep bir sıra halinde gelin. Bugün üstün gelen muhakkak zafer kazanmıştır.”¹⁰⁶⁷
- Kur'an Yolu Meâli; “O halde siz de bütün hilelerinizi birleştirin ve saf düzeninde gelin...”¹⁰⁶⁸
- Ustaosmanoğlu Meâli; “Öyleyse (tüm) hile (ve hünerleri)nizi bir araya getirin de sonra tek saf halinde (Mûsâ'ya karşı) geli(p büyüünüzü sergileyi)n!..”¹⁰⁶⁹
- Feyizli Meâli; “O halde, bütün hilenizi toplayıp sıra halinde (meydana) gelin...”¹⁰⁷⁰
- Ateş Meâli; “Onun için siz hilenizi toplayın, sonra sıra halinde gelin...”¹⁰⁷¹

¹⁰⁶² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/324.

¹⁰⁶³ Dâni, *et-Teyisîr*, 124.

¹⁰⁶⁴ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 271.

¹⁰⁶⁵ Dâni, *et-Teyisîr*, 124.

¹⁰⁶⁶ Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, 271.

¹⁰⁶⁷ Yazır, *Elmalılı Meali*, 316.

¹⁰⁶⁸ Karaman vd., *Kur'an Yolu Meali*, 314.

¹⁰⁶⁹ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 314.

¹⁰⁷⁰ Feyizli, *Feyizli Meali*, 314.

¹⁰⁷¹ Ateş, *Ateş Meali*, 184.

• **Kısa Meâli;** “O hâlde, haydi bütün **maharetinizi dökün** ortaya ve **tek bir güç hâlinde saf tutup** yürüyün onların üzerine!...”¹⁰⁷²

• **İslâmoğlu Meâli;** “İşte bu nedenle, **tüm hile ve tuzaklarınızı bir araya getirerek tek saf halinde** üzerlerine gidin...”¹⁰⁷³

• **Şener’in vd. Meâli;** “Şimdi siz **hep birlikte sihirle ilgili bütün hünerlerinizi** ortaya koyun...”¹⁰⁷⁴

Ayette geçen “فَاجْمِعُوا” (fe’cme ‘û) kelimesinde hem “tuzağınızı hazırlayın” hem de “tuzağınızda kararlı olun, ittifak edilen bir şey olsun” anlamı vardır. Yukardaki meallerde yapılan tuzağın büyü olduğu ve bu büyücülerin hep birlikte hareket ettiği anlaşılmaktadır. Verilen mealler ayetin bağlamı açısından uygun düşmektedir. İbn Kesîr, Ebû Ca’fer, Âsım Kırâati (فَاجْمِعُوا) meallere yansıdığını görmekteyiz.

2.11.4. Taha 20/69

Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca’fer kırâatleri şöyledir:

وَأَلْتَمِسْ مَا فِي يَمِينِكَ تَلَقَّفْ مَا صَنَعُوا

تَلَقَّفْ
ز ص جع
ع

إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ

د ن جع

وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى

د ن جع¹⁰⁷⁵

¹⁰⁷² Kısa, Kısa Meali, 294.

¹⁰⁷³ İslâmoğlu, İslâmoğlu'nun Meâli, 601.

¹⁰⁷⁴ Şener vd., Şener vd. Meâli, 314.

¹⁰⁷⁵ Pâluvî, Zübdetü'l-irfan, 344.

Ayetin metni ve meali şöyledir: “وَالْقِيَامَ فِي يَمِينِكَ تَلْقَفُ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدٌ سَاحِرٌ...”¹⁰⁷⁶ Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından Hz. Mûsa Allah’ın dinine Firavunu davet etmiştir. Ancak Firavun bu daveti reddettiği gibi Hz. Mûsa’ya savaş açmıştır. Mûsa ve Hârûn’u da sihirbaz (haşa) olarak halkına tanıtmaya çalışan Firavun, Allah’ın sözlerini sihir (haşa) diye nitelemiş ve kavmini de bu şekilde yönlenmiştir. Hz. Mûsa’nın Hak olan davasını sihirbazlarıyla yeneceğini zanneden Firavun, sihirbazlarını toplamıştır. Tapınaklardan birisinde toplanan sihirbazlar saf saf olmuş ve bütün hünelerlerini sergilemişlerdir. Ancak Hz. Mûsa’nın Asası sihirbazların yaptığı her şeyi yutmuştur. Bunun gören sihirbazlar secdeye kapanarak Hz. Mûsa ve Hârûn’un Rabbine iman etmişlerdir. Firavun ise inkarında inat etmiştir.¹⁰⁷⁷

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayette iki kelime ferşü’l-hurûfun kapsamındadır. Birinci kelime “تَلْقَفُ”dır. İbn Zekvân “تَلْقَفُ”¹⁰⁷⁸ Hafs “تَلْقَفُ”¹⁰⁷⁹ Nâfi‘, İbn Kesîr, Ebû Amr, Hişam, Ebû Bekr Şu’be, Hamza, Kisâi, Ebû Ca’fer, Ya’kûp , Halefü’l-Âşîr “تَلْقَفُ”¹⁰⁸⁰ şeklinde okumuşlardır. Bu okuyuşların manaya önemli bir tesirini görmemekteyiz.

İkinci kelime كَيْدٌ سَاحِرٌ/keydü sâhir’dir. Bu kelimenin anlama etkisi vardır. İki kırâat vechi ile rivayet edilmiştir. Birinci kırâat vechi Nâfi‘ İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca’fer, Ya’kûp كَيْدٌ سَاحِرٌ/keydü sâhir¹⁰⁸¹ olarak tilavet etmiştir. Ülkemizdeki Mushaf’lar bu kırâat veçhine göredir. Bu okuyuşa göre “yaptıkları sadece büyücü hilesidir.” olarak mana verilmiştir.

İkinci kırâat vechi كَيْدٌ سِحْرٍ/keydü sihr’dir.¹⁰⁸² Hamza, Kisâi ve Halefü’l-Âşîr’in tilavetleridir. Bu kırâate göre “Yaptıkları sadece bir büyü hilesidir.” anlamı verilmiştir. Açıkladığımız bilgilerden hareketle kırâatlerin meallerde yansımaları değerlendirilir:

• **Elmalılı Meâlî;** “Sağ elindekini ativer, o, onların yaptıklarını yutar. Çünkü onların yaptıkları ancak bir **büyücü tuzağıdır**. Büyücü ise, her nerede olursa olsun başarıya ulaşamaz.”¹⁰⁸³

¹⁰⁷⁶ Karaman vd.,Kur’an Yolu Meali, 317.

¹⁰⁷⁷ Kurtubî, el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’an, 11/381.

¹⁰⁷⁸ Dâni, et-Teyisîr, 123.

¹⁰⁷⁹ Dâni, et-Teyisîr, 123.

¹⁰⁸⁰ Dâni, et-Teyisîr, 123.

¹⁰⁸¹ Dâni, et-Teyisîr, 123.

¹⁰⁸² Dâni, et-Teyisîr, 123.

¹⁰⁸³ Yazır, Elmalılı Meali, 317.

• **Kur'an Yolu Meâl;** “...onların yaptığı **sihirbaz hilesinden** ibaret. Sihirbaz ise amacı ne olursa olsun başarıya ulaşamaz.”¹⁰⁸⁴

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “...Onların sanat diye icra ettikleri o şeyler, gerçek ten de bir **büyücü hilesidir**. Büyücü ise nereye gitse (ve ne yapsa) iflah etmez (ve hiçbir muradına eremez)!”¹⁰⁸⁵

• **Feyizli Meâli;** “...Çünkü onların yaptıkları sadece bir **sihirbaz hilesidir**...”¹⁰⁸⁶

• **Ateş Meâli;** “...Çünkü onların yaptıkları, bir **büyücünün hilesidir**...”¹⁰⁸⁷

• **Kısa Meâli;** “...sihirbazların meydana getirdiği her şeyi yalayıp yutacaktır ; çünkü onların yaptıkları, **büyücü hilelerinden** başka bir şey değildir...”¹⁰⁸⁸

• **İslâmoğlu Meâli;** “...çünkü onların yaptığı, **sihirbazların gözbağcılığından** başka bir şey değil...”¹⁰⁸⁹

• **Şener'in vd. Meâli;** “...Çünkü onların yaptıkları bu şeyler **sihir/sihirbaz hilesinden** ; göz bağlayıcılıktan başka bir şey değildir...”¹⁰⁹⁰

İncelediğimiz eserlerde Şener vd. Meali dışında tüm mealler İbn Kesîr, Âsım ve Ebû Ca'fer kırâatlerine (كِذُّ سَاحِرٍ) göre mana vermiştir. Verilen bütün mealler ayetin bağlamına uygun olduğunu söyleyebiliriz. Şener vd. Meâli'nde İbn Kesîr, Ebû Ca'fer, Âsım kırâatleri (كِذُّ سَاحِرٍ) ile Hamza, Kisâi ve Halefû'l-Âşir kırâati de (كِذُّ سِحْرِ) değerlendirilmiştir.

2.11.5. Taha 20/87

Ayetin metni meali şöyledir: “...**فَالَوْ مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلَكِنَا وَلَكِنَّا خَمَلْنَا**...” (...*fakat şu kavmin (Mısır halkının) ziynet eşyalarından bir kısmını yüklenmiştik*). Kırâati Aşere açısından İbn Kesîr, Âsım, Ebû Ca'fer kırâatleri şöyledir:

¹⁰⁸⁴Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, 315.

¹⁰⁸⁵Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 315.

¹⁰⁸⁶Feyizli, *Feyizli Meali*, 315.

¹⁰⁸⁷Ateş, *Ateş Meali*, 184.

¹⁰⁸⁸Kısa, *Kısa Meali*, 294.

¹⁰⁸⁹İslâmoğlu, *İslâmoğlu'nun Meâli*, 603.

¹⁰⁹⁰Şener vd., *Şener vd. Meali*, 315.

قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا وَلَكِنَّا حُمِلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ

١ _____ بكسر لام _____
١ _____
د _____
١ _____
ج _____
٣ _____ حَمَلْنَا _____
ص _____
٣ _____
ع¹⁰⁹¹ _____

Nüzûl dönemi ve metin içi bağlam açısından baktığımızda Allah Teâlâ Hz. Mûsa'yı bir buluşma için huzuruna çağırmıştır. Kardeşi Hârûn'u kavminde vekil bırakan Mûsa (a.s.), kavmini ıslah etmesi ve ifsatçılardan olmaması konusunda risalet vazifesini yerine getirmesini istemiştir. Hz. Mûsa'nın geri dönmesi gecikmiştir. Bu süre zarfında Sâmirî adında biri İsrailoğulları'nın Mûsa'nın yolundan saptırmaya çalışmıştır. İsrailoğulları Kıptilerden ödünç/ ganimet olarak (o zaman İsrailoğullarına ganimet helal değildi) süs eşyaları almıştı. Samiri denilen kişi bunu İsrailoğullarının yanında bulunan süs eşyalarının kendine verilmesini istemiştir. Ateş yakıp bütün süs eşyalarını içine atmış böğürme kabiliyeti olan bir buzağı yapmıştır. Bu buzağın inşasında Samiri, Cibril'in (a.s.) atının ayağının izinden bir avuç bıraktı (hayatın kendisi idi). Aslında yaşanan bu hadise Allah (c.c.) iman eden kullarını tâbi tuttuğu ilk sınama değildir.¹⁰⁹² İblis'in yaratılması imtihan seyahatindeki insanın ilk sınavıdır.

Anlam ve bağlamını açıkladığımız ayette geçen “حُمِلْنَا” lafzının iki vechi vardır. Birinci kırâat vechi Mushaf'taki kırâattir. Nâfi', İbn Kesîr, İbn Âmir, Hafs, Ebû Ca'fer ve Ruveys حُمِلْنَا/hümmilnâ¹⁰⁹³ şeklinde tilavet etmişlerdir. Bu tilavetle “taşımaya işinin emredildiği” anlamı çıkarılır.

İkinci kırâat vechi Ebû Amr, Ebu Bekr, Şu'be, Hamza, Kisâî, Ravh, Halefû'l-Aşîr'e ait olup حَمَلْنَا/hamelnâ¹⁰⁹⁴ olarak okurlar. Bu okuyuşla “biz taşıdık” anlamı verilmiştir.

¹⁰⁹¹ Pâluvi, *Zübdetü'l-irfan*, 347.

¹⁰⁹² Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 11/403.

¹⁰⁹³ Dâni, *et-Teyisîr*, 124.

¹⁰⁹⁴ Dâni, *et-Teyisîr*, 124.

• **Elmalılı Meâli;** “...Fakat biz o (Kıbtî) kavminin süs eşyasından birtakım ağırlıklar **yüklenmiştik**. Onları (ateşe) attık. Sâmirî de (kendi mücevheratını) böylece atmıştı.”¹⁰⁹⁵

• **Kur’an Yolu Meâli;** “...fakat şu kavmin (Mısır halkının) ziynet eşyalarından bir kısmını **yüklenmiştik**, onları (haram diye ateşe) attık...”¹⁰⁹⁶

• **Ustaosmanoğlu Meâli;** “...Lâkin biz (Mısır’dan ayrılırken) o (Firavun hânedânı olan Kıptî) toplumun süs eşyalarından (emânet aldığımız) birçok ağırlıklar **yüklendik**, sonra da (Sâmirî’nin emriyle) onları (onun yaktığı ateşe) at(ıp eriterek buzağı şeklinde bir put yap)tık...”¹⁰⁹⁷

• **Feyizli Meâli;** “...Fakat biz, o halkın (Mısırlılar’ın) ziynetinden birtakım ağırlıklar **yüklenmiştik**...”¹⁰⁹⁸

• **Ateş Meâli;** “...fakat (Mısır) halkının ziynet eşyalarına (haksız yere) konmanın **vebalini taşıyorduk** ; ama biz (sorumluluktan kurtulmak için) onları kaldırıp attık...”¹⁰⁹⁹

• **Kısa Meâli;** “...Mısır’daki halkın alıştırdığı, boynumuza, kulağımıza, ayağımıza takıp takıştırarak yanımızda **taşıdığımız** altın gümüş ve mücevher cinsinden zinet eşyaları var ya onları ne var ne yoksa hepsini ortaya koydu...”¹¹⁰⁰

• **İslâmoğlu Meâli;** “... “Biz sana verdiğimiz sözü kasıtlı olarak çiğnemedik ; fakat (Mısır) halkının ziynet eşyalarına (haksız yere) konmanın **vebalini taşıyorduk** ; ama biz (sorumluluktan kurtulmak için) onları kaldırıp attık...”¹¹⁰¹

• **Şener’in vd. Meâli** “... Biz, (Mısır’dan çıkarken) ödünç aldığımız ziynetleri geri vermeyerek **günaha girmiştik**. Onları ateşe attık...”¹¹⁰²

¹⁰⁹⁵ Yazır, *Elmalılı Meali*, 318.

¹⁰⁹⁶ Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli*, 316.

¹⁰⁹⁷ Ustaosmanoğlu, *Ustaosmanoğlu Meali*, 316.

¹⁰⁹⁸ Feyizli, *Feyizli Meali*, 316.

¹⁰⁹⁹ Ateş, *Ateş Meali*, 185.

¹¹⁰⁰ Kısa, *Kısa Meali*, 296.

¹¹⁰¹ İslâmoğlu, *İslâmoğlu’nun Meâli*, 605.

¹¹⁰² Şener vd., *Şener vd. Meali*, 316.

İncelediğimiz Elmalılı Meâli, Kur'an Yolu Meâli, Ustaosmanoğlu Meâli, Feyizli Meâli, Âsım (Rivayeti Şu'be) (hümmilnâ/ yüklenmiştik) kırâatine göre meal vermiştir.

O dönemde Kıptılar ve İsrailoğulları Mısırda zimmi olarak yaşamaya izin verilmiş topluluklardır. İsrailoğulları Kıptilerden ödünç aldığı ziynetleri geri vermemişlerdir. Ayet İsrailoğullarının işlediklerinin günah olduğuna işaret etmiştir. Çünkü İsrail oğulları Mısırda Kıptilere aldıkları borcunu ödemişler ve haklarına girmişlerdir. Dolayısıyla darulharp halkının malını almaya hakkı yoktur. Kaldı ki, o dönemde ganimet de helal değildi.¹¹⁰³

Ateş Meâli, İslâmoğlu Meâli ve Şener'in vd. Meâli eserlerinde söz konusu yük manevi olarak “vebal, günah” anlamında yorumlamıştır. Ateş Meâli İslâmoğlu Meâli ve Şener'in vd. Meâli eserlerinde verilen meallerin ayet bağlamına daha uygun düştüğünü söyleyebiliriz.

¹¹⁰³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/348.

SONUÇ

Kırâat ilmi, İslâmi ilimlerin ana kaynakların biridir. Kırâat ilmi, usul ve ferş olmak üzere iki kısımda incelenir. Kırâatin anlama doğrudan etki eden kısmını ferşî farklılıklar oluşturur. Ferşü'l-hurûf (Ferşî farklılıklar), kelimelerin yapısında gerçekleşen harf ve hareke değişimleridir ki bu farklılıklar tefsirlerde kullanılmaktadır. Ferşü'l-hurûf Kırâat-i Aşere kapsamındadır ve Kur'an'dan kabul edilir. Kırâat farklılıklarından bağımsız bir meal çalışması yapmak isabetli olmayacaktır. Bu bağlamda Kur'an'ı anlama çabası olan Türkçe meallerde de kırâat farklılıklarının işlenmesi önemlidir. Meal çalışmalarında, ayetlerdeki ferşî farklılıkları ele alarak tespitlerin yapılması, ayetin Nüzûl bağlamıyla hangi kırâatin anlamıyla ifade edileceği, birden fazla anlam ihtiva eden kelimelerin (şayet verilmesi gerekiyorsa) tüm anlamları değerlendirilmelidir.

Kırâat-i Aşere mütevâtir kırâatlerin bütünüdür. Dolayısıyla meal verilirken sadece bir ya da birkaç kırâat imamının rivayetiyle yetinilmemeli bütün kırâat imam ve ravilerinin kırâatlerine (anlamlarına) müracaat edilmelidir. Bu noktada sadece Âsım kırâati üzerinden Türkçe Meallerin yapılması bir nakısa olarak görülebilir. Daha geniş bir çerçevede ele almak gerekirse Türkçe meallerde Fatiha'dan Nas'a kadar ferşü'l-hurûf bulunan ayetler meal olarak kullanılmalıdır. Bu meyanda kırâat farklılıklarının tamamını meallere yansıtılması zorluğu veya böyle bir eser, hacimce büyük bir meal yapıtını gerekli kılabilir. Ancak ayetlerin bağlamını ifade açısından ferşî farklılıklar zaviyesinden değerlendirme, okuyucunun istifadesini ziyade kılacaktır. Ayetler melal formunda değerlendirilirken özellikle nüzul bağlamı dikkate alınmalı ferşü'l-hurûf kapsamında ayet bağlamına anlam olarak (tercihen) daha uygun düşen ferşî kelimelerin anlamları Türkçe meallerde değerlendirilmelidir.

İncelediğimiz Türkçe meallerde üç kırâati kullanımıyla ilgili şu değerlendirilmeye varılmıştır. Ferşî farklılık bulunan ayetlerden elli yedi ayette İbn Kesîr, elli beş ayette Ebû Ca'fer ve altmış bir ayette Âsım kırâatlerine göre meal verilmiştir. Diğer ayetlerde ise kırâat farklılıklarından gözetilmeksizin lügat manasıyla yetinilmiştir.

İncelediğimiz eserler üç kırâat ve meallere yansıtılması açısından şu tespitlere ulaştık;

Kur'ân-ı Ker'im Meali ; otuz yedi ayette her üç kırâate, beş ayette Âsım kırâatine, sekiz ayette Ebû Ca'fer ve Asım üç ayette İbn Kesîr, dört ayette İbn Kesîr ve Asım kırâatlerine göre meal vermiştir.

Kur'an Yolu Meali ; otuz dokuz ayette her üç kırâate, altı ayette Âsım kırâatine göre iki ayette İbn Kesîr, üç ayette Asım ve İbn Kesîr, altı ayette Ebû Ca'fer ve Asım, bir ayette Ebû Ca'fer ve İbn Kesîr meal vermiştir.

Feyzü'l-Furkan Kur'an Meali ; otuz dokuz ayette her üç kırâate üç imama, altı ayette Asım, üç ayette Ebû Ca'fer ve Asım, iki ayette İbn Kesîr, dört ayette Asım ve İbn Kesîr, göre meal vermiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce Meali ; otuz sekiz ayette her üç kırâate, beş ayette Asım, dört ayette Asım ve İbn Kesîr, yedi ayette Ebû Ca'fer ve Asım, iki ayette İbn Kesîr'e göre meal vermiştir.

Kısa Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meali ; otuz dokuz ayette her üç kırâate, altı ayette Asım, iki ayette İbn Kesîr , atı ayette Ebû Ca'fer ve Asım, altı ayette Asım ve İbn Kesîr kırâatlerine göre meal vermiştir.

Hayat Kitabı Kur'an Gerekçeli Meal-Tefsir İslâmoğlu Meâli; kırk ayette her üç kırâate, dört ayette Âsım, dört ayette İbn Kesîr, yedi ayette Ebû Ca'fer ve Âsım, üç ayette Asım ve İbn Kesîr'e göre meal vermiştir.

Kur'ân-ı Mecîd ve Tesirli Meal-i Âlisi ; kırk iki ayette her üç kırâate beş ayette Âsım, iki ayette İbn Kesîr, altı ayette Ebû Ca'fer ve Âsım , üç ayette Âsım ve İbn Kesîr, bir ayette Ebû Ca'fer ve İbn Kesîr kırâatine göre meal vermiştir.

Yüce Kur'an ve Açıklamalı- Yorumlu Meali Şener'in vd. Meali ; kırk beş ayette üç imamın kırâatine, üç ayette Âsım, bir ayette İbn Kesîr, beş ayette Ebû Ca'fer ve Asım, iki ayette Asım ve İbn Kesîr göre meal vermiştir.

Bununla birlikte çalıştığımız Türkçe meallerde ayetlerin ekserisinin Âsım, Ebû Ca'fer, İbn Kesîr kırâatlerinin ortak okuyuşlarına göre meal verildiği görülmektedir. İbn

Kesîr, Âsım ve Ebû Ca'fer, seçmiş olduğumuz 66 ayetteki ferşî farklılıkların büyük kısmında aynı kırâatleri rivayet etmişlerdir. Ancak bazı ayetlerde farklı şekilde rivayetleri de mevcuttur.

Genel olarak ülkemizde Âsım Mushaf'ına göre Türkçe mealler yapılmaktadır. Ancak meallerin İmam Âsım'dan farklı kırâat imamlarına göre ayetlere anlam verildiği görülmektedir. Bu durumda dipnot verilmelidir. Meal yapan kişi veya heyetlerin hangi kırâati esas aldıklarını (Âsım, Halef, Kisâî vs.) ve dair bir açıklama, sunuş bölümünde usul olarak verilmelidir. Özellikle birbirinden farklı anlamlar gelen kırâatler dipnotta açıklanmalı ya da atıfta bulunulmalıdır. Hud 11/46, Meryem 24 vb. ayetlerdeki ferşü'l-hurûftan kaynaklı birbirinden uzak görülen manaların meallerde verilmesi gereklidir.

Seçmiş olduğumuz 66 ayeti Kırâati Aşere açısından Âsım, Ebû Ca'fer, İbn Kesîr mukayese ettiğimizde imamlar arasındaki ihtilafların daha çok imale, idğam, işmam gibi usul boyutunda olduğunu, bununla birlikte üç imam ve ravileri arasında farklı rivayetler de bulunmaktadır.

Değerlendirdiğimiz ayetler eda edilirken üç kırâat imamının farklı uygulamalarının olduğunu tespit ettik. İbn Kesîr meddi munfasıl üç elif, muttasıl iki elif, cemi mimleri ve “hu” zamirlerinde sıla (bir elif miktarı uzatmaktır) yapmaktadır. Âsım kırâatinde muttasıl ve munfasıl medler dört elif miktarı uzatılmaktadır. Ebû Ca'fer munfasıl medleri 1 elif uzatırken muttasıl iki elif, cemi mimlerde sıla yapar, ibdal ashabındandır.

Meratib-i Erbaa kırâat taliminde öğrenimi kolaylaştırmak amacıyla Mısır tarikinde Fatiha'dan Meryem Sûresine kadar medler bir elif'ten dört elif'e kadar uzatılabilmektedir.

Mertebe-teynde Meryem ile Nas Sûreleri arası medler bir elif ile üç elif arası uzatılır. Meryem Süresinden Nas Sûresine (Mertebe-teyn) kadar olan kısımda İbn Kesîr medleri 1 elif uzatır, “hu” zamirinde sıla yapar (bir elif uzatır. Âsım medleri bir elif uzatır. İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer cemi mimlerde sıla (bir elif uzatır) yapar. Ebû Ca'fer medleri üç elif uzatır.

KAYNAKÇA

- Abay, Muhammet. “Türkçedeki Kur’an Meallerinin Tarihi ve Kronolojik Bibliyografyası” 19-20 (2012), 231-301.
- Ağbal, Davut, “Kur’an’ın Üç Aşamalı İndirilişi” *AUID*,6/10 (10 Haziran 2018), 73-100
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 6 Cilt. Ürdün: Birleşik Baskı- Beytül-Efkârî’-d-Düveliyye, 4. Basım, 2005.
- Akdemir, Mustafa Atilla. *Kırâat İlmi Eğitim ve Öğretim Metotları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 3. Basım, 2021.
- Ateş, Süleyman. *Kur’ân-ı Kerîm’in Yüce Meâlî*. Ankara: Hayat Yayınları, 2021.
- Bennâ, Ahmed b. Muhammed el-. *İthâfû fuzalâi’l-beşer fi (bi)’l-kirâati’l-erba’ate ‘aşer*. thk. Şa’ban Muhammed İsmail. Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 2. Basım, 2007.
- Birişik, Abdülhamit. *Kırâat İlmi ve Tarihi*. Bursa: Emin Yayınları, 3. Basım, 2018.
- Çetin, Abdurrahman. *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 3. Basım, 2020.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur’an’ı Kerimin İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatler*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 3. Basım, 2013.
- Çetin, Abdurrahman. *Yedi Harf ve Kırâatler*. İstanbul: Ensar, 2. Basım, 2010.
- Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân ed-. *Kitâbü’t-teysîr fi’l-kirâati’s-seb’a*. thk. Otto Pretzl. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 3. Basım, 2010.
- Dimyâtî, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Abdilganî el-Bennâ ed-. *İthâfû fuzalâ’i’l-beşer fi’l-kirâ’ati’l-erba’ate ‘aşer*. thk. Enes Mihre. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1971.
- Duman, M. Zeki. “Hurûf-ı Mukatta” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 18/401-402. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- Feyizli, Hasan Tahsin. *Feyzü’l-Furkan Kur’an Meâl*. İstanbul: Dergâh Ofset Tesisleri, 2001.
- Feyizli, Hasan Tahsin. *Kırâat-i Aşere*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Havuz, Hasan Hüseyin. *Usûlî Ferşî İhtilaflar Açısından Âsım Kırâati (Şu’be ve Hafs Rivayeti)* Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.
- Hayrettin Karaman, Hayreddin - Çağrııcı, Mustafa - Dönmez, İbrahim Kâfi – Gümüş Sadrettin, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2007.

- İbn Aşur, Muhammed Tâhir b. Muhammed b. Muhammed. *et-Tahrir ve't-Tenvîr*. 30 Cilt. Beyrut: ed-Dârü't-Tûnisiyye, 2000.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü'l-arab*. thk. Abdullah Ali el-Kebîr. Beyrut: Dâru'l-Me'ârif, 1994.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed Yûsuf. *en-Neşr fî Kirâati'l-'Aşr*. thk. Ali Muhammed ed-Dabbâğ. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1980.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed Yûsuf. *Tayyibetü'n-neşr fî'l-kirâati'l-aşr*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1997.
- İslâmoğlu, Mustafa. *Hayat Kitabı Kur'an ve Gerekçeli Meal-Tefsir*. İstanbul: Düşün Yayınları, 2. Basım, 2008.
- İsmail, Karaçam. *Kur'an'ın Nüzûlü ve Kırâati*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları. 6. Basım, 2018.
- İsmail, Karaçam. *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 27. Basım, 2014.
- Kanca, Fatih. "Yazılış Amaçları Bakımından Türkçe Kur'an Mealleri". *ULUM* 5/2 (Aralık 2022), 187-247.
- Karaçam, İsmail. *Kırâat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2013.
- Karaçam, İsmail. *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 9. Basım, 2002.
- Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*. çev. Mahmut Kısa. Konya: Armağan Kitaplar, 2022.
- Kudat, Aydın, *Kırâatları Hüccetlendirmede Dilbilim Olgusu*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Kur'an Yolu Meâli*. Karaman Hayreddin - Çağrıcı, Mustafa - Dönmez, İbrahim Kâfi – Gümüş Sadrettin vd., Ankara: Diyanet İşleri Yayınları, 2017.
- Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, Muhammed Hamdi Yazır. çev. Kasım Yayla. İstanbul, Merve Yayınevi, 2020.
- Kur'an-ı Mecîd ve Tefsirli Meâl-i Âlisi*. çev. Mahmut Ustaosmanoğlu. İstanbul: Ahıska, 2017.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. el-Câmi' li-ahkâm'l-Kur'ân ve'l mübeyyin limâ tezammenehu mine's-sünneti ve âyi'l Kur'ân. İstanbul: Buruc Yayınları, 1997.
- Küyük, Nuh, *Kıraat Vucûhatı Bağlamında Medlerin Kıraatlara Göre Ses Fonetigi ve Morfolojik Kıraat Açısından Değerlendirilmesi*, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.

- Maşalı, Mehmet Emin. *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kırâat İlmi*. Ankara: Otto Yayınları, 2. Basım, 2020.
- Mehmet, Dağ. *İticac Bağlamında Geleneksel Kırâat Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım*. İstanbul: TDV İslâm Araştırma Merkezi (İSAM), 2. Basım, 2019.
- Molla Efendî, Muhammed Emîn b. Abdillâh. *Umdetü'l-hallân fî idâhi zubdetü'l-'irfân*. İstanbul: Karahisârîzade Sahaf Esad Matbaası, 1287.
- Molla Efendî, Muhammed Emîn b. Abdillâh. *Umdetü'l-hallân fî izâhi zubdetü'l-'İrfân*. İstanbul: el-Mektebetü'l-Hanefiyye, ts.
- Özkan, İsmail Hakkı. "Gazi" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/443-445. TDV Yayınlar, 1996.
- Öztürk, Mustafa. "Meal". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/205-207. TDV Yayınları, 2019.
- Pakdil, Ramazan. *Ta'lim Tecvid ve Kırâat*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 19. Basım, 2021.
- Paluvî, Abdulfettâh el-. *Zubdetü'l-'irfân fî vucûhi'l-Kur'ân*. İstanbul: Hilal Yayınları, 2014.
- Râgıb, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal el-İsfahânî. *el-Müfredât fî ğarîbi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1412.
- Sindî, Abdülkayyûm b. Abdülğafûr es-. *Safâhâtün fî Ulûmi'l-kırâât*. Mekke: Mektebetü'l-İmdâdü'l-İlmiyye, 8. Basım, 2016.
- Şafak, Ali. "Bağy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 4/ 451-452.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî et- *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân* Beyrut: Dâru'l-Âlem-i el-Kütüb, 2003. 11/450.
- Tetik, Necati. "Bazı Kırâat Kavramları Açısından Günümüz Meallerine Kısa bir Bakış ve Bazı Örnekler" 39 (2013), 197-210.
- Ünal, Mehmet. *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*. İstanbul: Haciveyisade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2019.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Nebioğlu Basımevi, 1982.
- Yüce *Kur'an ve Açıklamalı - Yorumlu Meal*i. çev. Abdulkadir Şener, Cemal Sofuoğlu, Mustafa Yıldırım, İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2020.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Harizmî ez- *el-Keşşâf'an haka'ıki kavâmid'i't-tenzîl ve uyûn'l-ekâvîl fî vucûhi't-te'vîl*. 6 Cilt. İstanbul: Mega Basım Yayın, 2016.

Zürkânî, Muhammed Abdülazîm ez-. *Menâhilü'l- 'irfân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1988.

